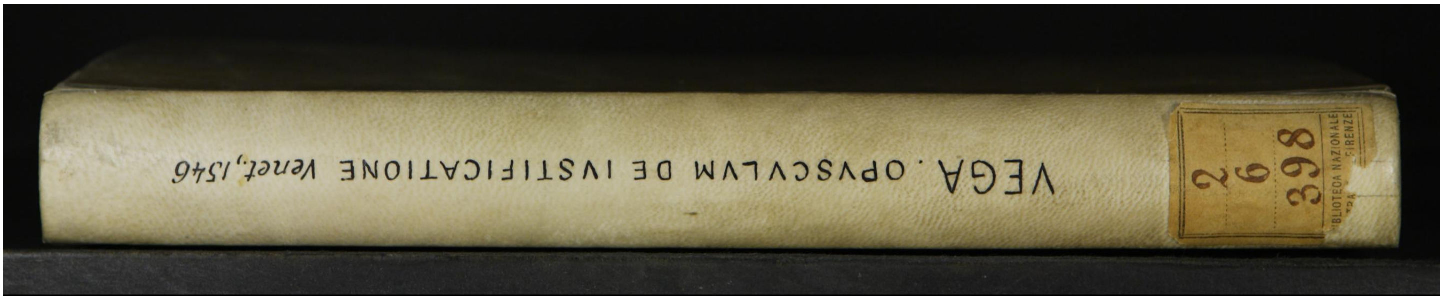

VEGA . OPVSCVLVM DE IVSTIFICATIONE Venet, 1546
2
6
398
BIBLIOTECA NAZIONALE
FIRENZE

[redacted]

OPVSCVLVM DE IVSTIFICATIONE, GRATIA, ET MERITIS AVTORE

F. Andrea Vega ordinis Minorum regularis obseruantiæ ex alma prouincia sancti Iacobi, sacræ theologiæ magistro Salmaticensi.

Summam quæstionum, quæ in hoc opere tractantur, proxima pagella lector tibi indicabit.

FVIT EXAMINATVS ET APPROBAtus hic libellus per Reuerendiss. D. Ioannem casam archiepiscopum Beneuentanum, Venetijs apostolicæ sedis legatum, & per reuerendum admodum patrem magistrum Marinum Venetum hereticæ prauitatis inquisitorem, & ex licentia Eccellentiss. D. Capitum Illustriss. Cons. Decem.

[redacted]

[redacted]

VENETIIS. MD XLVI.

Quæ in hoc opusculo continentur.

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS. D.D. Petro Pacceco. S. R. E. presbytero Cardinali, & Giennenſi præſuli, patrono, ac domino ſuo colendiſſimo F. Andreas Vega ſalutem in domino, & felicitatem.

INter cætera hæreſeon monſtra, quæ iam olim opera doctorũ Eccleſiæ ſepulta, ab ipſis uelut inferis, cũ magna religionis noſtræ pernicie periculoſiſſimis his temporibus ſuſcitata ſunt, non minimũ illud eſt illuſtriſſime, & ampliſſime præſul, ſed forte maximum, ac cæterarũ penè omnium hæreſum noſtræ tempeſtatis fons, & origo, fidem ſolam ad ſalutem cuiuis ſufficere. Hoc ex errore pleriq; huius temporis hæretici, falſa quadam ſpecie libertatis ſeducti, & ſeducentes multos Eccleſiaſticos ordines & conſuetudines, iura & priuilegia pontificia, religioſorum uota & inſtituta, quin & ipſa ſanctiſſima Chriſti ſacramenta contemnere, ſubſannare, prophanare, ſeq; ipſos iam olim Deo dicatos, proh dolor, proh pudor, libidini, & uoluptatibus carnis conſecrare, & mancipare ſunt auſi. Neq; mirandum ſanè. Quid enim uereatur, quid formidet, immo quid non deſpiciat, & pro nihilo habeat, cui ſemel perſuaſum fuerit, fidem ſibi ſolam ad iuſtitiam ſufficere, neq; interclusum eſſe ulli, quantũuis magno ſceleri, aut temeritati, regni cœlorum ingreſſum? Neq; ab his adeo longe abſunt, qui dicunt, ad primam quidem iuſtitiam, ſeu iuſtificationem ſufficere ſolam fidem, non autem ad ſecundam. Si enim ad comparãdum iuſtitiam primam ſufficit fides ſola, non erit neceſſaria pœnitentia, neq; erunt neceſſaria alia bona opera, immo ſufficiet fides ſola ad eam iuſtitiam conſeruandum, & tuendum, & ex conſequenti ad iuſtitiam ſecundam. Nemo enim poteſt perdere iuſtitiam, eo in ſe manente, quod ſatis eſt ad conſequendum iuſtitiam. Neq; iſta tam aperte abſurda uitant, qui dicunt iſta eſſe intelligenda de fide uiua, quæ per dilectionem operatur, & non de fide mortua, aut, ut ipſi uocant, hiſtorica. Qui, ut ingenue dicam, quod ſentio, his uerbis miſeras plebes decipiunt, quæ exi

stimant eos asserere, non esse necessaria bona opera ad iustitiam, sed fidem omnino solam sufficere, & aperte sibi ipsis aduersantur. Si enim necessaria est ad iustitiam fides uiua, necessaria sunt profecto bona opera, neq; sufficit fides sola. Fides enim uiua non est sola, sed coniunctam habet caritatem, & reliquas uirtutes. Et si ad iustitiam necessaria sunt bona opera, & ipsis ergo tribuenda est ex parte iustificatio nostra, & non fidei soli. Dicant, quodcunq; uoluerint, aduersarij. Excusent, quocunq; libuerit, colore perniciosa hæc sua dogmata. Fides sola iustificat. Fides sola satis est ad iustitiam. In aperto est, ac planè conspicuum multos fuisse propter illa optimis meritis frustratos, & à recta fide decessisse, neq; intellexisse, quæ esset uera uia ad gratiam, & iustitiam Dei consequendum. Atq; hæc una uel maxima fuit nobis causa, ut intermissis omnibus alijs studijs, huic opusculo de iustificatione, gratia, & meritis, totus omni ui, & ope nostra aliquot menses intenderim. Quòd in his plerosq; passim labi, & ab hæreticis seductos esse certo intellexerim. Et à capite iucunda mihi fuit ratio aduersus hæreticos. Ibiq; neruos omnes nostros, & conatus intendere in primis decuit, ubi acrius, & frequentius hostes fidei insistunt, & se de nobis triumphare facile credunt, undeq; certius & grauius, & maius periculum fidelibus animabus impendere manifesta luce conspicimus. Quàm autem hæc argumenta commode tractauerim, aliorum esto iudicium. Tam multis enim eruditione, & pietate præcellentibus uiris undecunq; confluentibus in hanc præclaram, & felicem, uel hoc nomine Tridentinam urbem, alios quidem sperare licet fore, qui œcumenicæ synodo in ipsa felicissime modo cœptę aurum, & argentum, & lapides pretiosos offerant, alios qui byssum, & purpuram, alios qui coccum, & hyacinthum. Nobiscum bene agitur, si dum maiora, & meliora adornamus, pro paupertate interim, & tenuitate nostra, ut fidem nostram, & affectũ, & pietatem in sanctissimam hanc synodum manifestam faciamus, uel pelles, uel caprarum pilos offeramus. In tabernaculum Dei offert unusquisq;, quod potest, ait Hieronymus. Et nos quidem in paucis his quæstionibus, quas hic tractaui-

mus, quod potuimus, certe præstitimus. Quanquam enim
non omnia persecuti sumus, quæ ad hæc argumenta specta-
rent, sed ea duntaxat, quæ satis esse uisa sunt, ad eas quæstio-
nes, quæ inter nos, & hæreticos huius temporis præcipue con
trouersæ sunt, quæq; secundam aliquam manum, & accura-
tiorem quampiam diligentiam desiderare uidebantur, tamen
in his ne actum agere uideremur, inseruimus permulta, quæ
ad expositionem, & germanam intelligentiam multorum lo
corum scripturæ, & præsertim Pauli, conducent, & nonnulla,
(absit inuidia uerbo) scholastico stylo primi omnium, quos le
gerim disputauimus, & ad certissimam sanctarum scriptura-
rum fidem expendimus, & examinauimus. Et quoniam bea
to Augustino acerrimo catholicæ fidei defensori, hanc notam
plæriq; huius temporis hæretici inurere conati sunt, ut ille suis
ipsorum dogmatibus, immo factionibus, & pestilentissimis
doctrinis fauisse uideatur, in gloriam huius clarissimi docto-
ris, & ut eum ab hac iniuria aperte uindicarem, adnixus sum
ubiq;, quantum ille toto cœlo ab eorum sectis dissideat, osten-
dere. Quoq; id luce clarius cunctis constare possit, omnia fer-
mè, quæ ille docuit de iustificatione nostra, gratia, & meritis,
in libris, quos multos de his rebus edidit, sub quodam com-
pendio lectori ob oculos posui. Ea uero ratione tibi præsul cla
rissime hanc qualẽcunq; opellam dicaui, ꝙ singulari tuo in
me amore, & eximijs tuis in me, & in totum nostrum ordinẽ
beneficijs, ita me tibi addictum, obstrictum, & obęratum esse
intelligo, ut quidquid à me boni proficiscatur, id totum ex as-
se, & summo quidem iure sit tuum. Et alioqui cum clarissimos
tuos Paccecorum, & Gueuarensium natales, felicissimum
tuum ingenium, ac mire dextrum, & in omnia uersatile, iudi-
cium in omni genere rerum singulare, tenacissimam memo-
riam, inauditam consilij uim, peritiam utriusq; iuris, & præ-
sertim canonici, non uulgarem, absolutissimam rerum huma-
narum prudentiam, & quod ego multo quidem maximi fa-
cio, cum generosum istum tuum, & erectum animũ, feruensq;
fidei studium, et religionis ardentem zelum, honestissimorũq;
morum integritatem, humanitatem, suauitatem, & sanctita-

tem mecum contemplor tacitus, intelligo profecto aptissime tibi, si cuipiam alij, opusculum de iustificatione, gratia, & meritis consecrari. Optime enim respondent titulo huius libelli, & iustitia, & gratia, & praecellentia merita tua. Tam singulari nanque es, & tam rara gratia apud Deum, & homines, ut sanctissimus papa noster Paulus huius nominis tertius ad praecellentis Giennēsis dioecesis honorificam episcopi, qua fungeris dignitatem, & hoc quoque uelut auctarium his diebus adiecerit, ut te in augustissimum, & amplissimū Cardinalium collegium de omnium eorū consensu, & mirifico omnium Hispanorū applausu cooptauerit. Et praeter hoc, tam multa merita, & nomina laudis cumulatissime in te splendent, tam multaque & tam praeclara iustitiae, & integritatis certissima documenta hactenus dedisti, ut te inuictissimus, idemque incorruptissimus imperator noster Carolus huius nominis quintus iam quater uisitatorem, ac uelut censorem instituerit, qui nobilissimum illud omnium bonarum literarum emporium, Salmaticensem dico academiam, nutricem, ac matrem nostrā, illustrissimaque aliquot ipsius tribunalia ea autoritate uisitares, corrigeres, cōponeres, & conformares, ut iustificare penè posses, quos uoles, & à tuo aequissimo, & incorruptissimo calculo, multorum magnificentissimorum, & ornatissimorum uirorum integritas, merita, gratia, & iustitia penderent. Accipe igitur obseruandissime antistes obsequiolum hoc nostrum multis tibi nominibus debitum, &, ut iure gratiam mereatur apud caeteros, benigno fauore tuo, si dignum uidebitur, prosequere. Quòd si quid in eo, quae humana infirmitas est, merito castigandum fuerit, id omne, & humane, ut assoles, & amanter corrige. Et tui enim castigatissimi iudicij, & cuiuscunque rectius sentientis, & in primis sedis apostolicae, totiusque huius sacri concilij certissimae censurae, & haec, & omnia nostra subijcimus. Vale integerrime praesul, decus, & ornamentum nostri saeculi non uulgare. Tridenti calendis Ianuarij anno salutis. 1546.

TABVLA INSIGNIVM locorum huius opuſculi ſecundum ordinem alphabeti.

A

B

C

*

Gratia

H

I

L

M

Tabula aliquorum locorum sacræ scripturæ, quæ in hoc opusculo magis ex professo exponuntur.

Typographus ad lectorem.

Præcor te candide lector, ut ultimam paginam huius opusculi legas, & iuxta illam eum totum corrigas. Adnotauimus enim ibi diligentissime, quæcunq; fragilitate humana obrepserant in ipsius excusione menda.

OPVSCVLVM QVINDECIM QVAESTIONVM DE IVSTIFICATIONE, GRATIA, ET MERITIS, AVTORE FRATRE ANDREA VEGA, MAGISTRO SALMANTICENSI

DE FIDE IVSTIFICANTE.

QVESTIO. .I.

Quæ fides eſt illa et qualis, cui ſacræ literæ, & præcipue Paulus, iuſtificationem hominis tribuit?

TRactaturus de iuſtificatione hominis, quę abditiſſima res eſt, neq; aliunde melius poteſt cõſtare, quã ex uera & genuina ſacrarum litterarum intelligentia, operæpreciũ me facturum exiſtimaui, ſi ab expoſitione fidei, cui eam imputant ſcripturæ, exordium ſumerem, & ſtylo ſcholaſtico, qui ad elucidãda et illuſtranda obſcura cuncta cõmodiſſimus eſt, dicenda omnia complecterer. Pro ſolutione igitur huius quæſtionis, ne in equiuoco laboremus, & multiplicitas huius uocabuli nobis in alijs quæſtionibus confuſionem pariat: & ſicut plæroſq; facit, Andabatarum more errare nos cogat, duo præmittam notanda, inde ad quæſtionem ipſam quinque reſpondebo propoſitionibus.

Primo igitur notãdum eſt, & ad intelligentiam multorum locorum ſcripturæ, diligenter memorię eſt mandandum hoc uocabulũ fides uarie accipi, & in ſacris literis, & apud bonos & latinos autores. Multiplex enim eſt, & longe inter ſe diſtantia ſignificat. Et nouẽ quidem illius notaui ſignificationes in ſacris ſcripturis, et in latinis autoribus, ſed ex illis priores quatuor celebriores ſunt, et frequentiores. Nam reliquę quinque

ab his uidentur fluxisse, neq; admodum longe ab eis distare. Et primo quidem fidei uocabulum solenne est usurpari pro fiducia, seu confidentia, ita ut non multum differat ab spe. Et sic accepit Cicero in oratione pro Quinto ligario, cum ait. Cuius ego causam animaduertite quæso, qua fide defendã, cum prodo meam. Et frequens est apud latinos credere pro fidere, & ut prophanos autores consulto prætereamus, sic fidem ac-
Iacobi. 1. cepit Iacobus, cum ait. Si quis autem uestrum indiget sapientia, postulet a deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Hoc est enim postulare in fide, certa minimeq; dubia fiducia benignitatis diuinæ postulare. Sic & sæpe uidetur accipi in Euangelio, cum Christus fidei tribuit petentium multa, atq; adeo eximia miracula, quæ in confirmationem suæ doctrinæ, & in eorum au
Math. 17 xilium, qui ad eum cõfugiebant, passim patrabat. Neq; secus
et Luc. uidetur accepisse, cum pollicebatur habentibus fidem sicut
17. granum sinapis, potẽtiam ad transferendum montes, & cum
Math. 14 repræhendit in Petro, & in alijs apostolis modicam fidem.
1. cor. 13. Et Paulus de hac potest exponi, cum ait. Si habuero omnem fidem, ita ut montes trãsferam, &c. Donum enim quoddam eximiæ fiduciæ gratis datæ, hic uidetur appellare fidem, qua qui pollet, potens est ad transferendum montes. Sic & crede
Marci. 11. re accipitur, cum dicit Christus. Omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient uobis. Neque enim hic certum assensum obtinendi, quæ petimus, exegit a nobis Christus, ut assequeremur, quæ petimus. Esset enim & talis sæpe falsa, & leuis persuasio, minimeq; utilis ad impetrandum quæ uolumus, sed fiduciam obtinendi ex benignitate diuina, quæ postulamus, requisiuit. Ea enim maxime conducit ad consequendum, quæ oramus. Vt enim nos illis opem ferre, naturæ nostræ quadam propensione uolumus, qui cum fiducia nos adeunt, nostrumq; fauorem fiducialiter implorant, ita & deus ipse multo magis eis fauet, & subuenit, benignissimeq; suum auxilium impartitur, qui ad ipsius clæmentiam liberalitatẽq; cum fiducia confugiunt. Et ista est fides, quam
Galat. 5. inter fructus spiritus Paulus connumerat, quam & quidam

animi quandam tractabilitatem exponunt, quæ pertinaciæ opponitur. Forte quòd qui suauibus sunt moribus, leniue ingenio præditi, facile alijs fidant, & hoc ipso se eis faciles, & tractabiles præbeant.

Secundo fides accipitur frequentissime pro fidelitate, & integritate, religioneq;, ut sic dixerim, & innocentia, qua fideliter aliqua agimus negocia, & religiose implemus, quæ promisimus. Sic Cicero primo libro de officijs, & in quarto libro de republica. Fides inquit, est dictorum, conuentorumq; constantia & ueritas, & alias frequentissime in orationibus utitur hoc uerbo in ista significatione, dictamq; sic ait, quia per eam fit quod dicitur. Sic & frequenter apud latinos dicitur quispiam bona fide aliquid agere, qui in ea re gerenda, & integre, & fideliter, minimeq; fraudulēter se habet, Seruareque fidem dicitur, qui reddit quod promisit: & uiolare fidem, qui non ea integritate & religione negocia sibi credita gerit, quā requirit fidelitas, quam nobis ipsis in communi consuetudine debemus. Sic & Cicero latinissime & prudentissime dixit. Non est æquum ut alieno potius dolori, quàm nostræ fidei, hoc est nostræ integritati & innocentiæ, consulamus. Et uocatur ista uirtus etiam a latinis ueritas, ueracitasq;. Et manifestissime sic accepit Paulus cum dicit. Nunquid incredulitas RO. 3.
eorum fidem dei euacuauit? Sentit enim Paulus, haudquaquam potuisse irritari fidem, quam deus seruat, in exhibēdis, quæ promisit, & implendis, quæ prædixit, propter incredulitatem quorundam Iudeorum. Vnde & statim subdit. Est autem deus uerax, omnis autem homo mendax. Sicut scri- Psal. 50.
ptum est, Vt iustificeris in sermonibus tuis. Et in hunc sen- Psal. 32.
sum regius psaltes dicit. Omnia opera dei in fide. Sic & Iu- Gen. 44.
das dicit, in suam fidem recepisse Beniamin. Sic ecclesiasti- Eccl'i. 12.
cus admonet fidem possidere cum amico, hoc est fideles esse ei: nosq; ei ueraces & integros præstare. Sic & in Hester Hester. 6.
commendatur fides Mardochæi in Assuerum. Et deus queri et. 16.
tur per Hieremiam perijsse fidem, & ablatam esse de ore ho- Hier. 7.
minum. Nempe quòd perijt in plateis ueritas, & æquitas non potuit ingredi.

Tertio fides accipitur pro iureiurãdo, siue sponsione, qua nos alicui rei faciendæ adstringimus. Sic apud latinos dicitur. Liberare fidem suam, qui implet, & re exhibet, quod promisit: uiolare uero fidem, qui non soluit promissa, neq; præstat conuenta. Quem & perfidum, & infidelem, & fœdifragum latini appellãt. Sic & Paulus apertissime fidem accepit,

1. ad Ti. 5 cum de adolescentioribus uiduis, quæ cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere uolunt: aperte pronunciat habere eas dãnationem, hoc est damnationi merito subiacere, & illius esse reas, quia primam fidem irritam fecerunt. Vbi manifestũ est fidem uocari a Paulo sponsionem, seu uotum castitatis, quo se Christo adstrinxerant. Ideo enim & eas ait, priorem fidem irritam facere, & ea de causa, ut sacrilegas, & reas fracti uoti, dãnationi subijcit, quia non præstant, sed soluunt, & uiolant quam ante promiserant castitatem. Accepit, & in hac significatione latinissimus ille autor, qui dixit. Accipe, daq; fidem. Et in hunc sensum dare fidem, seu adstringere fidem dicimur, cum aliquid pollicemur. Et fide publica iter agere, aut causam dicere, Liuianum & Salustianum est pro saluo conducto, quod dicunt, hoc est publica securitatis promissione.

RO. 3. Posset & sic accipi fides in citata autoritate ex Paulo. Nunquid incredulitas eorum fidem dei euacuauit?

Quarto fides accipitur pro credulitate, siue persuasione, aut assensu firmo, & certo, sed ineuidenti tamen. Et in hac significatione usi sunt isto uocabulo, non solum ecclesiastici autores nobiles, ut Lactantius, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, sed & prophani autores latinisimi. Neq; est cur aliqui morosi, ne dicam, superstitiosi nostræ tempestatis Aristarchi hoc uocabulo fides in hac significatione uti caueant. Certe Liuius lacteo eloquentiæ fonte ubiq; manans sic accepit fidem in primo libro suæ historiæ, dicens. Hæc inquit, Romulo regnante militiæ, domiq; gesta, quorum nihil absonum fidei diuinę originis, diuinitatisq; post mortem creditæ fuit. Celsus etiã libro septimo, sic fidem accepit, cum ait. Vbi eius rei fides est, hoc est, ubi ea res certa, persuasa, explorataq; fuerit, pridie is puer in ieiunio

continendus, & tum loco calido curatio adhibenda. Sic & Virgilius in quarto Aeneidos. Credo equidem, necq; uana fides genus esse deorum. Et apud Ciceronem, fidem facere, frequentissime legimus pro eo quod est persuadere. Et fidem adhibere alicubi latinissimi quiq; autores pro credere accipiunt, & dignum, eũ fide dicunt, cui par sit credere, & optimæ fidei hominem, cui omnes credunt, fiduntq;. Contra indignum fide, qui non meretur, ut sibi credatur. Et, Fronti nulla fides, dixit quidam.

Conciliare etiam fidem alicui, latinissime quidem dicitur: pro eo quod est facere, ut fides ei adhibeatur, et contra, detrahere, uel derogare fidem alicui, autoritatem illius minuere. Sexcenta autem sunt loca in euangelicis, & apostolicis scripturis, ubi fides accipitur pro certa, indubitataq; oraculorum diuinorum credulitate. Sed ex multis locis unus poterit ad hoc firmandum esse satis. Is autem est Pauli dicentis. Iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem. Scio uarias assignari huic loco expositiones, tamen si bene expendantur, & præcedentia, & consequentia, & totum propositum Pauli in eo loco, probabimus hunc esse uerissimum, & germanissimum sensum illius, quod iustitia dei reuelatur in euangelica prædicatione ex fide prædicantium in fidem audientium, ex fide annunciantium in fidem obædientiũ, ex fide maiorum in fidem minorum, ex fide doctorum in fidem populorum, ex fide prophetarum ueteris testamenti in fidem apostolorum, & pastorum noui testamenti, ex fide præcedentium in fidem sequentium. Cum enim euangelici prædicatores, quæ certo, & indubitato credunt de iustitia dei, fidelibus populis edisserunt, & quæ illi tradunt, populi credunt, aliisq; contestari satagunt, panditur nimirum, & manifestatur iustitia dei. Necq; hic quispiam fidem pro fiducia, aut fidelitate, aut promissione potest accipere, quin in sensus absonos, minimecq; conuenientes Paulo incidat. Et ipse Paulus quem assensum siue credulitatem communi uocabulo fidem appellauit, postea capite tertio, & quarto eiusdem epistolæ per uerbum credendi, adeo diserte, & clare explicuit, ut nemo, nisi qui plane uelit resiste-

RO. I.

expositio sententię Pauli.

re aperto lumini, dubitare possit, quin in hac significatione ipse ibi accipiat fidem. Et in euangelio frequentissime sic Christus & fidem accepit, et credere. Neq; enim sic fiduciæ tribuisse miracula, quæ faciebat, credendus est, quin etiam uel primas partes huic fidei tribueret; sine qua, fiducia de ipsius benignitate haberi nullo modò poterat. Et sæpe uni huic fidei, hoc est, credulitati ad se uenientium, tribuebat miracula, ut apertissime facit, cum duobus cæcis petentibus ab eo miseMatth.9. ricordiam dixit. Creditis quia hoc possum facere uobis? & respondentibus illis, utique domine, tetigit oculos eorum dicens, Secundum fidem uestram fiat uobis. Et diuus Augustinus, cum dissereret, an fides in nostra esset potestate in de spiritu & litera capite. 31. ita ait. De hac fide nunc loquimur, quam adhibemus, cum aliquid credimus, non quam damus, cum aliquid pollicemur. Nam & ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus. Non mihi habuit fidem, aliter autem. Non mihi seruauit fidem. Nam illud est. Non credidit quod dixi, illud. Non fecit quod dixit. Secundum hanc fidem, qua credimus, fideles sumus deo, secundum illam uero qua fit quod promittitur, etiam deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus. Fidelis deus, qui non uos permittet tentari super id quod 1. Cor. 9. potestis. Hæc Augustinus. Ex quibus patet fidem ab eo intelligi, & uocari credulitatem, qua certo, & indubitato, consentimus uerum esse, quod legimus, uel audimus. Et hoc ille ibidem aperte ex aliis scripturæ testimoniis confirmat, quæ nos, quoniam aperta sunt, & passim talia occurrunt in scripturis, libentes prȩterimus. Istæ sunt frequentiores, & celebriores fidei acceptiones, Sed sunt & prȩter has aliæ quinq; non infrequentes, neq; nimium raræ, sed & in claris autoribus, & in sacris literis usitatæ. Quas tamen uel ex hac quarta acceptione fidei, uel ex hac quarta, & secunda ortas esse crediderim, neq; ab eis adeo multum distare.

Quinto ergo fides accipitur à theologis pro habitu inclinante ad huiusmodi assensus, certos illos quidem & firmos, sed ineuidentes, quippe qui propter solam autoritatem eorum, quibus credimus, à nobis habeantur. Et ideo habitus

ad tales assensus inclinans, fides uocatur: assumunt enim habitus nomina actuum, ad quos inclinant, quod natura sua multum cum eis conueniāt. Et sic Paulus de fide uidetur loqui, cum eam donum dei appellat, & cum substantiam rerum sperandarum, & argumentum non apparentium, dicit esse fidem, & cum inter gratias spiritus sancti eam connumerat. Est enim gratia spiritus sancti, præsertim, cum illa adeo eximia est, & excellens, ut præcipuum quoddam, & eximium, & selectissimum dei donum uideri queat. Estque ista acceptio fidei in usu maxime apud doctores scholasticos. Ephe.2. Heb. II. I. Cor. 12.

Sexto etiam fides uocatur ipsa nostra religio Christiana, ut pietas recte de diuinis sentiens, & status hic totus legis gratiæ, fides appellatur, & status fidei. Et sic à Paulo manifestissime fides accipitur, cum dicit. Prius autem quàm ueniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. At ubi uenit fides, iam non sumus sub pędagogo. Quid enim est aliud uenisse fidem, quam reuelatū iam esse statum hunc nostrum, qui est status fidei? & talis multis nominibus appellatur, & ab eodem Paulo ibidem opponitur statui legis. Gal. 3.

Septimo fides uocatur autoritas, cui par sit credere. Vnde est in Pandectis titulus de fide instrumentorum, hoc est, de autoritate quam habere debent instrumenta. Et examinare fidem instrumentorum, idem est, ac expendere, & librare, cuius sint autoritatis. Et optimæ & exploratæ fidei instrumenta dicuntur, quibus iustissimum est fidem adhibere.

Octauo etiam fides uocatur, quicquid certa, & indubitata fide ecclesiæ communiter tenemus, forte quod exploratæ, & compertæ sit ueritatis, quicquid credimus secundum fidem nostram catholicam. Et sic accepit Athanasius fidem, cum in symbolo suo dixit. Fides autem catholica hæc est &c. Ita & Paulus unam esse fidem dixit, quod unum uidelicet est & idem, quod omnes catholici credunt, immo & quod crediderunt, & credent.

Neque enim fides nostra in uarias sectas distinguitur, si-

cut hæresis, sed una est omnium catholicorum fides. Et eandem fidem ubiq; prædicarunt apostoli toto orbe dispersi, & nunc prædicat tota ecclesia, quam prophetæ sub nube, & enigmatibus, & umbris figurarum prædicabant. Quare & Paulus eundem nos dixit habere spiritum fidei cum illis. Sic etiã ROM. I. accepit idem Paulus, cum se dicit accepisse gratiam, & apostolatum ad obędiendum fidei, hoc est ad faciendum, ut homines obædiant fidei, & eorum quæ credimus, iugo sua colla RO. 16. subijciant. Et in eundem sensum dicit, patefactum esse hoc tempore mysterium, euangelicæ nimirum prædicationis, per scripturas prophetarum secundum præceptum æterni dei ad fidei obęditionem, in cunctis gentibus, hoc est, ut obędiatur fidei doctrinæ, eamq; amplectantur omnes gentes. Sic & frequenter accepimus fidem in communi consuetudine, dicentes, hæreticorum dogmata contraria esse, & aduersari fidei nostræ, & aliena esse a fide ecclesiæ, & apostolos propagasse, & inuulgasse fidem per totum orbem tum cognitum, & doctorum expositiones fidem illustrasse, et plures esse articulos, plura & symbola fidei, neq; totam fidem nostram comprænhensam scripturis sanctis esse, sed multa etiam spectantia ad fidem constare sola traditione ecclesiastica.

Nono accipitur fides pro conscientia. Inde fortassis quod & ipsa consciẽtia credulitas quædam sit. Et sic sæpe accipitur RO. 14. a Paulo. Maxime uero cum dicit. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Hoc est enim quod non est ex fide, ut clari auctores exponũt, quod non est ex conscientia, & iuxta quod ea nobis agendum præscribit, sed contra eam potius.

SECVNDO notandum est, fidem in quarta significatione, quæ notior est, & usitatior in schola theologica, quadrupliciter diuidi à theologis. Primo quidem fides diuiditur in humanam & diuinam. Humana est, qua aliquid credimus propter autoritatem hominum, aliqua contestantium, & affirmantium nobis. Diuina est, qua aliquid credimus propter autoritatem dei nobis illud reuelãtis. Et intermissa fide humana, quæ neq; semper certa, neq; infallibilis est, sed nonnunquam error, nonnunquam & opinio formidinem habẽs annexam

de opposito,

de opposito. Fides diuina, qua aliquid credimus propter autoritatem Dei, secundo diuiditur in actualẽ, & habitualem. Fides actualis est assensus firmus, certusq́; sed ineuidens eorũ, quæ a Deo reuelata sunt. Quòd certus assensus est, & firmus, distinguitur ab opinione, & eam excedit. Siquidem opinio, neq; certus est assensus, neq; firmus. Potest enim ei subesse falsum, & sæpe subest, & infirmus est assensus, & imbecillis. Habet enim opinio annexam formidinem, & hæsitationem de ueritate eius, cui opinatiue assentimur. Sed quòd ineuidẽs assensus est fides, exuperant eam intellectus, scientia, & sapientia, quæ uirtutes sunt intellectuales, claritatem habentes, et euidentiam. Fides uero habitualis est quidam intellectualis habitus, quo procliuis redditur intellectus ad ipsam actualem. Relicta uero fide actuali, quæ tam multiplex est, quàm multiplicia sunt illa, quæ per eam credimus, fides pro habitu fidei tertio diuiditur à theologis in fidem acquisitam, & infusam. Fides acquisita est habitus faciles nos reddens ad credendum, acquisitus ex frequentia actuum fidei. Habet enim hoc natura nostra, ut ex quocunq; frequenti actus alicuius exercitio, facilitatem quandam ac procliuitatem nobis comparemus ad eum actum. Illa autem qualitas, quæ hanc facit in nobis procliuitatem, habitus acquisitus uocatur à theologis, & philosophis. Fides uero infusa est habitus quidam supernaturalis, & diuini prorsus ordinis, à Deo intellectibus nostris infusus, ut per eum facile, & certo, indubitanterq́; assentiamus reuelationibus diuinis. Cum enim infirma sit, ualdeq́; imbecillis natura nostri intellectus ad certo, & firmiter credendum supernaturalibus ueritatibus, quas Deus dignatur nobis reuelare, cõscius ipse Deus infirmitatis, & instabilitatis nostræ, quotiescunq; siue per baptismum, siue per propositum seruandi sua mandata, aliquos admittit ad suam gratiam, mox illis infundit qualitatem quandam supernaturalem, & diuini ordinis, quam uocamus fidem infusam, qua inclinemur, & procliues mirum in modum reddamur ad assentiendum omnibus à se reuelatis certo, & absq; ulla formidine. Firmat enim hic habitus nos, & certos, minimeq́; dubios facit de omnibus dictis,

& testimoniis diuinis, eaque nobis ualde credibilia, & persuasibilia reddit.

Verum hic habitus potest esse, & in iustis, & in peccatoribus, ut doctores omnes catholici pro certo habent, & experientia ipsa commõstrat. Habent enim, & experiuntur utrique in se istam facilitatem, procliuitatem, & constantiam in assensu eorum, quæ à Deo reuelata sunt. Et Hiero. & Aug. aperte testantur, ut ex dicendis in. 2. q. magis patebit, fuisse ab initio nascentis ecclesiæ qui crederent sola fide in Christum nos posse saluari, qualiscunque uita nostra foret. Et aperta sunt loca scripturarum, quibus docemur fidẽ esse in peccatoribus. Nã & Ioannes aperte dicit multos ex principibus Iudæorum credidisse in Saluatorem, sed dilexisse eos magis gloriam hominùm quàm gloriã Dei, & propter pharisæos non fuisse confessos, quod credebant. Et alibi non dicit eos, qui credunt in nomine eius filios Dei esse, sed hanc eis datam potestatem, ut filii Dei fiant. Et Paulus aperte dicit posse esse sine caritate fidem adeo perfectam, ut per eam, montes quis de locis suis transferat. Et prophetæ alii, & apostoli sæpe in populi Dei hominibus non incredulitatẽ reprehendunt, sed hoc potius, quod cum rectam haberent fidem, non tamen rectis uiuebant moribus, sed factis uidebantur negare, quod ore, & corde confitebantur. Atque ideo quarto diuiditur fides in informem & formatam. Fides informis uocatur habitus fidei seiunctus a caritate. Fides autem formata, est habitus fidei coniunctus caritati, & eam præsentem habens. Cum enim ex doctrina Ambrosii, quam qui eum secuti sunt theologi, penè omnes receperũt, caritas forma sit uirtutum omniũ, & eis quendam uelut decorem, & nitorem sua præsentia irradiet, merito fides, cũ eam habet præsentem, formata dicitur, & uiua. Cum uero ab ea seiuncta est, informis, infirmaque, ac planè languens, & emortua dicitur, tametsi idem sit habitus, qui antea fides formata dicebatur. Potestque ista quarta diuisio cõuenire actibus fidei, quanquam ut plurimum in schola ad solos habitus referatur. Et immerito sane Ioannes Caluinus libro de institutione religionis cap. 4 nugatoriam appellat, istam distinctionem fi-

Ioã. 1.
1. Cor. 13.

Et peccatores habere fidem.

dei in informem, & formatã, & reclamante scriptura uniuersa a sophistis magno Ecclesiæ malo profectam dicit, cum in Ambrosio, immo et in prophetis, & apostolis, & in aliquibus Christi ipsius uerbis fundamentum habeat, neq; ex ea quicq; incommodi Ecclesiæ accesserit, sed potius ad disputationes theologicas nonnihil attulerit claritatis. Et si illi, & sui similibus licuit fidem in historicam, & Euangelicã partiri, cur non & scholasticis licuerit theologis fidem diuidere in informem, & formatam, cum certum sit, & toti sacræ scripturæ consonũ reperiri posse fidem, & sine caritate, quę forma uirtutum est, & cum ea. Nos igitur nihil ueriti maledicta, & conuitia eorum, qui scholasticam doctrinã, & recepta in scholis uocabula passim subsannant, & ista, & aliis diuisionibus fidei, ubicunq; fuerit commodum, libere utemur. His igitur utcunq; prænotatis, ut intelligamus, qua de fide Paulus agit in locis omnibus, quæ spectant ad hanc materiam de iustificatione, quæ habes fidelissime in unum congesta in argumentis positis in secunda quęstione contra primam conclusionem, ponam sequentes propositiones.

PRIMA PROPOSITIO.

Non agit Paulus his locis de fide habituali, sed solum de actuali. Quòd non agat hic Paulus de fide acquisita, apud omnes uideo esse in confesso, ideoq; id probare minime est necessarium. Sed quòd, neq; de infuso fidei habitu ista loca debeãt exponi, quod forte negabitur a plærisq; scholasticis probatur. Ac primo quidem ad hoc probandum, illud sufficit. Quæ enim de fide Paulus asserit, statim ne dubii essemus de sensu illius, uerbo credendi confirmat, quod certe, non nisi actui fidei conuenit. Dicit iustitia Dei per fidem Iesu Christi, sed ne dubites, qua de fide hoc intelligat, in omnes adiicit, & super omnes, qui credunt. Dicit iustificari homines per fidem, sed ut scias de fidei actu id intelligi, adducit exemplum Abrahæ, de quo scriptura dicit. Credidit Abrahã Deo, & reputatũ est illi ad iustitiam. Et in eam formam subnectit, Credenti in eum, qui iustificat impium, deputandam esse fidem eius ad iustitiam.

Secundo idē ipsum firmare possumus hoc argumento. Paulus & in hoc loco, & in plærisq; alijs, cum tribuit iustificationem nostram, & salutem fidei, ostendit uiam, qua nos ipsi possumus cooperari Deo ad iustificationem nostram, & per quā nos possumus iustificationem consequi. Sed hanc non consequimur per habitus, sed per actus. Non ergo de habitu fidei agit, sed de actu. Et confirmatur hoc. Docuit Paulus uiam, et medium, quo iustitiam sibi omnes possint comparare. Hoc autem non fit per fidei infusum habitum, sed per actum, ut patet. Ergo de fidei actu agit, & non de habitu. Et confirmo amplius. Cum datur fides infusa alicui adulto, datur ei simul iustitia, ut probabilior habet sententia doctorum scholasticorū: Neq; fides infusa præcedit iustitiam infusam, neq; conuersim, nisi forte natura, bene autem fides actualis præcedit utrunq; Dei donum. Ergo cum dicit Paulus iustificari homines per fidem, loquitur aperte de actu fidei, & non de habitu.

Tertio principaliter argumentor. Non perinde referebat omnium Christianorū intelligere, quæ ad habitum fidei spectant. Intererat autem, & interest multum ea intelligere, quæ ad fidei actum spectant. Non ergo hic Paulus de fide habituali agebat, sed de actuali. Estq; hoc argumētum tanti apud me momēti, ut quanuis sciam maiorem partem scholasticorum de fidei habitu exponere per multa loca Pauli, atq; ex ipso existimare satis constare ponendum esse habitum infusum fidei, tamen uel hoc uno argumento non dubitarim asserere, ne unum quidem locum esse in Paulo, quem necesse sit de habitu fidei exponere. Quanuis enim habitus uirtutum infusi ponendi sint, ut probabilius esse asseritur in Clementina de summa trinitate, & fide catholica, & aliquot Pauli loca commode de fidei habitu exponantur, exponiq; possint, eadem tamen commodius multo de actu fidei interpretabimur. Neq; dubitari posse uidetur, quin in illis ipsis de actu fidei principalius, & magis ex professo agat Paulus. Et quidem antiquos doctores, & præsertim Augustinum ad actum fidei uideo ubiq;, ea omnia referre. Poterit tamen quispiam obijcere nobis illum locum Pauli. Sine fide impossibile est placere

Deo. Cum enim paruuli baptizati, & iusti dormiẽtes placeãt Deo, neq; tamen habeant actum fidei, sed tantum habitum, necessario uidetur consequi, ut hic locus de infuso fidei habitu debeat exponi, & non de actu. Sed neq; ista obiectio quenquam debet mouere in contrarium eius, quod asseruimus. Non enim ibi de paruulis agit beatus Paulus, sed de adultis. Et, ut explicaret se agere de fide actuali, mox adiunxit. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

SECVNDA PROPOSITIO.

Non est necessarium hæc loca intelligere de sola fide formata, & uiua, quæq; secum habet coniunctam, & præexistentem caritatem, sed melius est, ut de fide generaliter accipiantur, ut sub se informem claudit, & formatam. Hæc propositio est contra multos doctores catholicos, eosq; non postremæ classis, qui cum uiderent non posse conuenire peccatoribus fidelibus eximios, atq; adeo præcellentes effectus, quos Paulus & cæteri apostoli, immo & ipse Christus attribuit fidei, nouã quãdã, atq;, ut existimo, doctoribus antiquis ignotam inuenere rationem explicandi hanc difficultatem. Et loca omnia illa, quibus salus, iustitia, sanctificatioq;, seu reconciliatio, & redẽptio nostra tribuuntur fidei, de fide formata, uiuaq;, et efficaci, & quæ per dilectionem operatur, ut Paulus tradit, dixerunt esse exponenda, neq; conuenire ei fidei, quæ est in peccatoribus fidelibus, quæ informis est, neque uirtutis nomine digna, sed ociosa, & mortua dicitur in sua canonica à Iacobo apostolo. Gal. 5.

Sed cõtra eos omnes, quantalibet sint autoritate, probatur nostra propositio. Primo. Et Paulus, & cæteri apostoli, immo & ipse Christus, cum fidei tribuebant nostram salutem, & iustificationem, cum et eã exigebant ab eis, quibus prędicabant, agebant de fide, per quam acquirere possumus, & uere acquirimus iustitiam, docebãtq; nos dispositionem, qua nos ex parte nostra disponimus ad gratiam. Sed ista fides non est fides formata, aut saltem non inquantum formata habet ista efficere. Præcedit enim saltem natura ipsam caritatem, qua formatur, sicut dispositio antecedit formam, ad quam disponit,

& causa effectum, quem producit. Ergo neq; Christus, neq; Paulus, neq; cæteri apostoli agebant de sola fide formata. Et confirmo. Fides formata non est uia, neq; dispositio ad iustitiam nostram. Siquidem illa iam habet secum præsentem iustitiam. Ergo cum Christus, & apostoli docebant uiam ad iustitiam, non agebant de sola fide formata.

Secundo istam fidem, quam Christus, & sui apostoli ad salutem exigebant, explicabant uerbo credendi satis aperto, quodq; in se neq; claudit, neq; dat intelligere dilectionem, quanquam est causa illius. Non ergo ea, quæ tradiderunt de fide, restringi debent ad fidem formatam, sicut neq;, quæ explicantur, uel asseruntur uerbo credendi, limitãtur uel restringuntur ad credendi actum posteriorem caritate.

Tertio. Sicut fides, spes, et caritas distinctæ sunt uirtutes inter se, ita actus habent distinctos inter se, & a se inuicem separabiles. Alioqui distinctę uirtutes non essent. Ergo quæ dicuntur de fide, non debent intelligi de spe, neq; de caritate, neq; econtrario, & consequenter, neq; de fide formata. Perinde enim est apud doctores, quos modo impugnamus, interpretari aliqua de fide formata, ac interpretari de fide, & caritate. Ad hæreticos enim obijcientes loca scripturarum, quibus iustificatio nostra tribuitur fidei, ad probandum non esse requisita opera distincta a fide sufficienter putant se respondere dicentes ea loca esse intelligenda de fide formata, hoc est, de fide, & caritate.

Quarto. Vbi lex non distinguit, neq; nos distinguere debemus, sicut dicunt iurisconsulti. Cum ergo scriptura tribuẽs iustificationem nostram fidei, non distinguat, neq; hoc restringat ad fidem formatam, neq; nos restringere debemus.

Sed ut apertius sit, & confirmatius, quod uolumus in hac propositione asserere, faciam contra eam quædam argumenta, quibus maxime inniti potuerunt, qui ista omnia loca, quæ modo exponimus, de fide sola formata dixerunt esse intelligenda. Ex eorum enim enodatione, & inualidatione, ueritas nostræ propositionis magis elucescet.

Ac primo quidem obijci potest nobis hunc in modum. Si

ista loca, quibus iustitia nostra tribuitur fidei, essent intelligẽda de fide qualicunq;, hoc est, siue formata, siue informi, sequitur non esse requisita bona opera ad salutem, sed sufficere solã fidem ad iustificationem nostram, quãdoquidẽ ei soli ea tribuitur. Sed hoc, ut statim ostendemus, concędi non potest. Ergo necesse est loca omnia ista restringere ad fidem formatam.

Ad hoc argumentum primo dico. Licet omnia ista loca restringantur ad fidem formatam, habet suum locum ista obiectio hæreticorum. Neq; enim est concedendum præter fidem formatam, hoc est fidem habentem præexistentem, & coexistentem sibi caritatem, nulla requiri opera, cum certum sit ad alia opera a fide formata obligari iustos, & ea si non apponant, decidere eos a sua iustificatione. Quare propter hanc hæreticorum obiectionem, haud quaquam necesse erat ad hoc commune, ut sic dicam, asylum confugere, & dicere, ista omnia loca exponi debere de sola fide formata. Et trepidasse mihi quidem uidentur, ubi nullus erat timor, qui cum aperte dicant, neq; fidem formatam solam sufficere, tamen hæc loca ad fidem formatam restringunt. Secundo igitur dico. Aliud est dicere Paulum loqui de fide sola, & seiuncta à quocunq; dono Dei alio, & à quocunq; alio opere nostro. Et aliud est dicere Paulum loqui de fide generaliter, siue ea informis sit, siue formata. Hæretici dicunt primum, nos tantum dicimus secundum. Dicimus enim per fidem nos iustificari, nihil soliciti, an illa informis sit, siue formata, neq; aliquid tale requirentes, sed non dicimus iustificari nos per fidem solam, ut latius paulo post differemus.

Secundo potest aliquis contra nos argumentari. Nunquã aliquis iustificatur, quin illius fides sit formata. Hoc enim ipso, quòd iustificatur, acquirit gratiã, qua fides formatur. Ergo nunquam aliquis iustificatur per fidem informem, sed tantũ per fidem formatã. Atq; ideo neq; loca tribuentia iustificationem nostrã fidei, exponi debent de alia fide, quàm formata.

Ad hoc argumentum respondeo. Quamuis eo ipso, quod aliquis per fidem iustificetur, fiat fides illius formata, tamen non sequitur, quòd per eam, ut formatam acquiratur iustitia.

Et ideo, neq; debent loca, quæ tribuunt iustitiam fidei, restrin gi ad fidem formatã. Prius enim natura datur homini gratia, quàm illius fides sit formata. Formatur nãq; per gratiam.

Tertio instabit quispiam. Fides informis ociosa est, frigida, languens, & mortua. Ergo non debent ei tribui tantæ, & tam eximiæ laudes, quantas scriptura tribuit fidei. Respondeo. Quandocunq; fidei conuenerint laudes ei tributæ ab scri ptura, fides informis non erit ociosa, sed solicita, & operosa, & suum possessorem pertrahet ad salutem, efficieturq; ipsa uiua, & efficax, & probata, & splendore, & nitore gratiæ illustrabi tur. Neq; enim omnis fides informis ociosa est, sed illa tantum, quæ non satagit, operando per dilectionem, perducere credentes ad salutem. Neq; sola fides formata, & præexistentem sibi coniunctam habens caritatem, operosa est, & efficax. Vt enim prius tempore uel saltem natura est informis, quàm formata, operari potest, & solicitare ad bonum. Neque nos diximus ea quæ tribuuntur fidei, & de quibus fides commenda tur, tribuenda esse fidei informi. Multo enim minus ei conueniunt quàm fidei formatæ, & melius referri possent ad fidem formatam, quàm ad fidem informem, sed tantum diximus, tri buenda esse fidei absolute, & generaliter, ut abstrahit, & præscindit à fide informi, & formata. Quædã enim fidei informi conuenient, alia fidei formatæ. Comparamus enim nobis spiritum sanctum, & iustitiam, facimusq;, ut Christus inhabitet in nobis, per fidem informem, aut saltem per fidem, ut prius ẽ natura, quàm formetur. Habitãt uero ipsi in cordibus nostris, & regnum cœlorum intra nos habemus per fidẽ formatam.

Quarto potest quispiam, & quidem apparentissime impu gnare hanc nostram propositionem, & ostendere non esse nouam, sed antiquam, & ueterem expositionem illam, de fide for mata, quia diuus Augustinus libro de fide, & operibus, huic soli tribuit, quòd salubris sit, & fundamentum spiritualis structuræ, & quòd neminem perire permittat, & hanc solam fidẽ euangelicam, fidem gratiæ, fidem Christianorum appellat, aliam uero mortuam dicit, & fidem dæmonum. Neq; solum diuus Augustinus, sed & Paulus ipse, ut ibidem colligit Augustinus

gustinus, ita uidetur cuncta, quæ dixerat de fide, exposuisse, cum ad Galatas quinto dicit. In Christo Iesu neq; circũcisio aliquid ualet, neq; præputium, sed fides quæ per caritatem operatur. Sed præstat ipsa diui Augustini uerba audire. Is itaq; in libro statim citato capite. 14. Paulus, inquit, non qualẽlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eã salubrem, planeq; euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt, Et fides, inquit, quę per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quæ sufficere ad salutem quibusdam uidetur, ita nihil prodesse asseuerat, ut dicat. Si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem nõ habeam, nihil sum. Vbi autem hæc fidelis caritas operatur, sine dubio bene uiuit. Plenitudo. n. legis caritas. Et capite. 16. Ex hoc, quòd Christus teste Paulo prioris ad Corinthios tertio, ẽ fundamẽtum spiritalis structuræ, infert, Si Christus, proculdubio fides Christi. Per fidem quippe habitat Christus in cordibus nostris, sicut idem apostolus dicit. Ne autem quispiam ex hoc putet fidem quãcunq; satis esse, ut inhabitet Christus in nobis, subdit. Porrò fides Christi, illa utiq;, quam definiuit apostolus, quæ per dilectionem operatur. Non enim fides illa dæmonum, cum & ipsi credant, & contremiscant, & filium Dei confiteantur Iesum, potest accipi in fundamentum. Quare? Nisi quia non est fides quæ operatur per dilectionem, sed quæ exprimitur per timorem. Fides itaq; Christi, fides gratiæ christianæ, idest ea fides, quæ per dilectionem operatur posita in fundamento neminem perire permittit. Et infra in eodem capitulo tractans illa uerba Christi ad Cananæam: O mulier magna est fides tua. Miror, ait, si laudaret in ea fidem sine operibus, idest fidem nõ talem, quæ per dilectionem iam possit operari, fidem mortuã, et quod Iacobus dicere minime dubitauit, fidem nõ Iaco.2.
Christianorum, sed dæmonum. Et capite. 21. propè finem. Vtroq; uitio caret, nempe incredulitatis, & credulitatis, qui fidem Christi habet, non sine operibus mortuam, quæ etiam in dæmonibus inuenitur, sed per fidem gratiæ, quæ per dilectionem operatur. Hæc est fides, de qua dicitur. Regnum cœlorũ Luc.17.
intra uos est. Et in de spiritus & litera capite. 32. ex illis uerbis

apostoli. Non enim accepistis spiritum seruitutis &c. colligit non esse eam fidem commendatam ab apostolo, quæ operatur per timorem, & in eis est, qui sub lege sunt, et timore pœnæ faciunt iustitiam, quam mallēt non facere, si fieri posset, ut liceret quod non licet, sed fidem eam commendatam ab apostolo quæ per dilectionem operatur, non formidando pœnam, sed amando iustitiam. Et in.c.7. de gratia & libero arbitrio ideo dicit apostolum dixisse, in Christo Iesu, neq; circuncisionem aliquid ualere, neq; præputium, sed fidem quæ per dilectionē operatur, ut ostenderet, non intellexisse quid ipse diceret, cum dixit. Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis, qui putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiam si male uiuat, & opera non habeat. Ex quibus omnibus uidetur diuus Augustinus de sola fide formata intellexisse, & intelligenda docuisse, quæ Paulus asserit de fide, quod est contrarium nostræ propositionis.

Ad hoc argumentum, quod quidem apparentissimum est, respondeo. Aliud est dicere loca sacrarū literarum, quibus nostra iustificatio tribuitur fidei, intelligenda esse de fide formata, aliud uero esse intelligēda de fide, quæ per dilectionem operatur. Diuus Augustinus solum dicit hoc secundum: neq; nos contrarium asserimus, aut sentimus, quāquam ut docebimus in secunda quæstione, non est necessarium ad hoc confugere, ut argumenta hæreticorum diluamus. Doctores uero, quos impugnamus, dixerunt primum. Et quanquam illi non hæc fortassis habuerunt pro distinctis, sed alterum pro altero acceperunt, quia, si fides per caritatem operatur, uel formata est, uel statim formatur, atq; ideo excusari possent, & nobiscū utcūq; concordare tamen nos distinctissima hæc putamus, neq; unum cum altero debere cōfundi. Prius enim est fidem per dilectionem operari, quàm caritate formari, quoniam ad hoc per dilectionem operatur, ut obtineat spiritū sanctum, & per eum caritatem, qua formetur. Et si non eodem momento, quo fides incipit per dilectionem operari, obtineretur spiritus sanctus, reperire liceret fidem per dilectionem operantem informem & formatam, & utcūq; de his sit, prius fides saltem na-

tura, ut patet ex dictis, per dilectionem operatur, quàm sit formata. Neq; cū dicit diuus Augu. hæc loca, quæ nunc interpretamur, esse intelligenda de fide per dilectionem operante, credendum est uoluisse abrogare fidei laudes & prærogatiuas, quas ei tribuit scriptura, & imputasse fidei & caritati, immo ne limitasse quidem eas crediderim ad fidem per dilectionem operantem, sed hoc tantum docuisse, tum demum ei uere illa encomia conuenire, cum ipsa suas uires exerit, & quid possit explicat, & effectui nostro flammas subministrat, ut ardeat igne caritatis, & per dilectionem operetur, totãq; legem Dei compleat. Itaq; dicere de fide per dilectionē operãte esse laudes fidei interpretandas, non est limitare eas laudes ad fidem formatam, sed docere quo tempore eas laudes mereatur, & quid ipsi in se fidei conueniat, si modo ipsius uirtutem nostris sceleribus non infringamus, debilitemus, ac obruamus. Et ꝙ ita sit diuus Augustinus interpretandus, patet, quia post ultima uerba eius statim citata, Hæc est fides, de qua dicitur, Regnū cœlorum intra uos est, subdit. Hoc enim decipiunt, qui uim faciunt credendo impetrantes spiritum caritatis, ubi est plenitudo legis, sine qua lex in litera reos faciebat etiam preuaricationis. Non itaq; putandum est ideo dictum, Regnum cœlorum uim patitur, & qui faciunt, diripiunt illud, quia etiam mali tãtummodo credendo, & pessime uiuendo perueniunt in Regnum cœlorum, sed quia reatus ille preuaricationis, quem sola lex, idest litera sine spiritu iubendo faciebat, credendo soluitur, & uiolētia fidei spiritus sanctus impetratur, per quem diffusa caritate in cordibus nostris lex nō timore pœnæ, sed amore iustitiæ completur. Hæc ibi. Quæ si bene & pro dignitate ponderētur, aperte poterit cōstare diuum Augustinum nequaquam limitasse uerba Pauli ad fidem formatam, uel ad fidem quam præcedat caritas. fidem enim gratiæ & euangelicã atq; adeo fidem christianorum existimat fidem, quæ sua uiolentia spiritum sanctum & caritatem impetrat, & hoc ipso uim facit ipsi regno cœlorum.

TERTIA PROPOSITIO.

Non debent ista loca Pauli exponi de fide in prima, secun-

daue, aut tertia significatione, hoc est de fiducia, fidelitate, aut promissione, neq; de fide, ut complectitur primam & quartam significationem, idest de fiducia & credulitate, sed tantũ exponenda sunt de fide in quarta acceptione, hoc est de credulitate certa minimeq; dubia. Et quidem quòd nõ debeant ista exponi de fide pro fidelitate, uel promissione, manifestum est.

Gal,3. Quanuis enim, ut mirifice disserit Paulus, ex promissione diuina participemus benedictionem Abrahæ, hoc est iustificemur, & adoptemur in filios, ac per hoc cohæredes simus Christi, & in hæreditatem illius admittamur, tamen, cum hoc loco agat Paulus de fide, quæ requiritur ex parte nostra ad nostrã iustificationem, satis liquet Paulum nõn agere hic de fide, ut fidelitas, uel promissio est. Quòd uero nõ agat de fide in prima significatione, hoc est de fiducia, qua nobis diffisi, totã spem fiduciãq; nostræ iustitiæ in Deo per Christum reponimus, probatur. Eodemmodo, & in eadem prorsus significatione loquitur Paulus de fide, qua nos iustificamur, & de fide, quæ imputata est Abrahæ ad iustitiam. Confirmat enim nos iustificari per fidem, quia Abraham per fidẽ iustificatus est. Sed cum agit de fide Abrahæ, non agit de fiducia, quia suę spem iustitiæ collocabat Abraham in Deo, sed de credulitate, qua dictis, & promissioni diuinæ absq; ulla hæsitatione crediderat, plenissime sciens, quòd quæcunq; promisit Deus, potens est facere. Et patet hoc per totum propemodum quartum capitu-

vbi sup. lum. Et, ut alia omittamus, certe ex illis uerbis. Qui contra spem in spem credidit, facile hoc potest persuaderi. Ergo etiã cum agit de fide, qua nos iustificamur, fidem non appellat fiduciam, uel spem, sed certam persuasionem intellectus, unde spes ipsa, & fiducia emanat. Et confirmari hoc potest. In eundem enim sensum hic agit de fide, in quem & ad Hebr æos undecimo, cu m latissime de fide, disserit, sed ibi agit de fide pro credulitate, ut & augustinus libro. 50. homiliarum homilia. 32. & Basilius in psalmum. 115. & Bernardus in epistola. 190. in commentarijs, aperte tradunt. Et potest eorum sententia pro-

Hebr. xi. bari ex illis uerbis. Fide intelligimus aptata esse sæcula uerbo

ibidem Dei, quia fiducia præterita nõ respuit, & ex illis, Credere enim

oportet accedentem ad Deum, quia est. Credere enim Deum esse, non ad fiduciam spectat. Ergo in alijs etiam de fide agit pro credulitate, & non de fiducia. Et amplius confirmari potest hoc ipsum sic. In eundem sensum hic agit Paulus de fide, quo infra cap. 10. eiusdē epistolæ ad Romanos. Sed ibi māifestissime agit de fide pro credulitate, cū ait. Si cōfitearis in ore tuo Dn̄m Iesun, & in corde tuo credideris, quòd Deus illū suscitauit à mortuis, saluus eris. Nō. n. fiducia hæc pręterita respicit. Ergo etiā alibi de fide agit pro credulitate, et nō ꝓ fiducia. RO. 10.

Secundo idem probare possumus hoc argumento. Per eā fidem nos tradit Paulus hoc loco iustificari, quā Christus exigebat à Iudæis quāq; & ipse Paulus, & cæteri apostoli populis omnibus prædicabant, & ab eis exigebant, quāq;, qui recipiebant, fideles, ac filij spirituales Abrahæ dicebantur. Sed fides, quam Christus exigebat à Iudæis, quam & apostoli prædicabant, quāq; à baptizandis exigebant, & à qua fideles dicimur, non est fiducia, sed persuasio, uel credulitas, qua eis fidem adhibemus, quę ab illis proposita sunt credenda, ut patet ex historia actorum apostolicorū, & ex multis locis euangelicis, præsertim apud Ioannem. Certe enim, cum Christus dicebat Iudæis, Si Moysi crederetis, crederetis forsitan & mihi, Si ueritatem dico, quare non creditis mihi? Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me, sed uos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Non creditis quia ego in patre, & pater in me est? Dici nullo modo potest, quòd hic de fiducia sit sermo. Cum igitur uerisimile nō sit in alio significatu fidem accipi à Paulo in his locis, sequitur aperte non hic accipi ab eo fidem pro fiducia, sed pro credulitate. Atq; hoc eodem argumēto satis reuincere possumus eos, qui dicunt fidem, & in his, & in alijs multis sacræ scripturæ locis, utrunq; complecti, & intellectus certam persuasionem, & uolūtatis plenam, minimeq; instabilem spē, seu fiduciā. Quā quā enim hæc simul, ut plurimum, sunt, & difficile ab inuicē separantur, si enim aliqua nos assecuturos credamus, & confidimus, & speramus ea à nobis obtinenda. Oritur enim, ac uelut consequitur ex ea intellectus persuasione fiducia uolunta-

Ioan. 5.
Ioan. 8.
Ioan. 10.
Ioan. 14.

tis. Et contra cum confidimus, certaq́ꝫ spe aliquid nobis euẽ-
turum speramus, & id quoq́ꝫ nobis affuturum, uel credidera-
1. Cor. 13. mus prius, uel certe de nouo persuademus. Tamen cum ista
inter se distincta sint, neq́ꝫ confundantur à Paulo, qui optime
nouerat ea inter se distingui, & fidem, spem, & caritatem, tria
appellat, alioqui duo tantum dicturus, colligere ex his sanè
debemus, Paulum non eadem de utraq́ꝫ tradere, neq́ꝫ in his
quæ modo tractamus, locis de utraq́ꝫ loqui. Atq́ꝫ ideo, cũ ista
loca de fiducia non satis conuenienter exponi iam ostenderi-
mus, superest, ut ea de certa, minimeq́ꝫ dubia animi credulita-
te exponamus. Sed quia non satis inter doctores omnes con-
stat, qualis sit ista credulitas, cui tanta ista uirtus tribuitur, pro
huius explicatione adijciam sequentes propositiones.

QVARTA PROPOSITIO.

Non sunt intelligẽda loca Pauli citata de fide actuali, qua
quis certo, et indubitato credit sibi remissa esse peccata, aut cer
te remittenda per fidei sacramenta propter meritum Christi.
Probatur. Agit in his locis Paulus de fide necessaria ad salu-
tem. Sed fides, qua quispiam sic remissa crederet sua peccata,
aut remittenda, nõ est necessaria ad salutem, immo erit per-
sæpe, si habeatur, leuis quædam, & stulta persuasio, quæ obes
se magis saluti possit, quàm prodesse. Et multi quidem, quod
nemini credo esse ambiguum, saluari possunt, & saluantur si-
ne illa. Ergo hæc loca Pauli, haud quaquam de huiusmodi
actibus fidei sunt intelligenda.

Et confirmo. Paulus est intelligendus in his, de fide, cui
non potest subesse falsum. Non enim aliam fidem Deus sta-
tuisset, ut medium & uiam communem nostrę iustificatio-
nis. Sed huiusmodi fides sæpe est falsa, et fallax. Potest enim
sibi quis persuadere remissa, aut remittenda sibi peccata cer-
to, cum tamẽ propter aliquam sinistram opinionem, aut pec
catum aliud quoduis sibi occultum, longissime sit à consecu-
tione tantę gratiæ. Ergo ista loca Pauli intelligi certe, neq́ꝫ
possunt, neq́ꝫ debent de hac fide.

Ad hęc. Ista loca Pauli de ea fide debẽt intelligi, quam apo
stoli prædicabant, quãq́ꝫ Deus suo tempore reuelauit. Hanc

enim unam fidem iustificatricem nostri asserit Paulus. Sed Galat. 3.
istas persuasiones de nostra iustitia etiam propter Christum apostoli nõ admonuerunt unquam, neq; nobis eas Deus sua reuelatione tradidit. Non igitur de illis exponere debemus hæc loca Pauli. Neq; scio ꝓfecto unde et Luthero in libello de fide & operibus, & multis alijs ipsius sequacibus, & nouissime protestantibus omnibus in confessione Augustana, hæc adeo noua opinio fuerit persuasa, ut fidem iustificatricem, cuiq; scripturę nostram tribuunt iustificationẽ, & quam ipsi uel solã putãt sufficere ad salutẽ, eã esse crediderint, qua certo & indubitato nos credimus placere Deo. & ꝑ Christũ in illius gratiã recipi, & peccata nostra nobis dimitti. Vtilius quidem est audire illum qui dixit. De propitiato peccato noli es Eccli. 5.
se sine metu, & cum timore & tremore nostram salutem operari, certãq; satagere facere per bona opera uocationem nostram, quam dum nobis inaniter persuademus remissa iam esse peccata, ocij & inertiæ occasionem, naturæ nostræ satis ad hæc procliui, præstare. Et cum Sapiens dicat, Quis potest prou. 20.
dicere mundum est cor meum? salubrius erit, & tutius, ut iustificemur, clamare cum publicano. Domine propitius esto Luc. 18.
nobis peccatoribus. Et cum Dauide. Ab occultis nostris mũ psal. 18.
da nos domine, & ab alienis parce seruis tuis, quàm Pharisæũ Luc. 18.
de sua sibi iustitia blandientem imitãtes, Deo agere gratias, quòd non simus sicut cæteri. Descẽdit enim, ait scriptura, hic Luc. 18.
iustificatus ab illo, hoc est publicanus, non Pharisæus. Et profecto, ubi nihil aliud esset, unus Paulus deberet nobis esse satis, ne unquam absq; ulla hæsitatione, hæc nobis de nobis persuaderemus. Ait enim ille. Nihil mihi conscius sum, sed non 1. cor. 4.
in hoc iustificatus sum. Et alibi. Sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Si timet Paulus, qui raptus fuerat usq; ad tertium cœlum, & ubiq; mortificationem Iesu Christi in corpore suo circumferebat, si timet is, per quem Deus tanta & tam admiranda fecerat prodigia, ut & ipse merito, uelut quoddam mũdi prodigium, uideri queat, quis non sibi timeat? Ille non arrogabat sibi iustitiam, neq; se iustum audebat absq; ulla hæsi-

tatione profiteri, & nos tam multorum nobis conscij delicto-
rum, audebimus securitatem nobis promittere? Quòd si sui
tanti apostoli autoritas, & exemplum satis non sint, cogitet ue-
lim is secum, nihil esse unde possit illam iustitiam certo, & in-
dubitato de se credere, nedum supra omnem certitudinem, ut
exigit ubi supra Lutherus. Neque enim ex terminis, neque ex ex-
perientia, neque ex aliqua demonstratione, uel reuelatione illã
potest dicere se habere. Dices, benignitas Dei eximia est. Ne-
minem despicit, qui ad se syncero corde confugit. Sacramenta
fidei certissimæ sunt, & efficacissimæ causæ gratiæ. Quidquid
remiserint sacerdotes in terris, remissa erunt & in cœlis. Hæc
quidem omnia uerissima sũt, & talia, ut merito debeamus spe-
rare, lætari, & exultare totis uiribus, totisque pectoribus, si nul-
lius nobis culpæ conscij simus, quam non simus parati emen-
dare, & confiteri, cum tenemur. Et qui hoc se uident esse ani-
mo, ut in omnibus, pro uirili sua, uelint Deo placere, & in nul
lo displicere, habent quidem maximam letitiæ causam, & spei
ac planè tripudiorum, hisque exercitijs adoptioni diuinæ con-
gruentibus, potius quàm seruili timori, sæpius deberent assue-
fieri, & intendere. Vere enim possumus & debemus probabi
lissime sæpe credere in gratia Dei nos esse. Et ipse spiritus, ut
nos interius cõsoletur, & ad exercitia spiritualia alliciat, & cõ-
stantes reddat, testimonium sæpe reddit spiritibus nostris, ut
RO. 8. ait Paulus, quòd simus filij Dei, & scire facit quæ à Deo dona
ta sunt nobis. Sed hoc testimonium neque plenam tribuit secu-
I. cor. 2. ritatem, neque omnem excludit hæsitationẽ uel scrupulũ, neque
ut aliqua talis fides, aut certitudo concedatur esse in aliqui-
bus, illa est in principio suæ iustificationis, ut eam possit quis-
piam ponere causam nostræ iustificationis, sed erit post mul-
tos annos in iustitia, & sanctis moribus exactos. Et talis per-
RO. 8. suasio fortassis iam erat in Paulo, cum & certũ se esse dicebat,
quod nulla creatura eum posset separare à caritate Dei, & reposi-
2. Tim. 4 tam sibi esse coronam iustitiæ, cum in principio conuersionis
suæ, & cum scripsit priorem ad Corin. non parum de sua salu-
te uideatur trepidasse. Et quãquam uerissime possumus, &
promittere nobis remissionem peccatorum nostrorum, si nos
fecerimus,

fecerimus, quod in nobis ẽ, neq; nobis, immo uere, gratiæ Dei deficiamus. Sed cum certum sit ex Paulo, et ex Ioanne multos posse credere se obsequium præstare Deo, cũ cum offendãt, & huius rei abũde sufficiens exemplum fuerit nobis ipse Paulus, dum zelo non secundum scientiam persequebatur ecclesiã Dei, multis profecto nominibus timere possumus, ne nos benignitati diuinæ apponamus impedimẽtum, neq; est uere, unde nobis certo, & indubitato iustitiam polliceamur. Delicta enim quis intelligit, ait regius psaltes. Et seruire nos uoluit sibi Deus in timore, & exultare illi cũ tremore, ut lætitia quidem sępius exhilaremus animos nostros, & corda nostra propter diuitias bonitatis, & misericordiæ ipsius, sed & istã lætitiã, & exultationem de misericordia diuina temperemus timore de fragilitate, & infirmitate, & humilitate conditionis humanæ. Occultissima enim est gratiæ spiritalis communicatio & inspiratio, sicut Augustinus dicit libro primo ad Marcellinum de peccatorum meritis & remissione, capite. 9. & . 10. Et cum timore, & tremore nostram ipsorum salutem operari admonet Paulus. Et ubi aliud profecto non esset, uel hoc nomine debemus nobis timere, & omnia etiam, quæ recte facimus, humilitate quadam condire, quod in multis passim offendimus omnes, & iustitia nostra, uelut pannus est menstruatæ, & si districte iudicemur, neq; uitam nostram misericordia diuina excusset, omnis nostra iustitia iniustitia uideretur, neq; astra inuenirentur munda in conspectu eius, ut latissime docent Augustinus sermone. 49. de tempore, & super illud psalmi. 142. Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Et Chrysostomus in homilia de fide, & lege. Et Gregorius super illa uerba Iob. Si habuero quippiam iustum, meũ iudicem deprecabor. & super illa. Si lotus fuero quasi aquis niuiũ, & homilia. 22. super Ezechielem, et Bernardus in primo sermone de festo omnium sanctorum, & in sermone de lotione pedum. Et vulgatissima est illa sententia Augustini. Væ hominũ uitæ, quantuncunq; laudabili, si remota misericordia iudicetur.

Ioan. 16.

Psal. 18.

Psal. 2.

Phili. 2.

Iob. 9.

QVINTA PROPOSITIO.

Que sit fides cui tribuit iusti ficatio nra.

Fides cui sacræ literæ nostram tribuunt iustificationem, est ut plurimum & præcipue fides unius mediatoris inter nos, & Deum, uel, ut expressius loquamur, est fides Iesu Christi, hoc est credulitas siue persuasio, qua certo, & indubitanter credimus per eum unum nos posse saluari, & alia quæ de ipsius uita, morte, resurrectione, gloria qꝫ, & præcellentia, & gratia credenda nobis, uel ab ipso, uel ab ecclesia, uel ab apostolis ipsius sunt tradita.

Hęc propositio ex præcedentibus propositionibus satis patere potest. Exclusis enim acceptionibus fidei, quas à proposito isto reiecimus, una ista, quam hic exprimimus, uidetur relinqui fides, cui præclara omnia, quæ fidei tribuit Paulus, conueniant.

Sed potest & his argumentis de integro confirmari. Illi fidei tribuenda sunt, quæ Paulus fidei adscribit, quæ maxime erat omnibus necessaria, quãqꝫ & ipse Paulus, & Christus, & cæteri apostoli maxime, & præcipue prædicabant, quãqꝫ hominum mentibus maxime uolebant suadere, & inserere. Sed, ut patet ex euangelicis literis, & ex Actis apostolicis, & ex epistolis, & Pauli, & cæterorum apostolorum, hæc erat fides, quã ipsi post Christum maxime prædicabant, & in cuius testimonium, & confirmationem faciebant, quæ faciebant miracula. Verus igitur, & germanissimus sensus istorũ locorũ, quæ nũc tractamus, exposcit, ut de ista una fide ea omnia exponamus.

Et confirmari hoc potest. Sic enim exponendo ista omnia loca, & Paulum eundem ubiqꝫ sibi, & perpetuo constare, & ipsius, & aliorum apostolorum unam et eandem fuisse prædicationem, atqꝫ uno, & eodem spiritu eos et prædicasse, & scripsisse doctrinam, quam fidelibus tradiderunt, ostẽdemus. Fiet etiam & ex his perspicuum, per omnia eos concordes fuisse suo præceptori, & omnium unico magistro Christo. Et hanc enim etiam ipse mentibus Israelitarum fidem inserere est adnixus, hocqꝫ unum potissimum, & prædicatione sua, & exemplis, & uirtutibus admirabilibus, et prorsus stupendis agebat,

ut uerus Dei & hominum mediator, quē prędixerāt prophetæ, quēq; & pater cœlestis eis pollicitus fuerat, crederetur. Respondebant etiam & in hoc suæ uocationi electioniq; apostoli. Ad hoc enim electi erant, ut essent Christi gloriæ & gratiæ testes, ut patet ex illis uerbis. Et uos testimonium perhibebitis de me. Neq; minus ex illis. Et uos eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & usq; ad ultimum terræ. Et Paulum certe ad hoc ipsum electum fuisse, apertissime potest constare ex illis uerbis eiusdem Dei, & seruatoris nostri, Vas electionis mihi est, ut portet nomen meum coràm gentibus, & regibus, & filijs Israel. Hæc est etiam fides per quam iustificati sunt, quicunq; iustificati sunt ex patribus ueteris testamenti, & per quā nos habemus iustificari. Vnde & Petrus apostolorum omnium uertex, ad principes populi Israelitici, constanter dicebat non esse in aliquo alio salutem, neque aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Et idem, ut habetur Actuū. 10. Huic, inquit, omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes, qui credunt in eum. Et Ioannes dicit in sua canonica. Quisquis confessus fuerit, quòd Iesus est filius Dei, Deus in ipso manet, & ipse in Deo. Et idē. Omnis qui credit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Et Philippus hanc unam requisiuit ab eunucho Candacis reginæ, ut eum baptizaret. Cum enim dixisset eunuchus. Ecce aqua, quis me prohibet baptizari? respondit Philippus. Si credis ex toto corde, licet. Et ut intelligamus, quam fidem hic exigebat Philippus, subnectit scriptura respōdisse eunuchum. Credo filiū Dei esse Iesun Christū, & statim ab eo baptizatū. Et admirandus est ordo, quem Paulus tenuit in his locis, quæ nunc præcipue tractamus, ut explicaret qualis esset fides, cui ipse tantas laudes tribuebat. Primo enim dixit. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt. Quibus uerbis explicabat fidem istam, de qua agebat, esse fidem de Iesu Christo. Secundo ne ambiguum esset quid de eo erat credendum, redemptorem eum dixit nostrum, & propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, propter remis-

Ioa. 15.
Actuū. 1.
Actu. 9.
4.
.1. Ioa. 4.
.1. Ioa. 5.
Actuū. 8.

sionem præcedentium delictorum. Tertio Deum adiecit ostẽdi iustum hoc tempore, & iustificare eum qui ex fide est Iesu Christi. Quarto eam fidem dixit deputari nobis ad iustitiam, qua credimus in eum qui iustificat impium, ut uel ex hoc colligeremus de ea se fide agere, qua credimus ab uno illo nos posse habere iustificationem nostræ impietatis. Quinto, ut explicatiora omnia essent, adiecit tandẽ, & nobis quoq;, sicut Abrahæ, imputandam esse fidem nostram ad iustitiam, si modo credamus in eum, qui suscitauit Iesun Christũ à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et idem aperuit capite. 10. eiusdem epistolæ. Finis enim, ait, legis Christus ad iustitiam omni credenti. Et subdit. Hoc est uerbum fidei, quod prædicamus. Quia si cõfitearis in ore tuo dominum Iesun, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Dicit enim scriptura. Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim est distinctio Iudæi, & Greci. Nam idem dominus omniũ diues in omnes, qui inuocant illum. Omnis enim quicũq;
Actu.13. inuocauerit nomen domini, saluus erit. Hæc ibi, Idemq; Paulus orationem, quam ad principes synagogæ habuit, his pene uerbis concludit. Notum igitur sit uobis uiri fratres, q per hunc uobis remissio peccatorum annũtiatur, ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi iustificari. In hoc omnis, qui credit, iustificatur. Quibus uerbis aperte iudicauit, loqui se de fide, qua nos credimus, per unum dominum Iesun Christum
16. iustificari. Vnde & idem, & Sylas custodi carceris roganti, quid me oportet facere, ut saluus fiam? dixerunt. Crede in Do
26. minum Iesun, & saluus eris tu, et domus tua. Et iterum, ad hoc dicit Christum dixisse sibi quòd illum cõstitueret ministrum, & testem eorum, quæ uidit, ut aperiret populorum, & gentiũ oculos, & conuerterentur à tenebris ad lucem, & de potestate satanæ ad Deum, ut accipiãt remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos per fidem quæ in ipsum est. Liquet ergo ex omnibus istis, & manifesta luce colligitur, fidem de qua agit Paulus in istis locis, quæ modo tractamus, esse fidem, qua certo, et indubitato Christũ credimus saluatorem esse nostrum,

& eius unius meritis, & gratia nos posse saluari. Sicut enim per unum Christum saluamur, ita & consentaneum fuit & fidei quoq; ipsius potissimum tribui nostram iustificationem. Atq; hanc sententiam aperte uidetur nobis significasse diuus Augustinus capite. 29. lib. 2. de peccatorum meritis & remissione. Ita enim ibi ait. Vna fides est, quæ omnes saluos facit, qui ex carnali generatione in spiritalem renascendo saluantur, terminata in eo qui uenit pro nobis iudicari, et mori iudex uiuorum, & mortuorum. Hæc ibi. Concinit & eidem sententiæ apertissime capite. 44. libro de natura & gratia contra Pelagianos, in hæc uerba. Ea quippe fides iustos sanauit ãtiquos quæ sanat & nos, idest mediatoris Dei, & hominum hominis Iesu Christi, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis & resurrectionis eius. Habentes ergo eundem spiritum fidei, & nos credimus, propter quod, & loquimur. Et in de spiritu & litera capite. 29. Per fidem Iesu Christi impetramus salutẽ, & quantum nobis inchoatur in re, et quantum perficienda expectatur in spe. Omnis enim qui inuocauerit nomen domini, saluus erit. Et libro primo cõtra duas epistolas Pelagianorum capite. 21. ita ait. Quantælibet fuisse uirtutis antiquos prędices iustos, non eos saluos fecit, nisi fides mediatoris, qui in remissionem peccatorum sanguinem fudit. Et libro primo cõtra Iulianum Pelagianum ex autoritate Irenæi episcopi Lugdunẽsis asserit neminem liberari ab antiqua serpentis plaga, nisi per fidem Christi. Et. c. 3. de gratia, & libe. arbit. Sine fide Christi nemo, inquit, liberari põt. Sed addendũ est his, ne quis piã ex istis occasionẽ ullã hẽat errandi. Quãuis hæc fuerit fides quam & Christus & sui apostoli à nobis requisiuerint, quæq; una necessaria prædicata est ad salutem, tamen haud quaquã excludimus à salute omnes, qui eam non habuerunt, sic explicitam, & clarã, ut eam hic tradidimus. Satis enim fuit per multis illa eadem implicita, ut in tertio sentẽtiarum latissime Deo cõcedente disputabimus. Dixi tamẽ in hac quinta propositione hanc fidem mediatoris esse eam, cui ut plurimum, & præcipue scripturæ tribuunt nostram iustificationem. Credimus enim fidem etiã generaliter sumptam, ut ueritati diuinæ adæ-

quate innititur, iustificare nos posse, ut secunda quæstione luculenter disseremus. Neq; in eo sumus errore, in quo quidam sunt, existimantes solam fidem promissæ iustificationis, aut salutis in Christo, nos iustificare, aut nobis ad iustitiam imputari. Hoc etenim in fide nostra gratum est Deo, quòd intellectum nostrum, & rationem, omneq; sensuum nostrorũ apparentiã, captiuamus in obsequium fidei, & omnibus quæ ab ipso ecclesiæ suæ, gratia salutis nostræ, reuelata sunt, sponte nostra certissimo & indubitato nos subijcimus, honoreq; illi in omnibus primę, & infallibilis ueritatis tribuimus, neq; minus comminationibus, q̃ promissionibus, neq; plus in attestationibus præsentium, uel præteritorum, q̃ prædictionibus futurorum, & ex æquo speculatiuis mysteriis, & doctrinis moralibus, quas nobis tradidit, fidẽ adhibemus. Noe, teste Paulo, fides futuri diluuij imputata est ad iustitiã. Et iustitiæ, quæ per
Heb. II. fidem est, hæres est institutus, quòd Deo prænuncianti diluuium credidit, & centum annis priusquam fieret, arcam in salutem domus suæ construere cœpit. Abraham, ut perspicue
Gen. 13. & 15. docet Geneseos historia, imputatum est ad iustitiam, q; credidit multiplicandam esse posteritatem suam, sicut stellas cœli. Et tam est gratum Deo, ut credamus mundum ab ipso factum, & redemptum, quàm gratum est, ut credamus, futurã
Heb. II. resurrectionem, & iudicium. Et cum Paulus ad Heb. ad eandem iustitiam fidei docuerit permultos spectare, tametsi uaria, & diuersissima crediderint, subdit per fidem eos uicisse regna, & operatos esse iustitiam, adeptosq; repromissionem, ut intelligamus, non soli fidei promissionum diuinarum, imputandam esse iustitiam, sed fidei generaliter, quæ ueritati diuinæ innititur, quãuis ut plurimum, & præcipue fides mediatoris hanc prærogatiuam mereatur, et ei illam tribuerint sacræ literæ, deq; ea sint exponenda omnia propemodum earum loca, quæ fidei salutem nostram adscribunt.

DE FIDE ET OPERIBVS.

QVAESTIO SECVNDA

AN fides sola sufficiat hominibus ad salutem. Quoniam iam ex prima quæstione satis patet nos de ea duntaxat hic fide agere, qua certo, et indubitato credimus, quæcũq; tenemur credere, siue implicite illa credamus, siue explicite, nihil erit opus in hac quæstione aliqua prænotare, ut fecimus in prima quæstione, sed in abruptũ ipsum disputationis absq; ullis prænotamẽtis statim descẽdemus. Seruabimus tamen hunc ordinem. Primo hæreticorum sententiam fideliter statuemus. Secundo ueritatem fidei duabus propositionibus explicabimus. Tertio fortissima quædam, & apparentissima argumenta pro hæreticis faciemus, ut eis ex corde compatiamur, qui nõ sine causa insaniunt, eaq; pro nostra tenuitate dissoluemus.

Fertur igitur, ut ad primum ueniamus, hæc olim opinio fuisse Eunomij, ut Augustinus in libro de hæresibus hæresi 54. dicit, q̃ nihil cuiq; obesset quorũlibet perpetratio, aut perseuerantia peccatorum, si eius, quę ab eo docebatur, fidei particeps esset. Et idem Augustinus libro de fide & moribus capite. 14. tempore apostolorum hanc fuisse dicit exortam opinionem ex quibusdam subobscuris sententijs apostoli Pauli nõ intellectis, ut sola fides crederetur ad salutem sine bonis operibus sufficere, & quãuis contra hanc opinionem apostolicę epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, suam maxime dirigant intẽtionem, uehementerq; astruant fidem sine operibus nihil prodesse, tamen non defuisse asserit eo tempore, qui eam opinionem rursus tuerentur, & hanc perniciosam securitatem pollicerentur hominibus, q̃ fide sola possent saluari, etiam in pessimis moribus perseuerantes. Eam hæresim iam olim sepultam exsuscitauit, & reuocauit in orbem nostris temporibus Martinus Lutherus. Qui in libello deuotis, aperte docet, nulla opera credenti, in Christum esse tam mala, quæ eum possint ac-

cuſare, aut damnare. Et in ſermone, quo explicat illud Euangelij aduerſus Carolſtadium, affirmat nullum eſſe peccatum niſi incredulitatem, nullam iuſtitiam niſi fidem. Et in epiſtola ad Galatas ſolam fidem dicit eſſe neceſſariam, cætera omnia liberrima neq; præcepta, neq; prohibita. Et in captiuitate Babylonica docet non dubitandum eſſe de ſalute poſtq; baptizati ſumus. Quia promiſſio ibi facta, non eſt, inquit, mutabilis ullis peccatis. Et tam diuitem dicit omnem chriſtianum eſſe, ſiue baptizatum, ut etiam uolens non poſſet perdere ſalutem ſuã, quantiſcunq; peccatis, niſi nolit credere. Et in libello de libertate Chriſtiana docet, eum qui habet fidem, per eandem liberum eſſe ab omni lege. Et hunc errorem plæriq; ſecuti ſunt, &, quod dolendum eſt magis, etiã nunc ſequuntur, & mordicus tuentur. Sed eorum quidem in totum ipſius ſententiæ ſubſcripſerunt. alij uero, quorum mens aliquanto minus fuit deprauata, ſic ei adhæſerunt, ut quanuis fidem cum baptiſmo ad ſalutem acquirendam ſatis eſſe tradiderint, tamen eam ſalutem malis operibus amitti nõ negauerint. Sed ita tñ obſcure loquũtur de fide, quam uel ſolam putant ſufficere ad ſalutem, ut centum œdipis opus ſit ad eorum mentem explicãdam. utcunq; tamẽ iſta ſe habeant, cõtra hunc errorem, immo uerius inſaniam, nos ponimus duas cõcluſiones reſpõſiuas ad quæſtionẽ.

PRIMA CONCLVSIO.

Certiſſima fide eſt tenendum, fidem ſolam abſq; operibus alijs, neq; ſatis eſſe ad iuſtificationem acquirendum, neq; ad tuendum acquiſitam. Itaq;, ut hi qui ſunt peccatores, iuſti fiãt, & ne hi qui iam ſunt iuſti, peccatores fiant, & à iuſtitia ſemel acquiſita excidant, requirũtur aliqua opera alia præter fidẽ.

Hæc concluſio tam aperta eſt ex tota ſcriptura ſacra, ut niſi nos ad hęc cogeret hæreticæ prauitatis pertinacia, ſuperuacaneum eſſe cenſeremus, illam probare. Paſſim enim, & in Euãgelijs, & in prophetarum, & apoſtolorum literis occurrunt teſtimonia apertiſſima pro iſta ueritate. Sed quoniam hæretici ad hæc nos adigunt, ne quiſpiam in re adeo aperta poſſit labi, quin certo ſciat ſe, ut taceamus interim de lege et prophetis: ſaltem contra euangelium & apoſtolorum prædicationem, ſtare,

re, ſi

re, si contendat, fidem solam sine operibus ad salutem sufficere, reducam ad aliquod compẽdium, quæ in testimonium ueritatis huius ex euangelio possunt induci. Et quidem pensatis omnibus mature, ex sex capitibus uidetur in summa quadam posse fidei ueritas probari, hoc pacto. Ex euangelio cõstat, baptismum, eucharistiam, pœnitentiam, cõfessionem, & generaliter omnia Dei mandata, necessaria esse ad salutem, et eos qui ea transgrediuntur, damnationi subiacere, & in die iudicij esse ad perpetuũ ignem dãnandos quantacũq; fide polluerint.

Ergo ex euangelio constat, fidem solam absq; operibus, nequaquam ad salutem sufficere. Sed, ut hæc apertiora sint, libet & ista sex loca seorsum tractare, & ipsissima euangelistarum uerba his adtexere. Primus itaq; locus, ex quo probare possumus, non sufficere fidem solam ad salutem, est Ioannis. 3. Vbi, inter alia Ioannes dicit Christum dixisse Nicodemo. Amen amen dico tibi. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Apertissime ergo requisiuit præter fidem baptismum. Secundus locus est Ioannis. 6. vbi Iudæis, inter alia hoc quoq; dixit, & repetitione duorum amen, ut rem certissimam, & compertissimam confirmauit. Amen amen dico uobis. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Requiritur ergo præter fidem Eucharistia. Tertius locus, isq; apertissimus est Lucæ. 13. vbi cõtra omnes peccatores rigidam quidem, sed uerissimam sententiam his uerbis Saluator profert. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Patet ex hoc loco non sufficere fidem solam, sed requisitam etiam esse pœnitentiam. Et nisi illa esset præter fidem necessaria, neq; Christus, neq; Ioannes baptista suas prædicationes incepissent ab illis uerbis, quæ habẽtur. 3. & 4. capi. Matthęi. Pœnitentiam agite. Appropinquauit enim regnum cœlorum. Vt quid enim à re non necessaria ordirentur suas prædicationes? Vt quid, & appropinquasse subiungerent regnum cœlorum, ut homines ad pœnitentiam inflecterent, si patet regnum cœlorum etiam non pœnitentibus? Certe Christus satis explicabat fidem, & pœnitentiã esse necessarias, cum, ut habetur Mar

ci primo, utrãq; uirtutem exigebat dicens. pœnitemini, & cre
Math. 3. dite euangelio. Et Ioannes baptista satis idem explicuit, cum uidens multos Pharisæorum, & Saducæorum uenientes ad baptismum suum, dixit eis. Progenies uiperarum, quis demõstrauit uobis fugere à uentura ira? Facite ergo fructum dignũ
Luc. 3. pœnitentiæ. Et paulo post. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor, quæ nõ facit fructum bonũ, excidetur, & in ignem mittetur. Quid apertius poterit dici, ut credatur fides non sufficere ad salutem sine pœnitentia? Frustra etiam adiunxisset præcepta, quę Lucæ. 3. subduntur ab eo data turbis, publicanis, & militibus, nisi præter fidem, essent mores boni necessarij.

Quarto idem potest probari ex illis uerbis Ioãnis. 20. Quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt. Cum enim quilibet teneatur facere ne sint retenta sua peccata, & non possint esse non retenta, si retineantur à sacerdotibus, neq; possint ab eis non retineri, nisi eis manifestentur, quia ipsos retinere, non est aliud, quàm non soluere. nullo enim alio modo possunt ipsi retinere, quàm non soluendo, sequitur quẽlibet baptizatum iure diuino teneri omnia mortalia, quæ admiserit post baptismum, confiteri sacerdotibus, quia aliter ab eis solui non possunt, nisi illis manifestentur. Et nisi hoc fiat, uel animus sit certus faciendi, cum tenemur confiteri, fides certe non sufficiet ad salutem. Et confirmari possunt ista quatuor loca. Nisi enim opera essent ad salutem necessaria, nulla essent sacramenta necessaria, sed absq; omnibus sacramentis pateret salus.

Quintus locus est Matthæi. 19. Roganti enim adolescenti, Quid faciendo uitam æternam possidebo? Apertissime respõdit. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Ex quo loco clare colligitur, ad salutem satis non esse fidem, nisi seruentur mandata. Si enim ad salutem & iustitiam esset satis fides, esset utiq; & ad uitam æternam, ad quam omnes iusti admittuntur. Et nisi mandata essent requisita, ut quid tam aperte, pręcepta di-
Math. 20 lectiõis Dei, & proximi, apud Matthæum Christus explicuisset, & ab eis dixisset pẽdere legem & prophetas, ut Paulus po

stea diceret, Plenitudo legis dilectio: Et ut hoc patentissimum esset, sæpe in euangelio comminatur pœnam æternam transgressoribus mandatorum, ut patet Matthæi. 5. Qui dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Et ibidem. Nisi abundauerit iustitia uestra, plusquam Pharisæorum, & Scribarum, non intrabitis in regnum cœlorum. Et cap. 10. Qui negauerit me coràm hominibus, negabo & ego eum corã patre meo. Et paulo inferius. Qui amat patrem, aut matrem, plusquam me, non est me dignus. Et qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus. Et qui non accipit crucẽ suã, & sequitur me, nõ est me dignus. Qui inuenit animam suam, perdet eam. Et cap. 11. Amarulentis exprobationibus subsannat, & uæ æternum cõminatur ciuitatibus Corozaim, Bethsaidæ, & Capharnaum, quia non egerãt pœnitentiam ad ipsius prædicationem. Et capit. 15. aperte dicit. Cogitationes malas, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemias coinquinare hominem. Quibus & Marcus. 7. capit. addit auaritiam, nequitiam, dolum, impudicitiam oculum malum, superbiam, stultitiam. Quare cum nihil coinquinatum intret in regnum cœlorum, ut aperte dicitur in Apocalypsi, sequitur, nisi ab istis mundentur per pœnitentiam, qui fuerint illis inquinati, haud quaquam per fidem, quam habent, intraturos esse in regnum cœlorum. Et apertissima est illa sententia domini Ioannis. 5. Veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audiẽt uocem filij Dei, & procedent qui bona egerunt in resurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicij, hoc est damnationis æternæ. Sic enim accipitur iudicium in scripturis. Et capit. 18. Matthæi, necessariam esse humilitatem aperte indicauit Christus dicens. Nisi conuersi fueritis, & efficiamini, sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Et statim scandalizantibus suos fratres, uæ æternũ comminatur, & tradentes eos tortoribus perpetuis asseuerat, qui non remiserint de corde, suis fratribus. Et capite. 19. Diuites difficile intrare in regnum cœlorum, faciliusq́ꝫ esse camelum per foramen acus transire. Quod quidem non esset, si fides sola sufficeret. Atqꝫ idem ipsum nempe præter fidem ne-

Apoc.

cessariam esse obseruantiam mandatorum, ut alia nihil necessaria intermittamus loca, clarissime ostẽdit Christus Matthæi 23. & Lucæ. 11. in duris illis & omnino acerbissimis, sed iustissimis tamen, increpationibus, & comminationibus, quibus & obiurgat scribas legis, & Pharisæos, & æternũ gehennæ ignẽ sæpe comminatur, quòd cum fidem integram tenerent, neq; enim aliàs de eis diceret, quæcunq; dixerint uobis, seruate, & facite, tamen hypocritæ essent, superbi, auari, inuidi, crudeles, maligni, & reliquissent, quæ grauiora essent legis, iudicium, et misericordiam, & fidem, hoc est, fidelitatem, & integritatem. Vnde & ostendens non satis esse fidem, nisi seruentur mandata, durissimas eorum increpationes his uerbis clausit. Serpentes, genimina uiperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Confirmãt & hoc ipsum uæ etiam illa terribilia, quæ, ut habetur Lucę. 6. diuitibus saturatis, ridẽtibus, & benedictis ab hominibus comminatur. Et ad idem est quòd peccantibus in spiritum sanctum comminatur, non remittẽdum eis illud peccatum, neq; in hoc sæculo, neq; in futuro. Et quod solos prædicat beatos, Lucæ. 11. qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud. Et Ioannis. 13. ad suos dicit. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Et cap. 15. Omnem palmitem non ferentem fructum tollendum, & in ignem mittendũ aperte pronunciat. Et apud Matthæum, ut ethnicos, et publicanos haberi pręcipit eos, qui ecclesiam non audiunt. Et quidem nescio quorsum data sunt, & dantur præcepta, immo uere nescio quomodo aliqua proprie dicantur, & uere, præcepta Dei, si perinde datur beatitudo trãsgredientibus, ac illa seruantibus.

Sextus, isq; manifestissimus locus est Matthæi. 25. Cum enim ibi describitur sententia ferenda in die iudicij, haud quaquam fidei soli imputatur, quòd electis qui erunt à dextris dicitur. Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi, sed imputatur operibus misericordiæ, quæ illi pauperibus, & infirmis, & uinctis, & peregrinis præstiterunt. Esuriui enim, sequitur, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. Neq; soli defectui fidei imputatur sentẽtia illa terribilis, qua reprobi ibidẽ

feriuntur. Discedite à me maledicti in ignem ęternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Immo cum omnes, qui ibi describuntur iudicari, fideles aperte monstrentur, quia dominũ Christum uocant, & quia, qui non credit iam iudicatus est, & impij non resurgunt in iudicio, una operum misericordiæ intermissio, causa tam seueræ ponitur sententiæ. Sequitur enim. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui & non dedistis mihi potum. &c̃. Manifestissimum ergo, uel ex uno isto loco potest esse, non satis esse fidem ad salutem, si intermittũtur opera misericordiæ, & falsissimum esse quod Lutherani dicunt, Deum solius fidei ratione iustificare homines nullo uitæ eorum, nullo & ipsorum operum respectu. Vt enim ideo, ut genesis habet historia, quia obediuit Abraham Deo, & non pepercit unigenito suo, promisit ei Deus multiplicationẽ & exaltationem suæ posteritatis, habito certe respectu ad opera, ut nota causalis satis indicat, ita & hic, uitam æternam largiri se propter opera aperte indicauit dicẽs. Esuriui enim &c̃. Et potest hic locus confirmari, & declarari ex uerbis eiusdem Domini & saluatoris nostri, quæ habentur Matthæi. 7. vbi sic ille ait. Non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Liquet enim ex hoc loco non satis esse ad salutem credere in Christum, & eum dominum & uocare, & inuocare, nisi impleatur uoluntas patris, quæ est, ut sæpe aliàs explicatur, obseruantia mandatorũ. Vnde & ut hoc fieret magis perspicuũ, subiunxit statim. Multi dicent mihi in illa die. Domine domine non'ne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis, quia nunquam noui uos. Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. Vides, ut fides sola nõ sufficiat ad salutem, etiam si tãta fuerit, ut ad miracula multa sufficiat? Atq; ita Hieronymus Theophylactus, & christianus Druthmarus hunc locum interpretantur. Et in testimonium huius ueritatis & confirmationem statim ibidem subditur. Omnis qui audit uerba mea hæc, & non facit ea, similis erit uiro stulto, qui ędi-

ficauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & ue
nerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum il-
Mat. 25. lam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. Ideꝗ ipsum, in para-
bola uirginum stultarum aperte ostendit. Non enim ob defe
ctum fidei eis claudit ianuam regni cœlorũ, quæ clamabant.
Domine domine aperi nobis. Sed clausit ob negligentiam
22 accipiendi oleum in uasis suis. Idem & ibidem patefecit in ser-
uo illo pigro, & inutili, quem mittit in tenebras exteriores,
quòd talentum fidei acceptum non curauit bonis operibus
duplicare Idem & in illo declarauit, qui, cum iam per fidem
ad conuiuium uenisset, & in ecclesiam uocatus intrasset, ta-
men, quòd non haberet uestem nuptialem caritatis, ligatis
manibus & pedibus, mittitur in tenebras. Omnino enim ne-
Io. 5. cesse est illud impleri, quod saluator noster pronuntiauit. Et
procedent qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui ue-
ro mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

Poterant hæc sex saluatoris nostri testimonia abunde satisꝗ esse ad confirmandam fidei nostræ certissimam hanc ueritatem, quòd fides absꝗ operibus non sufficiat ad salutem, præsertim, cum ea tam multis alijs eiusdem saluatoris nostri testimonijs adeo clara, & aperta fecerimus, ut nullus, neꝗ minimus dubitandi, aut tergiuersandi locus relictus sit ei, qui nõ uelit apertissimo huic resistere Euangelicæ ueritatis lumini.

Sed quoniam hæretici inniti se putant doctrinis Petri, & Pauli, maximeꝗ Paulum nobis obijciunt, & ex quibusdam eius sententijs subobscuris non intellectis, hæretici occasionem errandi acceperunt, sicut ex Augustino supra retulimus, ut utrunꝗ, & præcipue Paulum ab hac iniuria, quæ eius doctrinæ inuritur, uindicemus, libet his adijcere aliquot Pauli loca, quibus ꝑspicuum sit, Paulũ hæc eadẽ toti mundo prædicasse, neꝗ unquã ab ista eum doctrina, uel latum unguẽ, discessisse. Et primo quidem apertissimus est ille locus, qui habetur ad Galatas. 5. ubi sic ait. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt adulterium, fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrieta-

tes, comessationes, & his similia, quae praedico uobis, sicut & prędixi, quoniã qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Patet ex hoc loco, quantacũq; quis fide praeditus sit, si alicui istorum uitiorum, quae hic commemorantur, obnoxius sit, regnum Dei eum minime consecuturum. Et, ut notaret haereticos nostri temporis, in eodem capitulo dicit. Vos in libertatem uocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis.

Secundus locus, ubi haec eadem tradit Paulus, est ad Ephesios. 5. ubi ita ait. Hoc autem scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet haereditatem in regno Christi, & Dei.

Tertius locus est in prioris ad Corinthios cap. 6. ubi haec habentur. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, neq; fornicarij, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces, regnum Dei possidebunt.

Quartus locus etiam apertissimus est in cap. 13. eiusdem epistolae. Ibi enim manifestissime dicit Paulus nihil se esse, nihilq; sibi prodesse fidem, quãtũuis magnã, si non habeat caritatem. Sunt autem haec uerba Pauli. Si linguis hominum loquar et angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum uelut aes sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiã, & si habuero omnem fidem, ita ut montes trãsferam, caritatem autem non habuero, nihil sum. & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest. Equidem nescio quibus uerbis apertius diuus Paulus potuit exprimere necessitatem caritatis, & fidẽ sine ea non sufficere.

Sed adijciam & his alia loca. Quintus locus, qui potest ex Paulo induci pro hac ueritate fidei, est secundae ad Corinthios. 5. Oẽs, ait, nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisq; ꝓpria corporis, pro ut gessit, siue bonũ, siue malũ. Vides testimonio Pauli constare ante tribunal

Christi habendam esse rationem non solius fidei, uel infidelitatis, sed & aliorum bonorum, uel malorum. Reddet enim Christus unicuiq; secundum opera sua, sicut & ipse idem dicit apocalypsis. 22.

Sextus locus est ad Hebræos. 10. Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam ueritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus uel tribus testibus moritur, quãto magis putatis, deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Hæc ibi. Quibus quid possit apparenter responderi, equidem non intelligo, cum nihil neq; apertius pro fidei ueritate, dici potuerit, neq; formidabilius hereticis, immo omnibus fidelibus peccatoribus.

facit ad rem.

Septimus locus, qui pro his induci potest, est ad Romanos 2. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Et confirmari potest hic locus ex eo, quòd & eodem capite inexcusabiles eos dicit, seq; ipsos condemnare, qui temerarie de alijs iudicant. Et Iudæis hoc obijcit, quod cum rectam fidem tenerent, & in lege & in Deo gloriarentur, neq; tamen seipsos docebant, sed per præuaricationem legis Deum inhonorabant. Et in capitulo primo eiusdẽ epistolæ, Gentiles damnatos esse perspicue docet, non q non crediderint, quæ de Deo tunc erant credenda, sed quòd, cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, neque gratias egerunt. Et cap. 3. & Iudæos, & Græcos omnes sub peccato fuisse confirmat non ob defectum fidei, sed ob defectum operum bonorum, ad quæ erant adstricti. Et capite. 8. Si secundum carnem uixeritis, moriemini. Et ibidem. Qui autem in carne sunt, Deo placere nõ possunt. Et tandem possunt omnia ista corroborari ex illis, quæ Titum admonet cap. 3. epistolæ, quam ad eum scripsit. Inter alia enim ita ibi ait. Fidelis est sermo. Et de his uolo te confirmare, ut curent bonis operibus præesse, qui credũt Deo. Quibus uerbis penè uidetur

apostolus

apoſtolus indicare ſpiritu ſe prophetico nouiſſe futuros eſſe, qui fidem ſufficere crederent Chriſtiano ſine operibus, & ne ſibi hic error imponeretur, diligenter his uerbis adeo manifeſtis cauiſſe. Fidelis, inquit, ſermo, hoc eſt digniſſimus, quem omnes, & animaduertant, & recipiant. Et de his uolo te confirmare, ne ſcilicet argumenta hæreticorum tibi imponant, et de ueritate fidei ambigas, nè ue ex aliquibus à me dictis erres, et putes me ſenſiſſe ſufficere ad ſalutem Deo credere. Quid eſt ergo quod tanta religione, & autoritate tradis? Vt curent, ait, bonis operibus præeſſe, qui credunt Deo. Ne quiſpiam ſibi blandiatur de fide ſua. Ne quiſpiam ſuam ſibi eſſe ſatis fidem exiſtimet. Ne quiſpiam hoc ſuis ſubditis putet ad ſalutem ſufficere, quòd credunt Deo, ſed intendat bonis operibus, & eorum potiſſimam rationem habeat, quæ pietati conducant, ea ſectetur, ea doceat, ea commendet, ea inculcet, ad eaq; omnes exhortetur, urgeat, impellat, & extimulet, qui ſuæ curę incumbunt. Voluit quippe his uerbis eorum elidere errorem Paulus, quos refert Auguſtinus capit. 4. de fide & operibus peruerſiſſimam ſecuritatem tribuiſſe præpoſitis, dicentes ad eos non pertinere, quid quiſq; faciat, ſed tantum docere quid cauendum, quidue faciendum ſit.

Sed cum Paulus in omnibus ſuis epiſtolis tam ſolicitus ſit obiurgandi omnia uitia, docendi omnes uirtutes, tradendiq; regulas certiſſimas, quæ uitam, & mores doceant chriſtianos, admonendi omnes fideles cuiusq; ordinis, ne in uacuum gratiam Dei recipiant, & ut ſui quiſq; officij ſit memor, & inſtanti diei iudicij ſe præparet, filiumq; ſe lucis oſtendat, cum paſſim luxerit peccatores, qui pœnitentiam non agebant, cum inceſtuoſum tradiderit Satanæ, ut ſpiritus ſaluus eſſet, & adoleſcentioribus uiduis, ſoluentibus ſuum uotum, damnationē prænunciet, quis tam ſit patiens, ut patienter ferre queat, hāc illi irrogari iniuriam, ut crediderit fidem ſolam abſq; bonis operibus ſufficere chriſtiano ad ſalutem? Quare ab alijs teſtimonijs citandis ſuperſedere commodius erit, cum omnes ipſius epiſtolę mirificum ſint huius rei teſtimonium. Nunquam enim tam ſolicite uirtutes docuiſset, uitia reprehendiſset, mo-

res incorruptos, & integros studiosissime laudasset, si ista nō existimasset necessaria omnibus esse ad salutem.

Quoniam uero et Petri quoq; autoritas induci potest pro hæreticis, ut statim uidebimus, ut illum constet alienum fuisse ab hoc errore, libet & aliqua Petri testimonia his adiungere. Is igitur in .1. cap. prioris suæ epistolæ aperte stat pro hac fidei ueritate, cum ita fideles omnes admonet. Si patrem inuocatis eum, qui sine acceptione personarum iudicat secundum uniuscuiusq; opus, in timore incolatus uestri tempore conuersemini. Ne enim putaremus fidem solam requiri, dicit Deum iudicare secundum uniuscuiusq; opus. Et ne contenti simus fide & inuocatione Dei, monet, ut cum timore conuersemur, in operibus uidelicet mandatorum, ne excidamus à gratia recepta. Et in cap. 2. ne ista falsa libertate, quam iactant hęretici, in suam perniciem abuterentur, Quasi liberi, ait, non quasi uelamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Et ca. 3. eiusdē epistolæ hoc apertius indicat in hæc uerba. Qui uult uitam diligere, & dies uidere bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet autem à malo, & faciat bonum, inquirat pacem, et sequatur eam, quia oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum, uultus autem domini super facientes mala. Hæc ibi. Si uultus, & indignatio domini super facientes mala, non ergo ad salutem sufficit fides sola. Fidelibus enim ibi loquebatur, & tamen indignationis domini eos cōmonefacit, si faciant mala. Vnde et subdit. Et uos nunc simili forma saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Non ergo satis fides, etiam si baptismum adiungamus, nisi adsit conscientia bona nullius sibi delicti conscia. Et cum cap. 4. adiicit. Iustus uix saluabitur, utiq; ostendebat necessarium esse fidelibus bonis operibus intendere, & inuigilare. Et in secunda epistola cap. 1. ut ab isto errore Lutherano oues sibi creditas cauere admoneret. Vos, inquit, curam omnem subinferentes ministrate in fide uestra uirtutem, & paulo inferius. Satagite, ut per bona opera certam faciatis uocationem uestram. Et cap. 2. Nouit Deus pios de tentatione eri-

perè, iniquos uero in diem iudicij reseruare cruciandos. Et, ut notaret hæreticos nostri temporis, addit. Magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemq; contemnunt, audaces sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes. Et post multa, quæ mirifice eis cōueniunt, subdit de eis. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus agitatæ, quibus caligo tenebrarum reseruatur. Superba enim uanitatis loquentes pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, in errore conuersati, libertatem illis promittentes, cū ipsi serui sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est. Et statim ostendit fidem non modo non auferre malitiam ab operibus alioqui malis, uerum ea efficere & peiora, & grauiora. Si enim, ait, refugientes coinquinationes mundi in cognitione domini nostri, & saluatoris Iesu Christi, his rursum implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat eis non agnoscere uiam iustitiæ, quàm post agnitam retrorsum conuerti, ab eo, quod traditum est illis, sancto mandato. Contigit enim illis illud ueri prouerbij. Canis reuersus ad suum uomitū, & sus lota in uolutabro luti. Quid adhuc promittitur contra istam manifestissimam ueritatem conditio melior ijs qui receperunt fidem, & perdite uiuunt, quàm si omnino fidem non agnouissent, cum apertissime dicatur. Melius erat eis non agnoscere uiam iustitiæ, quæ utiq; fides est? Neq; enim hoc loco sanctum mandatum intelligendum est, quo præceptum est, ut in Deum credamus, sed quo iubemur ab huius mundi coinquinationibus recedere. Quod & prouerbium adiunctum ostendit, & uerba illa, refugientes coinquinationes mundi commostrant. Cum enim non dicat refugientes ignorantiam Dei, ea rursus obscurati implicantur, sed si refugientes coinquinationes mundi &c. manifeste indicauit illud se sanctummandatum in præsentia appellasse, quo pręcipimur castam, & mundam uitam agere, Et cap. 3. prænuncians mundum istum periturum, & nouos cœlos, & nouam terram ad incolatum iustorum expectari, occasione ex his sumpta, ad uitæ, & morum sanctitatē tali ha-

pulcra sententia

bitationi congruentem sanctissime, & grauissime hortatur dicens. Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet nos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, & quæ sequuntur. Et quoniam sciebat eadem prorsus sensisse Paulũ, sed tamen à quibusdam perperam exponi illius uerba, & ex nonnullis subobscuris eius sententijs occasionem accepisse errandi, & credendi fidem solam satis esse ad salutem, mox & omnia ex sententia ipsius Pauli cõfirmauit, &, ut notat diuus Augustinus cap. 14. de fide & operibus, commemorauit in Paulo quædam esse difficillima intellectu, quæ indocti, & instabiles ad suum ipsorum interitum deprauarent.

Sed ut Ioannem euangelistam procul fuisse ab hoc errore ostendamus, libet & ex illius epistolis aliquot proferre testimonia, quibus & cõcorditer ille cum cæteris apostolis docuit hanc fidei ueritatem. Et 1. quidem cap. primæ suæ epistolæ appellans peccata tenebras, quòd obscurant, & obtenebrant intellectum, nequis putet propter hoc, quòd credit, gratiam se iam habere, & societatem inisse cum Deo. Si dixerimus, ait, quoniam societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur, & ueritatem non facimus. Et paulo inferius.

1. Ioã. c. 2. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, et in hoc ueritas non est. Et statim. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Et ibidem.

ibidem. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usq; adhuc. Et paulo inferius. Siquis diligit mundum, nõ est caritas patris in eo. Et cap. 3. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad uitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet uitam æternam manentẽ in se. Et statim. Qui habuerit substantiam huius mundi, & uiderit fratrem suum necesse habere, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo? Et cap. 4. Qui non diligit, nõ nouit Deum, quoniã Deus caritas est. Ex quibus manifestissime colligitur longe esse iuxta huius apostoli doctrinam, à gratia Dei quantãcunq; fidem habeat, qui uel diligit mundũ, uel in tenebris aliorũ peccatorũ

uersatur, & quicunq; non diligit fratres suos corde & opere.

Sed inter omnes apostolos clarissime hanc docuit ueritatẽ Iacobus apostolus, cuius uerba sunt hæc. Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autẽ non habeat? Nunquid fides poterit saluare eum? Et statim. Fides si non habeat opera, mortua est in se metipsa. Sed dicit quis. Tu fidẽ habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis, quoniam unus est Deus? Bene facis, & dæmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire ò homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est. Et suppleta est scriptura. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Similiter & Raab meretrix, nonne ex operibus iustificata est suscipiens nuntios, et alia uia eijciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Hæc ille. Quibus uerbis tam aperte, tam perspicue, tam lucide ueritatem fidei, & docuit, & confirmauit hic sanctissimus Christi apostolus, ut merito Lutherus coactus fuerit dicere, hanc epistolam Iacobi apostoli non esse, neq; adnumerandam esse canonicis scripturis, sed à canone librorum sacrorum eam esse submouendam. Cum enim nihil haberet, neq; habere posset, quod ad tam apertam autoritatem responderi posset, consequens erat, ut uel suum desereret errorem, aut si hoc sibi nolebat per suadere, certe negaret hanc epistolam esse canonicã. Sed neq; hoc commune hæreticorum asylum eum poterit hac in parte tueri. Iam enim uiri per celebres ostenderunt late ex diffinitionibns ecclesiæ, & sanctorum doctorum, hanc epistolã esse de sacro canone, & à beato Iacobo apostolo conscriptã. Certissima itaq; fide tenendum est, fidem solam non sufficere ad salutem. Sed pudet me, & tædet iandudum in re adeo aperta solis scripturarum testimonijs uti. Ideoq; quo istam magis re-

Iaco. I.

Gene. 15.

Iaco. 2.

An Epla Jacobi recipiatur i canone sacrae scripturae.

uincamus hęresim, & procul ab ecclesia, immo et ab orbe eam relegemus, adijciam secundam conclusionem de hoc.

SECVNDA CONCLVSIO.

Certum est, & seclusa fide etiam ex lumine naturali notũ, fidem solam non sufficere ad salutem. Itaq; hæretici nõ solum errant contra fidem, dum dicunt, sufficere solam fidem, sed et errant, uolo dicere, contra lumen naturale, & propter peccata sua traditi sunt in reprobum sensum, adeo, ut iam non solum non uideant, quæ sunt fidei, sed neq; uideant ea, quæ philosophi cognouerunt, et lumen naturale facile omnibus ostendit, qui non resistunt tantæ claritati. Et quòd hoc ita sit, probatur. Lumine naturali constat, idolatriam, blasphemiam, periuria, parricidia, homicidia, adulteria, falsa testimonia, furta, esse mala, & in ciuitatibus bene institutis omnia ista crimina debere puniri, eosq;, qui ea admittunt, malos esse, & nequam homines, & inter sceleratos, & nefarios esse computandos, neq; cum eis habendam esse à probis uiris societatem, cognoueruntq; ista omnia philosophi, & suis in libris posteris reliquerunt, ut ex Platone, Aristotele, Cicerone, ut alios missos faciamus, sæpe constat. Ergo lumine naturali etiam cõstat, Deum non eos esse admissurum in supernam cœlorum ciuitatem, ubi nihil erit coinquinatum, neq; initurum cum eis societatem ullam, aut gratos eos habituros quantãcũq; fidem habeant, si non eis ista tanta crimina displiceant. Non admisisset philosophus ad amicitiam homines his sceleribus obnoxios, quãdoquidem aperte dicit in Ethicis, amicitiam ueram non posse esse inter malos, expellunt & à se, & pro uirili sua fugant, & eliminãt tales pestes bene institutę ciuitates, & Deus, qui summe bonus est, ut lumine naturali constat, eos habebit amicos, eosq; ad suum regnum admittet, qui talium scelerũ sunt rei? Profecto contra lumen naturale errat, qui hoc credit, & traditum sese in reprobum sensum, uel hoc nomine, deberet credere, quòd id sibi persuaserit de Deo, quod uix de probo homine debuisset credere. Sed dices. Deus benignissimus est, omnia condonare potest fidei, una & fide potest esse contentus. Vnde ergo lumine naturali constare potest eum hoc

non fecisse? Respondeo. Constat hoc, quia non sunt reuocata praecepta legis naturae in credentibus, immo multo minus in ipsis. Essent autem reuocata, si eorum transgressiones neq; dirimerent, neq; impedirent amicitiam diuinam. Et Deus sic est benignissimus, ut sit & iustissimus, immo ipsissima bonitas, & iustitia, neq; habere fortassis potest, aut saltem non habet amicos eos, qui huiusmodi scelera admiserint, quousq; illa uel actu, uel uirtute eis displiceant. Vnde & Christus. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Et Paulus. Legem ergo de- Math. 19
struimus per fidem? Absit. Sed legem statuimus. Et cum ean- Ro. 3.
dem in nobis sentiamus naturalem inclinationem ad assentiendum haec esse mala, quam in se olim sensere philosophi, neq; Deus autor sit erroris, aut instiget ad assentiendum falso, sequitur & haec modo similiter esse mala, ac olim fuerunt. Vnde & diuus Augustinus. 3. lib. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 4. Quis est tam impius, qui dicat ideo se decalogi non custodire praecepta, quia christianus est, neq; sub lege, sed sub gratia constitutus? Haec ille. Et nisi ita esset, multo sanctior, & honestior profecto fuisset lex uetus, & similiter lex naturae, quàm lex euangelica, quae talia scelera impune fieri permitteret, quae nemo, nisi omnino cęcus, detestanda, & abominanda esse dubitare potest. Vnum etiam uellem cum haereticis istis amice, & familiariter disceptare, quòd si benigne audierint, crediderim, uel solum, satis esse posse ad reuocandum eos ab hac tanta caecitate, si modo gratiae Dei, qui ad ostium stat, & pulsat, nō pertinaciter restiterint. Dicant ergo mihi obsecro, an admittendos censeant ad sacramenta ecclesiae, ut baptismum, eucharistiam, & alia, fideles omnes quantũuis magnis obrutos sceleribus, an non? Si dicant admittendos esse, mitto eis allegare consuetudinem totius ecclesiae, quae nunquam recepit ad haec sacramenta meretrices, histriones, adulteros, usurarios, homicidas, aut alias huiusmodi pestes asserentes, se in his peccatis perseuerare uelle. Mitto et illis obijcere horrendam, & in ipso lumine naturali execrabilem sacrilegij impietatem, quae cōmittitur, dum ad pręclara adeo, ac uere sanctissima gratiae, & salutis nostrae uasa scelerati, &

immundi uiri admittuntur. Respondeant mihi solum uelim, quando solas scripturas sacras sibi uolunt allegari, quomodo non sunt rei, & præuaricatores, qui hoc faciunt, illius Christi mandati. Nolite sanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas uestras ante porcos. An non sunt canes crudeles homines, homicidæ, plagiarij, seditiosi? An non canes obtrectatores, qui canino dente aliorum dilacerant famam? An non porci, qui obscœnis libidinum uoluptatibus uacant, & nefarijs, et execrandis immunditijs, & impudicitijs, corpus suum contaminant? Quid etiam respondere possunt ad Paulum dicen-
1. CO. 11. tem. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, et bibit indigne, iudiciũ sibi manducat, & bibit non diiudicans corpus domini? An non hic apertissime tradit Paulus, eucharistiam non esse accipiendam à peccatore, & eum qui in peccato acceperit, iudicium sibi manducare, & bibere, hoc est, reum æternæ damnationis fieri? Solent enim scripturæ iudicium pro æterna damnatione ponere, ut & Augustinus cap. 23. de fide & operibus adnotauit. Et nisi hoc grauissimum esset peccatum, nũquam tam seueram eius ultionem subdidisset Paulus statim dicens, Ideo inter uos multi infirmi, & imbecilles, et dormiunt multi. Quòd si propter hæc argumenta dixerint, non esse admittendos ad Ecclesiæ sacramenta manifestos peccatores, qui perseuerare uoluerint in suis peccatis, dicam & ego. Quo pacto igitur admittendos creditis à Deo ad regnum suum cœleste, & consortium innumerabilium sanctorum angelorum, & hominum quos indignos uidetis, & bene censetis, qui admittantur ad communicandam in sacramentis cũ sanctis huius uitæ uiris? Certe sanctior est Deus omnibus suis sacramentis, sanctior & ecclesia triumphans ecclesia militante. Si indigni sunt peccatores qui admittantur ad sacramenta, indigni etiam haberi debent, neq; ullo pacto credi possunt admittendi ad beatitudinem, si non eos suorum pœniteat peccatorum. Ex fide igitur, & ex lumine naturali constat fidem solam, neq; ad salutem, neq; ad beatitudinem, sceleratis alioqui sufficere.

Sed ne omnino sine causa credantur hæretici hanc præro-

gatiuam

gatiuam fidei tribuisse, ut illa uel sola sufficiat hominibus ad salutem, subijciam his argumenta, quę pro eis sunt fortissima. Nihil enim necesse est alia infirma satis, & imbecillia, quibus utuntur, in medium proferre.

Et primus quidem locus, qui nobis pro eis obijci potest, est in epistola Pauli ad Romanos, ubi sic dicitur. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coràm illo, scilicet Deo. Per legem enim cognitio peccati, nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege, & prophetis. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt. Hæc ibi. Quæ omnia, si bene ponderentur, uidentur probare, fidem solam sufficere ad salutem. Si enim ex operibus legis non iustificatur homo, non ergo sunt necessaria opera legis ad salutem. Si etiam nunc manifestata est iustitia Dei sine lege, nunc ergo obseruantia legis ad iustitiam necessaria non est. Si & nunc communicatur iustitia Dei, & à cœlo uelut, superinfunditur omnibus, qui credunt, cum ergo multi sint legis transgressores, omnes enim declinauerunt, & non est ne unus quidem, qui faciat bonum, relinquitur, benignissimum Deum una fide contentum esse, ut iustificet nos, et cōsequenter, eam solam sufficere. Et confirmari ista possunt ex eiusdem apostoli uerbis ad Galatas. 2. ubi hæc penè eadem iterum dicuntur. Scientes, ait Paulus, quòd uon iustificatur homo ex operibus legis nisi ꝑ fidem Iesu Christi, & nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & nō ex operibus legis. Propter quod, ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Vides quoties hic repetat Paulus, non iustificari hominem ex operibus legis, sed ex fide. Si autem opera essent necessaria ad iustificationem, sicut & fides, cur non ex utrisq; diceretur homo iustificari? Sed & aliquanto plus uidentur urgere, quæ inferius subijcit. Cum enim citasset testimonium Genesis, Credidit Abraham Deo, & reputatū est illi ad iustitiam, cognoscite ergo, infert, quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahę. Et subdit. Prouidens autem scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænunciauit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicen-

RO. 3.

Gala. 3.

tur cum fideli Abraham. Quibus uerbis aperte uidetur Paulus omnes fideles filios Abrahæ pronunciare, & omnes illos cum eo benedicendos asserere, testimonioq; scripturæ probare, Deum non exigere opera ad saluandum, sed ex fide iustificare. Vnde & paulo inferius ex fide rursus ait, nos iustificari, & filios Dei esse per fidem, & per eam, pollicitationem nos accipere spiritus, & promissionem factam Abrahæ ex fide Iesu Christi dari credentibus.

Secundus locus, qui pro eadem parte induci potest, sunt
RO. 3. uerba, quæ statim adiunguntur à beato Paulo in epistola ad Romanos. Iustificati, inquit, gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum in sustentationem Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore, ut sit ipse iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Vbi est ergo gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legẽ fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. An Iudæorum Deus tantum? Nonne & gentium? Immo & gentium. Quoniam quidem unus est Deus, qui iustificat circuncisionem ex fide, præputium autem per fidẽ. Hæc ibi dem. In his uerbis multa uidentur esse, quæ confirment, fidem solam sufficere ad salutem. Primum quòd iustificatos nos dicit Paulus gratis per gratiam Dei. Si autem opera essent necessaria, non possemus dici gratis iustificari, cum opera legis magno per sæpe constent labore, magnisq; per sæpe à multis redimerentur pecunijs, si redimi possent. Secundum quòd Christũ propitiatorem nostrum dicit fuisse per fidem in sanguine ipsius. Si enim ille recõciliauit nos Deo, & propitium, & placatum, eum nobis fecit, suo sanguine, & fide nostra, non igitur opera necessaria sunt, ut propitiationem, et reconciliationem ipsius, participemus. Alioqui, & propitiator ille debuit dici per fidẽ & opera nostra, in sanguine suo. Fauet & tertio huic parti, quòd Deum iustificare dicit, eum qui ex fide est Iesu Christi, & adeo neminem excipit, ut statim adijciat iustificare Deum,

& circuncisionem ex fide, & præputium per fidem, ut nemo alienus ab hac iustificatione intelligatur, qui modo ex fide sit Iesu Christi, & per hoc fidelis, & christianus dici queat. Quarto pro eadē parte facit, quòd gloriationem, et iactantiam Iudæorum, qua se iustos esse gloriabantur, exclusam esse dicit. non per legem factorum, sed per legem fidei. Si enim eorum iactantia exclusa est, & procul relegata, nō per legem factorꝝ, sed p legem fidei, nunc ergo nō ad opera, sed ad fidē tenemur, neq; ad salutem opera sunt requisita, sed sufficit una fides.

Quinto demum apertissimum argumentum pro hac parte, & profecto ualidissimum sumi potest ex illis uerbis. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Non enim expressius, ut uidetur, hæretici dicunt, fidem solam sufficere ad iustificationem hominis, quàm hic Paulus id ipsum dicat. Quid est enim aliud, fides sine operibus, quàm fides sola? Quid etiam fides sola, quàm fides sine operibus? Si sufficit fides sine operibus ad iustificationem, sufficiet profecto, apparenter colligunt hæretici, fides sola. Et potest totus iste secundus locus confirmari ex illis uerbis eiusdem apostoli ad Galatas. Quoniam autē in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est, quia iustus ex fide uiuit. His enim uerbis non solum dicit apostolus, neminē in lege iustificari apud Deum, quod non uidetur dicendum, si est necessaria ad iustitiam obseruantia legis, sed & docet hoc colligi ex autoritate Abacuc dicentis, iustum ex fide uiuere. Quæ collectio satis idonea non est, si autoritas Abacuc non sic intelligitur, ut iustus credatur ex fide sola uiuere. Nam si ex fide uiuit, & operibus, inferri quidem potest, neminē in sola lege iustificari, sed nequaquā bene infertur, neminē in lege iustificari. Iustificari nāq; potest in lege, & in fide, sicut uiuit ex lege, & ex fide.

Gala. 3.

Aba. 2.

Tertius locus ex quo uidetur apparentissime posse colligi, fidem solam sufficere ad salutem, habetur in eodem Paulo ca. 4. eiusdem epistolę. Si Abraham, inquit, ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iustitiam. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur

ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, ei uero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſtitiam, ſicut & Dauid dicit, beatitudinem hominis, cui Deus acceptam fert iuſtitiã ſine operibus. Hæc ibi. Sunt autem hoc in loco quatuor, quæ uidentur ſuadere, fidem ſolam ſufficere ad ſalutem. Primo enim cum dicit. Si Abraham ex operibus legis iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum, uidetur indicare opera legis nihil conducere ad iuſtitiam apud Deum, & conſequenter ad eam non eſſe neceſſaria. Si enim conducerent ad iuſtitiã, cur Abraham ex illis iuſtificatus, non haberet gloriam apud Deum? Et hoc ipſum ſatis uidetur, & monſtrare, & confirmare, quòd ſtatim inducit teſtimoniũ ſcripturæ, in qua non opera, ſed fides duntaxat, Abrahę imputata dicitur ad iuſtitiam. Secundo & illa uerba fauere huic parti uidentur. Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Tertio quod ſtatim adiungitur. Ei uero qui non operatur &c. apertiſſime uidetur probare eandem partem. Si enim fides illius qui non operatur, imputatur ei ad iuſtitiã, non ergo opera ſunt requiſita ad iuſtitiam. Alioqui illa nemini nõ operanti contingeret. Quarto & illud apertiſſimum eſt, quod ſtatim adnectitur. Sicut & Dauid dicit &c. Si enim & Dauidis teſtimonio Deus etiam peccatoribus fert acceptam iuſtitiam, & iuſtificat eos ſine operibus, quis debeat eſſe tam durus, & tam inhumanus, ut uelut coarctans libertatem diuinam, audeat dicere Deum non iuſtificare ſine operibus, & opera eſſe requiſita ad iuſtitiam, neq; ſolam fidem ſufficere?

Quartus locus eſt in eadem epiſtola cap. 10. ubi ſic legimus: Si confitearis in ore tuo dominum Ieſun, & corde tuo credideris, quòd Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalu-
Eſaiæ 28 tem. Dicit enim ſcriptura. Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim eſt diſtinctio Iudæi & Græci, ſed idem
Io.el.2. dominus omnium diues in omnes, qui inuocant illum. Omnis enim quicunq; inuocauerit nomẽ domini, ſaluus erit. Hæc ibi. Eſtq; hic locus bene perpendendus. Non ſolum enim ui-

detur tradere satis esse cuicūq; ad iustitiam fidem in Christū, uerum & hoc ipsum Esaiæ, & Ioelis testimonijs apertis confirmare, certe si opera sunt necessaria ad iustificationem nostram, cum fides possit, et fidei confessio, inueniri absq; talibus operibus, multi, qui credunt, cōfitentur, & inuocant Christū, confundentur neq; saluabuntur, sed male peribunt. Cum ergo hoc aperte contradicat huic loco Pauli, oportet dicere opera non esse neccessaria ad salutem, sed fidem solam sufficere.

Quintus locus est eiusdem Pauli. Vt enim Lucas in Actibus refert, quandam bene longam orationem, quam habuit ad principes synagogæ, Antiochiæ, Pisidiæ, his penè uerbis conclusit. Notum sit igitur uobis uiri fratres, q͂ per hunc, scilicet Christum, uobis remissio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, à quibus non potuistis in lege Moysi iustificari. In hoc omnis, qui credit, iustificatur. Vides ut neminem excepit credentem? Vides ut non aliqua requisiuit opera, sed solam fidem, ut participaremus remissionem peccatorum, quæ annuntiatur nobis per Christum? Actuū.13

Sextus locus est in eisdem Actibus. Inter cætera enim, quæ Lucas ibi commemorat, Petrum dixisse in oratione, quam habuit ad Cornelium, & ad eos, qui conuenerant ad domum illius, ut audirent uerbum Dei, hoc quoq; refert, eum dixisse de Christo. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes, qui credunt in eum. Si omnes, qui credunt in Christum, remissionem peccatorum accipiunt, nō ergo opera ad salutem necessaria sunt. Sed autoritate, Petri, Pauli, Lucæq; ipsius, et omnium prophetarum, constare uidetur, fidem solam sufficere ad salutem. Et potest hic locus confirmari ex illis uerbis Christi. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Saltē enim ex his uidetur posse colligi, quòd sufficiat ad salutē fides cum baptismo, quidquid ante, uel postea, baptizatus fecerit. Actuū.10

Septimus locus, qui pro hæreticorum sententia induci potest est ille, qui non mediocriter torsit diuum Augustinum in tractatu de fide, & operibus. Is autē est primæ ad Corinthios 3. Secundum gratiam Dei, quę data est mihi, ut sapiens archi-

tectus fundamentum posui, alius autem superædificat. Vnusquisque autem uideat quomodo superędificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Siquis autem superædificet supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, & stipulam, uniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabit̃, & uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autẽ saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Ex hoc loco sic possumus argumentari, fidem solam sufficere ad salutem. Paulus asserit hoc loco, saluos fore omnes, qui tenuerint fundamentum Christum, quidquid ei postea superædificent. solos enim duos ordines ponit superædificantium Christo, & utrosque pronunciat fore saluos, hos quidẽ, qui ligna, fœnum, & stipulam, superędificant, p ignẽ, alios uero, qui aurum, argentum, & lapides pretiosos, superstruunt, sine igne. Cum ergo omnes, qui fidem habẽt Christi, teneant Christum, per fidem enim ille habitat in cordibus nostris, & per fidem tenetur, neque alia de causa, hoc se Paulus gloriatur, fundamentum posuisse, quàm quia tradidit Christi fidem, sequitur omnes, qui credunt Christo, tandem saluandos esse, siue per ignem tribulationis expurgantem à malis operibus, quæ admiserint, siue etiam sine huiusmodi igne, si operibus solidis uirtutum quis incubuerit.

Octauo confirmare possumus fidem solam sufficere ad iustificationem ex multorum exemplis, qui propter eam solam
Act. 2. uidentur iustificati. Et primo quidem possunt induci pro hoc tria illa millia hominum, qui die pentecostes audientes primum sermonem Petri post aduentum spiritussancti, & credentes uerbis illius, eodem die baptizati sunt. Cum enim minime dubium sit, inter illos, plurimos fuisse in peccato, neque uerisimile appareat, ad batismum fuisse admittendos, nisi qui iam crederentur iustificati, uel sua certe opinione, quòd in se erat, ut iustificarentur, fecisse, uidentur quidem isti ad solam suam ipsorum fidem iustificati. Et si mores etiam boni ad iu-

stificationem necessarij essent, quomodo uno, & eodem die, tam multi potuerunt baptizari? Quomodo non etiam meminisset Lucas examinationis uitæ illorum? Si enim mores etiam boni ad iustificationem necessarij sunt, doctrina morū tradenda est ante baptismum, & examinatio facienda est uitæ, ne sanctum baptisma canibus tradatur, & margarita tantæ, & tam incomparabilis uirtutis, porcis. Ista autē haud quaquam uno die uidentur potuisse præstari respectu trium millium, neq; tacita fuissent à Luca, siquidem ea, uel aliquid eorū apl'i prestitissent. Et secundo potest afferri in huius roborationem exemplum illius Eunuchi, quem idem Lucas in actibus apostolorū refert baptizatum à Philippo nulla facta interrogatione de moribus, immo nullo alio prorsus requisito, quàm fide ex toto corde. Cum enim, dum Philippus euangelizat illi Iesun, uenisset ad quandam aquam, dixissetq; eunuchus ille. Ecce aqua. Quis prohibet me baptizari? Dixit ei Philippus. Si credis ex toto corde, licet. Vides, ut nihil aliud ad baptismum requirit, quàm fidem? Sed et hoc aliquanto fit dilucidius ex eo, quod sequitur. Cum enim respondisset eunuchus: Credo filium Dei esse Iesun Christum, descenderunt uterq; in aquam, & Philippus baptizauit eum. Tertio & hoc ipsum docere possumus ex exēplo illo celebri de custode carceris, quem Lucas commemorat ibidem baptizatum à Paulo cum tota domo sua, eadem nocte, immo eadem hora, qua ostia carceris uidit aperta. Cum enim ille rogasset Paulum, & Sylam, quid eū oporteret facere, ut saluus fieret, & illi respondissent, crede in dominum Iesun Christum, & saluus eris tu, et domus tua, tollens eos in illa hora noctis, addit Lucas, lauit plagas eorum, & baptizatus est ipse, et omnis domus eius continuo. Si igitur ut baptizetur quis, satis est fides, ergo & ut iustificetur, satis erit. Non enim sunt admittendi ad baptismum quos certo constat esse in peccato.

Actuū. 8.

Actuū. 16

Hæc sunt potissima argumenta, quæ fieri possunt, ut opinor pro hereticis. Sed illis, aut siqua sunt alia fortiora, non obstantibus, ueritatem fidei tuebimur. Quoniam uero omnia ista pendent ab scripturis, de quarum se germana intelligētia

falsò iactitant hæretici, obijcientes nobis, quòd illis relictis in Aristotele, & alijs prophanæ philosophiæ autoribus noctes, diesq; consumamus, & pro rebus penè nullius frugis passim digladiemur, uelim in expositione horum locorum, quæ pro ipsis induximus, aliquanto latius expatiari, quàm stylus scholasticus, & modus huius quęstionis iam exposceret. Existimet itaq; precor pius lector, ne prolixitate quæstionis tædio ullo afficiat, singulas solutiones quæstiones esse distinctas, uel expositiones potius distinctorũ locorũ scripturæ. Iam. n. difficilia nobis uisa sunt hæc loca omnia, tam obscura, tam abdita, tam digna, quæ exacte tractarentur, ut neq; potuerim quidẽ, neq; fas mihi putauerim esse, leuiori ea manu attingere. Neq; tam uereor modum me excessisse huiusmodi argumentis debitũ, quàm, ut hisce, qui ista curiose expenderint, uel hac tanta prolixitate fecerim satis. Neq; mirandum sanè, quando hæc sunt loca, quæ, ut Augustinus dicit, apostolorũ princeps subobscura esse dixit, & difficilia intellectu in Paulo. Sed accedamus tamen ad expositionem eorum.

Aug. de fide, & opi. c. 14.

Ad primum ergo dicendum nõ recte colligi, fidem solam sufficere, neq; ex eo, quòd ex operibus nullus iustificatur, neq; ex eo quòd nunc iustitia Dei manifestata est sine lege, neq; ex eo quòd iustitia Dei communicari dicatur omnibus, qui credunt. Sed ut hæc apertiora sint, singillatim hæc tria exponemus. Et primum quidem istorum trium. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coràm illo, hunc habet sensum, uirtute, & merito suorum operum nullus iustificatur coràm Deo. Vnde & præcedit. Vt omne os obstruatur, & subditus fiat, hoc est reus ostendatur, omnis mundus coràm Deo. Et sequitur. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ex quibus uerbis manifestum est sensum istorum uerborum, Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coràm illo, esse hunc, nullus propter opera sua, aut quod idẽ est, ex ui, & merito operum suorum iustificabitur coràm Deo. Cum enim seclusa gratia diuina in peccatis sint omnes, & inimici Deo, grauissimisq; pœnis ob illius offensam obnoxij, quid habere poterunt ex se, unde iustificentur, & redeant in gratiam diuinam?

nam? Aliud est dicere, opera esse necessaria ad salutem, quod nos concedimus, aliud ex operibus nostris nos iustificari, uel saluari, quod hic negat Paulus. Et licet apud diuum Iacobum in autoritate iam citata, cum dicit Abraham pater noster nōne ex operibus iustificatus est? illa præpositio, ex, tantum dicat efficientiam, & cooperationem, sensus enim horum uerborum est. Ad Abrahæ iustificationem cooperata esse opera ipsius fidei, unde & statim subditur, uides quoniam fides cooperabatur operibus illius, tamē apud Paulum hæc particula, ex, amplius aliquid dicit. Denotat enim illud ex ui, & natura operum fieri, ac ex debito contingere, quod ex operibus dicitur fieri. Quod ne quispiam me meo ex capite dicere existimet, audiat ipsum Paulum. Is enim, ne hic nos eius sensus lateret, ad Romanos sic ait. Si autem gratia, iam non ex operibus. RO. II.
Alioqui gratia iam non est gratia. Quibus uerbis aperte indicauit, ut opposita à se haberi, fieri aliquid ex gratia, & fieri ex operibus, & consequenter, fieri aliquid ex operibus tunc dici, cum fit ex debito, & propter ipsa opera. Quare cum omnes quotquot sunt iustificati, iustificati sint ex gratia, sequitur uerissime ipsum dixisse. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coràm illo. Et idem ipsum indicauit, cum dixit. Titu. 3.
Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundū suam misericordiam, saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Verbo enim iustitiæ indicauit, se non excludere opera, quibus congruum esset Deum benignitate sua respōdere, sed excludere tantum iustitiam, & quidquid est iustificationi ex gratia contrarium. Quare ne opera uideretur excludere, non contentus uerbo iustitiæ, adiecit etiam per lauacrum regenerationis. Ex quo uerbo satis etiam indicauit, hoc ipsum quod uolentes baptizamur, cooperari nostræ iustificationi. Explicuit & se hoc uocare ex operibus iustificari, cum adiecit statim in principio cap. 4. eiusdem epistolæ ad Romanos. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Hoc enim perinde est, ac si apertius dixisset. Illud quod ex operibus datur alicui, & propter sua opera, non datur secundum gratiam, sed secundum debitum. Et per

hæc patet, nullam esse contrarietatem inter Iacobum, & Paulum, dum Iacobus dicit Abraham iustificatum esse ex operibus, Paulus uero neminē iustificari ex operibus. Vterq; enim statim explicuit, quo in sensu hæc dixisset. quare cum in sensu nulla sit contrarietas, neq; ipsi ergo inter se sunt censendi contrarij fuisse. Scio aliquos aliter dissoluere istam, quæ in cortice literæ apparet, diaphoniam. Aiunt enim, Paulum de operibus legis Mosaycæ intellexisse, Iacobum uero, de officijs pietatis, & caritatis. Possunt & alij dicere Paulum non excludere opera, quæ sequuntur acceptam gratiam, & eis solis cooperationem ad iustitiam concedi à Iacobo. Sed nobis prior uia dissoluendi contrarietatem magis probatur. Consona est enim magis expositio, quam dedimus, & antecedentibus, & consequentibus, & alijs locis eiusdem Pauli, ut ostendimus, & melius est uerba tanti apostoli in quanto maximo possumus rigore, & generalitate, ut sic dicam, uera ostendere, quando ipse generaliter, et absq; ulla limitatione locutus est. Et in hunc sensum sæpe exponit diuus Augustinus ista loca in illis libris, quos contra Pelagianos scripsit. Et peculiariter primo contra Pelagiū & Cœlestium cap 8. & .23. & libro de natura, & gratia contra Pelagianos cap. 40. & de prædestinatione sanctorum cap. 6. Et per hæc patet quid dicendum sit ad ea, quæ in confirmatione huius argumenti inducuntur ex epistola ad Galatas. Immo uere ex ijs, quæ in ea epistola adduntur ab ipso Paulo, & ista, quam dedimus, expositio, potest confirmari.
RO. 3. Cum enim addit. Si ex lege iustitia, iam non ex promissione. Et iterum. Si data esset lex, quæ posset uiuificare, uere ex lege esset iustitia, & si per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est, uidetur profecto his omnibus indicare, ideo se dicere, neminem iustificari ex operibus legis, quia neq; obseruantia est aliqua legis tam exacta, neq; opus ullum uirium naturalium tam præclarum, quod ad iustificationem sufficiat.

Secundum etiam quod in hoc primo loco ponderatur, non cogit asserere, fidem sine operibus sufficere ad salutem. Possumus enim dicere uerbum, sine lege, cū Paulus dicit. Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, referendum esse ad

uerbum manifestata, non ad uerbum iustitia. Manifestata est enim iustitia Dei per aduentum, & prædicationem Christi, & suorum, neque lege, neque ipsius ministris, uel cerimonijs, eam manifestantibus.

Sed contra istam expositionem est argumentum apparẽs. Quomodo enim sine lege potest dici manifestata, quæ testificata est ab ipsa lege, ut statim addit Paulus. An non ipsum testimonium iustitiæ Dei, quod perhibebat lex, manifestatio quędam erat ipsius? Quomodo etiam sine lege potest dici manifestata iustitia Dei, cum etiam Christus, & sui apostoli testimonio uterentur legis ad iustitiam Dei manifestandã? Necq; uideo sanè, *quid* ad hæc argumenta dici possit, nisi forte quis dicat cũ Origene in expositione huius loci, legem accipi pro lege naturali, cum dicitur, Nunc autem sine lege, pro Mosayca uero cum dicitur, testificata à lege. Erat enim adeo debilitata, & obscurata legis naturalis scintilla, ut eius testimonio haud quaquam uoluerit Deus ùti ad manifestationem suę iustitiæ. Sed utcunq; de his sit, placet profecto magis, ut lex in toto suo ambitu accipiatur in illis uerbis, Nunc autem sine lege, hoc est, ut & naturalem, & Mosaycam comprehendit. Omnem enim occasionem gloriandi in lege, & Gentilibus, & Iudæis, uult Paulus præscindere. Et tunc uel dicemus uerba ista, Nunc autẽ sine lege iustitia Dei manifestata est, hũc habere sensum, Nunc autẽ sine lege. i. lege non causante, necq; prę stante iustitiam, sed tantum cognitionem peccati, iustitia Dei manifestata est, uel dicemus illa uerba sine lege non adiungi uerbo manifestata est, sed uerbo iustitia, ut sensus sit. Nunc autem iustitia Dei, quæ est sine lege. Hoc est, quæ non causatur à lege, necq; eius iustificationem requirit, manifestata est per testimonium legis, & prophetarum. Et hanc expositionem, & subdistinctionem sequitur diuus Augustinus de spiritu & litera cap. 9. Et libro. 1. contra Pelagium & Cœlestium de gratia Christi his uerbis. Quomodo sine lege manifestata, si per legem testificata? Non ita sine lege manifestata, sed sine lege iustitia, quia iustitia Dei est. i. quæ nobis non ex lege, sed Deo, & hanc distinctionem, uel certe expositionẽ illam, sine lege,

ibidem.

idest lege non efficiente iustitiam, postulare uidentur illa uerba, quæ statim præcesserant. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coràm illo. Per legem enim cognitio peccati. Videtur enim istis alijs, quæ mox subnectit, tantum excludere legem ab efficientia iustitiæ Dei.

Sed ueniamus ad tertium, quod in hoc primo loco magis urget. Videtur enim Paulus nullum credentem à salute excludere, cum dicit iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt. Et quidem ad hunc locum dicunt multi communiter nõ dixisse Paulum in omnes, & super omnes, qui credunt ei, sed in eum, quod tantum conuenit habentibus caritatem, & amore in eum tendentibus. Aliud enim, inquiunt, est, credere Deo, quod est ei fidem adhibere, aliud, credere Deum, quod est, credere Deum esse, aliud credere in Deum, quod est, credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & eius membris incorporari, ut Augustinus eleganter exponit super Ioannem tractatu. 29. Et idem potest colligi ex eodem cap. 16. de fide & operibus, ubi ita ait. Credere in Christum non est habere dæmonum fidẽ, quæ recte mortua perhibetur, sed fidem, quæ per dilectionem operatur. Sed nihil ualet hoc refugium commune. Non enim habetur Græce ei neq; in eum, sed absolute dicitur in omnes, & super omnes qui credunt. Et sic legit diuus Augustinus in de spiritu & litera cap. 9. & 13. Et præterea. Si sic ista exponamus, auferemus magnas prærogatiuas fidei. Consequenter enim habebimus dicere ista, quæ promittuntur credentibus in Deum, prærogatiuas esse fidei, & caritatis. Dicendum ergo aliter ad hoc. Signum istud uniuersale, omnes, non distribuit hic pro singulis generum, sed pro generibus singulorũ. Hoc est, nõ distribuit pro omnibus singularibus hominibus, sed pro omnibus nationibus, & populis, sicut frequenter dicunt summulistę de hoc signo, omne, in ista propositione. Omne animal fuit in arca Noe, non distribuere pro singulis generum, sed pro generibus singulorum. Et in his, ut omnes etiam non dialectici hæc intelligãt, uolumus dicere non esse sensum Pauli iustitiam Dei omnibus communicari, qui credunt, sed

sensum esse, quòd communicatur ijs, qui credunt, siue Iudæi sint, siue Gentiles. Ita ut nullus excludatur ab hac gratia, quæ omnibus exposita est, & ad omnes pertinet, & ab omnibus potest participari, si modo uelint fidem Christi recipere, et quę illa exigit præstare. Atq; ita necessariũ est accipere quod Paulus alibi dicit. Per unius iustificationem, in omnes homines in iustificationem uitæ. Nõ enim omnes homines iustificantur, sed ex omnibus nationibus aliqui. Ita etiam Aug. lib. 4. contra Iulianum Pelagianum. c. 8. exponit illa uerba eiusdẽ Pauli. Deus uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Et cap. 13. de correc. & gratia eodẽ modo exponit illa. Omnibus per omnia placeo. Et hęc uerba, quę modo exponimus, in hunc sensum, Paulum accepisse, potest probari. Statim enim adiunxit. Nõ. n. est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Quibus uerbis uidetur apparuisse, nequaquam se uoluisse in præcedentibus asserere, omnes fideles esse iustos. Quid enim magis alienum à Paulo? sed hoc tantum uoluisse indicare, gratiam fidei Christi ad omnes spectare, neq; esse sicut lex uetus, in qua gloriabantur Iudæi, quæ ad solos eos spectabat. Detrahere enim uolebat Paulus ibi superalium, & arrogantiam Iudæis, & ostendere iam nihil eos habere, quo se anteferrent Gentilibus, cum gratia fidei ad omnes ex æquo pertineret, neq; intra Iudææ cancellos inclusa esset. Atq; in hunc sensum statim dixerat idem Paulus. Causati enim sumus Iudæos, & Græcos, omnes sub peccato esse. Et supra cap. 1. de Euangelio. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum, & Græco. Et in hunc modum possumus respondere ad testimonia quarto, quinto, & sexto loco inducta.

RO. 5.

2. Tim. 2.

1. CO. 10.

RO. 3.

ibidem.

Altera etiam uia respondere possemus ad huiusmodi omnia testimonia dicentes, ea omnia esse intelligenda de credentibus fide uiua & efficaci, quæ per dilectionem operatur. Et hæc uia põt colligi ex Augustino in libro de fide & operibus cap. 14. 16. & 21. & in de spiritu & litera cap. 32. cuius uerba citauimus quarto argumento cõtra secundam propositionem quæstionis primæ. Vnde & in cap. 22. De fide et operibus ita

ait. Recte dici posset ad solam fidem pertinere Dei mandata, si non mortua, sed uiua illa intelligatur fides, quę per dilectionem operatur. Et cap. 23. Inseparabilis, ait, est bona uita à fide, quę per dilectionē operatur, immo uero ea ipsa est bona uita. Et cap. 13. mores bonos & fidem sibi inuicem dicit connexa esse, sicut dilectio Dei, & dilectio proximi, quarum altera sine altera esse non potest, ut ibidem cap. 10. ostendit. Et subdit in fine eiusdem cap. 13. regulam notādam sub his uerbis. Ideo aliquando alterum sine altero, pro plena doctrina inuenitur scriptura commemorare, ut etiam hoc modo intelligatur alterum sine altero esse non posse, quia & qui credit Deo, debet facere quod præcepit Deus, & qui propterea facit, quia pręcepit Deus, necesse est, ut credat Deo.

Quòd si ne istę quidem duæ expositiones satis quietent curiosi scrutatoris ingenium, & absolutiorem aliquam, & liberiorem, minusq; limitatam, Pauli expositionem desideret, occurrit & tertia uia, qua ad omnia hęc testimonia sufficienter respondere possimus. Ea autem est, ut dicamus satis esse, ut censeantur huiusmodi uniuersales ueræ, semper ita esse, sicut per illas significatur, siquidem non apponatur aliunde aliquod impedimentum. Neq; enim est necessarium ad ueritatem earum, ut semper quidquid fiat, & quocūq; nos habeamus modo, ita sit, sicut illæ significant. Itaq; ad ueritatem huius propositionis, quam modo exponimus, satis est quòd si nō aliunde peccatis nostris impediamus gratiam Dei, per hoc solum quod credimus, iustificemur. Neq; parum dicitur ab apostolo, sic exponendo hunc locum. Primo enim indicatur ab eo per hæc uerba, nemini patere salutem absq; fide. Secundo, per fidem patere salutem cuicūq;, siquidem obstaculum aliquod non apponeret, sed se ductui, & uirtuti fidei permitteret, & quæ iuris sunt sui, & operis, & functionis non impediat exercere. Illa enim ostendit, et demonstrat omnia necessaria ad salutem, & perducit ad ea, siquidem ei non aduersemur, et renitamur, sed obtemperemus potius, & eam sequamur, & faciamus, quæ illa nos docet facienda, caueamus autem, quæ cauenda præscribit. Itaq; in his uerbis non solum indicatur ne-

cessitas præcepti, cui obnoxij sumus, cuiqꝫ credendo satisfacimus, & nos à morte æterna, quam aliàs incurreremus, liberamus, sed indicatur etiã potestas, uirtus, & efficacia fidei ad iustificationem hominis. Et ita etiam intelligendi sunt sancti doctores, cum apud illos sæpe legimus fidem liberare, et iustificare impios, & ex peccatoribus sanctos facere. Loquuntur enim, sicut edocti sunt ab scriptura in multis locis. Et peculiariter licet uidere ita locutos fuisse Ambrosium epistola. 71. Hilarium canone. 9. super Matthæum, Leonem in quodam sermone de Epiphania domini. Quòd uero satis sit hoc ad ueritatem huiusmodi propositionum, potest probari, quia & alibi non semel utitur huiusmodi propositionibus scriptura in hoc solo sensu. Sic apud Ioannem saluator ait. Ego sum panis uitæ. Patres uestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendens, ut siquis ex ipso manducauerit non moriatur. Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi. Siquis mãducauerit ex hoc pane, uiuet in ęternum. Et paulo inferius. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam ęternam. Et iterum statim. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me, uiuet propter me. Hic est panis qui de cœlo descendit. Non sicut manducauerunt patres uestri manna, & mortui sunt. Qui mãducat hunc panem, uiuet in æternum. Hæc ibi. Vides quoties, & quàm generaliter Christus asserit iustificandos, & in se mansuros, et uitam æternam habituros eos, qui ipsum in sacramento Eucharistiæ manducauerint? Cum ergo non dubitas multos ad iudicium manducare hunc supercœlestem panem. Hoc enim & Paulus testatur, & experientia ipsa in multis malis sacerdotibus commonstrat, cum etiam certum sit, & apud omnes constantissimum damnari posse multos, qui hunc panem, uel digne, uel indigne sumpserint, siquidem postea admiserint peccata aliqua, & recesserint à fide, relinquitur profecto ideo solum dixisse Christum, manducantes Eucharistiam habituros uitam æternam, quia quantum est ex parte ipsius sacra-

Ioan. 6.

1. Cor. 11.

Noto quomodo qui manducat panem Christi, sit habiturus vitam eternam. cum tamen Iuda comederit, et non habuerit vitam eternam.

menti eam omnes habebunt, qui illud digne sumpserint, non uero quod absolute, & simpliciter eam sint omnes, qui digne illud sumpserint, habituri, quidquid uel tunc, uel antea ipsi admiserint. Et per hæc, quæ nulli sanè intelligenti, & interpretanti uerba ipsius, poterant esse ambigua, explicabat ipse seruator, & doctor omnium, sic esse intelligendas similes propositiones uniuersales, quas & ipse ibidem de fide asserit, & in scripturis suorum apostolorum sciebat nos postea lecturos. Neque enim ipsi absque exemplo, hoc tropo, & figura usi sunt, sed quòd uiderant factitatum à suo magistro, & à se quoque usurpari posse prudenter intellexerunt. Patet autem Christum in eundem modum locutum esse de fide, quo ipsi. Ita enim ibidem ait. Qui uenit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum. Et statim. Hæc est autem uoluntas patris mei, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam. Et supra cap. 3. ad Nicodemum ita ait. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in ipso, non pereat, sed habeat uitam æternam. Sic. n. Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam Et infra cap. 10. in hunc sensum dicit. Per me siquis introierit, saluabitur. Et iterum, Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me. Et ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Neque enim dubitare possunt hæretici quin aliqui perierint, qui per fidem introiuerant ad Christum, et de ipsius essent ouibus. Patet enim hoc, etiam secundum eos, in his qui recesserunt à uera fide. Et infra cap. 11. in hunc sensum dicit Marthæ. Qui credit in me etiam si mortuus fuerit, uiuet, & omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternum. Et cap. 7. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Sic & alibi remissionem promittit peccatorum eis, qui remittunt alijs offensas in se commissas, et omnia mundanda eis, qui dant eleemosynas.

1. Tim. 4.

Et Paulus dicit. Pietas ad omnia utilis est promissionem habens uitæ, quæ nunc est, & futuræ. Et ad Romanos. 6. Quicunque

cunq; in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et cap. 8. Spe salui facti sumus. Et Tobiæ. 4. Eleemosyna ab omni peccato, & morte liberat, & nõ patietur animam ire in tenebras. Et Esaiæ. 58. Cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua &c. Et frequentissime scriptura hoc tropo utitur, quotiescunq; de illis agit, quę nisi nos impediremus alijs peccatis, nos perducerent ad uitam æternam. Debetq; huius doctrinæ semper meminisse, quicunq; studiosus est scripturarum, neq; uult in illis offendere, ut faciunt passim, propter ignorantiam eius, hæretici. Neq; existimet quispiam in solis scripturis hunc tropum inueniri. Frequentissimus enim est apud philosophos, & prophanos autores, immo & apud uulgus. Sic enim uulgo dicimus, ignem omnem calefacere, aquam semper frigefacere, mala colloquia corrumpere bonos mores, malorum consuetudinem semper nocere, uinum, & mulieres apostatare facere sapientes, & similia sexcenta. Neq; tamen si roget nos quispiã diceremus per hæc nos uelle significare semper ista fieri non obstantibus qualibuscũq; impedimentis, sed naturas nos, & uirtutes istorum his uerbis explicare, & quod, ut plurimum ex his sequatur, aperire. Atq; ideo scriptura, quæ loquit̃ more filiorum hominum utitur his tropis, quoniam frequentes apud eos sunt, & sic melius intelligimus, quæ in ea legimus, & per hęc abunde superq; responsum est, ad quartum, quintum, & sextum, argumentum cum sua confirmatione.

Locum ergo excutiamus tertium, & secundum. Quoniam uero quinque in secundo ponderata sunt inter argumentandum, totidem dictis ad ea respondebo.

Pro solutione igitur secundi argumenti in secundo loco inducti dico primo. Quemadmodum uerbum illud, iustificati gratis per gratiam ipsius non excludit fidem, ita neq; excludit opera, quæ ex diuina lege necessaria sunt ad iustificationẽ. Vt enim à Deo habemus per gratiam ipsius, ut credamus, ita & ab eo habemus, ut operemur opera necessaria ad salutem, & iustificationem nostram, & tam illa, quàm fides, dona quędam gratuita sunt Dei, & illis positis gratuito, & non ex de-

Iudaeos uiuit ex fide non tamen ex fide sola. Ita iustificat fide sola non tamen ex fide

bito iustificamur. Secundo dico. Ex hoc quòd iustus dicatur ex fide uiuere, & Deus eum iustificare per fidem, male colligitur, opera non esse necessaria. Non enim idem est uiuere ex fide, & uiuere ex fide sola, iustificari ex fide, & iustificari ex fide sola. Priora dicit scriptura, posteriora de suo erroneo sensu addunt hæretici. Si autem quęratur cur tacitis operibus unius fidei in hoc loco fiat mentio à Paulo, uide huius causas nonnullas satis congruentes, in tertia, quam statim addemus, quęstione. Necq; tamẽ interim damus de operibus alijs à fide Paulum tacuisse. Oppositũ enim statim docebimus. Et si aliquando inueniatur in libris catholicorum doctorum, solam fidem nostram, uel solam fidem Christi saluare, intelligendum est uerbo illo solam non excludi opera, sed excludi omnes alias sectas, & uias ad salutem, quæ sunt præter fidem nostram, uel Christi, & hoc tantum illis uerbis significatur, quòd non pateat alicui salus, nisi per fidem nostram, quæ fides Christi est.

Sola fide saluamur i. non patet alicui salus nisi ex fide.

Et ut uno exemplo doceamus, quid in omnibus similibus intelligendum sit, subijciam uerba Martini quinti in bulla condemnationis Ioãnis Vuideff, & Ioãnis Hus, quæ habetur in fine concilij Constantiensis. Is itacq; ad medium illius bullæ inter cætera ita ait. Cum reliquis huiusmodi secta damnabili infectis, qui post competentem monitionem, ac frequentem exhortationem, qua pie erga eos spe, correctionis, et emendationis, ac ad melioris uitæ frugem conuersionis, usus est, à prædictis erroribus, & secta noluerint resipiscere, & ad gremium, unitatecq;, sanctæ matris ecclesiæ redire, ac fidem catholicam, quæ sola saluare potest, sine qua uere salutis nulli subsidium contingit, plene recognoscere, & confiteri, iustitiæ seueritas, prout facti poposcerit qualitas, dulcore misericordię temperetur. Hæc ibi. In quibus manifeste patet, cum dicitur fidem solam saluare, nihil aliud significari, quàm quod statim adiungitur, extra illam neminem saluari. Atq; ita pręclarissimus ille Pelagianorum insectator Augustinus cum eliminare uult de ecclesia errorem illum Pelagij, quòd ante legem saluati fuerint iusti per naturam, deinde per legem, postremo per Christum, aperte dicit. Iustos antiquos non saluos

Verba concilij Constantiensis.

fecit nisi fides mediatoris. Quo uerbo certe non excludebat necessitatem operum præceptorum, sed necessitatem indicabat fidei Christi pro omni statu.

Tertio dico. Cum Paulus gloriationem Iudæorum exclusam esse dicit. Non per legem factorum, sed per legem fidei, non ideo legem ueterem appellauit legem factorum, quòd in ea non credenda præscriberentur, sed tantum facienda, neq; nostram legem fidei legem appellauit, quoniam in ea nihil præciperetur faciendum, sed tantum credenda. Sunt etenim in utraq; lege præcepta de credendis, & de faciendis. Sed ideo lex uetus, lex factorum dicta est, & nostra, lex fidei, ut dicit diuus Augustinus, quia in lege ueteri plurima de faciendis mãdata data sunt, adeo ut Petrus dixerit, eam importabilem fuisse, pauca autem, immo uere paucissima de credendis præcepta erant in tota lege ueteri, contra uero in noua lege pauca sunt præcepta de faciendis, & multa de credendis. Supra illa enim ad quæ tenemur ex lege naturali, nullum habemus iuris diuini hoc tempore pręceptum, nisi præceptum de credendo, & de tribus sacramẽtis baptismo, confessione, & Eucharistia. Credere uero multo plura tenemur quàm tenebantur homines ante aduẽtum Christi. Quoniam multo plura nunc sunt patefacta mysteria, quæ necessarium est fidelem omnem credere certa ac firma fide. Atq; ideo status hic noster uocatur status fidei, immo & fides, ut supra ex Paulo docuimus. Et quòd Paulus cum appellaret legem nostram legem fidei, non uoluerit excludere à lege nostra præcepta de faciendis, satis explicabat ipso uerbo lex fidei, legi enim factorum opposuit legem, quæ plura solet præscribere, & non opposuit fidem, ne illa sola requisita putaret. Atq; hoc ipsum multo magis statim aperuit, cum obiectum argumentum, legem ergo destruimus per fidem? hoc pacto soluit. Absit. Sed legem statuimus, hoc est firmamus, & stabilimus, sicut apertissime sonat Græca litera. Cum enim hoc de lege ueteri intelligi cõmode nequeat quo ad præcepta cerimonialia, & iudicialia, quæ antiquata sunt, & abrogata per fidem, relinquitur hoc esse intelligẽdum de lege naturali, uel de lege ueteri, quo ad moralia præcepta,

Gala. 3.

quod idem eſt. Quare ex his liquido monſtratur hoc ipſo loco Paulus ſtare pro nobis, quo maxime gloriantur hæretici aduerſus nos. Quarto dico. Quintum uerbum quod in hoc ſecundo loco maxime merito ponderatur, uarie exponi à doctoribus catholicis. Quidam enim dicunt Paulum, cum dicit, arbitramur iuſtificari hominem per fidẽ ſine operibus legis, non excluſiſſe opera conſequentia ipſam iuſtificationem, ſed tantum excluſiſſe opera antecedentia ipſam iuſtificationem. Quoniam fides, inquiunt, ſine operibus, nempe ipſam ſubſequentibus, mortua eſt. Et in fauorem huius expoſitionis poteſt induci Auguſtinus. 14. cap. de fide & operibus ubi tractans hæc uerba ita ait. Non hoc agit apoſtolus, ut percepta ac profeſſa fide opera iuſtitiæ contemnantur, ſed ut ſciat ſe quiſq; per fidem poſſe iuſtificari, etiam ſi legis non præceſſerint opera. Sequuntur enim iuſtificatum, non præcedunt iuſtificandum. Hæc ibi. Et in de ſpiritu & litera cap. 26. Sic intelligendum eſt, ait, Factores legis iuſtificabuntur, ut ſciamus eos aliter non eſſe factores legis, niſi iuſtificentur, ut non iuſtificatio factoribus accedat, ſed factores legis iuſtificatio pręcedat. Hæc Auguſtinus.

Sed contra iſtam expoſitionem primo eſt argumentum, quia Paulus generaliter aſſerit, per fidem iuſtificari hominẽ ſine operibus legis, ubi omnia quidem opera legis excludere uidetur. Neq; eſt cur potius excludere exiſtimetur ſequentia, quàm antecedentia opera, & ſicut dicunt iuriſconſulti, ubi lex non diſtinguit, neq; nos diſtinguere debemus. Et quidem, cum Paulus non ſolum non diſtinguat, ſed abſolute omnia excludat, neq; nos quædam includere debemus, quædam uero excludere. Et præterea contra iſtam expoſitionem argumentor. Iam enim hæc ſententia concedit hæreticis opera nõ eſſe requiſita ad acquirendum nobis iuſtitiam, ſed tantum ad eam tuendum, & conſeruandum, & ne ab ea ſemel acquiſita excidamus. Quod quidem dandum nõ eſt hæreticis. Si enim detur, conſequenter habebimus dare, neq; baptiſmum, neque pœnitentiam neceſſaria eſſe, neq; in re, neq; in uoto, ad conſequendum iuſtitiam, & una fide iuſtificari poſſe, adulteros, ho

micidas, blasphemos, fures, usurarios, quod supra satis ostendimus non esse dandum. Et profecto sine causa uidentur mihi limitare uerbum Pauli ad opera antecedentia, qui hoc semel largiuntur hæreticis. Cum enim Paulus tãtum dicat homines iustificari per fidem sine operibus, & non dicat sine operibus posse homines saluari, & perseuerare in iustitia, saltem in his locis si hoc interim datur eis, ut ad comparandum nobis iustitiam, fides sine operibus sufficiat, quid opus est limitare uerbum Pauli, cum consequẽter dici debeat uerissimum esse solam fidem sufficere ad iustificationem omnibus exclusis operibus? Secundo & alij possent hæc uerba exponere de operibus fidem antecedentibus, ita ut sensus sit, hominem iustificari per fidem sine operibus, quæ ipsam fidem antecederent. Et pro hac sententia possent induci uerba Augustini in priori enarratione in psalmum. 31. ubi ita ait. Ergo fratres ex fide iustificatus est Abraham, sed si fidem opera non præcesserunt, tamen secuta sunt. Et paulo inferius. Noli præsumere de operibus ante fidem. Noueris quia peccatorem te fides inuenit. Et si te fides data fecit iustum, impium inuenit, quem faceret iustũ. Et posset consummari ista expositio, quia opera, quę sequuntur fidem, ut nos iustificent, opera sunt fidei, neq; contra ea debuit fides distingui. Et cum ubiq; asserat Paulus, nos iustificari ex operibus, uidet̃ de illis solis operibus loqui, quæ fidem antecedunt. Si enim ex alijs, quæ consequuntur fidem, homo iustificetur, & ea quoq; iustificatio dicetur esse à fide, à qua sunt illa opera. Et ad amputandum superciliũ, & Iudæis, & gentibus de sua iustificatione, & ostendendũ eam esse mere gratuitam, quod est Pauli propositum in hac epistola, satis profecto erat dicere, nulla opera antecedentia gratiam fidei fuisse talia, ut propterea Deus aliquem iustificaret, neq; requisita fuisse, ut Deus quempiam iustificaret. Potest etiam, et pro ista expositione Pauli illud induci, quod Paulus non de fide sterili, & mortua, sed de uiua, & efficaci loqui uidetur, quæ per dilectionem operatur. Non ergo excludit dilectionem, aut alia opera bona, quæ sunt opera fidei ipsius, sed tantum illa, quæ eam antecedunt. Sed ista argumenta quan-

uis sint apparentia, non uidentur mihi satis idonea, ut credam hanc esse genuinam Pauli intelligentiam. Et contra eam eadem possunt fieri argumenta, quæ contra primam expositionem. Neq; contudisset his uerbis Paulus superbiam Iudæorum, qui non adscribebant Euangelij gratiam operibus, quæ fidem antecesserint, sed quæ secuta fuerint potius.

Tertio igitur alij exponunt hęc uerba de operibus legis legalibus. Hoc est, uel cerimonialibus, uel iudicialibus. Itaq; dicunt Paulum non negasse hoc in loco, necessaria esse ad salutem opera moralia, quæ lex præscribebat, sed hoc tantum uoluisse statuere contra Iudęos, & pseudo apostolos, qui, et Romanos, & Galatas seduxerant, legem ueterem non esse necessariam ad salutem. Et præter nonnullos doctissimos uiros ex recentioribus, habet hæc expositio illustres doctores pro se. Nempe, Ambrosium, Hieronymum, Theophilatũ, qui hunc locum de operibus cerimonialibus, et iudicialibus exponunt. Et nominatim Ambrosius quod apostolus dicit sine operibus legis exponit sic. Idest, sine circuncisione, neomenijs, & ueneratione sabbati. Et pro hac expositione uidentur illa uerba, quæ statim adduntur, aperte facere. Subdit enim Paulus. An Iudæorum Deus tantum? Nonne & gentium? Immo & gentium. Quoniam quidem unus est Deus, qui iustificat circũcisionem ex fide, & præputium per fidem. Perinde enim hæc uidetur subiecisse, ac si solam legem exclusisset in præcedentibus, & ea quibus dignoscebantur Iudæi à Gentilibus. Et hoc unum uidetur stabilire uoluisse, unum quidem esse Deum cõmunem, qui utrosq; fide sine cerimonijs, & ritibus legalibus iustificaret. Illud etiam quod statim præcesserat, uidetur fauere huic expositioni. Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Cum enim legem hic factorum extra controuersiam appellarit Paulus legem ueterem, quatenus respicit cerimonialia, & iudicialia, uidetur de ea sola esse interpretanda, quæ sequuntur. Arbitramur iustificari hominẽ per fidem sine operibus legis. Cum etiam nomine factorum neq; fides includatur, neq; dilectio, lex ergo, arguit quidam, nõ in toto suo am-

Lex factorum, nõ iustificat et nõ facit ad iustificationẽ.
Lex u° fidei, est necessaria.
Sine opibus ergo iustificamur, s, factorum legis. et nõ fidei.

bitu accipitur hic à Paulo, licet sic accipiatur à Christo, cum dicit. In his duobus mandatis uniuersa lex pendet, & prophetæ. Sed accepit, ait, hic Paulus legem pro lege diuina, ut facienda respicit, neq; se ad præcepta fidei, aut dilectionis extendit. Atq; ita uidetur Origenes hunc locum intellexisse in commentarijs epistolæ ad Romanos. Cum enim tractans hunc locum colligat ex eo Paulum dicere, solius fidei esse nostram iustificationem, ita, ut credens quis tãtummodo iustificetur, etiam si nihil ab eo operis fuerit expletum explicans per hæc nõ excludi dilectionem Dei interiorem, aut orationem, qua petitur misericordia, dicit latronem in cruce per fidem iustificatum esse sine operibus legis, quia dominus non requisiuit quid prius operatus esset, neq; quid operis cum credidisset, expleret, sed sola, ait, confessione iustificatum, comitem sibi, paradisum ingressurus assumpsit. Et statim de muliere peccatrice cuius meminit Lucas, ita subdit. Ex nullo legis opere, sed pro sola fide ait ad eam. Remittuntur tibi peccata tua. Cum ergo & latronem constet ex Luca orasse, ut inueniret misericordiam, & de Magdalena dixerit Christus. Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, constat eum fidem non distinxisse hoc loco, nisi contra opera legalia, uel exteriora. Atq; ita interpretari debent, quæ statim adducit. Iustificatur, inquit, homo per fidem, cui ad iustificandum nihil conferunt opera legis. Hæc Origenes. Fauet etiam his scopus totius epistolæ. Non enim hoc agit Paulus, ut operibus uirtutum sublatis fidem unam stabiliat, sed operibus legalibus ualorem abrogat, ut eis amputatis, & supercilium Iudęorum deprimat, & in una communi fide ex æquo gloriãdum, & Iudæis, & Gentilibus commonstret. Sed neq; his argumentis, neq;, quæ multo maioris est apud me ponderis, autoritate tantorum, tãq; celebrium uirorum adduci possum, ut credam Paulũ sola hic exclusisse legalia, quæ dicimus legis opera. Et primo quidem contra hanc expositionem hoc militat, quòd Paulus absolute, & sine ulla limitatione doctrinam suam tradit, uni fidei iustificationem nostram tribuens, et omnia opera legis excludens. Non est autem æquum, ut nos li-

Luc. 7.

Luc. 23.

Luc. 7.

Nota latronem iustificatum per fidem sine operibus antecedentibus, non autem sine subsequentibus, egit [illegible] misericordiam et caritatem [illegible]

obiectione contra solutiones [illegible]

Prima

mitemus tanti apostoli doctrinam, ubi ipse eã non limitauit. Quid enim hoc est aliud quàm dicere sensum quidem Pauli uerum esse, sed uerba non esse absolute uera? Et cum opera legis præcipua, & ab ipsa lege præcipue intenta sint fides, & dilectio Dei, quare sub nomine operum legis credamus omnia alia intelligi, & includi, ista uero sola minime comprehendi? Secundo etiam contra hanc expositionem argumentor. Eodem modo accipit hic Paulus legem, & opera legis, quo acceperat paulo ante in hoc eodem cap. cum dixit. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coràm illo. Sed in his uerbis omnia excludit opera legis, etiam moralia, ut patet. Ad pręcepta enim moralia spectat, quod statim adiunxit. Per legem enim cognitio peccati. Et aliàs nisi etiam excluderet fidem & dilectionem, non satis concluderet efficaciter ex hoc omne os debere obstrui, & omnem mundũ reum esse Deo. Possent enim homines hæc obijcere opera moralia, & per ea dicere se iustificari. Neq; spectarent, si hoc esset, ista uerba ad Gentiles, sed ad solos Iudæos, cum tamen Paulus utrisq; uelit supercilium, fastum, & arrogantiam amputare. Cum igitur in his uerbis aperte excludat omnia opera legis, etiam moralia, & lex capiatur in toto suo ambitu, uidet̃ idem etiam omnino dicendum in istis uerbis, Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Quòd si argumenta, quæ fecimus, non satis uidentur idonea ad probandum in his uerbis, Ex operibus legis nõ iustificabitur omnis caro, legem sic accipi, ut diximus, audiamus quid diuus Augustinus dicat tractans hæc uerba in de spiritu & litera cap. 8. A tne quispiam, ait, putaret hic apostolum ea lege dixisse neminem iustificari, quæ in sacramentis ueteribus multa continet figurata præcepta, continuo subiunxit quam legem dixerit, et ait. Per legem enim cognitio peccati. Illa igitur lex est de qua postea dicit. Peccatum non cognoui, nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Hæc Augustinus. Cum igitur ista lex naturalis sit, & moralis, patet secundum Augustinum hęc uerba, Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coràm illo, nõ esse interpretanda de

solis

Secūda obiect.

Augustinus ... Pauli.

ſolis operibus cerimonialibus, & iudicialibus. Ideoq; latiſſime probat, & diſputat ibidem cap. 13. & 29. & 14. Et in principio cap. 14. ita ait, Legem, ex qua, neminem dicit iuſtificari, non tantum in illis ſacramentis, quæ habuerunt promiſſiuas figuras, uerumetiam in illis operibus uult intelligi, quæ quiſquis fecerit, iuſte uiuit.

Tertio etiam hoc ipſum poſſumus confirmare hoc pacto. Eodem modo hic loquitur de lege quo ſupra cap. 2. huius epiſtolæ dixit. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Sed hoc loco legem accepit Paulus in toto ſuo ambitu, & ſaltem, ut comprehendit moralia præcepta fidei & dilectionis, nam alia ad iuſtificationem non ſufficiunt, & iſta etiam comprehenderat paulo ante in illis uerbis. Gentes, quæ legem non habent, naturaliter, quę legis ſunt faciunt, & cum ſubdit, eiuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex, quia oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Ergo etiam in iſtis uerbis, quæ modo tractamus, generaliter debet accipi lex, & opera legis. 3ª obiectio

Quarto. Præcipua pars ueteris legis erant præcepta moralia. Ergo cum Paulus loquitur de lege, non excludit præcepta moralia. Et confirmo. Iſta non ſcribebat Paulus Iudæis, ſed Romanis. Non ergo in his uerbis tantum excludebat opera, quibus gloriabantur Iudæi, & ad quæ ſoli Iudæi tenebantur, queq; apud illos duntaxat conſueta erant, ſed excludebat etiã opa legis, quæ inueniri poterãt, et inueniebant apud Gẽtiles. Quarta

Quinto eandem expoſitionem poſſumus impugnare. Quanuis enim aliqua, quæ ſcriptura de lege aſſerit, de ea uere dicãtur propter iudicialia, & cerimonialia, quale eſt legem habere umbram futurorum bonorum, & legem eſſe legem factorum, & mandatorum, & fuiſſe importabilem. Quanuis etiam lex ſæpe pro lege Moſayca accipiatur, ut diſtinguitur antea legem naturalem, tanquam quæ multa ei ſuperaddit, & Græcæ, ut hæc notetur diſtinctio articulo aliquando ſub notetur, ut Origenes monet ſuper illa uerba ad Romanos. Nunc autem ſine lege &c. tamen nuſquam quod meminerim, in ſcripturis dabitur locus, ubi legis uerbum abſolute po- Quinta

situm intelligatur pro lege, ut solum comprehendit sub se prę cepta iudicialia, et cerimonialia. Et hic minus uidetur hoc esse tolerandum. Primo quidem, quia cum statim dixit, legẽ statuimus, legem præcipue accepit pro ea parte, qua comprehendit moralia. Secundo quia proposito Pauli haud quaquam conuenit sic limitare hanc doctrinam, uult enim Paulus non solis Iudæis amputare supercilium de operibus legis, sed & omnibus alijs hominibus, & Iudæis quidem, non de solis legalibus operibus, sed de omnibus bonis operibus. Hic enim est scopus præcipuus totius huius epistolę, ut ostendat nemini salutem patere, nisi per Christi gratiam, neq; meritis cuiusquam Euangelium uenisse, aut gratiam christianam. Atque ideo neq; Gentili supra Iudæum, neq; Iudæo supra Gentilem esse gloriandum, sed gloriandum omnibus ex æquo in una unius gratia Christi. Et quidem ubi in epistola ad Galatas admitteremus opera legis uocari opera legalia, hoc est iudicialia, uel cerimonialia, nõ esset hoc dandum in epistola ad Romanos. Scopus enim epistolæ ad Galatas est uera libertas christiana à uitijs, & à lege Mosayca. Et hoc ex professo agit ibi Paulus, ut ostendat reuelata iam fide, nihil esse necessaria opera legis. Prorsus enim antiquata est, & abrogata morte Christi tota lex uetus, adeo, ut neq; præcepta moralia necesse sit iam seruare, quia lege Moysi sunt tradita, sed tantum quia ea sunt nobis præscripta lege naturali. Translato enim sacerdotio, necesse est, ut legis translatio fiat, & per eum, qui factus est sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, à maledicto legis redempti sumus. Vereq; possumus dicere cum Paulo. Vbi uenit fides, iam non sumus sub pædagogo. Et iterum. Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo uiuam. Neq; de operibus sacramentorum, aut iudicialium, uel aliarum cerimoniarum quæstio erat hic inter Iudæos, & Gentiles, neq; se Iudæi anteferre uolebant Gentilibus propter sola legalia, sed propter iustam suam uitam, & opera absolute bona, & propter hæc Euangelium, & gratiam christianam eis datam dicebant, ut Augustinus in prima parte sermonum sermone 25. late edisserit. Vnde & Paulus omnia opera excludens di-

xit. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro corã illo.

Et tandem sexto hæc expositio non mihi satis placet. Non enim in totum euacuat uim argumenti hæreticorum, sed diuerticulum quoddã uidetur, in quod interim, dum non plus premimur, subterfugiamus. Idem nãq; Paulus, qui dixit in his uerbis iustificari nos per fidem sine operibus legis cap. 4. absolute dicit, nos iustificari sine operibus, ut in tertio loco obiecto pro hæreticis aperte monstrauimus. Et cum cap. 11. dicit, Reliquias Iudæorum secundum electionem gratię saluas esse factas, omnia opera excludẽs subdit. Si autem gratia, iam non ex operibus. Et cum fidem Dei donum dicit, omnia similiter opera excludens addit. Non ex operibus nequis glorietur, Et uide, ut perpetuo hæc idem seruet. Nam ad Timotheum collabora, scribit, Euangelio secundum uirtutem Dei, qui nos liberauit, & uocauit uocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suũ & gratiam. Et ad Titum. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Et hac ipsa epistola ad Romanos. Non ex operibus, sed ex uocante Iacob esse dilectum ostendit. & Israelitas sectando legem iustitiæ in legem iustitiæ, ait, non uenisse, quia nõ ex fide, sed quasi ex operibus. Idem igitur apud Paulum est non ex operibus, & non ex operibus legis.

Ephe. 2. 2. Tim. 1. Tit. 3. Ro. 9.

Quinto ego dico Paulum in illis uerbis, sine operibus legis, omnia opera exclusisse, quæ lex pręcipiebat, sed exclusisse quidem ab efficientia, & merito, uel debito iustificationis nostræ, nõ autem à necessitate, uel uinculo, quo ad ea sumus adstricti, ut iustificemur. Itaq; sensus Pauli non est, quòd iustificemur per fidem, etiam non positis operibus legis. Quomodo enim iustificari quis potest coràm Deo non adhibitis, quæ ipse per suam legem à nobis exigit? Sed sensus germanus Pauli esse uidetur iustificari per fidem absq; operibus legis. Hoc est operibus legis non præstantibus, neq; efficientibus, neque merentibus, neq; facientibus, debitam nostram iustificationẽ. Repetiuit enim Paulus hoc loco, & confirmauit quod statim dixerat, neminẽ iustificari ex operibus legis, Et in hunc sen-

sum dixisse se nos iustificari sine operibus legis aperuit Pau-
RO. 4. lus statim capi. 4. huius epistolæ, cum adiecit. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si enim ei, qui operatur, merces deputatur, secundum debitum, cum nemo ex debito iustificetur, sed potius gratis, colligitur omnes, qui iustificantur, dici à Paulo iustificari absq; operibus, & uere nō operantes. Quod & ipse statim aperuit subdens. Ei uero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Quare cum hoc non possit sic intelligi, quòd nullus cum iustificatur, opera aliqua alia bona operetur, necesse erit sic hoc intelligere, quòd nullus cum iustificatur, operatur opera, quibus debeatur ex iustitia sua ipsius iustificatio. Et consequenter merito possumus inferre, idem esse apud Paulum iustificari absq; operibus, quod iustificari absq; operibus quibus debeatur ipsa iustitia. Et hoc etiam ibidem magis aperuit, cum subiunxit. Sicut & Dauid dicit, beatitudinem hominis, cui Deus acceptam fert iustitiã sine operibus. Quid est enim aliud, acceptam ferre iustitiam sine operibus, quàm benigne elargiri iustitiam, quam opera non promerentur, & perinde sese habere ad iustificandum nos, ac si opera præstitissemus, quibus deberet̃ iustitia, cũ tñ nulla talia fecissemus? Sine operibus ergo iustificari, est iustificari operibus nō id promerentibus, neq; excludentibus Deo, quæ debemus pro peccatis nostris, ut apud eum iustificemur. Atq; ideo & ibidem dicit Paulus. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed nō apud Deum, quia si quam iustitiam ex operibus legis, uelut debitam sibi, consequi potuit, aut uere consecutus est, illa non est iustitia, quæ eum iustum coràm Deo faceret. Neq; adeo Deus requirit à nobis aliqua opera, ut nos iustificet, quòd ea opera sint natura sua talia, ut eis debeat̃ iustitia. Gratis enim, & omnino liberalissime nos iustificat, etiam positis requisitis omnibus operibus, sed requirit à nobis aliqua opera, ut commendet suam nobis æqualem in omnes benignitatem, neq; sit nobis uile, quod præstat, & ut nos faciamus quod possumus, neq; inertes simus, & segnes in conquirenda

modis omnibus nostra iustificatione, cum diuinissimum sit, ut Dionysius dicit. 3. cap. ecclesiasticæ Hierarchiæ cooperatorem Dei fieri, utcunque id fiat. Dicit tamen fortassis aliquis. Ab operibus fidem distinguit apostolus, & iustificari nos dicit sine operibus, & gratiam asserit non esse ex operibus, non autem dicit, nos iustificari sine fide, neque dicit gratiam nõ esse ex fide, immo ait, iustificari nos per fidem, & ex fide, & gratia saluos nos fieri per fidem. Si autem cum dicit nos iustificari sine operibus, & accipere gratiam non ex operibus, hoc tantum sentit, quòd iustificamur, & constituimur in gratia nullis nostris operibus hoc promerentibus, uere ergo, & iustificari sine fide, & gratiam accipere non ex fide potuit dicere, & falsò dixisset nos per fidem iustificari, quia neque fides hoc promeretur, ut in sexta quæstione pateb it. Cum igitur Paulus non sic loquatur de fide, ac de operibus, uidetur alio in sensu dixisse, hominem iustificari per fidem sine operibus legis. Sed hũc scrupulum, & confirmationem huius argumenti in quæstione proxima accuratius dissoluemus. Interim tamen qui hæc obijcit audiat quid diuus Augustinus eidem penè argumento libro de prędestinatione sanctorum cap. 7. respondeat. Sed forsitã dicunt, inquit, ab operibus fidem distinguit apostolus, gratiam uero non ex operibus esse dicit, nõ autem dicit quòd non sit ex fide. Et respondet. Ita uero est, sed ipsam quoque fidẽ opus Dei dicit esse Iesus, & hanc ut operemur iubet. Dixerunt enim ad eum Iudæi. Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Respondit Iesus, & dixit eis. Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille. Sic ergo distinguit apostolus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis Hebræorum distinguitur Iudas ab Israel, cum & ipse Iudas sit Israel. Ex fide autem dicit iustificari hominẽ non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cętera, quæ proprie opera nuncupãtur. Hęc Augustinus. In quibus satis patet, diuum Augustinum non negare quin & ipsa fides potuerit excludi, sicut & opera, ac fortassis esse exclusam nomine operum, cum & ipsa opus quoddam sit, sed conuenisse ne sub nomine fidei excluderetur quod primum sit Dei opus, quo cętera impetra-

solutiones p̄dictarum obiectionum

fides nõ distinguitur apud apostolum ab opera nisi nomine.

mus. Et ne omnino nihil à nobis requiri ad nostram iustificationem putaremus, conueniens fuit, cum cætera opera infirmarentur, saltem meminisse fidei.

Quòd si alicui nō in totum satisfaciat hæc nostra expositio, quòd Paulus dicit, nos iustificari per fidem sine operibus legis, & non dicit sine efficientia, aut merito, operum, legis, & propterea apertiorem aliquam, & planiorem expositionem Pauli uerborum desiderat, occurrit et alia uia, si tamen omnino alia existimanda est, qua obscurum istum, & sanè difficilimum Pauli locum edisserere, & interpretari possimus. Ea autem est, ut opera legis dicamus à Paulo uocari opera, quæ lex facit facere, quæq; nos ex libertate nostra, & uiribus naturalibus propter legis prohibitiones, præcepta, & comminationes sine peculiari spiritussancti auxilio facere possimus. Et ideo ex operibus legis neminem iustificari dixit Paulus, & sine eis per fidem nos iustificari, quia illa tam imperfecta sunt, ut neq; sufficiant, neq; requisita sint ad nostram iustificationē. Sunt enim huiusmodi opera, ut ex Augustino in de spiritu, & litera cap. 8. 14. 29. & 32. colligi potest, opera quibus lex impleretur timore quodam seruili propter pœnam, quam lex comminatur, non autem amore iustitiæ. Huiusmodi autem opera manifestum est, neq; requiri, neq; sufficere ad iustificationem. Et de talibus operibus intelligenda sunt uerba diui Augustini, quæ in fauorem primæ expositionis huius loci citauimus. Estq; ista expositio ad alia multa diui Augustini subobscura uerba bene notanda. Et quòd hic sit genuinus Pauli sensus, possumus probare ex multis. Primo enim, si sic Paulum interpretemur, mirifice omnia conueniunt scopo, & proposito totius epistolæ ad Romanos, immo etiā scopo epistolæ ad Galatas. Hoc enim ex professo, et præcipue agit Paulus in his epistolis, ut iam diximus, ut ostendat, neq; per legem, neq; per uires nostras naturales, sed per unam Christi fidem, & gratiam nos iustificari, atq; ideo neq; in lege, neq; in lumine, uel libertate, aut potestate naturali esse cuiq; gloriandum, sed in una solūmodo Christi gratia, & misericordia. Cui proposito optime congruit, ut Paulus dicat iustificari nos per fidem, & gra-

tiam Christi absq; operibus legis, & uirium nostrarum naturalium, & neminem ex huiusmodi operibus gratiã consequi. Quare, cum quantum fieri possit adnitendum sit, ut respondeant scopo totius epistolę uerba omnia, erit hic sensus, ut germanus, & genuinus, amplectendus in quo mirum in modum conueniunt hæc uerba proposito totius epistolæ.

Secundo possumus confirmare, hunc esse uerum sensum Pauli, quia non est uerisimile uoluisse Paulum excludere à iustificatione opera legis, quæ quis facit adiutus opera, et gratia spiritussancti, & sine illis uoluisse asserere, hominem iustificari, cum hoc apertissime dissonet multis alijs Pauli testimonijs. quæ supra allegauimus, neq; stabiliendę gratię Christi, quod unum satagebat, hoc erat expediens, aut conducibile, sed incommodum ualde, et intempestiuum. Non enim gratia opera gratiæ excludit, sed accersit potius, sed requirit, sed desiderat, & amicissima sibi esse existimat. Cum ergo uero omnia uera consonent, & is sensus maxime ubiq; sit amplectendus per quem ubiq; sibi constare suiq; similimus Paulus ostendit, erit hic, ut cõgruentissimus menti Paulinæ sensus recipiẽdus.

Tertio Paulus distinguit ubiq; legem ab spiritu, & gratia: Ergo opera legis uocat opera, quæ quis facit per legem, non
adiutus gratia spiritus. Antecedens huius argumenti proba- RO.4.
tur. Ideo enim dicit. Si enim qui ex lege hæredes sunt exina-
nita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur, 5
& iterum, Lex subintrauit, ut abundaret delictum. Et alibi. 6
Peccatum in uobis non dominabitur. Nõ enim sub lege estis, 7
sed sub gratia. Et rursus. Cum uenisset mandatum, peccatum reuixit. Et inuentum est mihi mãdatum, quod erat ad uitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta ꝑ mandatum seduxit me, & per illud occidit, Et paulo inferius, Sed peccatum, ut appareat peccatum per bonum operatum est mihi mortem, Ideo inquam hæc omnia dicit Paulus, quia loquitur de lege: ut distinguitur ab spiritu, & lex, nisi adsit spiritus uiuificans, cuius gratia, et adminiculo ipsa impleatur, non uitam confert, sed mortem, neq; iram extinguit, sed prouocat, neq; Deum nobis conciliat, sed alienat, & in nos irritat. Sciri

enim facit peccatum, non caueri, & augeri potius quã minui: Auget enim concupiscentiam, & iniquitatem. Nitimur nãq; in uetitum, ait ille, cupimusq; negatum. Et occasione prohibitionis, inolitę malę concupiscentiæ morbus augescit. Vnde & Paulus ait peccatum occasione accepta per mandatũ operatum est in me omnem concupiscentiam. Neq; solum peccati fomes succrescit, & molestior fit ex prohibitione, sed nisi adsit gratia Christi liberans ad augmentum ipsius etiam pręuaricatio legis accedit. Atq; ideo Paulus legem iram operari, hoc est irritare, & prouo care hac una ratione contentus fuit probare. Per legem enim cognitio peccati. Vbi autem non est lex, neq; præuaricatio, cognitio dixit non consummatio. Et qui sub lege sunt, sub ira sunt, quia reos illa facit iubendo, et nõ adiuuando. Et hac de causa alibi ministerium legis, etiã quatenus decalogum in se claudit, ministerium mortis, & damnationis appellat. Et aliàs legem ipsam legem mortis dicit, quia reos faciebat potius cognitione peccati, quàm liberabat à peccato. Et hoc titulo de ea ad literam ait. Litera occidit, & se aliosq; apostolos ministros noui testamenti affirmat, non litera, sed spiritu, quod non tantum docerent legem, & præscriberent quid faciendum esset, quid ue cauẽdum, sed & gratiam spiritussancti ministrarẽt, qua legi ipsi obediretur. Hac etiam ratione ambulare in uetustate literæ, idem existimat, ac seruiliter, & utranq; timore pœnæ seruare legem, ambulare uero in nouitate spiritus, seruare ipsam amore iustitiæ per gratiam Christi. Atq; ideo, ut dicit Augustinus ubi supra cap. 14. cum monuisset, ut in nouitate spiritus ambularemus, & non in uetustate literæ, quasi explicans uetustatem literæ subiecit. Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui nisi per legem, & quę sequuntur, & quasi explicans nouitatem spiritus subdidit. Infelix ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesun Christum dñm nostrum. Ab illa.n. omnis nouitas spiritus, ab illa renouatur, ut aquilę iuuentus nostra, ab illa quasi noua simus creatura, ut ambulemus nouo spiritu in lege domini, & uiam mandatorum ipsius percurramus. Cum igitur legem ab spiritu,

Marginal notes: RO. 3. — 2. Cor. 3. — RO. 7. — 2. Cor. 3.

ritu,& gratia sic distinxerit ubiq; Paulus,quid superest,nisi ut opera legis ab eo dicta esse credamus,ea opera,quæ fierēt pro pter ipsam legis prohibitionem, & comminationem absque gratia spiritussancti? Et confirmari omnia ista possunt ex illis,quæ ad Galatas idem apostolus scribit. Cur enim in lege neminem dixisset iustificari,cum tam multi fuerint patres sancti,& iusti in ueteri lege ideo iustificati apud Deum,quia legem seruabant,credendo, quæ lex iubebat credere, faciendo quæ lex præcipiebat facere,cauendo,quę lex mandabat cauere,nisi quia legem distinguit Paulus ab spiritu? Et hoc ipso, quòd neminē dicebat in lege iustificari, uolebat aperte ostendere non fuisse alicui satis ad iustitiam adiutorium legis, nisi adiutus etiam fuisset gratia Christi. Vnde & ad eosdem dicit. Si ex lege hęreditas,iam non ex promissione. Et iterū. Si data esset lex,quæ posset uiuificare,uere ex lege esset iustitia. Et rursus. Si ex lege est iustitia,ergo gratis Christus mortuus est. Et alibi. Euacuati estis à Christo qui in lege iustificamini, à gratia excidistis.

Gala. 3.
Ibidem.
Ibidem.
Gal. 2.
Gal. 4.

Quæ certe omnia aperte contradicerent,& repugnarent illis uerbis Christi. Si uis ad uitam ingredi,serua mādata, nisi de lege,ut distinguitur contra gratiam spiritus, ea omnia interpretemur. Cum enim omnes,qui legem adamussim seruāt, filij sint promissionis, & iustificētur à Deo, neq; quispiā apud Deum iustus sit,qui legem præuaricetur,cur non diceremus, in lege homines iustificari,& ex lege esse iustitiam, & hæreditatem,& legem posse uiuificare,si lex includat sub se gratiam Christi,per quam solā ipsa potest impleri? Certe uerissimum est,neq; in dubium potest reuocari, quod &, alibi idem apostolus dicit,factores iustificari,& iustos esse apud Deum. Sed hoc ipsum gratiæ est Christi, ut exacte seruet quis legem. Opera ergo legis, quæ ad iustitiam, neq; necessaria sunt, neq; multum conducibilia, sunt illa, quæ quis sine gratia Christi facit,quibus licet quis in faciem, & superficietenus uideatur legem implere,tamen coràm Deo,qui inspector est cordis, ut re eam non in totum implet. Nisi enim adiuuetur quis gratia, mallet si fieri posset,licere quod non licet. Qui sic autem

Matt. 19.
Ro. 2.

implet, non omnino implet. Non enim implet interiori uoluntate. Vbi uero quis acceperit spiritum sanctum, implere potest uere, & perfecte totam legem. Quia per eum diffunditur caritas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, quia cum nō libeat ei, nisi quod licet, prorsus totam legem implet. Et propterea diuus Augustinus sæpe, & nominatim cap. 24. & 26. præcitati libri, & in cap. 2. epistolæ. 120. quæ tota est de gratia noui testamenti, ad nouum testamentum dicit pertinere omnes sanctos ueteris testamenti. Quòd enim implerent legem, & reconciliarentur Deo, & placerent ei, ipsiusq́ amici dicerentur, non habuerunt nisi à fide et gratia noui testamenti, hoc est à fide qua explicite, uel implicite credebant, quæ futura erant in nouo testamento à gratia, quæ eis dabatur propter ea, quæ Christus, & passurus, & facturus erat in nouo testamento. Et cap. 19. 20. & 21. libri de spiritu, & litera docet, & luculenter probat idem Augustinus ipsam præsentiam spiritus sancti, qua diffunditur caritas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, & præcepti finis, nouum testamentum & leges scriptas in cordibus appellari ab Hieremia, cum dicit.
Hiere. 31. Ecce dies ueniunt dicit dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum. Et infra. Dabo leges meas in cor eorum, & in mente eorum scribam eas. Et disertissime confirmat libro. 3. contra secundam epistolam Pelagianorum cap. 4. Omnes sanctos ueteris testamenti fuisse non quidem nomine, sed re ipsa ante Christianos, quia uetus testamentum in seruitutem generat, ut ait apostolus, & iusti non sunt ancillæ filij, sed liberæ. Pertinent enim ad ciuitatem cœlestem Hierusalem, quæ libera est neq́ quæ pertinent ad ueterem hominem curant, sed quæ ad nouum, neq́ timore pœnæ aut amore bonorum temporalium, qui seruilis affectus est, sed amore iustitiæ & cœlestium spe bonorum legem seruant, quod uere libertatis signum est. Et filij sunt promissionis factæ ad Abraham quæ testamentum appellatur à Paulo, & utiq́ non uetus sed nouum, quia illud distinguit contra legem, quæ uetus testamentum dicitur, quòd prius fuerit iustitia ipsius reuelata, quàm iustitia fidei, quæ la-

tebat in tenebris propheticis,& manifestata est aduentu Christi. Itaq; ex his omnibus patet non esse opera legis, sed opera noui testamenti,& opera gratiæ,&,ut ipsissimis Pauli uerbis loquamur,fructus spiritus, illa quibus adiuti gratia Christi, legem implemus,atque à Deo iustificamur.

Quarto & hanc expositionẽ probare possumus esse amplectendam hoc modo. Vt paulo ante ostendimus, non solum dicit Paulus iustificari hominem per fidem sine operibus legis,sed dicit eum iustificari à Deo sine operibus. Sed cum dicit hominẽ à Deo iustificari sine operibus non excluduntur opera, quæ quis facit per gratiam spiritussancti,& ab eo adiutus,sed opera tantum,quæ quis faceret ex sui arbitrij libertate sine gratia diuina. Ergo & hæc sola excluduntur illis uerbis sine operibus legis. Minor huius discursus probatur, nempe illis uerbis,sine operibus,sola opera excludi,quæ quis facit sine gratia. Primo enim,cum Paulus dicit. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioquin gratia iam nõ est gratia,certe non excludit opera ex gratia. Si enim aliquid alicui datur, propter aliqua data ei ex gratia, utiq; & ipsum etiam quod sic datur,potest dici gratia. Alioqui neq; gratia ipsa gratum facies, aut saltem neq; uita æterna posset dici gratia. Et secundo cum Paulus dicit beatum hominem,cui Deus acceptam fert iustitiam,uel cui accepto sibi, & grato elargitur iustitiam sine operibus,solum excludit opera,de quibus statim dixerat. Ei qui operatur merces non imputatur secundum gratiam,sed secundum debitum. Sed hæc opera non sunt opera,quæ quis facit ex auxilio,& adminiculo gratiæ diuinæ,nam his nõ imputatur merces secundum debitum, nullus enim iustificatur ex debito,sed sunt opera,quæ quis faceret ex uiribus naturalibus. Vt enim propter ea,quæ quis facit adiutus à rege,& ex gratia regis in suam propriam gloriam,et commodum,mercedem nullam ei rex deberet, sed siquam debere posset, esset propter ea,quę ex suis ipse uiribus in gloriam & commodum ipsius regis faceret,ita et apud Deum,nullam quis mercedem potest facere sibi simpliciter, & absolute debitam, propter ea, quæ ex mera ipsius Dei gratia facit. Sed si alicuius quis mer-

RO.4.

cedis posset facere Deum sibi debitorem, hoc deberet profecto facere per opera, quæ ex suis uiribus naturalibus faceret in commodum & gloriam Dei. Et quia nulla talia possunt à quoquam fieri, quia Deus bonorum nostrorum nõ indiget, & si indigeret, non indigeret tam imperfectis operibus, quàm illa sunt, quæ possemus ex uiribus naturalibus, ideo statim subdidit Paulus, Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Non enim possunt opera uirium naturalium præstare nobis gloriam apud Deum. Cũ igitur in his uerbis, Ei qui operat̃, &c. & in his, Si Abraham ex operibus iustificatus est, &c. manifeste loquatur de operibus ex solis uiribus naturalibus, colligitur, & cum dicit beatum hominem cui Deus confert iustitiam sine operibus, solũ exclusisse opera quæ solius sunt hominis, & non opera quæ præcipue sunt Dei. Qualia sunt opera, quæ quis facit ex gratia diuina, quæ magis sunt Dei quàm hominis. Et tertio eadẽ minor potest ualidissime confirmari ex illis uerbis eiusdem
RO. 9. apostoli, Israel sectando legem iustitiæ ad legem iustitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Nam his in uerbis nomine operũ solum intelligit opera, quæ quis facit proprijs uiribus, quæq; proprijs uiribus imputat. Ideo enim, ut bene põderat diuus Augustinus cap. 29. de spiritu & litera. Israelitas dicit nõ apprehendisse iustitiam, quia eam non quęrebãt ex fide, sed quasi ex operibus, hoc est, quia eam quærebant, tanquam per semetipsos operantes, non in se credentes operari Deum, & proprijs uiribus, & meritis existimantes eam se posse consequi, sine adiutorio gratiæ Dei. Cum ergo hominem dicit iustificari à Deo sine operibus, solũ excludit opera ipsius hominis, & non excludit opera Dei. Sicut enim non excluditur opus ipsum iustificationis, quod est solius Dei, iuxta illud, Gratiam & gloriã dabit dominus, ita non excluduntur opera alia præuia ad iustificationem, quæ etiam sunt peculiarissime opera ipsius Dei, & gratiæ siue dona, et beneficia ipsius non exigua in nos. Nihil enim necesse erat ista excludere ad elidendam superbiam hominum, & confirmandum gratiam Dei, quod est Pauli in omnibus

huiusmodi uerbis propositum. Possumus igitur, ut quod uolumus dicere, apertius sit, hoc pacto totum propositum nostrum firmare. Ea opera excludebat Paulus à iustificatione, cum dixit homines iustificari à Deo sine operibus, quorum fiduciam asserit impedimento fuisse Israelitis, ut à Deo iustificarentur. Sed opera, quorum fiducia fuit impedimento Israelitis ad apprehendendum iustitiam Dei, non erant certe opera, quæ quis facit ex adiutorio diuino, sed opera, quæ faceret ex uiribus naturalibus. Fidere enim in his operibus, quę quis facit ex adiutorio diuino, est fidere adiutorio diuino, & quærere iustitiam ex his operibus, est quærere ex gratia Dei, neq; impedimentum hoc potest esse gratiæ Dei. Ergo opera quæ excluduntur à iustificatione illis uerbis, sine operibus, sunt tantum opera nostri liberi arbitrij sine gratia. Et confirmari hoc potest. Idem uoluit Paulus dicere, cum dixit Israelitas nō apprehendisse iustitiam, quia eam non quærebant ex fide, sed quasi ex operibus, ac cum statim subiunxit de eis, uelut explicans, & apertissimum faciens, quod dixerat. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti, Sed in his uerbis solum exponit fuisse eis impedimento, ut iustitiam Dei adipiscerentur, eiq; essent subiecti, quòd suam uellent statuere iustitiam, hoc est quòd suis meritis & uiribus adscriberent, & deputarent Euangelij gratiam. Nam non est aliud statuere, & firmare uelle suam iustitiam. Ergo etiam quærere ex operibus non est aliud quàm quęrere eam, tanquam ex uiribus naturalibus, & tanquam debitam sibi propter sua merita. Et aliàs non notata hic fuisset ab apostolo aliqua superbia Iudæorum, quæ illorū impediuisset iustitiam. Nulla enim superbia est, ex operibus ex dono Dei habitis quærere iustitiam Dei, immo hæc est prudentia, et pietas uere Christiana, ut postea latius in.q.4.differemus.

Possunt etiam tandem hæc omnia aliquanto apertiora fieri ex illis uerbis eiusdem apostoli, Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam, et inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed eam, quæ ex fide est Christi Iesu, quæ ex Deo est. Cur enim diceret non Philip. 3.

habens meam iustitiam, quę ex lege est, cum sua utiq; nõ esset lex ipsa, sed Dei, nisi quia sua uoluntate legem se posse putabant implere sine adiutorio gratiæ, quæ est p fidem Iesu Christi? Et ideo statim adiunxit. Sed eam, quæ ex fide est Christi, quæ est ex Deo. idest, ex ipsius gratia & adiutorio. Et quanquam hæc argumenta satis idonea esse existimem, ut credere mihi quisq; debeat hunc esse ipsissimũ Pauli sensum ex ipsis penetralibus, ut sic dixerim, Pauli uisceribus tandem erutum, tamen sicui uilis est nostra autoritas (neq; enim mihi arrogo, quæ his argumentis firmissimis, & apertissimis imputo) sciat hanc expositionem posse colligi ex cap. 14. et. 21. de fide, et operibus, & ex cap. 10. & 11. & 12. & 16. de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, & ex toto penè libro diui Augustini de spiritu & litera et peculiarissime ex cap. 29. Vbi firmissima existimans illa duo testimonia, quæ statim induximus, Israel sectando legem iustitiæ ad legem iustitiæ non peruenit, quia nõ ex fide, sed quasi ex opibus, & ignorantes iustitiã Dei. &c. ad probandum Paulum nomine operũ legis intelligere opera, quæ quis facit sine adiutorio Dei, uel quæ sibi quis imputat & non auxilio Dei, subdit. Et adhuc dubitamus, quæ sint opera legis, quibus homo non iustificatur, si ea tanquam sua crediderit ex adiutorio & dono Dei, quod est ex fide Iesu Christi et circuncisionem, cæteraq; talia suspicamur, quia etiã de his sacramentis, alijs in locis talia quædam leguntur. Sed hic utiq; non circuncisionem tanquam suam iustitiam uolebant Iudæi constituere, quia ipsam Deus pręcipiendo constituit. Neq; de illis operibus hoc intelligi potest, de quibus eis dñs dicit. Reijcitis mandatum Dei, ut traditiones uestras statuatis. Quia psequens, inquit, legem iustitiæ ad legẽ iustitię nõ puenit. Non dixit psequens traditiones suas. i. consectãs. Hæc ergo sola distantia est, quia ipsum. Non concupisces &c. mandata Dei sancta & bona sibi tribuebant. Quæ ut possit homo facere, Deus operatur in homine per fidem Iesu Christi. Et cap. 25. Hæc apparet distantia ueteris, & noui testamenti, quòd lex ibi in tabulis, hic in cordibus scribitur, ut quod ibi forinsecus terret, hic dęlectet intrinsecus, ibiq; fiat præuarica-

tor per occidentem literam, hic dilector per uiuificantem spiritum. Et cap. 13. cum apertissimum fecisset legem fidei aliquorum sacramentorum opera præcipere, & aliqua opera prohibere, neq; minus dicere, Non concupisces, quam legem ueterem, & ideo neq; propter opera, neq; propter sacramenta recte dici posse legem factorum esse in Iudaismo, & legem fidei in christianismo, neq; legem factorum appellari legem ueterem solum propter opera ueterũ sacramentorũ, subdit, Quid igitur interest, breuiter dicam. Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Illa dicit. Non concupisces, ista dicit. cum scirem quia nemo esse potest continẽs, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum, adij dominum & deprecatus sum. Et paulo inferius, lege operũ dicit Deus, fac quod iubeo, lege fidei dicitur Deo, da quod iubes. Ideo enim iubet lex, ut admoneat quid faciat fides, idest, ut cui iubetur, si nondum potest, sciat quid petat. Si autem continuo potest, & obedienter facit, debet etiam scire quo donante possit. Et ad finem capituli. Non ergo iustificatur homo præceptis bonæ uitæ, nisi per fidem Iesu Christi: Hoc est, non lege operum, sed lege fidei, non litera, sed spiritu, non factorum meritis, sed gratuita gratia. Hæc Augustinus. Ex quibus patet opera legis ab Augustino intelligi opera, quæ fiunt sine auxilio gratiæ diuinæ, uel quæ quis sibi imputat, & non gratiæ diuinæ. Tanta est enim hæc superbia, ut uel sola satis sit ad impediendum, etiam in optimis aliàs meritis, assecutionem gratiæ diuinæ. Vnde & idem Augustinus super illa uerba psalmi. 30. In iustitia tua libera me, ita ait. Nam si attendas ad iustitiam meam, damnas me. In tua ergo iustitia erue me. Est enim iustitia Dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à se ipso habere iustitiam. Et statim Iudęi quia se putabant implere posse iustitiam, offenderunt in lapidem offensionis, & petram scandali, et non cognouerunt gratiam Christi. Acceperunt enim legem, qua fierent rei, non qua liberarentur à reatu. Et paulo inferius. Ideo non secundum scientiam zelum Dei habent, quia ignorantes iustitiam Dei, uolunt suam sta-

tuere qua se ex seipsis iustificant. Ideo gratiã Dei nõ cognoue runt, quia gratis saluari noluerunt. Et idem expressissime habetur cap. 7. libri. 3. contra duas epistolas Pelagianorum. Et in psalmum. 31. cum ex professo de expositione horum uerborum ageret, & Paulum ipsi Paulo exponeret, probaret quòd repugnare istis uerbis. Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus, quæ alio loco dicit. Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest, quia si fides caritatem habet, habebit opera, quia caritas non est ociosa, & ipsa quoddam Dei opus est, ita tandem subdit. Respondet ipse apostolus. Propterea tibi dixi ò homo, ne quasi de operibus tuis præsumere uidereris, et merito operum tuorum accepisse fidei gratiam. Et lib. 3. Hypognosticon paulo ante finem. Ecce audisti. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Non ei prępонere opera propria neq; ex eisdem gloriari, quia, ut iam superius dictum est, Ex operibus non iustificabitur omnis caro coràm illo. Et uidetur hanc expositionem innuisse Ambrosius in epistola. 71. quæ est ad Irenæum. Ideo enim ait apostolum dicere. Ex operibus legis neminem iustificari, quia per legem peccatum cognoscitur, sed culpa non relaxatur. Et ita exponit illud, Lex iram operatur, quia cum lex non pręstaret gratiam ad sui obseruantiam, uidebatur lex nocuisse, quę omnes fecerat peccatores. Et subdit. Et ideo nemo glorietur, quia nemo factis suis iustificatur, sed qui iustus est, donatum habet, quia post lauacrum iustificatus est. Fides ergo est, quę liberat per sanguinem Christi. Et his uidetur concinere in libro de fuga seculi in hęc uerba. Lex os omnium potuit obstruere, non potuit mentem cõuertere. Et iterum. Lex factum damnat, non aufert malitiam. Et Hilarius etiam canone. 9. in Matthæum uidetur ad hanc expositionem allusisse his uerbis. Nemo iustus ex lege est. Ostẽdit Christus inanem esse iustitiæ iactantiam, quia sacrificijs infirmis ad salutem, una erat gratia uniuersis in lege positis necessaria. Nam si iustitia fuisset ex lege, uenia per gratiam necessaria non fuisset. Sed quidquid de hoc sit, ex his omnibus potest colligi quadrantior & conuenientior responsio ad dubium

illud

illud paulo ante tactum, cur non etiam exclusa est fides à iusti ficatione, sicut & opera, cum sicut opera non eam promerentur, ita neq; fides? Dici enim potest ideo non esse exclusam fidem, quia illa donum Dei est, et opus Dei magis quàm hominis, non autem conueniebat excludere à iustificatione opera Dei. Et per hæc potest quilibet respondere facile ad tertium, quartum, quintum, & sextum argumentum.

Ad septimum. Scio quidẽ magnos & illustrissimos ex Græcis autores illa uerba. Ipse autem saluus erit, non interpretari de salute æterna, quæ sola beatitudo est, sed de substantia & pmanentia, ut sic dixerim æterna, quam illi habebunt, qui propter pauca eorum opera, quæ in conspectu iusti iudicis ardebunt, & igni cremabuntur, & reseruabũtur ad perpetuas pœnas. Et consequenter ignem, de quo hic loquitur Paulus, non ignem purgatorij, sed ignem dicunt esse inferni, de quo dicit Christus. Discedite à me maledicti in ignẽ æternum. Neq; me fugit magnam fuisse hoc de loco cõcertationem inter Latinos doctores & Græcos in concilio Florẽtino sub Eugenio. 4. Et uerbum græcum σωθήσεται, quod interpres noster reddidit, saluus erit, quidam uertit, seruabit, ut sit locus fortassis expositioni horum Græcorum autorum. Neq; enim uerbum græcum σώζω, ait, sed ne nostrum quidem latinum seruo, tantum salutem dare significat, sed etiam efficere, ne aliquid corrumpatur. Et secutus Chrysostomum ideo adiectum dicit, Quasi per ignem, quia in hoc permanebit, & seruabitur ille, cuius opus arserit, ut igne perpetuo ipse comburatur. Quæ fuerint argumenta, quibus isti autores fuerint commoti, ut ista non de salute uera, sed de subsistentia perpetua interpretarentur, me quidem latet, neq; aliud aliquod pro eorum sententia occurrit, nisi quòd ista uerba uidentur illis opponi, quæ præcesserant statim, Nempe mercedem accipiet. Ex quo uidentur de illis solis ista alia intelligenda esse, qui non mercedem accipient, sed in pœnas perpetuas seruabũtur. Sed neq; hoc argumento, neq; alio quouis adduci potero, ut non credam cũ Latinis doctoribus, & peculiariter cũ diuo Augustino libro de fide, & operibus, cap. 16. & cum cõmuni schola theologorum

Chryso. & Basi.

ſcholaſticorum, de uera atq; adeo æterna ſalute eſſe interpretandum hunc locum. Primo.n. ſaluum fieri, aut ſeruari, ſic ſolet paſſim in ſcripturis accipi, & nũquam, quod meminerim, in malam partem. Secundo ſi ſic acciperetur ſeruari, ut aiunt, non opponeretur ei, quod eſt detrimentum pati, quod tamen poſtulat coniunctio aduerſatiua, tamen, & ſimiliter δὲ græcum ſibi reſpondens. Non enim detrimentum pati hoc ſignificat, quod corrumpi & adnihilari. Patiuntur.n. detrimẽtum quicunq; incommodo aliquo, aut dolore afficiuntur. Tertio abſurde profecto & ineptiſſime uidentur illa uerba adiungi, Sic tamen quaſi per ignem, ſi ſenſus illorum uerborum, Ipſe autem ſaluus erit, uel ipſe autem ſeruabitur, ſit, ꝙ ipſe conſeruabitur, & perpetuo ſubſiſtet. Non enim ignis aliquid faciet, ut perpetuo ſubſiſtant damnati, quin ipſe potius eorum ualidiſſime aduerſabitur conſiſtentiæ. Et quarto contorta nimiũ uidetur illa expoſitio, Sic tamen quaſi per ignem, hoc eſt, ſic tamen, ut igni cremetur. Et ſi iſte fuiſſet ſenſus, dicẽdum erat potius, Sic tamen, ut in igne, non autem, Sic tamen quaſi, uel ſicut per ignem. Nam his uerbis tranſitus potius per ignem, quàm manſio in igne ſignificatur. Neq; enim particula per patitur, ut ſubaudiatur, maneat.

Relicta igitur iſta expoſitione, quam & ipſis hæreticis nõ dubium eſt uiſam eſſe abſurdam quippe qui & hoc teſtimonio olim ſunt uſi, ut probarent ſaluos fore oẽs fideles quidquid fidei ſuperextruxerint, ut uerum & genuinũ ſenſum huius Paulini loci habeamus, & manifeſtum ſit non pro hæreticis, ſed pro fide ſtare, & ex hoc loco merito uiros doctiſſimos collegiſſe diſtinctionem mortalium à uenialibus, & ignẽ purgatorij, & temporalem eſſe pœnam uenialium, tria nobis occurrunt, ex quibus conuinci poteſt Paulum hic non aſſerere, eum fore ſaluum, qui permanens quidem in fide, tamen admiſſis letalibus peccatis, ſine pœnitẽtia moritur. Primo.n. de illis loquitur, qui habent in ſe fundamentum primum ſpiritalis ædificij, quod eſt ſolus Chriſtus Ieſus. Ille autem non habitat, niſi in hominibus ſanctis, iuſtis, & corde et opere mundis.
RO. 8. Si Chriſtus enim in nobis eſt, ait Paulus, corpus quidem mor

tuum est, propter peccatum, spiritus uero uiuit propter iustificationem. Et cum per fornicationem dicit mēbra Christi fieri 1. Cor. 6.
membra meretricis, utiq; ostendit non habitare Christum in fornicarijs. Et Ioannes aperte dicit. Si dixerimus q̄m societa- 1. Io. 1.
tem habemus cum illo, & in tenebris, hoc est, peccatis, ambulamus, mentimur & ueritatem non facimus. Et iterū. Qui di- 1. Io. 2.
cit se in Christo manere, (dicit autem hoc, quicunq; dicit in se Christū manere, manet. n. in omnibus, qui in eo manent), debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Et rursus. Omnis 1. Io. 3.
qui in eo manet, nō peccat. Et paulo inferius. Scitis quòd omnis homicida non habet uitā ęternam in se manentē. Et Salomon de sapientia, quę Christus est, dicit. In maleuolam animā non introibit sapientia, neq; habitabit in corpore subdito pec
catis. Et optime ipse Paulus inquit. Quæ participatio iustitiæ 2. Cor. 6.
cū iniquitate? Quæ societas luci ad tenebras? Si ergo Paulus de solis iustis hic loquitur, qui in se habent fundamentū fabricę spiritalis, quod solus Christus est, non igit̃ hic promittit peccatoribus absq; uera pœnitentia salutem. Secundo & idē potest manifeste colligi, quia Paulus aperte hic loquitur de superædificantibus supra fundamentum spiritalis ędificij aurū, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam. Peccata uero mortalia, neq; aurum sunt, neq; argentum, neq; lapides pretiosi, ut manifestum est, neq; lignis, fœno, aut stipulæ comparantur in scriptura, sed plumbo, ferro, & grauibus saxis, uel lapidibus. Neq; enim sicut uenialia peccata, leuia sunt, sed suo pondere premunt, obruuntq;, & ad infernum usq;, uel ab ipsis cœlorum uerticibus trahunt, neq; ab eis sic facile expurgari quis potest per ignem tribulationis, sicut à uenialibus. Et uere stultissimum uidetur & ineptissimum ea leuibus adeo rebus, ut fœno, & stipulæ comparari, quæ Deo ipsi & sanctis eius grauissima & abominanda sunt.

Tertio & hoc ipsum possumus probare, quia statim post illa uerba. Ipse autem saluus erit, sic tñ quasi per ignem, addidit Paulus. Nescitis quia templū Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? Non ergo loquebatur nisi de iustis, qui soli tēpla Dei sunt, & spiritum sanctum habent in se manentem.

Vnde, & uelut elidens istum errorem, & cõmonefaciens oẽs, ne male securi sint, & pestilẽti aliquo errore seducti ad uitam æternam putent sibi esse satis, quòd credant, aut quiam tẽpla Dei sunt, adiecit statim. Siquis autem templum Dei uiolauerit, disperdet illum Deus. Disperdet, inquit, nõ saluabit quasi per ignem. Non ergo superædificat supra fundamentũ, quod Christus est, qui cum teneat per fidem Christum, tamen adijcit fidei peccata mortalia, et cum fidelis sit, peccare mortaliter non erubescit. Non n. uere habet in se Christum manentem, licet tenere uideatur Christum, cum de eo credit, quæ credenda sunt. Sed is superædificare supra Christum dici potest, qui habet Christum in se per gratiam sancti spiritus cõmorantem propter fidem, quæ per dilectionem operatur. Et tunc quidẽ supra hoc fundamentum aurum, argentum, & lapides pretiosos ædificat, quando studio Deo placendi uacat operibus uirtutum, quæ sola sunt bona solida, clara, & pretiosa, & omnibus huius mundi bonis præcellentiora, & præstãtiora. Et aurum quidem superędificat qui studijs contẽplationis, et amori Dei totus intendit, argentum, qui saluti & cõmodis proximorum incumbit, lapides pretiosos, qui id curat, & solicite studet, ut animam suam uarijs uirtutũ exercitijs, & habitibus decoret, ornet, illustret. Quot. n. quisq; bonos habitus sibi cõparat, quot opera uiua & meritoria beatitudinis facit, tot uelut lapides pretiosos ædificio suo spiritali adijcit. Tantoq; se altius tollit, & erectior surgit fabrica nostra spiritalis, quanto pluribus bonis abundamus. Incremẽta etenim uirtutum, incremẽta sunt ædificij spiritalis. Qui uero licet in se teneat Christum per fidem per dilectionem operantem, et nullo se modo ab huius fundamenti stabilitate subtraheret, ut alicuius Dei præcepti præuaricationi consentiret, tamen infirmitate quadam circa bona huius mundi, diuitias, gloriam, honorem, & similia carnali quodam tenentur affectu, uel regulas iustitiæ, temperantiæ, modestiæ, eutrapeliæ, fortitudinis, & aliarum uirtutum aliquantulum excedit, is profecto ligna, fœnum, & stipulam supra fundamentum hoc ædificat. Neq; tamen ideo non saluabitur, qui sic ædificat. Ait enim, ut dicit Augustinus

cap.16.de fide, & operibus, per ignem quendam doloris perueniet ad salutem, quia affectu dilecta carnali, nō sine dolore amittūtur, aut, quod uerius uidetur, igne tribulationis et purgatorij, uel in hac uita, uel siquidem non in hac uita, certe in futura, huiusmodi opera ardebunt, & dolore qui pœna erit talium peccatorum purgatus, qui ea fecit, salutem consequetur. Et ipse tandem Augustinus in eodem cap. huic subscribit sententiæ his uerbis, siue ergo in hac uita tantum homines ista patiuntur, siue etiam post hanc uitam talia quędam iudicia subsequuntur, non abhorret, quantum arbitror, à ratione iste intellectus huius sententiæ. Hæc Augustinus, licetq; similia his legere in eodem Enchiridio cap.68. &. 69. & in expositione psalmi primi, & sexti.

Instabit tamen fortasse aliquis, qui subtilius & curiosius uerba Pauli perpenderit, hoc pacto. Non idem est apud Paulum, ille cuius opus manserit, & ille cuius opus arserit. De eo enim, cuius opus manserit, dicit mercedem accipiet. De eo uero cuius opus arserit, subnectit detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Ista autem non stāt simul. Non enim quis mercedem accipiet, cum detrimentum patietur per ignem. Cum igitur ijdem sint prorsus, qui aurum & argentum, & lapides pretiosos, & ligna, fœnum, et stipulam ædificant, si horum trium posteriorum nominibus intelliguntur peccata uenialia, et illorum priorum opera uirtutum, non est enim homo iustus, qui non peccet, & in uiris sanctissimis inuenire licet multa, ratione quorum merito semper possint dicere, dimitte nobis debita nostra, sequitur nomine lignorum, fœni, & stipulæ non intelligi peccata uenialia, sed mortalia potius, quæ non reperiuntur in illis, quorum opera manent, & mercedem accipiunt. Et consequenter sequitur etiam eos qui admiserint mortalia peccata, si modo fundamentum tenuerint, quod est Christus, per ignem esse liberandos, quod fuit propositum totius argumenti.

Ad hanc replicam respondeo hunc in modum. Verum est non de eodem dici à Paulo, Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet, & si cuius opus arserit,

detrimentum patietur. Quanquam enim in uno & eodem licet inuenire opera mansura, & opera arsura, lapides uidelicet pretiosos & stipulas, opera uirtutũ & uenialia, ac per hoc idem qui detrimentum passurus est, & mercedem quoq; recipiet, licet non eodem in tempore, tamen de diuersis uidetur profecto loqui Paulus, cum non dicat, Si quod opus manserit, uel si quod opus arserit &c. sed potius, Si cuius opus manserit, & si cuius opus arserit. Sed cum his stat nomine lignorum, fœni, & stipulæ intelligi sola uenialia, & nomine auri, & argenti, & lapidum pretiosorum sola opera bona. Nam sub illis uerbis, si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet, non intelliguntur omnes qui superædificant aurum, argentum, & lapides pretiosos, sed illi tantum, qui sic superędificant ista, ut in die domini, cũ uniuscuiusq; opus manifestum erit, nullum habituri sint lignum, fœnum, uel stipulam à quibus necesse sit eos expiari, uel quòd non admiserunt aliqua talia, uel, quod uerius erit, cum in multis offendamus omnes, quia iam illa alijs bonis operibus, uel passionibus expiata erunt. Itaq; illa uerba, si cuius opus manserit, uniuersaliter debent accipi, perinde ac si dictum esset. Si cuius omnia opera manserint, uel si in aliquo nullum opus igne dignum, aut pœna fuerit. Et nisi in hoc sensu ista uerba cepisset Paulus, non statim subiunxisset de eo, cuius opus manserit, mercedem accipiet. Non enim satis est, ut quis mercedem accipiat, quòd illius aliquod opus maneat, hoc est in iudicio diuino probetur, quanuis satis sit, ut detrimentum aliquod quis patiatur, si illius aliquod opus arserit, idest si in iudicio diuino dignum censeatur, quòd ardeat, & igne cremetur. Et hoc etiam ipsi hæretici habent concedere, qui dicerent igne fore tandem liberandos, qui in mortalibus peccatis, sed cum fide Christi, de hac uita decesserint. Et aliàs nullo modo possumus defendere, neq; in fide, neq; in hęresi, de diuersis ista esse dicta, Si cuius opus manserit, &c. Si cuius opus arserit, &c. sed uni & eidem utrunq; conueniet. Vnus enim et idem iustus habet penè semper opera sancta, & bona, quæ in conspectu Dei manent, ut eorum nomine mercedem ab eo accipiat, & ue-

nialia aliqua, quæ in oculis Dei ardent, ut detrimentum aliquod eorum causa transitorium sentiat. Septies enim in die cadit iustus, & si dixerimus, quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Atq; ideo fortassis Paulus simul in unum ligna, fœnum, stipulam, aurum, argentum, & lapides pretiosos iunxit dicens, Siquis autem superædificat supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uideat quomodo superædificet, & per hoc innuit unum & eundem ista posse superædificare, ne cũ postea dicturus fuerat ista, quæ statim citauimus tam diuersa, & non nisi diuersis conuenientia, occasionẽ inde aliquis sumeret errandi, & crederet in uno & eodem non posse simul inueniri opera præmianda, & castiganda. 1. Ioan. 1.

Ad octauum. Verissimum est non debere admitti ad baptismum, quos constat esse in peccato, & abusum, & sacrilegium magnum cõmiserunt quidam nostro hoc tempore habentes zelum Dei, sed non secundum scientiam, qui Indos uenientes ad baptismum indiscriminatim ad eum admiserunt, nulla facta inquisitione de uita, & moribus eorum, immo & nulla, aut penè nulla eis prius tradita doctrina de moribus et uita necessario seruanda à Christianis, sed hoc solo contenti, quòd propositis sibi fidei articulis, credere se illa respondebant, & uelle se christianos fieri, & baptizari. Et reuocare illos potuit ab hoc errore primo uerbum Christi. Nolite sanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas uestras ante porcos. Secundo antiqua consuetudo uniuersalis ecclesiæ, quæ nunquam olim admisit ad baptismum peccatores publicos uolentes perseuerare in suis peccatis, ut expresse docet Augustinus in de fide & operibus cap. 18. Tertio. Ritus ipse & cerimoniæ seruatæ à tota ecclesia in collatione baptismi dissuadere hæc eis poterant. Requiritur enim à baptizando abiuratio dæmonis, & mundi, & pomparum eius. Quarto & dissuadere eis potuit hunc errorem, & præcipitem temeritatem, quòd ad uitam beatam fides, & opera bona necessaria sunt. Vt enim infideles ad regnum cœlorum non admittentur, ita neq; adulteri, neq; molles, neq; usurarij, neq; simoniaci, & de-

niq; nulli qui fuerint in peccato mortali. Si igitur neq; infidelem quempiam, aut dubium de aliquo fidei articulo admittebant ad baptismum etiam si diceret se uelle, & uere optaret baptizari, neq; ante doctrinam de fide conferebant alicui baptismum, equidem neq; peccatoribus publicis debuerunt tradere baptismũ, neq; cuiquã nõ pręmissa eis aliqua summa de doctrina morum. Exuere enim opus erat ueterem hominem, si uere uolebant induere nouum, eos, qui sic ad illos accedebant. Et monere debuerunt, ut relinquerent Aegyptum, si ad terram promissionis transire uolebãt per mare rubrum, quod figura fuit baptismi, quia in eo omnia extinguũtur peccata, quæ dæmonis sunt arma, & militia, in Pharaone nobis designati. Neq; exempla quæ in contrarium citata sunt in argumento, mouere eos in cõtrarium debuerunt. Ad primum enim respondere possumus tria illa milia hominum qui baptizati sunt in die pentecostes, non tantum credidisse his quæ Petrus docuit eos de Christo, sed et pœnitẽtiã quoq; habuisse suorum peccatorum, & renunciasse omnibus carnis & mundi affectibus, si quibus antea tenebantur. Præter ea enim quæ credenda Petrus ipse tradidit de Christo, docuit & pœnitentiam, & baptismum dicens, Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisq; uestrum in nomine Iesu Christi. Neque hæc sola tradidit, sed & docuit damnare opera mortua, quæ nequiter faciunt huius sæculi dilectores, & alia quæ necessaria erant, ut idonei essent ad recipiendum baptisma. Et optime hoc colligit Augustinus in de fide & operibus cap. 8. ex illis quæ statim adiecit Lucas. Alijs etiam uerbis pluribus testificatus est, & exhortabatur eos dicens. Saluamini à generatione ista praua. Ne prolixior enim iusto esset narratio, contentus fuit summa quadam, ac uelut compendio sententiam ponere, cui persuadendæ pluribus uerbis Petrus instabat. Ipsa enim summa posita est, cum dictum est. Saluamini à generatione hac praua, uel, sicut apertius legit ibi Augustinus. Eripite uos à sęculo hoc prauo. Et cum ita subiecerit Lucas. Qui ergo receperunt sermonẽ eius, baptizati sunt, uel sicut dilucidius multo legit ibidem Augustinus, At illi auidissime capientes ex-

ceperunt

ceperunt uerba, & crediderunt, & baptizati sunt, liquet ex his non admissos ad baptismum, nisi eos qui Petri exhortationibus, quo ad fidem, & mores, obtemperarunt.

Ad secūdum etiã exemplū de spadone illo baptizato à Philippo facile respondere possumus sub illo uerbo, Euangelizauit illi Iesun, & illa etiam, quæ ad uitam moresq; pertinent eius, qui credit in dominum Iesun, comprehensa sunt. Hoc est enim, ut cap. 9. ubi supra dicit Augustinus, euãgelizare Christum, non tantum dicere, quæ sunt credenda de Christo, sed etiam quæ obseruanda ei, qui accedit ad compagem corporis Christi. Et merito hoc dicitur ab Augustino. Ad euangelium enim Christi spectant cuncta, quę de illo credenda sunt. Et inter hæc non illa solum sunt, quibus docemur, quis sit, & qualis, & quantus, cuius filius secundum diuinitatem, cuius & secūdum humanitatem, quid fecit, quid passus fuit, & quare, quæ uirtus resurrectionis eius, quod donum fidelibus misit, sed & illa etiam connumeranda sunt, qualia membra, quibus sit caput, quærat, instituat, diligat, liberet, atq; ad ęternam uitam, honoremq; perducat. Et siue ista breuius & constrictius tradantur, siue latius, & uberius, procul dubio euangelizatur Christus. Et nisi hoc esset euangelizare Christum, cum in toto illo capitulo Esaiæ, quod legebat eunuchus ille, nulla sit mentio de baptismo, unde fuisset ipse commotus ut diceret. Ecce aqua. Quis me prohibet baptizari? Et aliàs. Si ideo existimatur non esse necessarium ante baptismum docere ea, quę ad mores spectant, quia non legimus ea docuisse Philippum istum eunuchum, Nihil ergo erit necessarium baptizandis tradere de spiritu sancto, nihil de sancta ecclesia, nihil de remissione peccatorum, nihil de præmijs bonorum, nihil de supplicijs malorum, nihil de ipsa resurrectione mortuorum, immo de ipso domino nostro Iesu Christo nihil erit necessarium tradere, nisi quia filius Dei est, neq; catechizantem opus esset docere baptizandos de incarnatione eius ex uirgine, de passione, de morte crucis, de sepultura, de tertij diei resurrectione, de ascensione, de sede ad dexteram patris, ac de aduentu ipsius ad iudicium. Nihil enim horum legimus ibi traditum à

Philippo. Et tamen hæc, etiam cum temporis urget angustia, secundum ritum uniuersalis ecclesiæ interroganda sunt à baptizandis, & ad cuncta habent illi respondere, quanuis ea memoriæ commendare non ualuerint. Cum ergo scriptura dicat eunuchum baptizatum à Philippo, & ea omnia ibi intelligi uoluit, quæ serie traditionis sunt implenda, ut ait ibidem Augustinus, licet ea gratia breuitatis intermiserit. Et eodem modo respondere possumus ad tertium exemplum de custode carceris. Ac profecto, si bene aduertimus, & perpendimus subitam & celerrimam cõuersionem trium millium quos die pentecostes cõuertit Petrus, Studium huius eunuchi, qui etiã in itinere à sacra lectione non uacabat, & pietatem, & caritatẽ custodis carceris, qui statim lauerit uulnera Pauli, & Sylæ, haud quaquã uidebitur absonum, si dicamus non fuisse opus diligentiori, aut maturiori morum examine ad istorũ baptismũ, sed satis, superq́; fuisse, ut eis ille concederetur, ea docuisse, quæ & istis fuisse tradita ex ipso textu Lucæ colligimus.

DE PRAECIPVA CAVSA IVSTIFICATIONIS.

QVAESTIO TERTIA.

TErtio quæritur, an fides teneat primum, et pręcipuum locum in iustificatione peccatoris. Et uidetur quod sic. Fidei sæpius tribuitur in scripturis iustificatio nostra, quàm alicui alij uirtuti. Ergo ipsa primum, & præcipuum locum, tenet in iustificatione. Cur enim aliàs ei potius quàm alijs uirtutibus imputaretur iustitia nostra, si aliæ uirtutes hac in parte potiores sunt, & plus efficiũt? Quod uero sæpius fidei tribuatur nostra iustificatio, quàm alijs uirtutibus, nemo qui literas sacras, uel superficie tenus, attigerit, poterit ambigere. Vt enim omittamus loca iam citata in quæstione secũda ex cap. 3. & 4. epistolę ad Romanos, ubi decies uel duodecies fidei tribuitur iustificatio no

strà, Certe cap. 5. ibidē apertissime hoc patet, ubi ita legimus. Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per dominū nostrum Iesun Christum, per quē habemus accessum per fidem in gratiam istā, in qua stamus. Et ad Galatas. 3. Qui tribuit nobis spiritum, et operatur uirtutes in nobis ex operibus legis, an ex auditu fidei? Sicut scriptū est. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiā. Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahę. Prouidens aūt scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænuntiauit Abrahæ, quia benedicentur in te oēs gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cū fideli Abraham. Et paulo inferius. Itaq; lex pędagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. Et statim. Oēs. n. filij Dei estis ꝑ fidem, quæ est in Christo Iesu. Et ad Ephesios 2. Gratia estis saluati per fidem. Et cap. 3. In interiori homine Christum habitare per fidem. Et ad idem facit, quòd ad Hebræos. 11. uni fidei tribuit Paulus fœcunditatem Sarræ, salutem Raab, transitionem maris rubri, ruinam Hiericho, uictoriam regnorum, operationem iustitiæ, adeptionē promissionum, triumphum de inimicis, fortitudinē in bellis. Et in actibus apostolorum cap. 15. fide purificasse dicit Petrus gentium corda. Et confirmari potest hoc argumentum. Non. n. solam fidem sic magnificat Paulus ubiq; ei imputans nostram iustificationem, sed & sępe sic imputat ei nostram iustificationē, et iustitiam, ut aliorum omnium nullam uideatur prorsus dicere, Deum habere rationem. Arbitramur, ait, iustificari hominem ꝑ fidem sine operibus legis. Et paulo post. Ei aūt qui nō operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Et ex hoc quòd scriptura, una cōmemorata fide, & reliquis omnibus tacitis uirtutibus dicit. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam, infert ipse cōstanter. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Et ex hoc quod per Abacuc dicit, Deus iustū ex fide uiuere, infert similiter ad Galatas. 3. neminem in lege iustificari. Cum igitur tanta tribuantur fidei præteritis alijs uirtutibus, uidetur illa præcipuum locum tenere in iustificatione hominis. Præterea argumentari

ad idem possumus hunc in modum. Fides maxima quædam est protestatio misericordiæ diuinæ, & per eam maxime Deo fidimus, nobisq; diffidimus. Agnoscimus enim per eam nihil esse nobis in nobis præsidij, et una Dei gratia, & misericordia nos posse iustificari, fundamentumq; illa est totius iustitiæ, & ab illa habent totam suam uirtutem, siquam habent alia opera. Ergo fidei sunt primæ partes in iustificatione nostra.

In contrarium autē arguitur. Pœnitentia de peccatis semp̄ reponit hominem in gratia, & reconciliat Deo peccatorem, ut patet ex multis locis scripturæ, & manifestissime ex Ezechiele cap. 18. ubi inter alia multa, quę hoc liquido probant, et hoc quoq;, quod satis est, legimus. Conuertimini & agite pœnitentiā ab omnibus iniquitatibus uestris, & nō erit uobis in ruinā iniquitas. Cum igitur hoc non semp̄ pręstet fides, quippe quæ sępe sit in multis peccatoribus, sequit̄ non fidē, sed pœnitentiam primum locum tenere in iustificatione hominis.

Pro solutione istius quæstionis supponēdum est primo ex his quæ, si dominus dederit, latissime disputata trademus in quarto sententiarum distinctione. 14. multipliciter posse hominem iustificari. Et prima quidem, ac cōmunior, magisq; protrita uia est per pœnitentiam, hoc est, per dolorem de peccatis commissis, & propositum cauendi illa in posterum. Secunda uero uia, qua quispiam ex multorum sententia, & nostra posset iustificari, est per dilectionē Dei super omnia. Tertia est per martyrium. Quarta per orationem. Quinta per sacramenta ecclesię, & potissimum per baptismum, & pœnitentiam, & Eucharistiam. Ac probabilis est etiam sexta, ut uidet̄ uia, nempe p̄ fidem. Videtur. n. probabile, quòd siquis infectus solo originali, cum primū ueniret ad usum rationis, audita prædicatione fidei, & uisis miraculis in eius testimoniū, uellet eam recipere ob salutem animæ suæ, per hoc solum, quòd ei credit, iustificaretur, & remitteretur ei originale.

Secundo supponendum est, multa simul concurrere ad iustificationem nostram, cum quis prima uia, hoc est per pœnitentiam iustificatur. Nam concurrit fides, qua in Deum credimus. Concurrit spes, qua in Deo cōfidimus, & una illius gra-

tia & misericordia speramus nos ei reconciliandos. Cõcurrit pœnitẽtia, qua dolemus de peccatis nostris. Cõcurrit & Dei amor, quo fit, ut peccata commissa potissimum nobis displiceant propter Dei offensam, & in posterum cauere proponamus, ne illius rursum incurramus offensionem. Sine amore enim Dei nullus cõsequitur ueniam suorum peccatorum, ut dicit Aug. Et ex multis scripturarum testimonijs hoc certum est, ut aliàs docebimus. Concurrit & sæpe oratio siue religio, qua humiliter, & cum fiducia, diuinam misericordiam implo ramus dicentes cum publicano. Domine propitius esto mihi peccatori, uel cum Dauide, Miserere mei Deus secũdum magnam misericordiam tuam. Et quãdo, uel ista omnia, uel plura ex his concurrunt ad iustificationem peccatoris, est dubiũ cui potius istorum tribuenda est nostra iustitia, hoc est, quod potissimũ ex istis Deus acceptat, ut nos iustificet. Quod apud eum est maiori in pretio? Quod maioris momenti? Deniq; cuius gratia, et uirtute, et, si liceret dicere, merito, præcipue iustificamur? Et de hoc duas uideo esse opiniones apud doctores. Prima est, eaq; communis apud catholicos, et potissimũ apud scholasticos doctores, quòd pœnitentia præcipuas partes tenet, & primatum sibi uindicat in iustificatione peccatoris. Altera est minus communis, quòd fides prima & potissima causa est nostræ iustificationis. Et hanc partem satis uidetur tueri Philippus Melãchthon. In locis enim cõmunibus & cõment. epistolæ ad Rom. negat caritate nos iustificari. Et omnes opinor hæretici, qui dicunt fidem solã iustificare nos posse sine operibus idẽ defenderent. Vbi enim illi admittant, quod negare profecto non possunt, alia etiam cum fide concurrere ad nos iustificandum, dicent saltem primas partes tribuendas esse fidei. Et ex his duabus sententijs utra uerior sit, mihi quidem satis non constat. Et crediderim posse utrãuis citra hæresis periculum defendi, atque adeo totam istam quæstionem problematicam esse, & problematice posse ex utraq; parte in scholis disputari. Quoniam uero communis opinio aliquanto probabilior apparet, ponam iuxta hanc sententiam conclusionem huiusmodi responsiuam ad quæstionem.

CONCLVSIO.

Probabilius est fidem non tenere potissimum locum in iustificatione peccatoris, sed potissimum locum tenet pœnitentia, & eam supra fidem Deus acceptat, ut nos iustificet. Probatur hæc conclusio. Primo. Pœnitentia est causa immediata, uel dispositio immediata, &, ut uidetur, sufficiens cum gratia diuina, ad iustificationem nostram. Ea. n. posita mox iustificamur. Et ab ea uidetur esse iustificatio nostra completiue, ut sic dixerim, & consummatiue. Fides autem non est dispositio adeo proxima ad iustitiam, & manet in peccatoribus, et ab ea solũ initiatiue, ut sic dicamus, est iustificatio nostra. Ergo non fides, sed pœnitentia primas partes tenet in reconciliatione peccatoris. Et confirmo hoc argumẽtum. Si stare possit dolor de peccatis, ut offensę sunt Dei, sine fide, ut quidem uidet̃ posse esse sine fide actuali, saltem in eo qui ex lumine naturali cognosceret Deum esse, ille dolor sufficeret ex gratia diuina ad reconciliandum Deo peccatorem. Non sufficit autem ad hoc fides sola, quantacunq; ea sit. Signum igitur est potẽtissimam causam nostræ iustificationis esse pœnitentiã, atq; ideo ei esse potissimum imputandum, quòd iustificemur, & non fidei. Si enim pœnitentia sola potest præstare, quod præstat cum fide, & fides sola non potest præstare, quod præstat cum pœnitentia, manifestum sanè argumentum hoc est, quòd ipsa iustificatio magis est pœnitentiæ effectus, quàm fidei. Sicut enim si calorem, quem producit Deus cum igne, potest Deus, ut uere potest, producere sine igne, ignis autem non potest producere sine Deo, manifeste colligitur eum calorem magis esse effectum Dei, quàm ignis, Deumq; esse potentissimam causam illius, non ignẽ, ita uidetur, quòd si pœnitentia iustificare nos possit sine fide, non autem fides sine pœnitentia, quãdo fides & pœnitentia coefficiunt nostram iustificationem, pœnitentiæ illa sit potius tribuenda q̃ fidei. Secundo ad idem argumentor sic. Plus meretur de Deo, maiusq; ei obsequium præstat, meliusq; in eum quis affectus est per hoc, quòd dolet de eius offensa, & in posterum proponit eam pro uirili sua cauere, quàm per hoc, quòd illius dictis fidem adhibet, eiq; cre-

dit etiam constantissime ueracem. Sicut & de rege plus apud homines meretur, plusq; censetur facere ad obtinẽdum ipsius amicitiam, uel gratiam, qui amare dolet eius incurrisse offensam, & in futurum ei pollicetur in omnibus suis preceptis obedientiam, q̃ qui crederet eum esse etiã ueracissimum. Ergo efficacior est, & potentior pœnitentia in reconciliatione peccatoris, q̃ fides. Et confirmatur, difficilius est pœnitere q̃ credere, ut patet, quia cum pauci sint fideles, pauciores tñ sunt pœnitentes. Plus etiam facit ad augendam caritatem iam acquisitam, & recuperandum bona perdita per peccatum pœnitentia, quàm fides, plus & intensio, & feruor pœnitentiæ, q̃ intensio, & feruor fidei. Ergo pœnitentię potius, q̃ fidei tribuenda est nostra iustificatio. Et hoc argumento, quod quidem apud me magni est ponderis, uidetur posse probari, tum, cum quis iustificatur per dilectionem Dei, aut per martyrium, aut per orationem, plus etiam istis omnibus tribuẽdam esse nostram iustificationem, quàm fidei, etiamsi & tunc, quod nos non negamus, suum certe locũ teneat fides. Cum enim ista tria plus augeant caritatem acquisitam, quàm fides, plusq; faciant ad augmentum gratiæ, & magis meritoria sint, & augmentum in illis maioris sit momenti ad augendum gratiam & gloriã, quàm augmentum in fide, sequitur, ut uidetur, & ista magis cooperari gratiæ diuinæ, & meritis Christi ad nostrã iustificationem, magisq; illam efficere, & potentius impetrare, & certius quàm fidem. Quidquid enim maioris fieret à Deo ad ipsam iustificationem, maioris etiam fieret ad eam augendam, & quidquid maioris fit ad augendam suam gratiam, maioris quoq; fieri credendum est ad eam ineundum. Sicut & in physicis uidemus omnia illa agentia naturalia, potentiora esse ad introducendum aliquam formam naturalem, quæ potentiora sunt ad eam augendam, si illa sit augmentabilis, et quæcũq; potentiora sunt ad augendum, potentiora etiam sunt ad introducendum, neq; ulla opinor dabitur instãtia. Et cum Paulus aperte dicat maiorem, & prestantiorem esse uirtutem caritatem, quàm fidem & spem, consequens est, ut potẽtiorem dicamus esse caritatem ad augendum, & ineundum amicitiam I. CO. 13.

ibidem. diuinam, quàm fidem & spem. Cũ etiam ibidem dicat, fidem quantacũq; ea sit, sine caritate non sufficere, non autem hoc dicat econtrario de caritate sine fide, innuere uidetur potiorem esse causam nostrę gratiæ, et gloriæ caritatẽ quàm fidem. Heb. xi. Cum etiam fidem uocat fundamentum spiritalis nostrę structurę, & in domibus uisibilibus, quantũcunq; fundamentum pretiosum sit, et operosum, tamen ei aliæ partes domus longe præponderent, insinuauit profecto nõ esse fidem potissimam causam nostræ salutis, quanuis sit prima.

Ad argumentum in contrarium huius conclusionis factũ in principio quæstionis diceret fortassis aliquis nõ ideo sępius tribui fidei, iustificationẽ nostrã in scripturis, quia illa sit potissima causa illius inter omnia opa nostra, sed ideo quia idẽ est in scripturis, ex fide iustificari, et ex gratia iustificari, æquũ uero est, ut sæpius memoria fiat gratiæ, qñquidem citra controuersiã ei magis adscribenda est iustificatio nostra, quàm operibus nostris. Et hunc modum dissoluendi hoc argumentum non ego ex meo capite finxi, uerum eum licet legere in quodã nobili scholiaste nostri temporis, qui coactus forte uerbis Pauli, neq; aliter sciens ab eis se explicare, tãdem in quodam scholio super illa uerba cap. 4. ad Romanos. Ei uero qui non operatur &c. dicit iustificari ex fide, & secundum gratiam idẽ esse apud Paulum, et inducit pro hoc uerba Pauli ibidem, Ideo ex fide ut secundũ gratiam firma sit promissio omni semini. Sed melius argumentum pro hac sententia esset ex hoc quòd Paulus in eodem cap. 4. & in cap. 3. distinguit iustificationem ex operibus legis, contra iustificationem ex fide. Quare cum fidem dicat Christus Ioannis. 6. esse opus Dei, & unum opus à lege præceptum sit fides, sequitur ex fide iustificari, non esse idem, quod iustificari ex actu, uel propter actum fidei, sed esse idem, quod iustificari ex gratia, hæc enim est iustificatio, quæ opponitur iustificationi ex operibus. Et confirmatur hoc. Quanuis Paulus ibi dixisset, iustificari homines à Deo ex fide, statim adiunxit, & ex autoritate Dauidis confirmat, beatũ hominem, cui Deus acceptam fert iustitiam sine operibus. Perinde sanè, ac si pro eodem acciperet ex fide iustificari, ac iusti-

ficari

ficari sine operibus, quod quidem nihil aliud est, quàm iustificari ex gratia. Si igitur iustificari sine operibus non est quid diuersum, sed idem potius cum hoc, quod est iustificari ex fide, sequitur iustificari ex fide, & iustificari ex gratia idem esse apud Paulum. Et augeri potest, et ualidius aliquanto fieri hoc argumentum ex eo, quod aliàs non uidetur, quare ex fide debuerit Paulus asserere, homines iustificari, exclusis omnibus alijs operibus, cum alia opera sint tanti ualoris apud Deum, quanti est fides, aut certe fides non sit magis meritoria iustificationis nostræ, quàm alia. Non enim fidei debetur iustificatio nostra, & ita illa, sicut & alia opera potest intelligi exclusa, cum Paulus dicit, ex operibus legis neminem iustificari apud Deum, & non ex operibus iustitiæ, quę fecimus nos, sed secundum Dei misericordiam saluos nos esse factos. Cum ergo nihil ista ueritus, neq; aduersari se illis existimans, tam cōstanter ubiq; imputet fidei iustificationem nostram, sequitur pro eodē usurpari ab eo, iustificari ex fide, & iustificari secundū gratiam, siue hoc fuerit, quia ita erat usu acceptum tēpore Pauli, ut iustificari ex fide, & iustificari sine operibus pro eodem acciperentur, siue quòd fides maxime attestetur gratiæ Dei, ut quæ super omnia opera nostra maxime cōfirmet, & prædicet gratiam Dei, siue quòd hoc ipsum propensissimæ est gratię, q̧ ex fide nos iustificet, quam ipse tam multis, & tam perspicuis argumentis docet, & benignissime nostris impartiť mētibus.

Sed neq; istis argumentis, quæ utcūq; in gratiam præcitati pientissimi autoris excogitaui adduci possum, ut credam idē esse apud Paulum ex fide, & ex gratia iustificari. Sed quanuis ista sic sint inter se cōiuncta, ut nullus iustificetur ex fide, quin iustificeť ex gratia, & econtrario, crediderim tamen ista longe inter se differre, et tunc quidem explicari à Paulo misericordiam diuinam, & indebitam benignitatem in peccatores, cū dicit nos iustificari ex gratia, tum uero explicari, quid à nobis Deus exigat, & quid ex parte nostra cooperetur ad nostram iustificationem, cum dicit nos iustificari per fidem. Et quòd hoc ita sit, facile est uidere expēdenti bene omnia, quæ à Paulo dicūtur in cap. 3. & 4. epistolæ ad Romanos & in cap. 3. ad

Galatas. Sed quia non oēs pro dignitate expendunt, neq; intelligunt quemadmodum illa in hoc propositū debeant aptari, contra istam nouam Pauli expositionem argumentor primo sic. Cū Paulus dicit iustificari homines ex fide, uel per fidē, fidem uocat actum fidei, quo Deo credimus, ut patet, quia hoc ipsum, quod est iustificari per fidem explicat in istis capitulis, quæ statim citauimus, per actum credendi dicens, Iustitiam Dei omnibus communicari credentibus, & credidisse Abraham Deo, & imputatum ei esse ad iustitiam, & similiter nobis imputandam esse fidem ad iustitiam, si credimus in eū, qui iustificat impium, & suscitauit Iesun Christum à mortuis. Cum ergo iustificari secundum actum credendi, nō sit idem, quod iusticari secundum gratiam, neq; erit ergo idem iustificari ex fide, & secundum gratiam.

Et confirmatur hoc. Dicētes apostoli nos iustificari per fidem explicabant, quid nos deberemus ex nobis operari, ut iustificaremur, ut patet, quia & actum credendi sæpe exigebāt, & fidei præceptum in hoc manifestabant, & ad hoc illa dicebant, ut subijcerent se homines libentius iugo fidei. Ergo aliquid aliud illi dicebant, cum aiebant iustificari homines per fidem, quàm cū dicebant eos iustificari ex gratia Dei. Et confirmatur amplius. Aliàs.n. impertinenter prorsus induxisset Paulus exemplū fidei Abrahę. Quid.n. hoc facit ad probandū nos iustificādos esse ex fide, si ex fide iustificari, idem est, quod iustificari ex gratia? Quomodo etiam oēs, qui iustificantur ex fide, filios esse Abrahæ constanter asserit, si non aliud est iustificari ex fide, quàm iustificari ex gratia? Insuper si ita Paulus est exponendus, cum dicit nos iustificari ex fide, sequitur cum fidē dicit Abrahæ imputatā ei esse ad iustitiā, & nostrā nobis similiter imputandā, nō aliquem ab eo actū, neq; in Abrahā, neq; in nobis esse designatum, quē Deus imputet, & imputarit ad iustitiā. Quo profecto nescio quid posset dici absurdius.

RO.3. Secundo ad idem argumentor. Vbi Paulus dicit nos iustificari per gratiam Dei, adiungit statim, per fidem, ut patet ex illis uerbis, Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propi-

tiatorem per fidem. Non ergo ista duo pro eodem accepit.

Tertio & pro istis uidentur inibi aperte esse uerba, quę pręcitatus autor pro se adducit. Ideo ex fide, ut secũdum gratiam firma sit promissio omni semini. Si.n. bene aduertimus, in his uerbis clauditur uirtute hæc consequentia. Ex fide Deus promisit Abrahæ, ergo secundum gratiam. Et hoc manifestissimum esse potest scientibus Græce. Textus.n. græcus manifestissime sic habet. Ideo ex fide, ut secundum gratiam, ut firma sit promissio omni semini. In quibus uerbis duæ huiusmodi clauduntur consequentiæ. Ex fide, ergo secundum gratiam. Ex fide, ergo firma erit promissio omni semini Abrahæ non ei qui ex lege est solum, sed etiam ei qui ex fide est Abrahæ. Et neutra quidem istarum consequentiarum aliquid ualet, si ex fide idem significat, quod ex gratia, aut certe prima cõsequentia indigna erit Paulo, cum uix consequentia dici mereat̃, quę idem infert ex eodem, et causalis certe consequentia non esset, cum nihil causa sit sui ipsius, atq; ideo, & inepte his adiungeretur uerbũ, ideo, quod causam certũ est notare. Si aũt uerbum ex fide accipitur, quo sensu par est hoc uerbũ accipi, cõsequentiæ illę optimæ sunt, & argutissimæ, dignęq; prorsus ingenio Pauli. Et secunda quidem manifesta est. Si.n. promissio facta Abrahæ est implẽda, implebitur ergo in omnibus, qui in fide imitati fuerint Abraham, ac ꝑ hoc filij eius dici possunt, et nõ tm̃ in Israelitis. Prior uero consequentia difficilior est, sed ita difficilis, ut in ea tñ uidere liceat admirandum ingeniũ Pauli, qui & ex hoc quòd Deus iustificaturus erat filios Abrahę per fidẽ, & impleturus illi ꝑ eam suas promissiones, inuenit uiam stabiliendi, & confirmandi Dei gratiam. Sed qm̃ à nemine, quod sciam, ista consequentia, unde ualeat, explicatũ est, obiter hic eius expositionem adnectam. Et quidem posset alicui uideri ideo ualere hoc argumẽtum, ex fide uiuificamur, ergo ex gratia, quia magna, et omnino eximia Dei gratia est, quòd ꝑ rem adeo facilem cuiuis uolẽti uti benignitate diuina, adeo & amabilẽ, & honorificam, suã nobis gratiam nullo prorsus pretio digne cõparabilem liberalissime participauerit. Si.n. argumenta expendamus fidei nostrę, si manifestissima mira-

cula, si oracula prophetarum, si uitam apostolorum, si fortitudinem martyrum, qui eam defenderunt, si clarissima argumenta doctorum, qui eam illustrarunt, & propagarunt, si noui, & ueteris testamenti concordiam prorsus admirabilẽ pro dignitate pensemus, si aduertamus, & nobiscum ponderemus, quantæ sit gloriæ nosse, utcunque mysteria Dei abditissima cæteris, si sentiamus, et, uel tantisper gustemus quantæ sit dulcedinis, ipsissimum cœlestis patris naturalem filiũ de cœlis huc missum credere, ut nos sua morte redimeret, & eum habere nostræ fidei actorem, & consummatorem. Si hæc inquam omnia, & alia, quæ fidem nostram mirifice comprobant, nobis ob oculos ponamus, equidem non solum non uidebitur difficile, sed facilimum, & amabilissimum, & honorificentissimũ credere. Atque ideo, et incomparabilis sanè gratiæ uidetur, quòd ex fide nos Deus iustificet, non requisito iam à nobis illo importabili ueterum legis præceptorum iugo, præsertim cum et ipse modis omnibus ad fidem excitet, hortetur, extimulet, & propensissime adiuuet oẽs, qui nõ uolunt, tam claro & tam aperto lumini resistere. Habet quidem hæc expositio probabilẽ germanæ expositionis speciem, & uerissima sunt, quę de fidei, facilitate, gloria, & dulcedine, obiter dicit. Sed aliò Paulum in hac collectione spectasse crediderim. Penetrauit. n. altius, & acutius uidit, quem in scopũ fides tenderet, & ex ipso obiecto intrinseco fidei, quod significare, & stabilire hic obiter uolebat, argumentatus est, cum intulit. Si ex fide, ergo ex gratia. Cũ. n. fides, de qua hic agebat, ut supra adnotauimus, sit fides, qua per unum Dei, & nostri mediatorẽ, credimus nos ex gratia Dei, & meritis ipsius saluãdos, cum Deus non iustificet quẽquam per fidem falsam, optime infertur, si ex fide iustificamur, ergo & ex gratia. Ipsa. n. fides protestatio est, & assertio gratiæ. Et optime intulit, quod si ex fide iustus uiuit, nemo in lege iustificatur, quia fides hoc asserit neminem in lege, sed in gratia unius Christi iustificari. Possumus etiam, ut confirmetur magis hęc expositio, & illud quoque adijcere, ex gratia regis haberi aliquod beneficium, quando habetur per hoc, quòd credimus ei liberaliter, & gratuito nobis illud promittenti. Si. n. ex fide suæ ueracita-

tis, & fidei quam in suis ꝓmissionibus seruat, nos habebimus illud beneficium, utiq; & ex gratia habebimus, & benignitate regis, qui liberaliter illud nobis, cum illud nos non promereremur, promisit. Atq; ideo optime, & profundissime collegit Paulus, si ex fide, ergo ex gratia, fides enim credit, et supponit gratiam promissionis diuinæ. Vnde & scriptura prius diuinam promissionem commemorat, quàm fidem cõmendet Abrahę. Promissionis enim meminit in.12. cap. Genesis, fidei uero in.15. Si etiam attendamus, fidem ipsam quandam præcellentem Dei gratiam esse, optime poterimus intelligere, collegisse hic Paulũ. Si ex fide, ergo ex gratia, & alibi, Si ex lege, iam non ex promissione, ubi enim lex aliquid potest pręstare, superflua est eius promissio. Hæc autem omnia, quæ profunditatem scripturæ, & sensus Paulini nobis mirifice cõmendãt, aufert nobis ista noua expositio, quam impugnamus. Et tandem ubi nihil aliud esset cõtra eam, uel hoc quidẽ deberet esse satis, quòd cum significationes hoꝶ uocabuloꝶ toto cœlo inter se distent, haud quaquam credendus est Paulus, ea interse confudisse, et alterum pro altero usurpasse. Sed magnifico suo sensu aduertit nihil repugnare, iustificationem ꝑ fidem, iustificationi ex gratia, neq; idẽ esse iustificari ꝑ fidem, quod iustificari ex operibus legis. Cum enim asseritur nos iustificari, per fidem explicatur quidem mediũ, quo posito ex parte nostra gratuito, & liberaliter per Dei gratiam iustificabimur, non autem explicatur aliquid ex parte nostra, cui debeatur ipsa iustitia. Itaq; patet distincta esse in Paulo, et in re ista tria, iustificari per fidem, iustificari ex operibus, et iustificari ex gratia, et iustificari ꝑ fidem mediũ quoddam inter ea tenere, neq; concidere cum aliquo eorum, neq; alicui ex ipsis opponi. Et per hæc patet ad omnes confirmationes, quas fecimus pro noua ista expositione. Ea ergo relicta, alia uia quærenda est dissoluendi argumentum principale quæstionis.

Dico ergo breuiter consequentiam illam nihil ualere. Sæpius tribuitur nostra iustificatio fidei, quàm alicui alij uirtuti. Ergo illa excellit omnes alias uirtutes. Possunt enim aliæ esse causæ, propter quas id fiat. Et eodem modo possumus ad con

firmationem respondere. Ad secundum etiam breuiter dico consequentiam non ualere. Plus enim, quàm omnia, quæ asferuntur in commendationem fidei apud Deum, ponderat, quòd arctius illi unimur per amorem ipsius, doloremq́ʒ de offensa eius, & propositum eam in totum pro nostra uirili euitandi, quàm uniamur per fidem, quæ prior est in nostra iustificatione, atqʒ ideo posterior potius perfectione iuxta axioma illud philosophicum, priora generatiõe, posteriora pfectione. Sed quia curiosus argumẽtator nõ hic sistet, sed inquiret causam, propter quam scriptura sæpius fidei imputet nostram iustificationem, addam his prudẽtissime esse factum ab apostolis, ut sæpius iustificationem nostram fidei adscriberẽt, quàm alijs uirtutibus, propter multa. Et alij quidem aliàs fortassis huiusce rei commodiores, & congruentiores causas tradent. Ego quinqʒ attingam, quæ nobis pro nostra tenuitate occurrerunt. Et prima quidem huiusce rei causa potuit esse, quia ipsa fides origo est, & prima causa, radixq́ʒ, & fons nostræ salutis. Ideo.n. & cõueniens fuit illi totam frequenter uitã nostrã, & salutem spiritualem imputare. Vt enim uita cordi tribuit̃, & ab eo uita dicit̃ esse, licet alia sint requisita ad uitam nostrã, quia à corde procedit uita in alia membra, ita & iustus congrue dicitur ex fide uiuere, licet alia sint etiã, unde uiuat, quia fides origo est nostrę salutis. Et hanc causam attigit diuus Augustinus in autoritate quam ex eo citauimus in fine secundæ quæstionis ex cap. 7. libri de prædestinatione sanctorum, ubi & fidẽ fundamentũ dicit spiritalis ædificij, neqʒ sine ea orasse, & eleemosynas dedisse Cornelium, cũ eius fuũert acceptę eleemosynæ, & exauditæ orationes, ut adduceret̃ ad fidẽ Christi.

Secundo & ideo fidei frequentius tributam esse iustificationem nostram crediderim, quia ab illa habent uim suam impetratoriam omnia opera nostra, quæ concurrunt ad iustificationem, illa autem non habet aliunde. Et ꝙ ab ea uim suã habeant, quæcũqʒ illa, & qualiscũqʒ sit, potest fieri probabile hoc argumento. Cum.n. illa fons sit, & origo uitę spiritualis, ut statim diximus, cõsequens est, ut sicut à corde habent omnia mẽbra corporis nostri suas uitutes, ita & à fide uelut à principio

uitæ ſpiritualis habeant omnia opera noſtra quantuncūq; uim, quæ ad ſalutem conducat ſpiritalem. Et ſi non ſolum de ſacramentis ueteris legis, quo tempore utilia fuerunt, ſed & de ſacramentis nouæ legis hoc gratiæ tempore probabile eſt, ut ex aliquorum ſanctorum autoritate in quarto ſententiarum largiente domino oſtendemus, aliquam partem ſuæ uirtutis, ea à fide habere, merito & idem de operibus noſtris cēſeri poteſt probabile. In cōfeſſo enim eſt apud oēs certiores potētioresq; cauſas noſtræ ſalutis eſſe ſacramenta, quàm ſint opera noſtra. Quod.n. habent opera noſtra meritorie, impetratorie ue, aut certe diſpoſitiue, obtinere, hoc ſacramenta ipſa in ſe continēt, & in nobis poſſunt potenti, & omnino admirabili uirtute, efficere. Atq; ideo fortaſſis diuus Auguſtinus lib. 3. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 5. aperte tribuit fidei diſcretionē iuſtorum ab iniuſtis in hæc uerba. Noſtra fides, hoc eſt catholica fides iuſtos ab iniuſtis, nō operum, ſed fidei lege diſcernit. Vnde & paulo inferius cū aſſeruiſſet propter rectā fidem, eū ſaluari aliqñ, qui moribus eſt inferior, quàm aliquis infidelis, qui condemnatur, ſubdit. licet fides ſine opibus neminem ſaluat, ipſa eſt enim non reproba fides, quæ per dilectionē operatur, tñ per ipſam etiam peccata ſoluuntur, quia iuſtus ex fide uiuit. Sine ipſa uero etiam, quę uidentur bona opera in peccata uertuntur. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt.

Tertio & ideo conuenienter tributa eſt ſalus noſtra fidei, quia nulla eſt potentior cauſa ad mouendum peccatorem ad ea, quæ ſunt ex parte ipſius requiſita ad ſuam iuſtificationem. Vis ò Chriſti prædicator quiſquis es, qui hæc legis, peccatores inflectere ad pœnitentiam? Pone illis ob oculos æternum illum, & omnino importabilem malorum cumulum, quæ impendent peccatoribus, niſi à ſuis peccatis reſipiſcant. Propone, & feliciſſimum omnium bonorum aceruum, quæ fides uere pœnitentibus pollicetur. Adnitere, ut hæc ſæpius ſecum cogitent, ut hæc meditentur, ut hæc pro dignitate perpendāt. facito, ut & ipſi ſuam fidem uelut indormientem, languentemq;, & omnino mortuam, exſuſcitent. facito, ut eam conſulant, ut eius lumini non reſiſtant, ut hæc, & eximia Chriſti in

nos beneficia, uelut sibi pręsentia, & ante se graphice depicta, fidei oculis cernant, & illos nulla re commodius, nulla re facilius, nulla planè certius, ad pœnitentiam traxeris.

Quarto etiam conueniebat, ut apostoli in suis epistolis, & contionibus, ut plurimum fidei imputarent, & pollicerentur, sanctificationem nostram. Erat enim illa maxime necessaria illis, ad quos habebant sermonem, & plęrisq; eorum, cum boni alioqui uiri, & probi essent, nihil deerat ad iustificationem, aut saltem, ut in iustitia perseuerarēt, nisi ut abiecta sua secta, nomen suum fidei darent christianæ, & in nostram religionē transirent. Estq; hoc cōsultissimum, ut qui eos saluare cupiūt, quibus uerba salutis annuntiant, illa potissimum, & frequentissime commendent, quæ suis auditoribus maxime uiderint esse necessaria. Nō autem ex hoc licet inferre, ꝙ nulla alia sint potiora bona, quàm ista, quæ pluries commendātur. Possunt enim pluries commēdari, ꝙ magis necessaria sunt, aut ꝙ sine istis aditus ad præcellentiora non pateat, sicut forte eleemosynam ostendere possemus pluries commendatam in scripturis quàm, uel pœnitētiam, uel certe quàm uitam contēplatiuam, necq; tamen inde eam commode inferemus antecellere, et pręstare. Attemperantur enim sermones auditorum necessitatibus, & commodis, necq; semper possunt ordinem ipsorum bonorū, quę docentur seruare. Et hac ratione quidem, cum fides ianua sit certissima salutis, ab ea erat, estq; semper christi prædicatoribus auspicandū. Ea enim semel mentibus hominum persuasa, & inserta, facile & reliqua alia, quæ necessaria sunt ad plenam iustificationem, hominibus persuadētur. aliàs autem certe difficilime. Vt enim se habent principia cuiuscūq; scientiæ ad conclusiones ex eis illatas, ita prorsus fides se habet ad totam uitam christianam. Et quemadmodum frustra coneris conclusionum scientiam tradere, ignoranti earū principia, ita frustra ad uitam christianam exhorteris, non persuasa ante omnia fide. Et propterea substantia, siue fundamentum, uel, ut Gręci significantius dicunt, hypostasis rerum sperandarum, & argumentum non apparentium, dicitur à Paulo ad Hebræos. 11. ut intelligamus, ab ea esse auspicandum

cuicunq;,

cuicunque, qui uelit serio dare operam, uel suæ uel aliorum saluti. Vnde & diuus Augustinus in libro de natura, & gratia contra Pelagianos cap. 68. prudentissime, & pientissime dicit. Si uolumus animos ad recte uiuendum frigidos, & pigros christianis exhortationibus excitare, & accendere, primitus exhortemur ad fidem, qua Christiani fiant, & eius nomini subijciantur, sine quo salui esse non possunt. Si autem iam christiani sunt, & recte uiuere negligunt, uerberentur terroribus, & præmiorum laudibus erigantur, ita sanè, ut non solum ad bonas actiones, uerum etiam ad pias orationes, eos exhortari meminerimus, atque hac instruere sanitate doctrinæ, ut, & illi gratias agant, cum instituerint bene uiuere, quòd aliquid sine difficultate fecerint, & ubi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis, & perseuerantissimis precibus, & misericordiæ promptis operibus facilitatem à domino impetrare persistãt. Hæc ille. Et cum nusquam gentium inuenta sit perfecta iustitia sine fide, immo omnes nationes fidei expertes, multis ob noxias uitijs, & erroribus experientia docuerit, argumentum apertum habemus, ut credamus fide non admissa, neque recepta, necesse esse in multis errare, labi, & offendere. Atque ideo maxime, et frequentissime conueniebat fidem commendari, & ex ea iustificationem omnibus promitti. Quinta & illa potuit esse causa, ut pluries cõcederetur fidei iustitia. Erat enim una ista dispositio, cui inter omnia nostra opera maxime tribui poterat sine periculo superbiæ nostræ, & gratiæ diuinæ iniuria, uel derogatione. Cum enim fides Dei donum sit, et quædam diuinæ gratię in nos protestatio, hoc ipso quòd tribuitur fidei nostræ, tribuitur gratiæ, & misericordiæ diuinæ, & aufertur nostris uiribus, ut non glorietur omnis caro in conspectu eius. Et in hoc admirabilis est prorsus diuina sapientia. Cum enim Deus nos iustificare uoluerit, gratis quidem, sed apposito tamen aliquo opere nostro, illud opus ad omnium iustificationem requisiuit, quod maxime contestaretur Dei misericordiam, & gratiam, qua iustificamur, et per quod audientes nos iustificari minimam occasionem superbiæ, & inanis gloriæ, habere poteramus. Atque ista fortassis

de causa Paulus clarissimus gratiæ diuinæ assertor, cum Iudæorum, et Gentilium superbiam, uellet deprimere, atque ideo iustificationem nostram operibus abrogaret, nihil ueritus est fidei uni eam adscribere. Sed utcunque ista se habeant, decuit sanè apostolos fidei ipsius prædicatores, & fundatores, quam maxime fidem sæpe attollere, & quidquid ei uere conueniebat asserere. Et ista enim omnia optime callebant, & à Christo idem factitatum perspexerant, neque se ignorabant in hoc ab eo apostolos institutos, ut fidem manifestarent, stabilirẽt, & persuaderent, & per orbem terrarum propagarent. Non ergo quia fides omnia opera nostra excellat in impetrando iustificationem hominum, ideo sæpius quàm alijs, ei imputatur nostra iustitia, sed quia illa est prima causa illius, & ab ea cætera pendent, & recipiunt suam uirtutem. Et quia illa est maxime omnibus necessaria, eique minori periculo, & gratiæ diuinæ, & nostræ humilitatis tribui poterat, ideo pluries ei nostra imputatur iustitia.

Video & quosdam aliter argumentari ad probãdum fide potissimum nos iustificari. Iustificamur.n. inquiunt, per promissionem Dei gratuitam, sed fides principaliter, et correlatiue uidetur respicere promissionem, & ei inniti, & eam, ut sic dicam, magis attingere. Participabit ergo magis uirtutem iustificandi, quàm reliqua omnia. Sed hoc argumentum in tam multis peccat, ut nisi esset protritissimum inter Lutheranos, haud quaquam mihi persuasissem illius meminisse. Ineptissimum enim est, & nullius prorsus apparentiæ. Et, ut alia omittamus, consequentia nihil ualet. Et satis est, ut dilectio Dei præferatur fidei in iustificatione, quòd magis nos Deo unit, & coniuugit, quàm fides. Deus autem est principaliter causa iustificationis nostræ, quàm sua promissio, & illi, & suorũ mandatorum obseruantię, magis, & frequentius, tribuitur nostra iustificatio in sacris literis, quàm suę promisioni, quæ conditionalis est apud Ezechielem, & non absoluta. Si impius, inquit, egerit pœnitentiam. &c. Et ante illam uerisimile est protoparentes nostros, & alios patres sine ulla promisione, sola diuina misericordia esse iustificatos. Ezech. 18

QVAESTIO QVARTA.

AN fides, & alia opera pia meritoria sint apud Deum. Et uidetur quidem fides saltem meritoria esse apud Deum. Vt enim patet ex autoritatibus multis, quas citauimus, fidei imputatur iustificatio hominis. Nisi autem eam mereretur, cur ei deberet ea imputari? Et confirmatur hoc. Alijs omnibus operibus nostris exclusis, & abrogata eis ui iustificandi, imputatur iustitia nostra fidei. Aliquid ergo saltē habet peculiare fides, quo carent cætera opera, ratione cuius possemus dicere, fidem mereri iustificationē, quãuis hoc alijs opibus nostris minime cõueniat.

In contrarium argumentor. Iustificamur à Deo, ut Paulus
dicit, gratis, & per gratiam ipsius, hoc est per gratuitã miseri- Ro. 3.
cordiam, & benignissimam uoluntatem ipsius. Gratia etiam
Dei uita æterna, ut idem Paulus dicit. Et Esaias dicit. Gratis Ro. 6.
uenundati estis, & sine argento redimemini. Ergo neq; fides, Esa. 52.
neq; aliud aliquod opus nostrum, iustificationem nostrã meretur, aut beatitudinem.

Pro huius quæstionis enodatione, & aliarum, quas statim addemus primo quid meritum sit, & quotuplex explicabo. Secundo quid in his quęstionibus certũ sit, quid & controuersum, & in eo quod certum non est, quę sint et quot opiniones, aperiam. Tertio ad quæstionem propositam respondebo.

Meritum igitur, ut de primo dicamus, est actio libera acceptata ad aliquod præmium. Scio alias diffinitiones dari ab scholasticis huic uocabulo meritum, sed quia diffinitiones, & breues debent esse, & apertæ, & communes omnibus opinionibus, commodius uidetur sic breuiter, & aperte diffinire, ut & omnes facilius intelligant, quid meritum appellemus, neq; præcludatur cuiquam sententiæ suus locus. Dico uero in hac diffinitione meritum esse actionem. Haud quaquam enim crediderim in pura omissione esse meritum. Et si quidem esse

posſit, ut quidam argumentatur de angelo, cui Deus ſtatim in primo inſtanti ſui eſse daret præceptum de ſuſpendendo omnem actum uoluntatis, is caſus tam metaphyſicus eſt, et tā alienus à lege, & more communi, ut propter illum nequaquā uiſum fuerit cōueniens diffinitionem datā obſcurare, aut longiorem facere. Et aliàs, diffinitiones eorum ſunt, quæ in communi uſu, & more hominum poſitę ſunt, & illis, quæ ut plurimum contingunt, ſatis eſt aptari, neq; ad ſtrictiſsimum dialecticorum rigorem exigendę ſunt, aut examinandę. Sed actionem diximus liberam, quia quæ actiones liberę non ſunt, indignæ prorſus nomine meriti cenſeri debent. Et abſurde, ne dicam inepte & imperite abuſi mihi uidentur iſto termino quicunq; cōtra communem doctorum theologorum ſententiam commenti ſunt, poſse inueniri meritum in actionibus, immo & in paſsionibus expertibus libertatis. Si enim per ea, quæ à natura nobis inſunt, neq; laudamur, neq; uituperamur, ut philoſophus in Ethicis dicit, certe neq; per ea, quę in noſtra non ſunt poteſtate, laudandi ſumus aut uituperādi. Par enim de utriſq; eſt ratio. Et, ut dicit diuus Hieronymus exponens illud, Beati mundo corde, ubi neceſſitas, corona non eſt. Cum ergo meritum dignum ſit laude & præmio, certe quæ noſtræ non ſubſunt poteſtati, merita appellari, niſi abuſiue non poſſunt. Neq; quiſquam, opinor, hominum apud aliquem exiſtimat ſe mereri aliquod præmium per ea, quæ neceſſario facit, uel patitur, niſi forte, cum ſua ſe quis ſponte in gloriam uel gratiam alicuius ſe illi neceſſitati ſubiecerit. Adieci uero in præmiſſa diffinitione uerbum illud acceptata ad aliquod pręmiū. Quanquam enim & apud latinos, & apud eccleſiaſticos autores ſępe hoc uocabulum meritum licet inuenire uſurpatum etiam actibus malis, quia merita illi ſunt pœnarum quas ſibi
Rō. 1. mali homines, ſuis malis actionibus merentur, ſicut & Paulus mercedem erroris Gētilium, pœnam appellat, qua illi ob
Heb. 2. errorem ſuum ſunt mulctati. Et alibi, Omnis, ait, inobedientia & præuaricatio iuſtam accepit mercedis retributionem, tamen, cum iam ex communi uſu et acceptione ſcholaſticorum nomen meriti ad ea opera ſit reſtrictū, quæ Deus ad aliquod

præmium acceptat, dandum hoc fuit scholæ, ut & nos quoque sic strictim uocabulo isto uteremur. Loquendum enim est ut plures, sicut philosophus admonet. Neque imitandi sunt illi de quibus Iudas in sua canonica dicit. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales spiritum non habentes. Et ubi aliàs hoc uocabulum largius conueniat accipere, ut comprehẽdat sub se non solum bona merita, sed & quæ Augustinus passim uocat mala & pessima merita, in proposito quidem nihil erat necesse sic accipere. Non enim generaliter de merito disputabimus, sed ea attingemus sola, quæ ad meritum iustificationis & beatitudinis spectant. Est ergo meritum actio libera acceptata ad aliquod præmium. Quia uero uarijs modis aliqua actio põt acceptari ad aliquod præmiũ, aut ex natura & dignitate opis, aut ex lege, aut ex gratia acceptãtis eã actionẽ ad illud præmiũ, ĩde & multiplex ponit̃ à doctoribus meritũ.

Et pro huius explicatione secundo notandum est, duplex cõmuniter poni meritum à theologis. Alterum uocatur meritum de condigno, alterum meritum de congruo, & meritum quidem de condigno uocatur meritum, cui de iustitia, ex lege & condignitate operis debetur aliquod præmium. Meritum uero de congruo appellatur opus quod ex gratia & congruitate quadam acceptatur ad aliquod præmiũ, quod neque ex lege, neque ex condignitate operis sibi debebatur. Ex quibus diffinitionibus sequitur ad meritũ de condigno duo esse requisita. Alterum est ut opus ipsum, quod est meritorium de condigno, dignum sit eo pręmio, cuius dicitur esse meritoriũ. Alterum est quòd ex lege debeatur sibi tale præmium. Sed ad meritum de congruo satis erit, quòd cum non sit sancita aliqua lex, qua debeat tale pręmium respondere ei merito, tamen congruum sit, & deceat Deum propter dignitatem, uel excellentiã operis illud remunerare tali præmio. Et possunt ista declarari, & perspicua fieri hoc exemplo. Promisit rex certum aliquod præmium ei, qui primus uexillum regis in muris ciuitatis hostium posuerit. Petrus non mediocri suo periculo posuit ante alios uexillum in eis. Is quidem dicetur illud pręmium meruisse de condigno. Et opus enim dignum fuit

Merito de cogruo et de codigno.

tali præmio, cũ periculosum, difficile, & omni laude dignum fuerit, et alioqui ex lege seu ex promissione regis debitum erat ei operi tale præmium. Si uero nullo tali præmio proposito aut constituto ei operi, Petrus nihilominus forti & audaci animo idem subisset periculum, idemq; omnino opus fecisset, ut uictoriã & gloriã haud uulgarem cõpararet suo regi, is quidẽ si nõ ex condigno, quia nõ erat tale præmiũ lege aut spõsione præfixũ, certe ex congruo apud regem idẽ pręmium mereret. Non me latet doctores aliquos medium quoddam meritum de digno posuisse, cum opus quidem dignitatem aliquam habet à conditione & præcellentia operantis, sed condignum non est tali præmio, uel quia non exæquat tale præmium, sed ab eo superatur & uincitur, uel quia lege non est sancitũ, neq; constitutum, ut tale præmium sibi respondeat. Et hoc modo beatissimam uirginem Mariam, dicit diuus Bonauentura in tertio sentẽtiarum meruisse de digno fieri matrẽ Dei, de congruo quidem ante annuntiationem Gabrielis, de digno uero post eam annuntiationem & ipsius consensum, descensumq; spiritussancti super eam in nimia plenitudine & abundantia gratiæ. Quia licet exuperaret omnia merita tanta illa genitricis Dei dignitas, neq; unquam tantum præmium Deus ullis meritis esset pollicitus, dignitas tamen, inquit, ipsa & sanctitas præcellentiaq; uirginis opera, & abundantia gratiæ tunc de nouo ei collata, sic illam attollebant, & in altum ferebant, ut plusquam meritoria de congruo tantæ dignitatis eam efficerent. Dignissima enim illa erat inter omnes creaturas quã Deus tanto beneficio afficeret, ex quo aliquam sibi matrem gratuita in nos benignitate sua statuebat deligere. Sunt, & scio, aliqui alij nobiles doctores scholastici, qui tametsi beatitudinem operibus ex gratia factis Deum promisisse scirent, tamen cum eam longissimo interuallo omnia opera nostra excedere prudenter perpenderent, & in scripturis non solum non inuenirent hoc nomen de condigno, uerum Paulum legerent constanter dicentem non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam. Ex his nõ omnino leuibus argumentis permoti medium etiam meritum de digno po-

S. Bona. in. 3. dis. 4. ar. 2. q. 2.

Marsi. Ioan. Elzius.

fuerunt, & sobrietate quadam & prudenti temperamento usi, respectu beatitudinis dixerunt non esse meritũ de condigno, sed tantum meritum de digno, quia digni sunt iusti ex lege, & promissione Dei tali præmio. Atq; ideo inferunt meritum de condigno esse quidem posse inter homines, & respectu hominũ uel angelorũ, sed nequaq; respectu Dei, presertim respectu beatitudinis, quæ plurimis parasangis excedit quidquid nos possumus, etiã preclarissime opãtes, mereri. Sed quantũuis ista apparenter dicantur, & sua probabilitate non careant, tamen ne deuiaremus in acceptione terminorum à uia communi, in sola duo membra uisum est meritum partiri. Et uere necesse non est plura ponere. Nã quod ponit sanctus Bonauentura meritum de digno, meritum est de cõgruo, quippe quod nulla lege habet suum præmium, sed congruitate quadam & gratia diuina. Quæ autem alij merita de digno appellant, ea nos merita de condigno dicimus, censentes prorsus satis esse ad meritum de condigno dignitatem operis & legem de præmio. Et profecto illis præmijs merita sunt condigna, quibus sunt digna. Neq; n. apud Latinos autores inuenio differẽtiã, quam isti doctores cõminiscuntur inter dignũ & cõdignum. Et quidem si autoritas Pauli eos mouit, ut respectu beatitudinis non ponerent meritum de cõdigno, eadem & mouere debuit, ut neq; respectu illius ponerent meritum de digno. Paulus enim, si textum consulas græcum. Non sunt digne, inquit, passiones huius temporis ad gloriam reuelandam in nobis. Sed cum de re constet inter hos autores & nos, commodum non est longius de nomine contendere.

Veniamus igitur ad secundum articulum quæstionis. Et pro eo expediendo, notãdum est duo esse extrema in hac materia de merito. Alterum est dicentium nullũ prorsus ese meritum in nobis, neq; respectu iustificationis nostræ, neq; respectu beatitudinis, neq; opera nostra meritoria ese gratiæ aut glorie, quam Deus elargitur nobis, sed & gratiam et gloriam debere nos adscribere solis meritis Christi. Alterũ extremum est dicentium & iustificationem nostram et beatitudinem ipsam sub meritis nostris cadere, uereq; ese opera nostra meri-

toria & gratiæ & gloriæ, sed gratiæ quidem primæ qua iustificamur, et glorię ei respondentis tantum de cõgruo, augmentum uero gratiæ & gloriæ de digno uel de condigno. Ante habitam enim gratiam disponentes nos ad eam meremur, aiunt eam de congruo, postquam uero eam acquisiuimus, meremur ipsam augeri, & gloriam ei respondentem de condigno, uel de digno. Inter hæc uero extrema, media quædã est aliorum doctorum sententia dicentium iustificationem nostram, seu gratiam primam sub merito nostro nõ cadere, neq; de congruo, neq; de digno. Sed posse tamen nos mereri de condigno augmentũ gratiæ & gloriam, ubi semel gratis fuerimus iustificati. Et in nostris quidem operibus inueniri rationem meriti, & aliqua eorum meritoria esse certum est, cuius uero præmij, & quomodo sint meritoria controuersum est, & uariæ sunt inter scholasticos doctores opiniones. Quæ autem ipsarum opinionũ probabilissima nobis uideat̃, in quæstionibus quinta & sexta statim aperiemus. Interim tamẽ pro fundamẽto eoꝝ, quę in eis dicenda sunt, & pro solutione pręsentis qõnis, et expeditiõe tertij articuli pono hãc cõclusionẽ.

CONCLUSIO RESPONSIVA.

Absolute cõcedendũ est & fidẽ & alia bona oꝑa facta ab his qui iã sunt iustificati, & hñt gratiã, meritoria eẽ beatitudinis.

Hæc conclusio tenetur ab omnibus doctoribus catholicis, quotquot mihi contigit legere, neq; scio aliquos, qui de ea dubitent, uel eius contrarium defendant, exceptis quibusdã hæreticis nostri temporis, qui absolute concedunt nullam actionem nostram meritoriã esse beatitudinis, & unius solius Christi meritis nobis eam condonari. Cuius sententiæ primipili, ut sic dixerim, & antesignani fuere Martinus Lutherus & Oecolampadius. Et quanuis insignis ille hęresum Vuitcleui impugnator, Thomam dico Vualdensem uberrimum fontem ex quo hauserunt bonam partem penè omnes, qui Lutheranam sectam impugnarant, quanuis inquam ille in libro de sacramentalibus titulo primo distinctionem meriti in meritum de congruo, & de condigno irridere uideatur, et saniorem theologum fideliorem q; catholicum, & scripturis sanctis

magis

magis concordem dicat se reputare eum, qui negaret simpliciter hominem mereri gratiam uel gloriam, aut ex meritis dignum esse gratia uel gloria, & concederet cũ limitatione apostolorum & scripturarum hominem non mereri regnum cœlorum, nisi ex gratia & uoluntate largitoris, & Deum non attendere meritum nostrum, neq; rationem congrui uel condigni, sed suam gratiam et misericordiam, tamen si bene aduertantur quę idem ibi postea dicit cap. 9. nõ negat actus nostros esse meritorios etiam uitæ æternæ, immo eam dici dari nobis pro meritis, sed hoc tantum indicat se uelle, ut huiusmodi omnibus assertionibus adiungeremus ex gratia Dei. Itaq; si diceremus nos posse mereri gloriam, non hoc simpliciter & sine addito dicamus, sed adiungamus ex gratia Dei, ne uideamur excludere gratiã Dei, sine qua nulla sunt merita. De reliquis enim Pelagianorum & Gentilium ait tractum esse, ut merita asseramus sine additione gratiæ, & in iniuriam Saluatoris uidetur cedere quòd tacita ipsius gratia, tam multa disputamus de meritis. Sed de causa nostrorum meritorum hoc loco non disputamus. Certum enim est eam esse unicam gratiam Dei, ea enim seclusa nihil possumus apud Deum mereri, tantũ abest, ut mereri possimus gratiam ipsius uel gloriam, neq; negamus cõueniens esse, ut sic semper nostros temperemus sermones, ut gratię Dei omnia uideamur adscribere, sicut par est, potius quàm nobis. Verum hoc loco tantum cõtendimus, quòd etiam si non addamus hoc uerbum, ex gratia Dei, uel aliquod aliud simile, uerissime possumus concedere actus bonos iustorum meritorios esse apud Deum, & per eos illos uere mereri beatitudinem, & si modo sanus teneatur sensus, neq; credatur nos hoc habere ex nobis, & non ex gratia Dei, trepidare non oportet in huiusmodi assertionibus, nullus enim prorsus est, neq; esse debet in his timor. Neq;.n. ut falsò quidam affirmant, fastuosum est meriti uocabulum, sed christianæ potius modestiæ conueniens, neq; obscurat, sed illustrat magis diuinam in nos benignitatem, & sine ullo offendiculo, eo usi sunt omnes antiqui doctores. Intellexerunt.n. nihil derogare gratiæ diuinæ, sed commendare potius suam in nos magnificentiam &

misericordiam, ut statim mõstrabimus. Sed utcunq; ista se habeant, & utcunq; de his Vualdensis et alij senserint contra omnes qui nostram propositionẽ negauerint, probare eam iam firmis & luculentis argumentis tentabimus. Primo itaq; argumẽtor sic. Beatitudo est merces promissa à Deo, et reposita sanctis propter bona opera, quæ faciunt, & propter mala quę tolerant patienter, & absolute, et sine addito talis uocatur. Ergo talia opera, & talis eorũ patiẽtia meritoria est beatitudinis. Habent enim se correlatiue merces & meritum, mercesq; est meriti merces, & meritum mercedis meritum, & si unum tollitur, tollitur & alterum, & posito altero ponitur et reliquum. Si ergo beatitudo merces est operum bonorum, & æquanimitatis in malis, erunt & hæc meritoria beatitudinis. Non enim maius inconueniens est appellare ista merita, quàm illam mercedem, immo necesse est si beatitudinẽ appellas mercedem, aliqua signare, quę merita sint tantæ mercedis. Quòd uero beatitudo merces sit, mercesq; appelletur operum bonorum, tam frequens est in utroq; testamento, ut me penè pudeat in re adeo aperta testimonia citare. Sed ut ad manum habeamus tela, quibus confodiantur hæretici, & catholicam fidem defendamus, citabimus aliquot testimonia scripturarũ. Genesis. 12. dicit dominus ad Abraham. Ego protector tuus, & merces tua magna nimis. 1. Paralipomenon. 15. Erit merces operi nostro. Prouer. 11. Seminanti iustitiam merces fidelis. Sapientiæ. 5. Iusti autem in perpetuum uiuent, & apud dominum est merces eorum. Et cap. 1. de hoc reprehẽduntur impij, q mercedem non sperauerunt iustitiæ. Ecclesiastici. 2. Qui timetis dñm, credite illi, & non euacuabitur merces uestra. Et quia adueniẽte Christo in mundũ reseranda erat ipsius morte ianua regni cœlorum, & sancti patres recepturi erant mercedem laborũ suorũ, nempe beatitudinem, Esaiæ. 40. de Christo dicitur. Ecce dñs Deus in fortitudine ueniet, & brachium eius dñabitur, Ecce merces eius cum eo, & opus illius coràm illo. Et Hieremiæ. 31. Quiescat uox tua à ploratu, & oculi tui lachrymis, quia est merces operi tuo, ait dominus. Et Apocalypsis. 22. Idem de se dicit, Ecce uenio cito, & merces mea me-

cum est reddere unicuiq; secundum opus illius. Et Matthei. 5. Beati estis cum maledixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis. Et cap. 10. Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunq; potum dederit uni ex minimis istis, calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico uobis, non perdet mercedem suam. Et Paulus apostolus in prioris ad Corinthios cap. 3. Vnusquisq; propriam mercedē accipiet secundum suū laborem. Sed quid moror in testimonijs nihil necessarijs allegandis? Ipse Ecclesiasticus cap. 16. opa misericordię meritoria pronuntiat his uerbis. Omnis misericordia faciet locū unicuiq; secundū meritū operum suorꝫ. Et Paulus in epistola ad Hebræos ait, Beneficentię autem & cōmunionis nolite obliuisci. Talibus. n. hostijs promeretur, uel, ut alij uertunt, demeretur & conciliatur Deus.

Sed & secundo pro nostra cōclusione argumētor sic. Quotiescunq; rex aliquis aut princeps uel respublica promittunt aliquod prēmiū hominibus sibi gratis, si faciant aliquod opus uirtutis, tale opus dicitur ab omnibus meritorium talis præmij. Neq; hoc potest negare, nisi qui ignorat penitus significationem & usum huius nominis, meritū, apud Latinos. Cū ergo beatitudinem promiserit Deus bonis operibus in multis locis scripturæ, & hac ratione Paulus eam & brauium, & coronam incorruptam, & coronam iustitię appellet, sequitur & iustorum bona opera meritoria esse beatitudinis. Et breuiter argumentor sic. Omnia quæ satis sunt, ut aliqua opera dicantur latine meritoria alicuius præmij, reperiuntur in bonis iustorū operibus respectu beatitudinis. Aut ergo omne meritum tollendum est, & reijciendum est hoc uocabulum, meritum, tanquam male latinum, aut concedendum est opera bona iustorum meritoria esse beatitudinis. Et hoc argumēto crediderim sanctos omnes doctores permotos, ut passim absque ullo scrupulo mereri nos dicerent beatitudinem. Et sæpissime est hoc uidere in diuo Augustino, quanuis maximus fuerit ubiq;, & religiosissimus assertor gratiæ. Vnde & cap. 12. de

Philip. 3.
1. Cor. 9.
2. Tim. 2.

prædestinatione sanctorum ita ait. Post corpus nemo erit in corpore, nisi resurrectione nouissima, non ad ulla merita com paranda, sed ad recipienda pro bonis meritis præmia, uel pro malis horrẽda supplicia. Hæc Aug. Et Cœlestinus primus in canone. 12. suæ primæ epistolæ decretalis, Tanta, inquit, erga omnes homines est bonitas Dei, ut nostra uelit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus. Hæc Cœlestinus.

Sed ne omnino sine causa uideant̃ hæretici cõtrariũ huius cõclusionis defendere, & ut clarius ipsius ueritas constet, faciã contra eam aliquot argumenta in fauorem hæreticorum. Et
LUC. 17. primo quidẽ argumentor ex illo, quòd p Lucam dñs suos admonet. Cum feceritis quę præcepta sunt uobis, dicite serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Si seruos inutiles nos debemus credere, & uere & ex corde asserere, etiam cum implemus Dei præcepta, quomodo ipsam eorꝝ impletionem meritoriam nobis tanti præmij, quantum est beatitudo, audemus dicere? An non utilissimũ est tantũ præmium mereri? Si & illud debemus etiam de nobis affirmare, cum exequimur Dei mandata, Quod debuimus facere fecimus, quomodo nobis hoc arrogamus, ut ea opera meritoria beatitudinis æternæ dicamus? Quandoquidem qui quod debet facere facit, non nouum meret̃ pręmiũ id faciendo, sed satis habet, si satisfaciat debito, cui erat obnoxius. Et cõfirmari põt hoc argumentũ hac ratiõe. Omnia opa nostra bona, dona quædã sunt Dei. Et hoc nomine & propter immensa alia, & innumera ipsius in nos beneficia, ei sunt sũmo iure debita. Nõ ergo nouorũ sunt unquã pręmiorꝝ meritoria. Nõ.n. apud aliquẽ nouum præmium meremur p nouum munus ab eo nobis collatum.

Secundo ad idem argumentor. Nihil est asserendum à christiano, quod Christi gloriæ & meritis deroget. Detestandæ enim cuiusdã ingratitudinis hoc esset, & nihil posset esse magis alienum à nostra professione. Sed concedere nostra opera esse meritoria beatitudinis derogat gloriæ & meritis Christi. Hoc.n. dicentes uidemur dicere nõ esse proprium Christi mereri beatitudinem nostram, neq; nos solide & ex asse debere ei

nostram beatitudinem, immo quod peius est, uidemur in his dicere, non sufficere merita Christi ad salutem, sed necesse esse, ut nostris illa adiuuentur. Ergo non debemus Christiani asserere nostra opera esse meritoria beatitudinis, sed ingenue & planè confiteri solis nos Christi meritis saluari.

Tertio instari põt pro hęreticis. Si opa nostra essent meritoria beatitudinis, essent meritoria de cõdigno. Sed non põt esse ulla condignitas inter nostra opa & beatitudinẽ. Nulla est.n. ęqualitas. Sed multis & magnis interuallis beatitudo excedit opera nostra. Ergo opa nostra nõ sunt meritoria beatitudinis.

Quarto argumentari pro eisdẽ possumus. Non est ponenda fiducia salutis nostræ in nostris meritis, sed in una Dei misericordia. Ergo nulla sunt in nobis uera merita salutis nostræ. Si enim essent, cur non liceret in eis collocare nostram fiduciã, cum oẽs in eo possint statuere, immo statuãt fiduciã consequendi alicuius pręmij quod est uerum meritum illius? Antecedens probari potest ex multis scripturæ & sanctorum testimonijs. Dauid enim dicit. Neq;.n. in arcu meo sperabo, & psal. 43.
gladius meus non saluabit me. Et Hieremias inquit. Maledi- Hiere. 17.
ctus homo qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum. Cuius maledicti uinculo innectitur, ut Augustinus bene colligit in Enchiridio, qui spẽ ponit in seipso. Et Salomon ait. Qui sperat in domino, saluabitur, & qui confidit in corde Prouerb.
suo, stultus est. Et ideo Cyprianus de oratione dominica, Pu- 28.
blicanum illum, cuius meminit Lucas, iustificatum dicit, quia Luc. 18.
non fiduciam ponebat in innocẽtia sua. Vnde & parabolam illã in eos Christus dixit, qui in se confidebant. Et Bernardus in libro floꝝ tractans illa psalmistæ uerba. Delectare in dño, ideo asserit quosdã uitam ęternã non humiliter quærere, quia eam quærũt in suoꝝ fiducia meritorum, cũ oporteret de sola miseratione diuina præsumere. Et ecclesia uelut ab his sanctis patribus edocta in secreta oratione dñicæ secundę Aduentus ita Deum orat. Vbi nulla suppetũt suffragia meritorum, tuis nobis succurre præsidijs. Et aliàs. Vt qui de qualitate meritorum nostrorum diffidimus, non iudicium tuum, sed misericordiam consequi mereamur. Et in canone Missæ. Non æsti-

mator meriti, sed ueniæ quæsumus largitor admitte.

Sed hæc argumenta nihil conuincunt. Ideoq; ad illa breui respondebimus. Ad primum. Cum Christus iubet, ut seruos nos dicamus inutiles, cum expleuerimus quæ præcepta sunt nobis, nō hoc iubet, quòd seruos nos dicamus inutiles nobis, sed sibi. licet enim nobis utilissima sit illa executio mandatorum Dei, Deo tamen & domino nostro qui bonorum nostrorum
Pro. 9. non eget, nullam prorsus affert utilitatem. Si sapiens fueris tibi metipsi eris, ait Salomon, si aūt illusor, solus putabis malū.
Iob, 22. Et prudentissime apud Iob ait Eliphaz Themanites. Quid prodest Deo si iustus fueris, aut quid ei confers, si immaculata fuerit uia tua? Voluit etiam dominus his uerbis docere suos, neq; ex natura esse operum nostrorū, sed prorsus ex liberalitate et benignitate sua, ut eam nobis afferat utilitatem, quam affert executio suorum mandatorum. Posset enim Deus illa à nobis exigere etiā nullo reposito præmio. Et ad hoc explicandum adiunxit. Quod debuimus facere fecimus. Huc etiā spectabat ista admonitio, ut et ipsam executionem mandatorū Dei crederemus nobis ex dono ipsius contingere. De fructi-
Io. 15. bus enim mandatorum, ut exposuit concilium Mileuitanum intelligitur illud quod idem dicit, apud Ioannem, Sine me nihil potestis facere. Merito ergo inutiles nos possumus existimare & asserere qui neq; ex nobis habemus, ut mandata Dei impleamus, neq; ex nobis meremur ea re aliquod præmium, neq; aliquo pacto domino nostro ea causa utiles sumus. Cum his tamen optime stat, ut & nobis utilissimi simus, & ex ipsius gratia & liberali promissione uere possimus dicere nos mereri beatitudinem hoc ipso, quòd illi libenter obsequimur.

Ad secundum. Nihil derogat meritis & gloriæ Christi asserere & nostra quoq; opera ex ipsius gratia, & ut innituntur ipsius meritis, esse meritoria. Stat enim & nihilominus ei & solida, illæsaq; & illibata, & integra manet sua ipsius peculiaris & propria gloria, quæ non in hoc cōsistit, ut solus nostram gloriam meritus fuerit, sed in hoc quòd solus à se habuit, unde illam mereretur, & solus à se eam nobis meruit. Immo magis Christum glorificamus asserentes nostra opera ex ipsius gra-

tia & meritis esse meritoria. Cædit.n.in ipsius gloriam, quòd non tantum nobis meruerit beatitudinem, sed & meruerit, ut & nos quoq; nobis mereremur nostram beatitudinē. In quo et efficaciam uirtutemq; maiorem suorum meritorū ostendit, & quàm nihil nobis nostram gloriam inuideat, immo quanto plus quàm nos ipsi, eam augere cupiat, & nos suæ gloriæ participes efficere, manifeste monstrauit. Neq; hoc dicentes minus ei solide & ex asse imputamus nostram gloriam. Fatemur enim ab ipsius nos meritis habere totam gloriam, quam meremur, neq; partem à nobis, partem ab ipso, sed ab eo prorsus totam. Ipse siquidem dat, ut mereamur, & nostra merita solum quatenus illius meritis innituntur, merita dicimus. Et quia bonorum laborum gloriosus est fructus, & diuinissimū est Dei cooperatorem fieri, ut Dionysius dicit.3. cap. ecclesiasticæ Hierarchiæ, hoc ipso nos ei plus debere cōfitemur, quòd non solum concedimus ab eo nos habere totam gloriam, sed & asserimus nos eam habere ab ipso præcellentiori modo, & nobis magis honorifico, nempe per merita nostra ipsius meritis innixa. Et hoc non ex insufficientia meritorū Christi procedit, sed ex affluentia & redundantia ipsorum potius. Cum enim digna essent merita Christi, ut pro eis daretur nobis gloria, & cū meritis nostris, & sine illis, utcūq; hoc ipse uoluisset, quia tamen hoc magis commendabat sua merita, & nostram gloriam magis augebat, uoluit in hoc tantum ualere sua merita, ut adulti iustificarentur aliquibus operibus ab eis in id positis, & iustificati, proprijs etiam meritis, satisfacerent pro suis delictis, & beatitudinem suam obtinerent. Vnde et Paulus inquit. Adimpleo ea quę desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia. Quia licet passiones Christi nouerat sufficientissimas fuisse ad satisfaciendum pro nobis sine ulla nostra satisfactione, si hoc ipse uoluisset, tamen sciebat eum noluisse suas passiones nobis ualere, aut applicari, nisi nostris etiā & meritis, & satisfactionibus suis adiunctis, atq; ideo quo ad sufficientiam quidem pro omnibus eum satisfecisse, sed quo ad efficaciam non pro omnibus, sed necesse esse, ut & pro se quisq;, & qui plus posset, etiā pro alijs

Colo.1.

ſatisfaceret. Et admirandum in hoc eſt diuinæ ſapientiæ conſilium. Vt enim ipſe gloriam ſuam habuit & ratione unionis perſonalis, & propter ſua merita, ita & ſuos quos nouerat patrem præſciſſe conformes fieri imaginis filij ſui, uoluit & glo-
Heb. 5. riam habere propter ipſius merita, & propter noſtra, quæ à Chriſti meritis efficaciam ſortiuntur, quoniam Chriſtus conſummatus ſuper lignum crucis, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ. Ad tertium argumentum patebit reſponſio ex dicēdis in quæſtione proxima. Ad quartum argumentum. Stultum & illicitum eſt in nobis ipſis confidere, cum non modo operari quidpiam boni, quod oculis Dei placeat, ſed ne cogitare quidpiam tale poſſimus, niſi ex gratia Dei. Sufficientia enim noſtra ex Deo eſt. Et quāquam multa faciunt homines iuſti meritoria opera beatitudinis, ueriſſime tamen dicitur non oportere quēquam in ſuis meritis fiduciam adipiſcendæ beatitudinis collocare. Et hoc quidem, ne cuiquam dubium ſit, poſſumus tripliciter perſuadere. Primo enim impediri poteſt omne humanum meritum, quādiu hic uiuimus, à ſuperuenientibus peccatis. Nullus. n. noſtrum poteſt ſimpliciter mereri confirmationem ſuam, aut perſeuerantiam in gratia. Cum ergo ad perſeuerādum neceſſaria ſit nobis miſericordia diuina, ſemper in ea, & non in noſtris meritis collocanda noſtra fiducia eſt. Secundo. Nemini poſſunt euidenter, immo neq; certo & indubitato conſtare ſua merita. Nullus enim poteſt ſatis certo in hac uita ſcire, bona eſſe ſua opera, nullaq; ex parte diminuta, aut aliquod habētia adiunctum, quod ea faciat uitioſa. Et ubi hoc de aliquibus operibus conſtet, ut quidem poteſt per fidem, et lumen naturale conſtare, certe nemini poteſt eſſe certum ſe eſſe in gratia Dei. Quis
Prouerb. 20. enim, ait Salomon, poteſt dicere, Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato? Et Iob merito dicit. Verebar omnia opera
Iob. 9. mea, ſciens quod non parceres delinquenti. Et ibidem. Si habue-
Iob. 9. ro quippiam iuſtum, nō reſpondebo, ſed meum iudicem de-
Dan. 9. precabor. Et prudentiſſime uir ille deſideriorum. Neq; enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis. Et ut multum quis

profecerit

profecerit in uia domini aliquando exultando dicet. Quid Psal.115.
retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi, & paulo post necessarium erit clamare cũ Publicano, Domine propitius esto mihi peccatori. Lucæ.18.
Aliquando nimio cordis iubilo dicet. Quid mihi est in cœlo, aut à te quid uolui super terram? Psal.72.
& domino auertente se paululum cogetur clamare. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Ro.7.
Et innumerabilia sunt, in diuinis literis passim occurrentia, quæ alternis uicibus, uel exultãdo de nostris bonis, uel mœrẽdo de nostris malis à filijs Dei necesse est dici, defectu & profectu alternante usq; ad nostri corporis mortẽ, ut nõ simus confidentes in nobis, sicut apostolus dicit, sed in Deo qui suscitat mortuos, & solus sanctificat quem uult. 2.Cor.1.
Cum igitur tam incerta sint homini sua merita, haud quaquam conuenit in eis fiduciam suæ salutis constituere. Tertio. Si quis confidat, aut confidere se dicat in suis meritis absolute, & sine aliqua commemoratione gratiæ diuinæ, uidetur sibi, potius, quàm illi suam salutem adscribere. Hoc autem superbum, & stultum est. Opera enim iustorum meritoria, non tam ab ipsis, quàm à Christi meritis, & à diuina acceptatione, & à gratia, qua à Deo in illa adiuuantur, habẽt, quòd sint meritoria, & in potestate diuina est ea nõ acceptare ad beatitudinem. Coronat enim suos dominus in misericordia, & miserationibus. Non igitur conuenit sic absolute in eis fiduciam constituere, sed ab eo potius totos pendere, cuius unius miseratione peruenire possumus ad terram illam desiderabilem, de cuius possessoribus in figura dictum est. Neq; enim in gladio suo possederunt terram, et brachium eorum non saluauit eos. Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui, quoniam complacuisti in eis. Quanquam autem ista uerissima sunt, siquis tamẽ probabili quadam, & non arroganti, neq; inani, sed uera persuasione crediderit se in gratia Dei esse, & fuisse, & nonnulla bona opera in eo statu fecisse, atq; ideo in meritis suis fiduciam hoc pacto posuerit, ut credat se, & confidat propter illa habiturum aliqua beneficia à Deo, & tandem ipsam beatitudinẽ, saltem si non illa peccato aliquo superueniente impedierit, ea

fiducia uituperanda non est, si modo his uerbis non excludat merita Christi, aut gratiam diuinam, à quibus illa habent totum suum ualorem, et acceptionem, sed intelligat se in suis meritis fidere, quatenus meritis Christi, et gratię Dei innituntur. Immo non solum iusti, sed & qui diu fuerunt in peccatis, si incipiant pœnitentiam suorum peccatorum, & in ea pœnitentia, ut à gratia Dei procedit, & misericordiæ diuinæ meritis Christi innitit̃, fiduciam suæ salutis constituerit, ea fiducia reprobanda non est. Non est enim unde illa reprehẽdi possit, cũ neq; superba sit, neq; arrogans, aut in Dei misericordiam & gratiam contumeliosa. Et in iustis oritur ex testimonio bonæ
Ro.8. conscientiæ, & attestatione illius qui testimonium sępe reddit spiritibus eorum, quòd sunt filij Dei, & hac fiducia sæpe eos exhilarat, leuat, solatur, & confirmat in suis tribulationibus. In peccatoribus uero ista fiducia nascitur ex certa persuasione misericordiæ & ueritatis diuinæ. Et ipsæ sacræ literæ ad huiusmodi fiduciam hortantur, cum monent confidere in domino. Confidere enim sic in operibus non est aliud, quàm confi
Psal.17. dere in domino. Vnde & Dauid ne sibi aliquid imputare uideretur, præmisit quidem, Saluum me fecit, quoniam uoluit me, sed & mox confidenter adiecit, Retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. Quia custodiui uias domini, neq; impie gessi à Deo meo. Et Paulus fretus testimonio illo suæ bo-
2.Tim.4 næ conscientiæ, Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fiducialiter adijcit in reliquo reposita est mihi corona iusti-
1.Io.3. tiæ. Et Ioannes apertissime dicit, Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus. Atq; ideo fortassis, quantum recordari possum, non eos damnat scriptura, qui in suis operibus confidunt, sed eos duntaxat qui confidunt in se ipsis, in sua uirtute, in sua potentia, in multitudine diuitiarum suarum. Neq; dehortatur à fiducia in nostris operibus, sed à confidentia in nobis ipsis, ut ex his intelligeremus fiduciam in bonis operibus posse esse sanctam & laudabilem, fiduciam uero in nobis ipsis semper esse damna-

bilem. Qui enim cōfidunt in seipsis sua se uirtute euadere mala huius uitæ, & bona alterius uitæ adipisci posse persuadent, quod uanum et superbum est. Qui autem confidunt in bonis operibus, quæ credunt se ex Dei gratia fecisse, & propterea, ut meritis Christi innituntur, credunt se consecuturos beatitudinem, nihil sibi imputant, sed totum gratiæ diuinę, Et cum Bernardo dicunt. Meum meritum miseratio domini. Et ne quispiam existimet superbū esse & insolens sic nostra nobis persuadere merita, & in eis aliquo modo confidere, uide quid ille addat statim. Non planè sum meriti inops, quandiu ille miserationum non fuerit. Quòd si misericordiæ domini multæ, multus nihilominus ego in meritis sum. Et si misericordię domini ab æterno & usq; in æternum, ego quoq; misericordias domini in æternum cantabo. Nunquid iustitias meas? Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Ipsa est enim & mea, nēpe factus es mihi tu iustitia Dei. Hæc Bernardus, Et siquādo sancti aliqui doctores inueniantur eos condemnare, qui in meritis suis confidunt, intelligendum illud est de illis, qui sic in suis meritis confidunt, ut excludāt gratiam Dei. Et quādo ecclesia in orationibus allegatis profitetur se in suis meritis non fidere, nihil aliud significat, quàm se quidem non cōfidere in sua innocentia, neq; in his quæ suis uiribus potest efficere. Et hoc potest nos certos efficere quòd nō de alia fiducia loquantur sancti, quia illam fiduciam de meritis propriis insolentiæ, superbiæ, & arrogantiæ, & inani gloriæ imputant, à quibus uitiis longissime absunt, qui eo modo, quo diximus, fiduciam collocant in suis bonis meritis. Non enim sibi, sed gratiæ & ueritati diuinæ, & meritis Christi innituntur. Et potest ista expositio colligi ex iis quæ dicunt Cyprianus, & Bernardus in locis in argumēto hoc citatis. Ambrosius libro. 7. commentariorum Lucæ cap. 8. super illa uerba, Dicite serui inutiles sumus, & Augustinus super illum uersum psal. 73. Egenus & inops laudabunt nomen tuū. Beda in prologo. 4. libri super Lucam. Et ubi omnia alia argumenta cessarent, ad uidendum nō omnem talem fiduciam esse damnabilem sufficere deberet oratio illa regis Ezechiæ. Obsecro domine me-

Ber. sermo. 61. super cātica.

4. re. 20.

mento quæso quomodo ambulauerim corã te in ueritate & corde perfecto, & quod placitum est coràm te fecerim. Non enim hæc oratio oculis Dei displicuit, neq; prouocauit iram eius, sed placuit uehementer, & iram illius sic temperauit, ut merito ipsius & sanitatem illi contulerit, & quindecim uitæ annos adiecerit. Et si licet ei, qui fideliter alicui domino ministrauerit aliquot annos, sperare non solum stipendia sibi debita, sed & aliqua alia beneficia, neq; hoc quispiam imprudẽtiæ tribuit, neq; domini ipsi, si modo liberales & benigni sint, ingratum habent, dubitandum non est, quin & ista de nostris meritis, immo uere de suis donis fiducia grata sit quoq; apud patrem nostrum cœlestem, cuius misericordiæ, & benignitatis nulla est mensura. Vt ergo ad compendium aliquod solutionem huius argumenti reducamus, dicimus primo uerissime colligi, non licere alicui confidere in seipso, & consequenter neq; in suis meritis, ut ea fiducia excluderet gratiam Dei & merita Christi, uel inani quadam persuasione certos nos faceret minimeq; dubios de meritis nostris, & de nostra perseuerantia. Sed addimus tamen secundo licitum esse confidere in nostris operibus, ut à gratia Dei procedunt, & meritis Christi innituntur, & confidere quidem non solum conditionaliter, si non lapsi fuerimus, sed absolute, nos obtenturos beatitudinem & alia beneficia, quæ à benignissima Dei manu, qui ei fideliter seruiunt, possunt impetrare. Quia ad huiusmodi fiduciam satis est probabilitas, neq; requiritur euidentia aut plena certitudo. Et hoc satis est, ut dicantur nostra opera meritoria, quando in eis, ut talia sunt, licet suo modo confidere, & fiduciam nostræ salutis locare.

Egredere quid times! Egredere anima quid dubitas! Septuaginta prope annis servisti Christo, et mortem times! S. Hilarion.

DE MERITIS GLORIAE EX CONDIGNO.

QVAESTIO QVINTA.

AN fides, & alia bona opera iuſtorum ſint meritoria beatitudinis ex condigno. Ad hanc quæſtionem, quoniam quæ ſunt prælibanda tractauimus in proxima quæſtione, breuiter reſpondeo hac concluſione.

CONCLVSIO.

Opera bona iuſtorum non ſolum ſunt meritoria beatitudinis, uerũ & ſunt illius meritoria de condigno. Hæc concluſio eſt communis apud doctores ſcholaſticos, & eam tuentur ſanctus Thomas in prima ſecundæ, quæſtione centeſima quartadecima, articulo.3. & in commentariis Pauli cap.4.et.8. ad Romanos. Sanctus Bonauentura in ſecundo, diſtinctione.27. quæſtione ultima. Ricardus de Mediauilla in quarto, diſtinctione.46. articulo primo, quæſtione prima. Scotus in primo.d.17.q.1. articulo.1. & aliàs non raro.

Eſt autem non ſolum contra hæreticos, quos in proxima quæſtione citauimus, ſed & contra nonnullos catholicos autores nobiles inter ſcholaſticos. Nam Gregorius Ariminenſis in primo, diſtinctione.17. quæſtione prima, articulo ſecundo tenet nullum eſſe in nobis meritum de condigno reſpectu beatitudinis, & ſanctos uiros per bona opera quæ ex gratia faciunt, non eam mereri de condigno, ſed tantum ex congruo. Durandus etiã de ſancto Portiano in primo, diſtinctione.17. quæſtione.2. & in ſecũdo, diſtinctione.27. quæſtione.2. & in tertio diſtinctione.18. quæſtione.2. idem tenet abſolute concedens nullum eſſe meritum de condigno apud Deum, niſi forſan large accipiendo hunc terminum. Marſilius etiam idem tuetur in ſecundo.

Thomas etiam Vualdenſis in inſigni illo libro, quem edidit de ſacramentalibus, idem defendit. Et Burgenſis in addi- cap.7.

tionibus super psalmum. 35. in eadem est sententia. Ideoq; ait dictum à psalmista, Domine in cœlo misericordia tua, quia ibi maxime relucet misericordia Dei, quia nullum est meritum respectu tanti præmii, de condigno. Accedit & horum doctorũ sentẽtiæ Ioãnes Elzius in cẽturiis de prædestinatiõe.

Sed utcunq; ista se habeant, pro nostra conclusione argumentor sit. Opera bona iustorum habent omnia quæ requiruntur, ut sint meritoria de condigno respectu beatitudinis. Ergo absq; ullo timore possumus ea dicere, sic esse meritoria beatitudinis. Antecedens huius discursus probatur. Vt opus aliquod dicatur meritorium alicuius præmii de condigno, satis est, ut iam diximus, si sit dignum tali præmio, & præmium sibi debeatur ex lege uel promissione eius, qui adhortatur ad tale opus spe talis præmii. Et si hæc non sufficiant ad meritum de condigno, raro uel nunquam inueniemus meritum de cõdigno, etiam inter homines. Hæc autem reperiuntur omnia in operibus bonis iustorum respectu beatitudinis. Nã & opera ipsa ex hoc, quòd amicorum Dei sunt, & fiunt ex gratia & impulsu spiritussancti inhabitantis ipsos, digna profecto sunt beatitudine, & de lege debetur eis ipsa beatitudo. Promisit enim eam Deus illis beatitudinem, ut patet ex testimoniis pro
Matt. 20 prima conclusione citatis. Et de integro hoc potest confirmari ex euangelica illa parabola patris familias qui operarios misit in uineã suam conuentione cũ eis facta ex denario diurno. Denarius enim hic diurnus, sicut exposuere Origenes, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Chrysostomus, beatitudo est, cuius promissione, & cõuentione dominus uult nos in Ecclesia ista militante pro sua quenq; portione laborare in executione suorum mandatorum. Cũ igitur opera bona iustorum, & digna sint beatitudine, & Deus eam illis promiserit, erunt profecto meritoria ex condigno ipsius beatitudinis. Et confirmari hoc potest. Deus dabit secundum legem suam beatitudinem ipsis sanctis propter opera bona quæ faciũt. Dicet enim his, qui à dextris erunt in die iudicii, ut habet Matthæus. Ve-
Matt. 25. nite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manduca

re. Sitiui, & dedistis mihi bibere &c. In quibus uerbis cum iudex iustissimus apponat opera bona pro causa sententiæ de beatitudine, manifeste indicauit se eã dare propter bona opera. Et alias non contingeret maior beatitudo facienti meliora opera contra illud Pauli, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit. 2. Cor. 5. Cum ergo beatitudo secundum legem diuinam absq; dubio contingat propter opera, & iuxta eorum uarietatem maior sit aut minor, quid obstat quominus ea dicamus ipsius meritoria? Secundo etiam argumentor pro eadem conclusione. Supposita amicitia diuina & lege de retribuẽda beatitudine operibus iustorum, uera inuenitur æqualitas inter opera iustorum & beatitudinem.

Augetur enim ualor operum iustorum per gratiam & promissionem diuinam, & efficiuntur tanti pretij. uide admirandam Dei in nos misericordiam & benignitatem, efficiuntur inquam tanti pretij, ut minimum illorum, quantũcunq; imperfectum sit, æternæ gloriæ habeat ualorem. Si ergo æqualitas est, erit & condignitas, & meritũ de condigno. Nihil enim amplius ad condignitatẽ requiritur quàm æqualitas. Et confirmatur hoc. Si operibus nostris ex natura sua deberetur beatitudo, uere illa essent meritoria ipsius de cõdigno. Sed nõ habent modo minorem ualorem per gratiam & promissionem diuinã, ut patet, quia nõ minoris ualoris esset argẽtum quàm aurum, si rex statuto suo faceret argentum tantũ ualere, quantum ualet aurum ex natura sua, & promissio uel lex diuina potest operibus nostris tantum ualorem impartiri, respectu beatitudinis, quantum habent respectu aliorum præmiorum leuiorum, immo & quantum haberent, si natura sua essent monetæ, ut sic dicam, pretium & ualorem habentes beatitudinis. Et non solum hoc, potest promissio diuina, sed uere hunc ualorem iam impartita est operibus bonis iustorum. Non potest enim non dare illis beatitudinem, si non reuocet legem, aut faciat, siquidem hoc fieri possit, ea non fuisse, uel non fuisse ab habentibus suam gratiam. Vere ergo modo opera iustorum bona meritoria sunt ex condigno beatitudinis, perinde ac si

hoc haberet ex natura sua. Et augeri ista & declarari possunt magis hoc modo. Aliquantũ ualorem tribuit nostris actibus Deus per amicitiam & promissionem suam, non autem minorem quàm sit ualor beatitudinis, hunc enim poterat dare, & uoluit dare, ut suam decebat in nos benignitatem. Sunt ergo nostri actus ualoris beatitudinis, & consequẽter ipsius meritorij ex condigno.

Sap.3. 1. Thes.1. Tertio & eadem conclusio probari potest hoc pacto. Sancti sunt digni beatitudine. Ita enim de eis sapiens dicit. Deus tentauit eos & inuenit illos dignos se. Et Paulus ad Thessalonicenses dicit eos pati & sustinere tribulationes, quas patiebantur, ut digni haberentur regno Dei, pro quo eas patiebantur. Et ad Colossenses. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorũ. Et Apocalypsis tertio, de quibusdam Sardicẽsibus, qui nõ inquinauerunt uestimenta sua scribitur, Ambulabunt mecum in albis quia digni sunt. Cum ergo istam dignitatem nõ tantum habeant à Christo, sed eam habeant propter sua opera, ut facile potest colligi ex testimonijs citatis, quia quo quisque habet meliora opera, eo dignior est beatitudine, uel, quod idem est, eo maiori beatitudine est dignus, sequitur & ipsa opera meritoria esse digna beatitudinis, & consequenter etiã de condigno. Non est enim distinctio inter dignum & condignum, ut supra diximus. Et quidem si opera nos dignos efficiunt beatitudine, neq; in hoc ulla ambiguitas est, nescio cur quispiã timeat dicere opera esse beatitudinis meritoria de digno uel de condigno. Nihil enim uno alterum est amplius.

Colo.2. [margin note beside "tur. Et ad Colossenses"]

Quarto si aliquid obstaret, quominus diceremur mereri ex condigno beatitudinem, maxime esset illud q; nostra bona opera dona sunt Dei, & ipsa gratia donum est Dei, & lex ipsa de beatitudine donũ est Dei, & collatio ipsa beatitudinis gratuita est, & libere fit, immo gratia est. Sed hæc omnia concurrunt, ut in tertio, si dominus dederit, disputabimus, in meritis humanitatis Christi, & tamen non propterea est dubitãdum, quin merita Christi fuerint merita de condigno, ut cõtra Durãdum clare ostendemus in tertio. Ergo licet sit magna disparitas, inter nostra & Christi merita, saltem propter hæc non

est negandum

est negandum merita nostra esse merita de condigno. Eisdem enim rationibus negabitur & merita Christi esse merita de condigno.

Sed ut ista magis innotescăt, impugnabo hăc conclone aliquibus argumetis. Et primo quidē argumētor contra eā ex Paulo cōstātissi me dicente. Non sunt cōdignæ passiones huius tpis ad futurā gloriā quæ reuelabit in nobis. Si nō sunt condignę, qūo meritoriæ possunt dici de condigno, cū hoc plus significet, aut certe non minus ꝙ illud? Et cōfirmatur hoc. Nulla est æqualitas inter bona opera sanctorū, et beatitudinē. Incōparabiliter.n. & cognitionem nostrā, & desideriū excedit beatitudo iuxta illud Pauli. Neq; oculus uidit, neq; auris audiuit, neq; in cor hominis ascenderūt, quæ præparauit Deus his qui diligunt illū, et dilectio etiā minima patriæ excedit uehemēter maximā etiam dilectionē uiæ iuxta illud. Qui minor est in regno cœlorū maior est illo. Si nulla igit æqualitas, neq; ergo aliqua cōdignitas, et consequenter nulla opa nostra meritoria debent dici de condigno. RO. 8. Matth. II.

Secundo. Deus præmiat bona opera supra condignum, & punit mala citra condignum, ut in confesso est apud oēs theologos, & uelut prouerbio iactatum. Non ergo opera sanctorum sunt de condigno meritoria beatitudinis saltem totius quæ dabitur sanctis.

Tertio. Inter nos & Deum nō proprie pōt esse iustitia. Siquidem neq; est inter filios et parētes, neq; inter dominos & seruos, & nos arctiori iure debemus nostra oia, et nos ipsos ipsi Deo. Ab ipso.n. habemus quidquid sumus, & ipsa bona quæ facimus dona ipsius sunt. Si igitur inter nos & Deum non est proprie iustitia, neq; erit meritum de condigno. Dat enim meritum de condigno ius et iustitiā ad præmium, cuius est meritum. Aliàs nulla erit differentia inter meritum de congruo, & meritum de condigno.

Et cōfirmat hoc. Deus non debet iustis beatitudinē propter eorū opa quantūcunq; sancta sint, neq; illa obligāt Deū, neq; Deus propter ea tenet dare beatitudinē, sed posset etiā non obstātibus quibusuis, et quātisuis sanctorū meritis eā non dare. Benigne.n. & liberalit eā dat, cuicūq; dat. Et sicut apls dicit, Nullus ei prior dat, ut retribuat ei. Ergo non sunt ipsa opa bona iustorū meritoria beatitudinis ex cōdigno, sed ex gratia et benignitate Dei, et consequēter tantū ex congruitate quadā et condecentia. Si.n. essent meritoria beatitudinis de cōdigno, iā nos priores ei aliquid redderemus, ut ipse retribueret nobis, et p illa constitueret Deus nobis debitor. Ei.n. qui opat, ait Paulus, merces non imputat secundum gratiā, sed secundum debitum. RO. II. RO. 4.

Quarto stare contra nos uidetur illud Pauli ad Romanos. 6. Gratia Dei uita æterna. Quod.n. ex gratia est, ex debito non est. Qđ autẽ ex meritis de condigno est, ex debito est, & secundũ debitum reddit. Si ergo uita æterna ex gratia contingit cuicunq; illa conceditꝰ, sequitur nemini eã contingere ex debito, aut meritis de cõdigno. Et profecto dignũ uidetur ponderatu dictum hoc esse ab apostolo, cũ statim prædixisset stipendia peccati esse mortẽ. Ita.n. ait, Stipendia peccati mors, gratia autẽ Dei uita æterna. Hac autẽ diuersitate uidetur indicasse non ita ex condigno uitam æternã cadere sub merito ex condigno, ac mortẽ sub merito peccatorũ nostrorum. Alioqui non opposuisset stipendio gratiã, sed et uitam æternã dixisset etiam stipendiũ, si eam meremur ex condigno. Stipẽdium.n. illa erit nostrorũ meritorum. Et hæc uidetur glossa indicare, quæ ideo dicit hæc dicta à Paulo, ut intelligeremus Deum ad uitã æternam pro sua miseratiõe nos perducere, non nostris meritis. Sed & aliquanto clarius hoc dicit diuus Aug. in Enchiri. Qui tractans hæc uerba apostoli, sic ait. Intelligendum est etiã ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cum uita æterna redditur, quid aliud quàm gratia pro gratia redditur? Hæc Aug. Quòd si gratia pro gratia, & non iustitia pro gratia, non ergo gloria ex merito de condigno.

Istis tñ argumẽtis non obstãtibus nos nostrã tuebimur concłõnẽ.

Ad primum ergo dicendũ, opera iustorum dupliciter posse considerari. Ac primo quidẽ considerari possunt secundũ suam perfectionem naturalẽ, & quatenus sunt à libero arbitrio secundum uires nostras naturales, uel etiam secundũ aliquod Dei auxilium speciale antecedens gratiã gratum facientem, & amicitiã diuinam, et sic manifestum est nulla opera nostra condigna esse beatitudine. Lõgissimo enim interstitio exuperat beatitudo ualorẽ omnium talium nostrorum operum, sicut & uirtutem nostram naturalem.

Possunt tñ secundo considerari opera iustorum secundum perfectionem supernaturalẽ, quam habent à gratia, & à spiritusancto inhabitante animas ipsorum. Et si quidẽ sic considerentur, possunt etiã dupliciter considerari, uidelicet, aut secundũ ualorẽ quem ex ea perfectione sũpnaturali omnibus aliis seclusis haberent, aut secundum ualorem, quem supposita ea perfectione sũpnaturali habent ex lege, & ꝓmissione diuina. Et si quidẽ considerentꝰ seclusa lege, & promissiõe diuina, quanq; scio non deesse doctores, qui dicant, ea esse condigna beatitudine, & meritoria ipsius de condigno, quatenus fiunt uolun-

tarie propter Deum ex caritate, quam in nobis spũs sanctus facit, uel quod idẽ est, quatenus à gratia spiritus sancti procedunt, tamen, mature omnibus hincinde pensatis, adhuc crediderim nõ esse cõdigna beatitudine ulla opa nostra. Licet.n.maior multo sit ualor operum nostrorum, ut sunt à gratia, et à spũ sancto, tñ adhuc non uidetur ęqualitas inter ipsa, & beatitudinẽ, & consequẽter neq; condignitas. Est siquidẽ congruitas, & condecẽtia quædam, ut opibus, quæ sunt à gratia, & à spiritu sancto, respondeat gloria, & merces ęterna, qualis decet filios Dei. Est.n.spiritus sanctus, ut ait Paulus, pignus hęreditatis 2.Cor.1.
nostræ, et quos inhabitat, mouet in uitam æternã, iuxta illud Ioãnis. 10.4.
Fiet in eo fons aquæ saliẽtis in uitam æternã. Gratia etiã uelut semẽ est gloriæ, et per gratiã, et spiritum sanctum cõsortes simus diuinę naturę, adoptamurq; in filios Dei, quibus ex ipso iure adoptionis debetur hæreditas, iuxta illud Pauli. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Ro.8.
Dei. Si autẽ filij, & hæredes. Sed quantũcunq; ista magna sint, & ualorem operum iustorum uehementer augeant, tñ adhuc multo inferiora sunt beatitudine, neq; exæquare uident̃ æternum illud gloriæ, & beatitudinis põdus. Atq; ideo etiam de istis opibus secundum istam perfectionẽ supnaturalẽ potuit, ut credimus uere, dicere Paulus non esse condignas passiones huius tpis, quãtęcunq;, & qualescunq; illæ sint, ad futurã gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Si uero considerẽtur secundũ ualorem, quem Deus dedit operibus iustorum sic perfectis ex promissione sua, et condicto, siue ex lege, quã fecit de retribuenda beatitudine istis operibus, et mouendo ipsos iustos per sua bona opera in eã beatitudinem, tunc uere condignæ sunt passiones huius tẽporis ad futurã gloriam. Aequalitas.n.iam aliqua est inter ipsa, & beatitudinẽ, qñ illa omnia habent, quæ requirunt̃ ex lege Dei, ut eis respondeat beatitudo. Et beati Pauli uerba exponẽda sunt de opibus nostris secundũ ualorẽ, quem habent à perfectione sua naturali, uel supernaturali seclusa lege ista, & liberali Dei promissione. Non.n.eò spectabat Paulus, ut minueret ualorẽ, quem opera iustorũ habent ex pacto, & condicto liberali Dei, sed eò potius, ut minueret ualorem, quem opera nostra habẽt à nobis, quantũcunq; sancti simus. Et cum iudicaret inæqualia esse, quæ hic patimur, & minora multo ipsa beatitudine, aperte uoluit docere, nõ debere esse graue, qđ statim indixerat. Si tñ compatimur, ut glorificemur. Ad quod satis erat dicere magnopere excedere gloriã, quæ nobis est reposita, oẽs passiones huius uitæ, & ex se impares ualde esse ad tantũ & tam excellens præmium,

neq; esse aliquid causæ, ut uel iniquissimus iudex debeat iudicare ini quissimā legem, quā Deus statuit, ut per labores & tribulationes ingressus pateat ad gloriā. Vnde et in statim adiūctis satis habuit osten dere hūc excessum beatitudinis ad nostra opa ex eo, quòd ab uniuer sa creatura expectat tēpus illud, quo reuelabitur gloria filiorum Dei. Atq; ita est intelligendus ille mirificus uerbi Dei præco Chrysostomus, cum ait. Quid dignum facimus in hoc sæculo, ut participes dñi nostri in regnis cœlestibus fieri mereamur? ita & alij precellentes do ctores qui sępe dicunt, nos esse indignos tāto pręmio, neq; debere no stris uiribus aut meritis imputare tantum beneficium, sed soli gratię Dei. Et forte doctores qui dicūt opera nostra esse cōdigna beatitudi ne, et meritoria ipsius ex cōdigno, si considerent, ut procedunt à gra tia spūssancti, hoc ideo dicunt, quia iā supponitur facta esse lex & pmissio de his, & per gratiā spiritussancti secundū istam legem simus amici, & adoptamur in filios. Atq; ego ita crediderim. s. Thomā esse interpretandū, cum his similia dicit in. 1. 2. q. ulti. arti. 3. & in cōmenta rijs tertij & octaui capituli epist. ad Rom. Si enim aduertamus quæ alijs in locis dicit, & præsertim in. 1. et. 2. arti. q. 114. primę secundæ cla re patet ipsum non ponere aliā condignitatem, nisi eā quæ est à Deo ordinante opationes iustorum ad consequendū beatitudinem, ut mer cedem earum. Et per hæc patet quid dicendū sit ad confirmationē. Eadēq; uia rñdere possumus ad secundum argumentum. Cum. n. dicit Deus præmiare sanctos supra cōdignū, intelligendum hoc est de cō dignitate quā habent opera eorum à perfectione sua siue naturali, siue supnaturali, non aūt de condignitate quā habent ex lege & pacto di uino. Et gratis omnino crediderim dici, quòd quidā dicunt Deū ex benignitate sua adijcere sanctis aliquem gradum beatitudinis supra eos, qui ex lege respōdent ipsorum operibus. Cum. n. ipsa beatitudo lō gissime excedat oēm ualorem nostrorum operum, & in hoc satis indicetur benignitas Dei in nos, qui & legē de mensura adeo super effluenti statuerit, nihil opus est, & alios etiā gradus adijci ad eos, quos meremur per opera, ad manifestandū Dei liberalitatem. Et doctor subtilis in. 1. d. 17. q. 1. arti. 1. tantū dicit forte Deum præmiare ex mera liberalitate, ultra id ad quod de cōi lege actus esset acceptandus. Quādoq; dicit, non semper. Et si certi aliqui gradus semper adijciūtur, cur non & eos, sicut & alios sub meritis nostris cōprehendemus, cum hoc ipso q; Deus perpetuo hoc facit, de lege uideant respōdere nostris meritis? Et cum non maior liberalitas, uel benignitas Dei in

nos una uia quam altera ostendatur, cur non etiam credatur Deus eos comprehendisse sub illis, quos benignissime statuebat respondere nostris actibus? Decet quidem magnificos & liberales principes supra id, quod opera suorum merentur, aliquod uelut auctarium bene de se meritis adijcere. Sed ubi præmium aliquod certum statutum est, quod longe exuperet ualorem omnium meritorum, et semper etiam aliquid ei premio adijcere, neque iustum est, neque conueniens, sed pluralitas liberalitatum sine ulla necessitate. Similiter etiam, cum dicitur puniri malos citra condignum, nequaquam hoc est sic intelligendum, quasi puniantur leuius, quàm statuerit Deus eos puniri, hoc enim quandam includere uidetur repugnantiam, aut certe dissonantiam ad legem communem, sed ideo malos credendum est puniri citra condignum, quia leuiores Deus statuit pœnas omnibus peccatis quàm ipsa peccata mereantur.

Ad tertium argumentum dico optime quidem conuinci rationibus in eo allatis inter nos et Deum nequaquam esse stricte iustitiam, fatemurque tribus nominibus esse magis attenuatum ius nostrum ad gloriam, quam sit ius, quod filij habent ad aliqua præmia conferenda eis à suis parentibus, immo & quam sit ius seruorum ad aliqua habenda à suis dominis propter obsequia eis præstita, quod quidem tenuissimum est. Excedit enim ius diuinum supra nos, ius paternum & dominatiuum, quia exuperat gloria multo plus nostra opera quàm possint excedere præmia parentum uel dominorum, merita, filiorum uel seruorum. Et nos multo plus obnoxij & adstricti Deo sumus, quam sint ulli filij suis parentibus, & quam serui omnes suis dominis. Neque mereri apud Deum possumus, nisi ipse det unde mereamur. Neque enim inuenerit, quod exigat, nisi donauerit quod inueniat, ut pie et pulchre ait Aug. Atque ideo dictum putamus à Paulo. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quia nihil habemus quod domino demus, nisi munera sua, & hæc ipsa munera de se digna non sunt, ut præmium aliquod apud Deum mereantur, præsertim tantum quantum est beatitudo. Sed cum his stat, ut mereri possumus de condigno beatitudinem ex promissione, qua se Deus benignissime uoluit nobis adstringere, inito nobiscum pacto de conferenda beatitudine, siquidem bene operemur. Neque maius aliquod ius in operibus sanctorum ponimus respectu beatitudinis asserentes ea esse meritoria de condigno, quàm istud quod ei placuit ex sua benignitate nostris opibus, & nobis ipsis impartiri. Sicut enim cum populo Israelitico pepigit fœdus de introducendo eum in terram promissionis, & prosternendis ante eum omnibus suis hostibus, ut patet Exodi. 23. et. 24. & ad Hebr. 9.

immo de faciendo eum populũ excelsiorē cunctis gentibus, ut patet Deuterono.26.et.28. siquidē seruaret mādata ipsius, ita & cũ omnibus modo iniuit fœdus & pactũ de introducendis illis in regnũ cœlorũ, quod uere est terra promissionis, et terra uiuentiũ, siquidē seruēt
Matth. 19. mādata ipsius. Et hoc pactũ annuntiauit sæpe per seipsum, sed apertissime cũ adolescenti cuidā dixit. Si uis ad uitā ingredi, serua mādata. Annuntiari etiā præcepit ubiq; terrarũ fœdus istud inter nos et ipsum initũ cum alibi, tum uero aptissime cũ dixit suis apostolis. Eun-
Matth. ulti. tes in mundũ uniuersum prædicate euangeliũ omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui uero nõ crediderit, cõdemnabit. Et ius istud ad beatitudinē fundatũ in ipsius promissiõe & lege sufficere dicimus ad meritũ de condigno supposita operũ dignitate, quā habent iusti ex habitatione spũssancti, & ex gratia, quæ fit in eis fons aquę salientis in uitā æternā. Est etiā & unum aliud in opibus iustorũ, propter qđ nullus deberet timere ea dicere esse meritoria de cõdigno beatitudinis. Innitunt. n. meritis Christi, qui absq; dubio meruit omnibus suis mēbris beatitudinē ex cõdigno. Et qui-
10.3. cunq; saluātur, mēbra prius efficiunt Christi, ut saluentur. Nemo. n. ascendit in cœlũ, sicut ipse dicit Nicodemo, nisi qui descēdit de cœlo. Et necesse est in unitatē Christi concurrere, et quodāmodo unũ cum eo fieri, ut saluemur, et Christus ipse ascendat in cœlum, qui descēdit de cœlo. Atq; ideo quatenus operationes iustorum Christi innitun tur meritis, suntq; operationes quodāmodo Christi ipsius, quia suorum membrorum, condignitas certe est inter ipsa, & beatitudinem, saltem supposita lege & promissione diuina.

S.Bona. in.2.di. 27.q. ult. Ad confirmationē huius tertij argumenti respondent quidā non esse necessariũ ad meritum de condigno, ut prēmiũ, cuius est meritũ, sit ei debitum, sed satis esse si meritũ sit dignũ tali præmio, et ex ordinatiõe diuina tale præmiũ semp respondeat ei merito. Alij concedũt propter merita de cõdigno Deum cõstitui debitorē gloriæ, sed sibi, sed suæ legi, sed suę promissiõi, non nobis. Sed crediderim nõ esse inconueniēs concedere cũ doctore nostro subtili, & cum diuo Bonauē tura, & Ricardo, et alijs Deũ ex sua lege & promissiõe debere eā iu-
2.Tim. 4. stis. Paulus. n. beatitudinē repositā sibi pro suis laboribus appellauit coronā iustitię, et eam sibi à iusto iudice reddendā constāter asseruit.
Heb.6. Et ad quosdā ita ait. Nõ. n. iniustus est Deus, ut obliuiscatur opis uestri, & dilectionis, quā ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, et ministratis. Et.2. ad Timoth.2. Fidelis sermo, ait. Nā si con

mortui sumus, et cōuiuemus, si sustinebimus, & cōregnabimus, si negauerimus, et ille negabit nos, si nō credimus, ille fidelis ꝑmanet, negare seipsum non pōt. Quòd si corona est iustitiæ beatitudo, et ad iustū iudicē spectat eā reddere bene certātibus, et cursum consummātibus, q̄d satis expressit Paulus illis uerbis, Reposita est mihi corona iustitiæ, quā reddet mihi dn̄s in illa die iustus iudex. non. n. sine causa iustitiæ, et iusti iudicis meminit, Si et Deus seipsum negare non pōt, et perinde fideliter uitā et regnum se cōfitentibus ore et ope præstat, ac negat se negātibus, et iniustus nō est, ut obliuiscat̄ tribulationum, quas ꝓ illo quis susceperit, quid supest, nisi ut uere credamus, et dicamus ipsum ex sua lege et promissiōe debere nobis beatitudinē, & nostra opa uere esse illius meritoria ex cōdigno, qn̄quidē eā merentur, et obtinent ex iustitia? Sed ita tamē oportet, et sobrie, & religiose, nostros semp tēperare sermones, ut dicentes Deū debere iustis beatitudinē, indicemus hoc esse non ex dignitate operū, quæ faciunt ipsi, sed ex misericordia, et benignitate dei nimia, qui nō contētus dare beatitudinē, se etiā ad eam nobis dandū adstrinxit, ut & ea re nos magis exaltaret, et suā in nos benignitatē apertius cōmendaret, certioresq̨ nos de ipsa redderet, et potētius inflecteret ad eam ꝓmerendū. Hisce enim de causis et similibus, et ut misericordia ipsius, & ueritas siue iustitia non tātum in hac uia, sed & in termino splendescerēt, meritoria nostra opa fecit esse beatitudinis ex condigno. Quòd si cui non satis uident̄ ista, quæ diximus, ut audeat intrepide Deū dicere debitorem esse nobis eoꝝ quæ nobis promisit, ut oēm dimoueat scrupulū, neq̨ trepidet, ubi nullus est timor, audiat quid dicat diuus Aug. sermone. 151. de tēpore. Laudemus, ait, fratres dn̄m, quia eius fidelia promissa retinemus, nōdū accepimus. Parum putatis, quia promissorem tenemus, ut iā debitorem exigamus? Promissor Deus, debitor factus est bonitate sua, non prerogātia nostra. Et idē sermōe. 16. de uerbis apostoli. In his quæ iā habemus, laudemus Deū largitorem, in his quæ nondum habemus, tenemus debitorem. Debitor. n. factus est, nō aliquid à nobis accipiendo, sed q̄d ei placuit promittendo. Hæc ille. Et in canone. 18. concilij Arausiani secūdi ita diffinitū est. Debetur merces bonis opibus, si fiāt, sed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiāt. Hæc ibi. Siue tamen dicamus Deum debere sibi, ut det iustis beatitudinem, siue asseramus Deum illā eis debere, q̄d in idem sanè recidit, cauendum nobis est, ut concedamus q̄d infertur, nempe Deum non posse non cōferre iustis beatitudinē. Sic enim Deus se adstrinxit ad

impartiendum beatitudinem eis, ut integra & solida ei libertas maneat ad non dãdum. Potest. n. Deus à quocunq; iusto gratiã auferre, & ea non ablata potest eum non beatificare. Quia põt facere, ut gratia non fuerit gratia, aut saltem ut non reddiderit habentes acceptos ad uitam æternã. Valet etiam Deus, & in sua habet potestate facere, ut nunq; se adstrinxerit ad dandum alicui beatitudinẽ, ut in. 1. sententiarum latissime disputabimus. Atq; ideo uerum est Deum nõ debere iustis beatitudinem in eo rigore iustitiæ quo debent homines operarijs, suis laboribus perfunctis mercedem de qua cum eis conuenerint. Itaq; inter nos, & negãtes opa iustorum esse meritoria de condigno, non est quęstio de re, quo ad hoc, an Deus possit non dare beatitudinẽ. vtriq;. n. hoc fatemur Deum posse, sed quęstio est de nomine, an his non obstãtibus debeãt dici meritoria nostra opa ex cõdigno. Et nos dicimus iure talia debere dici, et Deum uere debere illis beatitudinẽ, quia supposita amicitia, & promissione diuina cõdigna sunt beatitudine, et ualorem hñt æqualẽ ei, neq; Deus posset beatitudinẽ pro illis non concedere, nisi eã haberet potentiã ad præteritum, ut reuocare posset suas promissiones, & opa nostra facere non tãti fuisse ualoris, quanti fuerunt & sunt. Et quidem diuus Aug. 4. contra Iulianum Pelag. cap. 3. nihil ueritus argumenta ista, aperte dicit Deum fore iniustum, si non ad ipsius regnum, uerus admitteretur iustus.

Ad quartum argumentũ. Ideo apostolus gratia Dei uitam æternam contingere dixit, quia licet illa cadat sub merito etiam de condigno, postquam semel admissi fuerimus ad Dei gratiã, tamen ex gratia admittimur ad Dei amicitiam, & ex gratia in ea seruamur, & ex gratia dãtur nobis auxilia ad merendum eam, & ex gratia facta est lex, per quam eam possimus mereri, & ex gratia ea lex perseuerat, & ex gratia eum impartitur, & cõseruat ualorem in nostris operibus, & ipsa bona merita nostra quædã gratia sunt Dei. Iustissime igitur tacere potuit nomen meriti, & solo uti nomine gratiæ, ubi tanta, & tam multiplex splendet gratia, ut iure magis sit dicenda misericordia, & liberalitas, quàm iustitia. Vnde & regius psaltes inquit. Qui coronat te in misericordia, & miserationibus. Et Augusti. in de gratia, & libero arbitrio, ideo gratiam dictam ait, ipsam uitam æternã, quia licet operibus reddiť, ipsa tamen opera gratia sunt, adeo ut non tam Deus dicatur coronare merita nostra, quàm dona sua. Et conuenientissime Paulus uitam æternam gratiam appellauit. Agebat enim cum Romanis nouiter cõuersis, et alioqui supbissimis quibus

commodius erat gratiam, quàm meritum commendare. Vnde & glossa statim ante uerba in argumento citata dicit. Potuisset recte dicere. Stipendium iustitiæ uita æterna, sed maluit dicere, Gratia Dei uita æterna, ut intelligeremus Deum ad æternam uitam pro sua miseratione nos perducere, nõ meritis nostris. Et sunt hæc uerba glo. sumpta ex Aug. cap. 9. de gratia, & libero arbitrio. Et ipse diuus Augustinus in testimonio illius iam citato, licet dicat opera nostra munera Dei, & beatitudinem gratiam appellet, tamen & idem nostra ex gratia opera, merita sæpe uocat. Intellexit enim beatitudinem posse uarijs rationibus appellari gratiã, & coronam iustitiæ. Et peculiariter. c. 13. de correctione, & gratia. Gratia, inquit, uita æterna uocatur, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Et. c. 5. de gratia, & lib. arb. de Pelagianis dicentibus gratiam uitæ æternæ nostris meritis reddi, ita dicit. Si merita nostra sic intelligerent, ut ipsa dona Dei cognoscerent, non esset reprobanda eorum sententia.

DE MERITIS IVSTIFICATIONIS.

QVAESTIO SEXTA.

AN fides, & alia opera concurrentia ad iustificationem peccatoris meritoria sint ipsius iustificationis? Et pro parte quidem affirmatiua illud stare uidetur argumentum commune. Si nullum meritum antecedit iustificationem peccatoris, acceptor igitur personarũ esset Deus, cum unum iustificat non alium. Nam acceptio uidetur personæ cum alicui confertur beneficium aliquod, posthabito altero, si non in uno est, illius maius meritum quàm in altero. Hoc enim est respicere & accipere personam, non causam. Et si nulla sunt merita iustificationis, nullus peccator magis merebitur iustificari quàm alius. Cum igitur ex multis scripturæ testimonijs constet Deum non esse acceptorem personarum, ex eisdem uidetur consequenter col-

ligendum esse aliqua merita antecedere iustificationem, ut sit aliquid ex parte omnium, qui iustificantur, cur ipsi potius iustificentur quàm alij.

Pro parte autem negatiua stare uidetur utriusq; instrumēti pagina, quæ gratis & absq; argento & ulla commutatione, & uere pro nihilo saluari & iustificari nos asserit.

Pro plena solutione huius quæstionis, & earum omnium quæ tractandæ supersunt, quæ quidem ad hanc spectant, licet claritatis causa à nobis distinctæ sint, præmittam primo quasdam suppositiones seu adnotamenta. Secundo ad quæstionē istam simpliciter & absolute, respondebo, & responsionē apertis argumentis firmabo. Tertio ad apparentia, quæ contra fieri possunt, argumenta respondebo. Volo enim quantum tenuitas nostra præstare hoc poterit, accuratius tractare, & disputare dubiū istud de meritis iustificationis nostræ, quod iā inde ab undecim retro annorū cēturijs, & aliquāto amplius, felicissima & præclarissima ingenia uehementer diuexauit.

Notandum igitur est primo tres celebres, de hac quæstione præcessisse sententias. Quidam enim simpliciter, & absolute concesserunt iustificari peccatores ex meritis. Alij econtrario absolute asseruerunt neminem iustificari ex meritis, nullaq; prorsus merita antecedere gratiam iustificationis. Alij uero mediam quandam secuti sunt uiam, concedentes cum posterioribus, peccatores non iustificari ex meritis de cōdigno, sed interim dantes hoc prioribus, quòd tamen iustificentur ex meritis de congruo. Et primam quidem sententiam, uel potius errorem, defenderunt olim Pelagiani tempore Innocētij primi. Vt enim refert fortissimus hæreticorum malleus Augustinus in cap. 88. libri de hæresibus, inter cæteras, quas illi defenderunt, hæreses, & hanc quoq; asseruerunt, gratia Dei secundum merita nostra datur. Et in libro de prædestinatione sanctorum cap. 13. Hoc esse dicit Pelagianorum, ut gratiam Dei non dari, nisi secundum merita nostra contendant. Et in principio Hypognosticon, inter alios errores Pelagianorum, & Celestianorum, & hunc quoq; cōputat, meritis operū à Deo gratiam unicuiq; dari. Et in c. 8. lib. 4. contra Iulianum Pela-

gianum, dicit Pelagium in Palæstinorum episcoporum cognitione damnasse hanc sentētiam. Et in libro de gratia Christi contra Pelagianum, & Celestium cap. 3. refert eum hāc hæresim abiurasse, & condemnasse in Palæstino concilio, sed hoc queritur ꝙ in libris quos edidit, pro libero arbitrio, nihil aliud sentire cōperiatur, quàm id quod dānasse uidebatur. Et ca. 31. eiusdem libri ex ipsissimis illius uerbis in epistola ad Innocentium papam, ostēdit reuocasse eum, quod damnauerat. Et in cap. 5. de gratia & lib. arb. ex posterioribus illius libris fallaciter eum dicit anathematizasse, ne uidelicet anathematizatus inde exiret. Atq; ita lib. 1. contra Iulianum Pelagianum seductos fuisse, dicit ab eo. 14. Orientales episcopos, qui eum catholicum pronunciarunt existimantes eum uere anathematizasse, quæ anathematizauit. Et in libro primo contra duas epistolas Pelagianorum cap. 4. idem queritur, quòd in libro de gratia Christi. Et cap. 19. ficto eum corde id damnasse, ne damnaretur ipse uidelicet, & hoc ipsum conuincit cap. 5. libri secūdi, quia Pelagiani fatum nos asserere contēdebant, nomine gratiæ, quia dicimus gratiam, non secundum merita nostra dari, sed secundum misericordissimam Dei uoluntatem. Et id nobis ab eis obiectum esse. c. 8. lib. 4. contra Iulianum Pelagianū rursus affirmat. Et libro quarto cōtra easdem epistolas cap. 6. iterum ait non corrigendo, sed timendo Orientales iudices, eam sententiam damnasse. Et Innocentius papa huius nominis primus in epistola, qua respondet quinque episcopis, qui ad eum de Pelagio scripserāt, aperte uidetur hoc ipsum innuere. Dicit enim sibi persuaderi non posse, quòd se tota uirtute in eo concilio purgauerit, neq; se eadem re aliquod fide dignū testimoniū à patribus qui in eo cōcilio conuenerāt, accepisse. Eandemq; sententiam post Pelagium Britonem defenderūt Iulianus & Celestius, ut constat ex libris, quos aduersus eos edidit idem Augustinus, & postquam hæc hæresis opera præcipue diui Augustini, & autoritate sedis apostolicæ extincta fuit, denuo bis suscitata est in Anglia, referēte Beda, in ecclesiastica historia. Reuixit & postea in Scotia, teste magistro Thoma Bradabaerdino decano Londouiarū, in summa cōtra Pe

RO.11. lagianos. Qui & asserit in eodem errore, fuisse Cassianum, sed prospere à Prospero ea de re castigatū. Tribuere uidet & errorē istū Iosephus Saducæis, & ante illos Nemroth, cū dicit eos suasisse, non Deo, sed proprie uirtuti felicitatē adscribere.

Secundam uero sentētiam tuetur apertissime sanctus Thomas flos nimirum theologiæ scholasticæ, in prima secundæ, quæstione ultima, articulo quinto, & in commentarijs Pauli,

RO.4. ad Romanos, cap.4. in quibus locis constanter asseuerat, & confirmat, nullum esse in peccatore meritum, suæ iustificationis, neq; ex congruo, neq; ex condigno. Et eādem sententiam tenēt noster Nicolaus Lyranus, super Ioānis primum caput, Thomas Vualdensis in libro de sacramentalibus, & ualens ille Gregorius Ariminensis, maximus & studiosissimus diui Augustini propugnator, in.2.distin.26.

Tertiam uero opinionem defendunt theologi recentiores, Gabriel, Maioris, Almaynus, & similes, & ante illos, ne adeo noua existimetur, uidetur iam tempore doctoris subtilis fuisse hæc opinio communis in scholis. Quanquam enim in secū do, distinctione.5. statim in principio dicit, quòd si gratia data fuisset angelis bonis, ex meritis uel præuisis, iam gratia non esset gratia, & in quodlibeto.17. articulo.2. aperte asserit, ad hoc quòd aliquis actus sit meritorius, requisitum esse, ut sit specialiter Deo acceptus, tanquam dignus eo præmio, quod est reddendum pro eo, & ex his quæ subdit, solum uidetur ponere actus meritorios in habentibus charitatem, tamen aliàs sæpe actus prærequisitos in adultis ad suam iustificationem indifferenter uocat dispositiones, seu merita de congruo, ad remissionem peccati, ut potest peculiariter in eo uideri, in quarto, distinctione.14. quæstione secunda. art.2. et in primo. d.17. q.1. art.1. litera. G G. dicit attritum mereri ex congruo iustificationem. Et diuus Bonauentura, licet in secundo, distinctione 28. in dubijs circa literam magistri, dicat non contingere, ut quis mereatur primam gratiam, quia est fundamētum omnis meriti, & donum pure gratuitum, tamen ex illis quæ ibi subnectit, & alibi, dicit, satis indicat se ista intelligere de merito ex condigno, & non de merito ex congruo. Et utcunq; hi docto-

res senserint, certe ipse magister sententiarum, quamuis aliqua dicat in secũdo, distinctione. 26. ex quibus uideri posset tueri primam gratiam, qua homo iustificatur, non cadere sub merito, tamen aperte in distinctione. 27. quarto, quinto, & sexto, cap. tenet eam cadere sub merito, & aliqua hominis merita eam præcedere.

Vt autem uideamus, quæ istarum opinionũ magis amplectenda sit, secundo præmittendum est gratiam iustificationis tripliciter posse accipi. Primo quidem pro gratia gratum faciẽte, qua formaliter iustificamur, & efficimur iusti & amici Dei. Secundo uero pro gratia gratis data, qua Deus nos adiuuat, & peculiariter mouet, ut ea efficiamus quæ prærequisita sunt, ut obtineamus gratiam & amicitiam ipsius, reconciliemurq; ipsi. Tertio gratia iustificationis potest accipi generaliter, ut sub se comprehendit gratiam in prima & secunda significatione, ita ut gratia iustificationis dicatur, quidquid gratis à Deo fit, ut nos iustificemur. Et hoc pacto uidentur patres nostri in concilio Mileuitano loqui de gratia iustificationis, & Augustinus in libris quos multos edidit, contra errores Pelagianorum. Vehementer autem refert sic, an sic de gratia iustificationis loquamur, ut postea uidebimus. Et nisi istarũ gratiarum distinctionem bene aduertamus & intelligamus, multa uidebuntur nobis in sacris doctoribus cõtraria, quæ tamen nullã inter se contrarietatem habent. Ideoq; istam distinctionem bene notari, & mandari memoriæ cuperem ab omnibus, qui in lectione sacrorum autorum uersantur, & non obiter neq; per transennam, sed exacte, & ad unguem quid sit probabilius in hac materia, uel argumento potius de iustificatione, nosse cupiunt. Si autem quis quærat, quo inter se differant, gratia gratum faciens, & gratia gratis data, sciat gratiam gratum facientem habitum esse quendam supernaturalem, & diuini prorsus ordinis, quem Deus infundit animabus nostris, quotiescunq; nos sibi reconciliat, & ad suam gratiam, amicitiamq; admittit, ut per illum sic simus formaliter ei grati, & amici, ut albedine sumus albi, & cognitione cognoscentes, & fide fideles, Gratia uero gratis data, non habitus est, sed auxiliũ quod

dam speciale & peculiare ipsius Dei, quo Deus peculiariter adiuuat, & potentius mouet, & inflectit potentias nostras, ut ea facere possimus, & facilius faciamus, quæ sunt necessaria ad iustificationem nostram. An istud auxilium diuina uoluntas sit, an potentia executiua, an modus aliquis uoluntatis uel potentiæ, & quibus differat à generali concursu, quo Deus ad omnia quæ fiunt, concurrat, nihil necesse est hoc in loco disputari. Quidquid enim in his dicatur, solutionem quæstionis, quam modo tractamus, non uariabit, & alioqui de his in secũdo sententiarum, distinctione. 26. qui locus huius disputationis proprius est, copiose, Deo propitio, agemus.

Tertio aduertendum est, tria esse in hac quæstione certa, & neq; inter catholicos, neq; inter hæreticos, neq; inter nos, & illos unquam, quod sciã, controuersa, duo uero esse sola, de quibus dubitatum olim est, & adhuc dubitatur, & utrinq; certatur. Et primum quidem, apud omnes certum est, aliqua esse opera uel passiones, quibus Deus peccatores paulatim trahit ad salutem, quibusq; ipsi suæ saluti, & iustificationi suo modo cooperantur. Certum enim est peccatores sensim, ac uelut gradibus quibusdam trahi ad gratiam diuinã, fide misericordiæ diuinæ, & remissionis peccatorum, fide regni cœlorum, & inferni, spe beatitudinis, & timore pœnarum, quæ peccatoribus decretæ & paratæ sunt, horrore & pœnitudine peccatorum, operibus misericordiæ & religionis, & nõnullos flagellis, nõnullos beneficijs diuinis, aliosq; exemplis & orationibus aliorum. Nouit enim sapientissimus, & peritissimus nostræ salutis artifex, quæ quibus, tanquam pharmaca, magis conueniãt, ut sanemur, quibusq; commodius, & suauius, qui nulli uult uim inferre, inflectere, & emollire possit, & ad se trahere nostras rebelles uolũtates. Et ex his qędã ipse in nobis sine nobis operatur, quædam & à nobis uel simpliciter, uel etiam adiuncto aliquo præcepto requirit. Sine fide enim, immo & sine pœnitẽtia, uel formali, uel uirtuali impossibile est peccatorẽ aliquẽ
Sap. 11. placere Deo. Dissimulat enim peccata hominũ propter pœni
Eccl. 2. tentiã. Et nisi pœnitẽtiã egerimus, incidimus in manus ipsius.

Secundum certum & indubitatũ apud omnes est, congruũ

esse & fuisse, ut Deus, qui nouit figmẽtum nostrum, nostræq; fragilitatis est conscius, quique sanabiles fecit nationes orbis terrarum, confugientes ad suam clementiam recipiat, sinumq; suæ paternæ misericordiæ illis aperiat, & ad suam gratiam admittat, neq; despiciat eos, qui amare dolent de suis peccatis, & omni humilitate & fiducia ipsius opem & misericordiam implorant Nulla est enim neq; gratior, neq; honorificẽtior uirtus in principe quàm misericordia, neque est aliquid quod diuitias suæ eximiæ & incomparabilis bonitatis apertius nobis commendare queat, quàm gratuita peccatorum iustificatio. Vnde & diuus Hieronymus, referente diuo Bonauentura, aperte dicit. Nulla maior iustitia est, quàm ignoscere pœnitenti, & ad misericordiam reuertẽti misericordiæ sinum aperire. Et diuus Augustinus audacter aliquando dixit. Si Deus non reciperet confugientes ad se, esset in eo iniquitas. Et beatus Anselmus in cap. decimo Prosologion, cum punis, ait, malos, iustum est, quia illorum meritis cõgruit. Cum parcis malis iustum est, non quia illorum meritis, sed quia tuæ uoluntati & bonitati condecens est. Et ipse dominus per Esaiam suauissime & amantissime dicit. Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum uestrarum ab oculis meis. Quiescite agere peruerse, discite bene facere. Quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam, & uenite & arguite me dicit dominus. Perinde enim uidetur ista dixisse, ac si se argui & reprehendi impune permitteret, si ista faciẽtes non reciperet ad suam gratiã, & beneficijs eos prosequeretur. Vnde & subdit. Si fuerint peccata uestra, ut coccinũ, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi uermiculus, uelut lana alba erũt. Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis.

Tertium etiam uidetur certum esse, & quidem, ut mihi uidetur, etiam manifestum in lumine naturali, Deum non teneri, neq; obligatum esse ad iustificandum aliquem, & eum recipiendum in suam amicitiam, & regni cœlestis hæreditatem. Et longe aliter sentit, quàm pàr est de diuina maiestate, & de humana infirmitate, qui putat posse quẽpiam mortaliũ, etiã si nulli culpæ esset obnoxius, facere sibi debitam amicitiam diui

nam, & ingressum ad regnum cœlorum. Et quãquam diuus Augustinus sic sæpe impugnat Pelagium, ut uideatur ei tribuere, nos posse facere debitam nobis gratiam diuinam, tamẽ quãtũuis falsa & intolerabilia Pelagius dixerit, adduci nõ possum, ut credam ipsum hoc concessisse, uel concessurũ fuisse ui alicuius argumenti, quòd tam aperte repugnat lumini naturali. Si enim nullus nostrum uim potest facere alicui homini, aut eum uolentem nolentem compellere, ut nos amet, & suorum nos bonorum omnium hæredes & participes faciat, quo modo uerisimile sit nos, qui non solum uermiculi, sed tãquam nihil sumus collati ad diuinam celsitudinem, posse facere, ut teneatur ille nos iustificare, & ad gratiam suam recipere? E quidem intolerabile prorsus apparet siue hoc quod gratis nos acceptet, siue per solam suam uolũtatem, siue etiam per gratiam aliquam creatam, posse nos tãtum apud eum mereri, ut teneatur ille dare nobis uitam æternam. Neque crediderim diuum Augustinum hoc credidisse de Pelagio. Immo ob id fortassis hoc inferebat ex dictis ipsius, ut quoniam illos non credebat in tantam insaniam, aut impudentiam uenturos, uel hoc nomine ab alijs suis placitis discederent, quòd ex illis hoc tantum & tam absurdum inconueniens sequebatur. Et profecto, ubi inter nos & hæreticos nõ semper cõuenerit de hoc, certe catholicis nunquam dubium fuit de hoc, necꝫ esse potuit. Quin & aliud uidet̃ catholicis omnibus fuisse semꝑ & esse certissimũ, nẽpe hoc, quod cum in Adã oẽs peccauerimus, ut dicit Apostolus, nemini Deus iniuriam faceret, si omnes pro merito illius peccati damnaret, necꝫ cuipiam remissum illud fuit, uel aliud letale saltem peccatum, necꝫ remitti potuit ex lege, nisi meritis, & gratia saluatoris nostri, & domini Iesu Christi, qui unus mediator est Dei & hominum, & propitiatio, & sanctificatio, & reconciliatio mundi. Omnes enim peccauerũt, ut ait apostolus, & egent gloria Dei, idest gratia Christi, qui gloria est patris. Et alibi unus pro omnibus mortuus est Christus. Et infra. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Et alio in loco. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Vt enim nemo ad mortem nisi per

RO.5. RO.3.

illum

illum, ita nemo ad uitam nisi per istum, ait Augustinus. Et si ad remissionem originalis peccati, & mortalium, ipsa sibi sufficisset stante lege Dei, humana natura, nihil profecto fuit necessaria Christi passio. Sicut enim argumẽtatur apostolus cõtra uolẽtes in lege iustificari, Si ex lege est iustitia, gratis Christus mortuus est, ita & similiter argumentari possemus cõtra uolentes in natura iustificari, Si per naturam est iustitia, & sine Christi gratia per uires naturales iustificari possumus, gratis Christus, & absq; ulla necessitate mortuus est. Estq; hoc argumentum diui Augustini in libro quodam contra Pelagianos, & concilij Arausicani canone. 21. Et ipse Augustinus super illum uersum psalmi. 30. In tua iustitia libera me, & eripe me, ita ait, Si agat Deus tãquam ueraciter ex regula legis proposita, damnandus es peccator. Hac regula si ageret, quem liberaret? Omnes enim peccatores inuenit. Solus sine peccato uenit, qui nos peccatores inuenit. Hoc ait apostolus. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Quid est. Egent gloria Dei? Vt ipse liberet, non tu. Quia tu te liberare non potes, indiges liberatore. Quid est quod te iactas? Quid est quòd de lege & iustitia præsumis? Non uides quid intus confligat in te, de te, aduersum te? Hæc ille. Diffiniuitq; hanc ueritatẽ Innocentius huius nominis primus in rescripto ad conciliũ Carthaginense his uerbis. Dum homo sui liberi arbitrij inconsultius utitur bonis, in præuaricationis profunda demersus est, & nihil quemadmodũ exinde surgere posset, inuenit, suaq; in æternũ libertate deceptus huius ruinæ latuisset oppressu, nisi eum postea Christi per suam gratiam releuasset aduẽtus. Approbauitq; ista uerba Cœlestinus papa huius nominis primus cap. 4. suæ primæ epistolæ, idemq; diffiniuit his uerbis. In præuaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eũ gratia Dei miserantis erexerit. Idem etiam diffiniuit idem Innocentius in epistola ad Mileuitanum concilium. Vbi ita ait. Primum hominem libertas ipsa decepit, ut dum indulgẽtius frænis eius utitur, in præuaricationis præsumptione concide

rit. Neq; ex hac potuit erui, nisi ei prouidentia regenerationis, statum pristinæ libertatis Christi domini reformasset aduentus. Approbauitq; hæc uerba Cœlestinus, ubi supra cap. 7. Et quãuis ex nõnullis uerbis diui Augustini contra Pelagianos, & ex istis & similibus Innocentij uerbis cõtra illos aliquis colligere possit, sic dixisse eos sufficere posse nobis liberum arbitrium, ut sine gratia uel meritis Christi possimus remissionem peccatorum impetrare, & beatitudinem consequi, tamen cum attente perpendo diffinita in concilio Mileuitano contra ipsos, & ea quæ ad Innocentium Carthaginense concilium scribit, adduci non possum, ut credam Pelagium hæc sensisse. Sed ex hoc, quòd ille dicebat sine gratia Christi posse nos per liberum arbitrium implere mandata, & recedere à peccatis, conuertiq; ad Deum, Augustinus & Innocentius colligebant, & non sine apparentia, quòd non indiguissemus redẽptore, ut eum ex hoc, quòd tã aperte repugnabat scripturis, reuocarẽt ab eo, quod ipse tuebatur, ex quo & hoc uidebatur sequi.

Istis igitur utcunq; uelut certissimis, & de quibus nihil sit modo disputandum, prælibatis, quarto notãdum est duo esse sola in hac quæstione controuersa. Primum est, an sufficiat liberum arbitrium, cum solo Dei generali concursu, ad ea faciẽdum, quæ supposita lege diuina & satisfactione Christi satis sunt, ut quis perueniat, uel saltem disponatur sufficienter ad gratiam diuinam. Secundum est, an ea quibus quis peruenit, uel disponitur ad gratiam diuinam, meritoria sint, & appellari debeãt ipsius gratiæ, si non ex condigno, saltem ex cõgruo, ita, ut aliquo modo concedere possimus, gratiam primam dari adultis secundum sua merita. Quia uero ista breui expediri non possunt, ne modum excedant quæstionis, & ut omnia dilucidius habeãtur, de istis distinctis quæstionibus statim agemus. Nunc autem istis iactis fundamentis pro eis omnibus, ad præsentẽ quæstionem unica hmõi cõclusione respõdebo.

CONCLVSIO.

Nullus iustificatur ex proprijs meritis, uel quod idem est, Nemini datur gratia prima secundum merita propria.

Hæc conclusio diffinita est in concilio Palæstino cõtra Pe-

lagium, ut patet ex his quæ in principio huius quæstionis citauimus ex Augustino. Videtur etiã diffinita in concilio Arausicano secundo circa tempora Leonis primi, canone. 17. Vbi ita legimus. Fortitudinem Gẽtilium mundana cupiditas, fortitudinem Christianorum Dei caritas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per uoluntatis arbitrium, sed per spiritumsanctum, qui datus est nobis, nullis meritis gratiam præueniẽtibus. Hæc ibi. Ex quibus uidetur diffinitum esse in hoc concilio merita non præuenire gratiam, ac per hoc nunquam eam dari secundum merita. Neq; debet alicui leuis esse huius concilij autoritas. licet enim generale non sit, tamen diffinitiones eius, diffinitiones sunt apostolicæ sedis, quæ errare nõ potest in diffinitionibus fidei. Vt enim patet ex principio illius concilij, non nouos aliquos canones condiderunt patres, qui in eo conuenerunt, sed transmissa sibi capitula à sede apostolica subscriptionibus proprijs firmarunt.

Sed quoniam neq; argumenta ulla pro hac conclusione ibi ponuntur, neq; quibus fuerunt patres Palæstini concilij commoti, ut Pelagium compellerẽt eam asserere, satis scimus, neq; aliquam aliam diffinitionem pro ea, uel sedis apostolicæ, uel concilij generalis licuit inuenire, ne aliqui eam reuocent in dubium, sicut plæraq; alia iam olim certa & diffinita ab ecclesia, reuocare in dubium hoc tẽpore cœperunt, ostendam hãc conclusionem certissimam esse, primo quidem testimonijs scripturæ apertissimis, secundo uero testimonijs sanctorum doctorum, tertio & aliquot argumentis collectis ex quibusdam, notis partim fide, partim lumine naturali.

Ex scripturis uero quadrupliciter uidet̃ posse probari hæc conclusio. Primo omnes qui iustificantur, iustificantur gratis. Ergo nullus ex meritis. Secũdo nullus iustificatur ex debito. Ergo neq; ex meritis. Tertio. Nemo iustificatur ex operibus, aut secũdum opera. Igitur neq; ex meritis, neq; secũdũ merita. Quarto. Nullus reddit aliquid Deo, ut ei retribuat suam primam gratiam. Ergo nulli ea confertur ex meritis. Nescio an aliæ uiæ possint ex scripturis haberi ad confirmandum hanc conclusionem, Sed præstat & ipsa scripturarum loca in me-

dium producere, & in eis aliquantisper expatiari, ut apertio ra sint omnia, & confirmatiora. Et quoniam in Paulo euidētior & clarior apparuit gratia diuina, dum mirabiliter ille conuersus est, quo tempore audacius, immo uere furiosius persequebatur ecclesiam Dei, & pro quibus summo supplicio dignus fuit, beneficium, misericordiamq; pro damnatione, & pro pœna consecutus est gratiam, unde & postea ille nō ingratus gratiæ diuinæ fortissime omnium, & acerrime pro ea cōmendanda dimicauit, intermissis aliorum prophetarū & apostolorum testimonijs, omnia ex unius ipsius epistolis confirmabimus.

Primus itaq; locus, qui ad probandum hanc conclusionem induci potest, habetur in capitulo tertio epistolæ quam scripsit ad Romanos, ubi ita ait, Iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Si gratis. Nō
Esa. 55. ergo ex meritis, sed ut uerbis dicamus Esaiæ absq; ullo argento operum, absq; ullo pretio meritorum, absq; ulla commuta-
Psal. 33. tione, & quod significantissime psalmista dixit. Pro nihilo saluat & iustificat. Neq; uacat quod adiungitur. Per gratiam ipsius. Tanquam enim non satis esset dixisse gratis, nequis dicet, Gratis quidē iustificamur, sed per merita nostra, addidit, ut hoc excluderet. Per gratiam ipsius. Hoc est. Non per merita nostra, non per iustitiam, quæ merita nostra præmiat, sed per gratiam ipsius, per gratuitam, & omnino indebitam uolūtatem ipsius, & benignissimam misericordiam, & beneuolentiam in nos. Si enim per gratiam ipsius, non utiq; per merita nostra. Vnde sæpe aliàs ipse Paulus, ut excludat omnia merita, gratia saluatos nos & iustificatos asserit, & seipsum gratia Dei esse quod erat. Verissime enim ille potuit dicere quod regius psaltes. Saluum me fecit, quoniam uoluit me. Ne autem, dum sic constanter stabilit gratiam Dei, merita Christi eum etiam excludere existimaremus, sicut & nostra, adiecit per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Non enim aduersantur merita Christi gratiæ diuinæ, quia & ipsa eximia quædā Dei gratia in nos sunt. Quare & addit statim. Quē proposuit Deus propitiatorem. Dei enim gratia, non meritis nostris, datus est nobis talis inter nos & ipsum mediator, qui reconciliaret

nos Deo, & propitiatio esset nostrorum omnium delictorũ. Et ne aliquis neget istas consequentias, Si gratis, non ergo ex meritis, Si per gratiam, nõ ergo per merita, confirmare possumus totum hoc argumentum, & probare istas consequentias ex illis, quæ idem Paulus cap. undecimo, huius eiusdem epistolæ subdit. Cum enim uellet probare eos Iudæos, qui suo tempore saluabãtur, non iustificatos fuisse ex operibus, Reliquiæ, ait, secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioqui gratia, iam non est gratia. Vides Paulum easdem omnino facere cõsequentias, quas & nos fecimus. Vides ut prorsus contraria existimauit iustificari ex operibus, & iustificari ex gratia. Cum igitur iustificari ex meritis, magis aduersetur iustificationi ex gratia, quàm iustificari ex operibus, plus enim meriti, & minus gratiæ significare uidetur iustificari ex meritis, quàm iustificari ex operibus, si uim ipsam spectemus uocabuli, meritum, sequitur & cõtraria similiter esse existimanda, iustificari ex meritis, & iustificari ex gratia. Atq; ideo si iustificamur gratis, profecto ut iam intulimus, non ex meritis. Contraria enim ista inter se sunt. Et bene Paulus uidit hæc sibi inuicẽ aduersari. Si enim quis obtinet aliquid ex suis meritis, iam ergo eorũ meritorum pretio, & non gratis illud consequitur. Itaq; sicut Paulus contra eos, qui dicebant Iudæos iustificatos ex operibus, optime argumẽtatus est ex eo, quòd iustificati sunt ex gratia, & si gratia, iam non ex operibus, ita immo quantum existimo instantius & rigidius argumentaretur contra dicentes, nos iustificari ex meritis. Si ex gratia, non ergo ex meritis. Alioquin gratia iam nõ est gratia. Vnde ut & manifestius istam Dei gratiam, quam nulla antecedunt merita nostra, commendaret, ad Ephesios scribens in Christo, dicit, nos habere redemptionem & remissionem peccatorum, secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis. Et paulo post addit. Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati. Ideo enim & diuitiarum gratiæ, & misericordiæ diuinæ meminit, & nimiæ ca-

ritatis suæ in nos, & nos uiuificatos esse dixit, cum mortui eramus peccatis, ut intelligamus nos nullis nostris meritis, hoc tātū beneficiū salutis nostræ esse consecutos, sed sic gratis, & ex gratia esse iustificatos, ut ea nulla prorsus merita nostra anteuerterint. Secundus locus, ex quo probari potest nostra conclusio, est in eadem epistola cap. 4. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei uero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Ex istis uerbis dupliciter possumus confirmare nostram conclusionem. Primo. Omnis qui iustificatur, habet gloriam apud Deum. Nullus uero qui iustificatur ex meritis, habet gloriam apud Deum. Ergo nullus qui iustificatur, iustificatur ex meritis. Consequētia est infallibilis in secundo modo secundæ figuræ. Et maior manifesta est. Nisi enim qui iustificatur, haberet gloriā apud Deū, non uera, sed falsa esset talis iustitia. Minor uero patet ex illis uerbis. Si Abrahā ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Si enim Abraham per iustitiam ex operibus, nō habet gloriam apud Deum, neq; haberet per iustitiam ex meritis. Et si Abraham non potuit ex meritis obtinere gloriam apud Deum, neq; poterit quispiam alius. Par enim est de ipso, & de alijs ratio.

Secundo ex hoc loco possumus firmare nostram conclusionem hoc pacto. Nullus iustificatur ex debito, ut ex dictis satis patet. Ergo nullus iustificatur ex operibus, & consequenter neq; ex meritis. Consequentia probatur ex illis uerbis. Ei autē qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Patet enim ex his uerbis, eum qui iustificaretur ex operibus, non iustificari ex gratia, sed ex debito. Ita enim probat Paulus quòd si Abrahā iustificatus esset ex operibus, non haberet gloriam apud Deum, quia omnis qui habet gloriam apud Deum, habet illam ex gratia, & merces respondens operibus est ex debito. Cum igitur necessarium sit

concedere neminem iustificari ex debito, necessarium erit cõsequenter concedere neminem iustificari ex operibus, uel ex meritis. Consequitur enim opera, uel merita debitum mercedis, & ratio gratiæ repugnat rationi mercedis, sicut & inter se opponuntur, fieri aliquid secundum gratiam, & fieri secundũ debitum. Vnde & ad explicandum magis neminẽ iustificari ex opibus uel meritis, subiecit statim. Sicut & Dauid dicit beatitudinẽ hominis, cui Deus acceptã fert iustitiã sine operibus.

Tertius locus aperte faciens pro nostra conclusione est ad Romanos cap. 3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coràm Deo. Si enim nullus iustificatur ex operibus, neq; iustificabitur ex meritis. Perinde enim est iustificari ex meritis ac iustificari ex operibus, aut certe magis aduersatur gratię diuinæ iustificari ex meritis, quàm iustificari ex operibus. Et ponderandum est, ad hoc ista uerba dicta esse à Paulo, ut patet ex antecedentibus, ut per hæc ostenderet omne os debere obstrui, neq; habere posse mortalẽ, unde gloriari merito posset, & nisi gratia diuina misericorditer subuenisset, reum esse potius omnem mundum Deo, quando nullus ex operibus legis iustificari potest corã illo. Vt enim si ex operibus legis homines iustificarẽtur, haberẽt quid Deo possent obijcere, neq; in totum deberent os obstruere, ita etiam si iustificarentur ex meritis. Et si cum non iustificantur ex operibus, iustificarẽtur ex meritis, non sufficiẽter probasset, omne os debere obstrui, & reum esse omnem mũdum Deo, quia ex operibus legis nõ iustificabitur omnis caro coràm illo. Sed quia Paulus intellexit, id quod uerissimum est, impossibile esse quẽpiam iustificari ex meritis, si iustificari non potest ex operibus, & temperantius magisq; sobrium esse ex operibus, quàm ex meritis, & reiecta iustificatione ex operibus, reiectam etiam esse ex meritis, ideo constãter asseruit omne os debere obstrui, quia ex operibus legis non iustificabitur aliquis coràm Deo. Et consequẽter in tota epistola pro eodẽ accepit ex operibus, pro quo nos ex meritis. Et cũ uellet probare in nono cap. nullam dari causam ex parte nostra prædestinationis diuinæ, nullaq; in nobis esse illius merita, contentus fuit dicere, non ex operibus Iacob

fuisse dilectum, & mox adiūxit, Sed ex uocante, tanquam nō restaret, ut uere nō restabat alia causa, unde id posset esse, quod non erat ex operibus, nisi ex uocante. Eademq; ratione cum dixisset. Non est uolentis neq; currentis, addidit, sed Dei miserentis. Et infra cap. decimo, hoc fuisse dicit impedimēto Israeli, quominus apprehēderet iustitiā, quia non ex fide, sed quasi ex operibus eā quærebat, hoc est, ut in secūda quæstione exposuimus, quasi ex meritis, & uelut sibi propter sua opa debitā.

Quartus locus fauens eidem conclusioni est ad Ephesios secundo. Gratia, inquit Paulus, estis saluati per fidem, & hoc nō ex uobis. Dei enim donum est, non ex operibus, ut nequis glorietur. Ipsius enim sumus factura creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Perpende bene quisquis hunc legis textum Paulinum, & uidebis tot penè esse testimonia hic ꝓ nobis, quot sunt uerba. Gratia, inquit, estis saluati. Si gratia quomodo ex meritis? Et hoc nō ex nobis adiecit. Si ex nostris meritis, quomodo nō ex nobis? Profecto qui dixit nos non saluari ex nobis, dixisset etiam & constantius non saluari ex nostris meritis. Nam & id ex nobis est, quod ex nostris meritis est. Et ne ideo quispiam putaret ex nobis nos saluari, quia saluamur per fidem, diligentissime hoc cauit apostolus adijciens fidem Dei donum esse, neq; ex operibus contingere, ut nequis glorietur. In quibus uerbis satis esse indicauit, ut aliquid diceretur non esse, ex nobis, si illud contingeret per id quod prorsus Dei donum est. Quare cum opera per quæ iustificamur, Dei dona, & quidem eximia & præcellentia sint, saltem in hoc attemperare deberemus sermones nostros ad sermones Pauli, & dicere nō ex nobis, neq; ex nostris meritis iustificari. Quòd si ipsa fides non contingit alicui ex operibus, multo magis neq; ipsa gratia, quæ longissime præstat fidei. Et si per hæc amputata est omnibus, omnis occasio gloriandi, utiq; & amputata sunt omnibus omnia, in hac parte merita. In eo enim quod ex meritis contingit, occasio non deest gloriandi. Apertiora & hæc fecit, cum adiunxit. Ipsius sumus factura. Ne suis enim quis adscriberet uiribus, aut industriæ, aut uirtuti, non tu te, inquit, fecisti, sed ipsius es

factura,

factura, & quidquid es, gratia ipsius es. Neq; uacat suo pondere, quod sequitur. Creati in Christo Iesu. Indicatur nanque in his uerbis, hoc ipsum quòd gratia Dei sumus, per Christum Iesun nobis cõtingere. Propter ipsum enim & per ipsum defluunt ad nos beneficia diuina, nosq; illa participamus. Et quòd creatos nos dicit, tacite admonet, ita nobis esse spiritale, quod per gratiam accipimus, absq; ullis nostris meritis contingere, sicut & esse naturale, in quo quis creatur, quo manifestũ est nulla posse priora esse merita, quia operatio essentia est, & uirtute posterior. Et hac ratione, & ibidem, & aliàs non semel, mortuos nos dicit fuisse Paulus, tum cum eramus in peccatis. Et Ezechiel uidet nos in ossibus aridis & siccis uehementer, quæ neruis, carne, & cute, & spiritibus carebant, ut intelligamus non nostris uiribus, aut meritis suscitatos esse ad uitã spiritalem. Quis enim mortuorum se exsuscitet? Sed hoc ipsum nobis per unam Dei gratiam potest contingere, sicut & ipsa resurrectio à mortuis. Et eadem de causa Christus, apud Ioannem, iustificationem nostram, natiuitatem appellat. Et Pau- Ioan.3.
lus ad Titum regenerationem, Et Ioãnes ipse, & Iacobus ge- Tit.3.
nerationem, ut discamus ex his omnem nostram iustificatio- I.Io.5.
nem & gratiã Deo soli tribuere. Quis enim se edit in lucem? Iac.I.
Quis se generat? Quis regenerare se potest? Ideo etiam & regeneratos per hanc gratiam iustificantem, Paulus & alij apostoli nouam creaturam, & nouum hominem appellarunt. Et Dauid olim eam sub nomine creationis, & renouationis prædixerat dicens, Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ, ut uni saluatori, & creatori omnium, hoc tantum beneficium integrum & solidum assereret. Neq; satis commode interpres uulgaris uertit, quod sequitur ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς in operibus bonis. Quanquam enim & hoc quoq; nõ incommode scio esse expositum ab aliquibus grauissimis autoribus, tamen commodius erat, & expedientius non sic uertere, ne inde quis ansam sumeret suis operibus imputandi suã creationem in Christo Iesu. Nihil enim magis alienum à Paulo, qui ubique eam gratiam operibus nostris abrogat, & uni Christo ex asse adscribit. Sed uertere oportebat. Ad opera bo

na, ſicut alij græce doctiores uertunt, & non ſenſus modo, ſed & ipſe græcæ præpoſitionis ἐπὶ uſus magis poſtulabat. Ne enim nos creatos in Chriſto Ieſu exiſtimemus, ut dormiamus interim, & ocio languẽtes torpeamus, inertemq́ utcunq́ tranſigamus uitam, creatos nos admonuit ad opera bona. Et ne ipſa opera bona nobis tribueremus, adiecit tãdẽ. Quæ præparauit Deus. Hoc eſt quæ præſtituit & præordinauit Deus, dum ea lege ſua docuit, & ad ea nos alto conſilio uoluntatis ſuæ deſtinauit, ut in illis ambulemus. Sunt etenim & ipſa opera bona beneficia quædam diuina, ſub diuina clauſa prædeſtinatione, quatenus ipſa præparatio eſt beneficiorũ Dei, ut Auguſtinus & copioſe & erudite docet cap.10. de prædeſtinatione ſanctorum. Sed nimium nos remorantur theſauri huius præcellentis apoſtoli. Transeamus itaque in aliud eiuſdem pro nobis teſtimonium.

Quinto igitur probare poſſumus, & fulcire eãdem concluſionem illis uerbis quæ ad Titum ſcribit. Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuã miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritusſancti, quem effudit in nos abũde, ut iuſtificati gratia ipſius hæredes ſimus ſecundum ſpem uitæ æternæ. Hæc ibi. Rogo pium & attentum lectorem. Quid eſt aliud dicere. Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, quàm dicere. Non ex meritis noſtris? Et ut hoc apertiſſimũ faceret, addidit ſtatim. Sed ſecũdum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Non dixit. Nõ ex operibus iuſtitiæ, ſed ex operibus ex congruo. Non dixit. Non ex meritis de condigno, ſed ex meritis ex congruo. Sed quid ait. Sed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Reiecta credidit præcedentibus uerbis omnia merita noſtra. Ideoq́ uni Dei gratiæ & miſericordiæ ſalutem noſtrã uindicat. Vtq́ hoc ipſum manifeſtius faceret, adnexuit. Per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritusſancti, ut puderet noſtra iactare merita, & agnoſceremus iuſtificationem noſtram regenerationem eſſe, & renouationem non à nobis, ſed ab ſpiritu ſancto effectam. Vnde & ſubdit. Quem effudit in nos abunde, uel ſicut Hieronymus ſignificantius uertit uer-

Tit.3.

bum græcum πλουσίως opulenter, aut ſicut Auguſtinus ad Valentinum, & libro de peccatorum meritis & remiſſione cap. 27. Et libro. I. contra duas epiſtolas Pelagianorũ cap. 9. optime ſenſum expreſſit, ditiſſime, ut per hæc intelligeremus, non ex meritis noſtris nobis ſpiritumſanctum effuſum, ſed ſecundum incomparabiles diuitias gratiæ & miſericordiæ diuinæ. Ne autem hoc uerbo excluſa merita Chriſti quis autumet, ſicut noſtra, ſubiecit. Per Ieſun Chriſtum ſaluatorem noſtrũ. Ille enim eſt unus ſaluator noſter, ille unicum ſalutare noſtrum, illi imputanda eſt tota ſalus noſtra. Et præter eum non eſt, qui ſaluet, neq; qui iuſtificet, & illius ſola ſtabilire uolebat merita. Vnde & ſubditur. Vt iuſtificati gratia ipſius hæredes ſimus ſecundum ſpem uitæ æternæ. Gratia ipſius, ait, non noſtris meritis, A gratia quippe ipſius proficiſcitur, ut iuſtificemur. Et ex conſequenti hæredes ſimus, hæreditatis illius incorruptibilis, incontaminatæ, & immarceſſibilis, nẽpe uitæ æternæ, conſeruatæ nobis in cœlis. Secundum ſpem autem, ait. Quia gloriamur nunc in ſpe gloriæ filiorũ Dei. Et nondum apparet quid ſumus. Cum autem apparuerit, ſimiles Deo erimus, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.

Sexto militat pro hac cõcluſione, quod idem apoſtolus ad Romanos ſcribit. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Si enim nos primam ipſam gratiã, qua iuſtificamur, meremur, utiq; damus ei aliquid priuſquam iuſtificemur, cuius merito nobis ipſe uelut poſterius retribuat ipſam iuſtificationem.

Præter hæc uero ſcripturarum teſtimonia, quæ ſatis debent eſſe, ut nemo abſolute debeat concedere, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, ſunt & pro nobis multa ſanctorum teſtimonia, quæ hoc ipſum luculenter cõfirmant. Ambroſius enim fulgentiſſimũ eccleſiæ ſydus ſuper illa uerba apoſtoli. Qui benedixit nos, ita ait, Deus homines ſic benedicit, ut donum gratiæ ſuæ eis impartiatur, non ſecundum opera uel merita eorum, ſed ſecundum ſuam miſericordiam. Et tractans illa uerba. Si autem gratia, iam non ex operibus, ita inquit, Manifeſtum eſt, quia gratia donum Dei eſt, nõ debita merces operibus, ſed gratuita ratione, miſericordia interueniente conceſ-

Ephe. I.

RO. II.

ſa. Et Hieronymus in epiſtola ad Damaſum de filio prodigo exponens illa uerba apoſtoli, Gratia uobis, & pax à Deo patre, Gratia, dicit, quæ non ex merito retributa, ſed ex donante conceſſa eſt. Sed inter omnes eccleſiæ doctores clariſſimus & inuictiſſimus gratiæ defenſor fuit Auguſtinus. Atque ideo intermiſſis omnibus alijs, unius huius teſtimonia, quæ ut plurima, ita & apertiſſima ſunt, ac ualidiſſima, contentus ero citare. Is itaque in libro de natura & gratia, cõtra Pelagianos ca. 4. aperte noſtram cõcluſionẽ aſſerit his uerbis. Hæc igitur Chriſti gratia, ſine qua, neque infantes, neque ætate grandes ſalui fieri poſſunt, non meritis redditur, ſed gratis datur, propter quod gratia nominatur. Iuſtificati, inquit, gratis per ſanguinem ipſius. Et libro quarto contra duas epiſtolas Pelagianorũ ca. 2. Quidquid aiunt, uidelicet Pelagiani, de laude legis, & liberi arbitrij, ad hoc dicunt, ut gratia non adiuuet, niſi meritum, ac ſic gratia iam non ſit gratia. Et libro. 3. Hypognoſticon. Nullum eſſe hominis meritum in accipienda gratia ad ſalutẽ Paulus apoſtolus docet ſcribens ad Epheſios. Deus autem qui diues eſt in miſericordia &c. Et libro. 6. tractans iſtum eundem locum apoſtoli. Audi, inquit, gratis, & tace de meritis. Et ſuper illum uerſum pſalmi. 30. In tua iuſtitia erue me, & exime me, cum oſtenderet neminem in ſua iuſtitia ſaluari poſſe, ſed neceſſe eſſe, ut ſaluemur gratis, ſubdit. Quis eſt qui ſaluatur gratis? Et ipſe ſibi reſpondet hoc modo. In quo non inuenit ſaluator quod coronet, ſed quod dãnet, nõ inuenit merita bonorum, ſed inuenit merita ſuppliciorũ. Et paulo inferius declarans illa uerba apoſtoli. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſun Chriſtum dominum noſtrum, ita ait. Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratis datur? Quia merita tua non præceſſerunt, ſed beneficia Dei te præuenerunt. Et tractatu. 3. ſuper primum caput Ioannis eaſdem ſibi quæſtiones proponit, eademque prorſus reſpondet in hæc uerba. Quid eſt gratia? Gratis data. Quid eſt gratia? Gratis donata, non reddita. Et pſalmum. 31. uocat pſalmum gratiæ Dei, & iuſtificationis noſtræ, nullis præcedentibus noſtris meritis, ſed præueniente nos miſericordia Dei noſtri. Et paulo

Philip. 1.

post principium enarrationis secundæ eiusdem psalmi ita dicit. Quia totum gratiæ eius imputatur, non meritis nostris, beati quorũ remissæ sunt iniquitates. Et super illa uerba. Lætamini in domino, & exultate iusti, ita quærit. Vnde iusti? Et respondet. Non meritis uestris, sed gratia illius. Et rursus percontatur. Vnde iusti? Et respondet. Quia iustificati. Et in limine libri de prædestinatione sanctorum, Gratia Dei, ait, nulla est, si secundum merita nostra datur. Et cap. 12. Omnis hæc ratio qua defendimus gratiam Dei per Iesun Christum dominũ nostrum uere esse gratiam, idest non secundum merita nostra dari, euidẽtissime sacrorum eloquiorum testimonijs asseritur. Et. c. 5. de gratia & lib. arb. in Pelagianos ita ait. Laborãt gratiam Dei secundum merita nostra dari, hoc est, gratiam non esse gratiam. Quibus enim secundum meritum redditur, non imputatur merces secundum gratiam, sed secundum debitũ. Et. c. 20. Non secundum meritum hominũ gratia datur. alioquin gratia iam non est gratia, quæ ideo gratia uocatur, quia gratis datur. Et. 22. c. Non intelligunt, ait, se negare gratiam qui dicunt eam secundum merita nostra dari. Quæ omnia nõ solum aperte probant nostram conclusionem, sed & mirifice cõfirmant omnia, quæ in primo argumento diximus, & testimonia Paulina, quibus in eo usi sumus, luculẽter elucidãt. Apertissime enim in his locis indicat quid sit gratis iustificari, & huic aperte aduersari iustificationem ex meritis. Et quanquam hæc testimonia, cum illis, quæ in principio huius quæstionis allegauimus, satis esse possunt, ut nemo dubitet conclusionem nostrã certam uisam esse Augustino, tamen quia præcellentissimus iste ecclesiæ antesignanus, non suorum tantum uerborum pondere nostram sententiam cõfirmat, sed & loca scripturarum, quæ supra induximus, doctissime exponit, placet & aliqua alia ipsius loca his subnectere, & eo ordine, ut ad confirmationem omnium argumentorum ex scripturis seruire possint. In libro igitur de prædestinatione & gratia cap. 8. gratiam Dei non dari secundum merita cõfirmat ex illis uerbis Deuteronomij. Scies hodie quia nõ propter iustitias tuas dat tibi Deus terram istam bonam, Et ut ostendat satis esse ad

probandum gratiam non dari ex meritis, quód gratia non datur ex debito, ita ait. Quis hic secundum debitum præcedentium meritorum mercedem redditam dicat? Quis non gratiã fateatur indebitam? Et libro. 4. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 6. Sic uolũt Pelagiani intelligi quod dictum est, si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, tanquam in ipsa præcedẽte uoluntate, sic cõsequẽtis meritũ gratiæ, ac sic gratia, iã nõ sit gratia, quæ nõ est gratuita, cũ reddit̃ debita. Et cap. 7. asserit gratiam nõ esse gratiam, si secundum merita nostra datur. Et super illa uerba psalmi. 30. Propter nomẽ tuum dux mihi eris, & enutries me, sic scribit. Nõ propter meritum meum, sed propter nomen tuum, ut tu glorificeris, non quia ego sum, dux mihi eris, ne aberrem à te, & enutries me, ut ualidus sim ad manducãdum escam, qua pascis angelos. Et super illum uersum eiusdem psalmi. Saluum me fac in tua misericordia, hoc est, ait, non in mea iustitia, non in meis meritis, sed in tua misericordia, non quia ego sum dignus, sed quia tu misericors es. Et super illud psalmi. 32. Et in eis qui sperãt super misericordia eius, hæc illius sunt uerba. Non de meritis nostris, non de fortitudine, non de uirtute, non de æquo, sed de misericordia eius. Et cum exponit illud psalmi. 60. Misericordiam & ueritatem eius quia requiret? sic dicit. Vniuersæ uiæ domini misericordia & ueritas. Misericordia quia non merita nostra attendit, sed bonitatem suam, ut peccata nobis dimitteret. Veritas autem quia non fallit reddere, quod promisit. Hæc ibi. Et ideo crediderim psalmistam deprecatum esse semper Deum, ut eum saluaret, eiusq; misereret̃ secundum suã misericordiam, quoniam intelligebat nemini esse posse debitam tantam gratiam, & ideo neq; ex meritis, sed ex gratuita & benigna potius Dei uoluntate eam contingere. Quod & idem diuus Augustinus aperte asserit libro primo contra duas epistolas Pelagianorũ cap. tertio in hæc uerba. Nemo potest habere uoluntatem iustam, nisi nullis præcedentibus meritis acceperit ueram, hoc est, gratuitam desuper gratiam. Et libro secundo cap. 7. ita subdit. Bonum immerito & gratis datur, malum uero merito & debitum redditur. Et post pusillum. Gra-

tia Dei uasis in honorem gratis datur, ira Dei uasis in contumeliã pro ipsius massę meritis. Et ibidem, ideo probat apud Deum nullam esse acceptionem personarũ, nullamq́ iniquitatem quãuis unum iustificet, nõ alium, quia Deus nihil cuiquam debet. Et libro quarto cap. 4. idem affirmat his uerbis. Sicut solus, ideo factus est hominis filius, ut nos per illum Dei filij fieremus, ita solus pro nobis suscepit sine malis meritis pœnam, ut nos per illum consequeremur sine bonis meritis gratiam. Quia sicut nobis non debebatur aliquid boni, ita neque illi aliquid mali. Hæc ibi. Ex quibus omnibus manifestũ est diuo Augustino optimum uisum esse argumentum, quod secundo loco fecimus ad probandum nos non iustificari ex meritis, quia non iustificamur ex debito. Sed & uide quemadmodum ei tertium quoq́ argumentum satis idoneum uisum fuerit. Quãquam enim hoc apertissime possemus colligere ex locis, quæ ex illo citauimus in secunda quæstione in responsione ad secundum argumentum, tamen quo res confirmatior sit, adiungere uisum est quædam alia. In expositione igitur illorum uerborũ psalmi. 30. In manibus tuis sortes meæ, sic philosophatur. Sortes dixit, quantum ego existimo, gratiam qua saluati sumus. Quare sortis nomine appellat gratiam Dei? Quia in sorte non est electio, sed uoluntas Dei. Nam ubi dicitur iste facit, iste non facit, merita considerantur, & ubi merita considerantur, electio est, non sors. Quando autem Deus nulla merita nostra inuenit, sorte uoluntatis suæ nos saluos fecit, quia uoluit, non quia digni fuimus. Et paulo inferius. Vide sortem. Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex uobis, sed Dei donum est, non ex operibus, quasi uos bene feceritis, ut ad hoc accedere digni fuissetis, non ex operibus, nequis forte extollatur. Hæc ibi. Et cap. quinto de natura & gratia cõtra Pelagianos. Qui per gratiam à debito damnationis liberãtur, non uasa meritorum suorum, sed uasa misericordiæ nominãtur. Vide ingenium Augustini, quia Paulus prædestinatos RO. 9. uocat uasa misericordiæ, inde etiam inuenit occasionem confirmandi neminẽ ex operibus suis, aut meritis iustificari. Neq́ minus efficax uisum est huic præstantissimo doctori quartum

argumentum quod ex ultimo loco quem citauimus ex Paulo, collegimus. Ex hoc enim quòd gratia datur, non redditur, tribuitur, non retribuitur, probari putat neminem iustificari ex meritis. Vnde Pelagium dicentem eum qui bene utitur sui arbitrij libertate, omnem suam mortificare uolũtatem, & in manu Dei cor suum ponere, ut his uelut præcedentibus meritis sic eius gratiam consequamur, ut cor nostrum quò uoluerit ipse declinet, his uerbis impugnat libro de gratia Christi contra Pelagium & Celestiũ cap. 23. Quomodo est ergo gratia, si nõ gratis datur? Quomodo est gratia, si ex debito redditur? Quomodo uerum dicit apostolus. Non ex uobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur? Et iterum. Si autem gratia, inquit, ex operibus, iã non est gratia, alioqui gratia iam non est gratia. Quomodo inquam hoc uerum est, si opera tanta præcedunt, quæ nobis adipiscendæ gratiæ meritum faciant, quo nobis nõ donetur gratuita, sed reddat̃ ex debito? Et cap. 31. quia Pelagiani dicebant fidei merito, quam habere possumus ex libertate arbitrij, nos iustificari, ita cõtra illos argumentatur. Vbi est ergo illud apostoli, Iustificati gratis per gratiam ipsius? Vbi & illud. Gratia salui facti estis? Et ne putarent per opera, addidit per fidem. Rursus ne ipsam fidem sine Dei gratia sibi putarent esse tribuendam. Et hoc, inquit, non ex uobis, sed Dei donum est. Et paulo post. Isti autẽ libero arbitrio sic applicant fidem, ut fidei uidelicet reddi uideatur non gratuita, sed debita gratia, ac per hoc iam neq; gratia, quia nisi gratuita non est gratia. Et libro quarto cõtra duas epistolas Pelagianorũ cap. 6. de Pelagianis, ita ait. Meritũ ante gratiam, & ideo iam contra gratiam defendentes priores uolunt dare Deo, ut retribuatur eis, priores utiq; dare, quodlibet ex libero arbitrio, ut sit gratia retribuenda pro præmio. Et lib. 4. contra Iulianũ Pelag. c. 3. Gratia Dei per Iesun Christum dominũ nostrum, nõ lapidibus, aut lignis, pecoribus'ue præstatur, sed rationalis natura, quia imago Dei est, meretur hanc gratiam, non tamen, ut eius bona uoluntas possit præcedere præter gratiam, ne uel ipsam prior det, ut retribuatur illi, ac sic gratia, iam non sit gratia, dum non datur gratuita, sed

redditur

redditur debita. Et in libro de prædestinatione sanctorũ ca.3. Reliquiæ, ait, per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Quæ utiq; iam non est gratia, si eam ulla merita præcedant, ne iam quod datur, non secundum gratiam, sed secundum debitum reddatur potius meritis, quàm donetur. Et cap.6. ex eodem apostolico testimonio. Reliquiæ per electionem gratiæ saluę factæ sunt. Si autẽ gratia & cætera, sic colligit. Gratis ergo cõsecuta est, quod consecuta est electio, non præcessit eorum aliquid, quod priores darent, & retribueretur illis. Et cap.15. ut infringat illam communem rationem, cur quibusdam detur gratia, & alijs non detur, si non secũdum merita nostra datur. Est etiam, addit, præclarissimum lumen prædestinationis, & gratiæ ipse saluator, ipse mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui ut hoc esset, quibus tandem suis, uel operũ, uel fidei præcedẽtibus meritis natura humana, quæ in illo est, comparauit? Respondeant, quæso, ille homo, ut uerbo patri coæterno in unitatem personæ assumptus filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruerit? Quod eius bonum qualecunq; præcessit? Quid egit ante? quid credidit? quid petiuit? ut ad hanc ineffabilem excellẽtiam perueniret? Non'ne faciente ac suscipiente uerbo ipse homo, ex quo esse cœpit, filius Dei unicus esse cœpit? Non'ne filium Dei unicum, fœmina illa gratia plena cõcepit? Non'ne de spiritu sancto et uirgine Maria Dei filius unicus natus est, non carnis cupidine, sed singulari Dei munere? Et interpositis quibusdam alijs ipsius prærogatiuis, subdit. Nempe ista omnia singulariter admiranda, & alia, si qua eius uerissime propria dici possunt, singulariter in illo accepit humana, hoc est nostra natura nullis præcedẽtibus meritis ipsius. Et subdit. Appareat itaq; nobis in nostro capite ipse fons gratiæ, unde secundum uniuscuiusq; mensuram, se per cuncta membra diffundit, Ea gratia fit ab initio fidei suæ homo quicunq; Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus, de ipso spiritu, & hic renatus, de quo est ille natus, eodem spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo spiritu factum est, ut nullum haberet ille peccatum. Et paulo inferius, Humana merita conticescant, quæ perierũt in Adã,

& regnet quæ regnat Dei gratia per Iesun Christum dominum nostrum. Quisquis in capite nostro præcedentia merita singularis illius generationis inuenerit, ipse in nobis mēbris eius præcedentia merita multiplicatæ generationis inquirat. Neq; enim retributa est Christo illa generatio, sed tributa, ut alienus ab omni obligatione peccati de spiritu & uirgine nasceret. Sit & nobis, ut ex aqua & spiritu renasceremur, non tributum est pro aliquo merito, sed gratis tributum. Hæc ibi. Licetq; eadem legere paululū mutatis uerbis in Enchiridio eiusdem doctoris cap. 36. & c. 11. de correctione, & gratia affirmat hoc ipsum, quòd nulla merita humanitatis Christi antecesserunt ipsius unionem ad uerbum. Ex quibus patētissimum est, ita certum fuisse uisum diuo Augustino nulla merita nostra antecedere nostram iustificationem, ac certum habent, & habere debent omnes catholici, humanitatem Christi non meruisse unionem suam hypostaticam ad uerbum. Licet & illud ex his colligere, quod & obiter quoq; ex his inferre uolebamus, nempe ad probandum gratiam Dei, nō dari secundum merita nostra, bonum esse argumentum illud, quod ultimo loco fecimus. Non retribuitur gratia, sed tribuitur, non ergo datur ex meritis. Est & insignis locus diui Augustini pro his omnibus in tertio libro Hypognosticon, ubi & aliquot loca scripturæ inducit pro hac sententia, & innumerabilia esse dicit loca scripturarum, quibus aperte dicitur, Deum nullis meritis hominum gratiam suam eis dare.

Sed nimium immorati sumus, dum & nostra omnia uoluimus autoritate huius præclarissimi doctoris communire, & obiter illis qui ista legerint, ob oculos simul in unum ponere, quæcunq; sunt eximia & præclara, quæ ad hoc spectarent propositum, in his libris quos statim citauimus.

Tametsi uero ista satis superq; sint ad persuadendum omnibus præmissam conclusionem, ut enim de autoritate scripturarum interim taceamus, æquum est nos, ut certa & indubitata recipere, quæ tam concordi, & tam constanti asseueratione nobis sancti isti doctores tradiderunt, per eos enim, & ecclesiam suam protexit Christus, & mysteria nobis sacrarum scri-

pturarum reuelauit, tamen ut scholastice agamus, & aliquid quoque demus lumini naturali, quod & præcellēs Dei donum est, & ad hoc inter alia est nobis datum, ut quæ fidei sunt nostræ confirmemus, illustremus, tueamur, & eorum rationem sciamus reddere, addam his aliquot argumenta in fauorem eiusdem conclusionis. Et primo quidem eā possumus probare hoc pacto. Apud homines, qui nostris operibus neque indigerent, neque iuuari possent, quique ad nostram amicitiam nullis legibus essent adstricti, mereri certe non possemus in eorum odio & inimicitia existentes, immo absolute mereri non possemus, nisi ex eorum gratia, & eorum amicitia nobis benigne cōmunicata. Cum ergo Deus bonorum nostrorum non indigeat, ut psalmista inquit, neque bonis nostris operibus adiuuari possit, neque ad nostram amicitiam ulla lege teneatur, non solum non poterimus apud eum mereri existentes in odio, & inimicitia ipsius, uerum neque mereri poterimus, nisi ex ipsius gratia, eaque nobis benigne sine meritis nostris communicata.

Secundo. Propter quodcunque peccatum mortale, meretur quicunque peccator æternum gehennæ supplicium, dignusque est qui perpetuo igne inferni crucieť, semotus longe ab amicitia & consortio Dei & suorum. Misericordiæque est ipsius, & non exiguæ, ut non consumamur statim, & æternis addicamur tormentis, ubi mortalem Dei offensam admittimus. Si enim respublicæ, & earum principes possunt iuste exilio perpetuo, immo & morte ferire reos lęsæ maiestatis, poterūt profecto iustius repelli à ciuitate Dei in perpetuum, & uinculis æternis sub caligine reseruari, qui rei sunt læsę illius maiestatis, apud quam omnes gentes & reges, tanquam nihil sunt. Si ergo omnes peccatores digni sunt pœnis æternis propter læsam diuinam maiestatem, non igitur possunt mereri amicitiam diuinam, quæ non stat cum reatu ad pœnam æternam. Et confirmo hoc argumentum. Quidquid faciat peccator, facere non poteſt, quin reus sit æternæ pœnæ. Iuste enim hæc pœna constituta est, & infligi potest, pro quouis peccato mortali. Ergo quidquid faciat peccator, nisi Deus ei liberaliter cōdonet eam pœnam, mereri non potest suam iustificationem,

per quam absoluitur à reatu illius pœnæ. Roborari etiam potest hoc argumentum hoc pacto. Nulla est proportio temporalis ad æternum. Per nullum ergo actum temporalem potest peccator mereri se absolui à reatu pœnæ æternæ, & consequẽter neq; suam iustificationem. Et possunt ista omnia, & declarari, & fortiora effici ex illa parabola euãgelica de seruo oblato regi, qui debebat ei decem millia talenta. Ea enim summa, excessus indicatur eorum suppliciorum, quorum est reus peccator. Et ita significatur nobis, non posse nos pro delictis nostris satisfacere, nisi ex diuina misericordia, sicut ille seruus nõ potuisset tantam summam, quantam debebat, exoluere, nisi rex ille benignissimus eam ei ad suas preces liberalissime condonasset. Et sicut seruum illum nemo diceret illud tantum beneficium fuisse meritum propter suas preces, ita uidetur neq; nos debere dicere remissionem peccatorum, quæ multo maius beneficium est, apud Deum mereri. Vnde ut & pulchre põderat Augustinus in tertio libro Hypognosticon, ideo apud Lucam Samaritanus qui typus fuit Christi, misericordia dici tur fuisse motus in uulneratum illum qui descendit ab Hierusalem in Hiericho, & figura fuit peccatoris, quia in eo, ut curari dignus esset, meritum nullum inuenit.

Matt. 18. Luc. 10. Aug.

Tertio principaliter argumentor ad idem sic. Nullũ opus existentis extra gratiam Dei, est dignum ipsius gratia. Quæ enim potest esse dignitas respectu tanti & tam eximij beneficij, in peccatore præsertim, qui dignus non est pane, quo uescitur? Ergo nullus peccator potest Dei gratiam promereri. Vt enim demus non requiri ad meritum, ut ius præstet, aut faciat debitum præmium, cuius est meritum, saltem uidetur requiri, ut meritum ipsum sit dignum eo præmio, uel certe illud habẽtem, faciat dignum illo præmio. Alioqui non uidetur posse dici meritum. Præmium enim quod excedit dignitatem meriti, & merentis, non quidem ex meritis dici potest contingere, sed ex benignitate conferentis. Et confirmatur. Quidquid faciat peccator, nunquam erit dignus amicitia Dei, ut patet. Nunquam ergo eam meretur. Qui enim meretur aliquod præmium, dignus est eo. Et confirmo amplius, Quicunq; iustifica-

tur, eo ipso filius promissionis efficitur, filius beneficij diuini, filius gratiæ, & misericordiæ, filius testamenti noui, &, ut omnia breuiter complectamur, filius Dei efficitur, & amicus, & hæres gloriæ æternæ, & diuinæ consors naturæ, ut uerbis utamur principis apostolorum. Nemo ergo tantum beneficium mereri potest, sed una Dei solius benignitate necesse est contingat, cuicunque id contigerit. Quòd si nullus seruus, aut subditus imperatoris, tantum suis meritis arrogat, ut credat se posse mereri, ut adoptetur ab imperatore in filium, & hæredem sui imperij, neque ut amicus eius censeatur, multo sanè æquius est, ut nemo nostrum suis credat meritis posse consequi, ut iustificetur, & Dei sit amicus, filius, & hæres. Excedit enim hoc proportionem, & uires naturæ nostræ, & longe exuperat dignitatem nostram, qui prius eramus filij carnis, filij huius sæculi, filij iræ, filij diaboli, immundi, peccatores, & impij. Neque ulla possunt in nobis esse merita, ut templa Dei efficiamur, & Deo optimo, fortissimo, & præcellētissimo despōsentur animæ nostræ pauperculæ, abiectæ, denigratæ, & deformatæ peccatis, ut uere desponsantur, et templa ipsius efficiuntur, cum ab ipso iustificamur. Sed ne omnino sine causa uideantur Pelagiani, & Celestiani asseruisse gratiam Dei secundū merita nostra dari, & quoniā tunc clarius uincit & superat ueritas, quando grauibus argumentis, uelut aduersantium telis impetita, triūphat, tamen ipsa, & inconcussa in sua statione perseuerat, libet hanc conclusionem aliquibus argumentis non in apparentibus impugnare. 2. Pet. 1.

Primum argumentum quod contra nostram primam cōclusionem fieri potest, est illud, quo Pelagianos esse usos satis constat ex libris, quos aduersus eos multos scripsit Augustinus. Estque illud quod in principio quæstiōis fecimus. Si enim gratia non datᷣ ex meritis, cur uni potius datur quàm alteri?

Ad hoc argumentum respondet diuus Augustinus libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum cap. 7. Nulla est iniquitas apud Deum in hoc, nulla & acceptio personarum, si unum iustificat, non alium. Deus enim nihil cuiquam debet, & licet ei quod uult facere. Et hæc eadem repetit & edisserit la- Aug.

tius quarto libro cap. 6. Vt autem plenior sit, et clarior solutio, dico breuiter in gratuitis nullum habere locum acceptionem personarum, ut colligunt doctores, ex illis uerbis patrisfamilias apud Matthæum. An non licet mihi, quod uolo, facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Et alioqui nemo posset citra peccatum acceptionis personarum, ex duobus pauperibus per omnia similibus, uni dare eleemosynam prætermisso altero. Quare cum Deus neminem teneatur ad suam gratiam admittere, sed omnes pro meritis nostrorũ peccatorum possit damnare, nulla erit iniustitia, nulla & acceptio personarum in eo, ex eo quòd quosdam iustificat, & non omnes. Satis enim est, quòd quem non iustificat, pro meritis suis malis, non iustificat, ac proinde iuste non iustificat.

Dicet tamen aliquis. Esto nulla sit iniustitia apud Deum, in hoc quòd quosdam iustificat, non omnes, cur tamen uoluntas eius quæ rectissima est, & nihil uult quod nõ sit rectissimũ, & iustissimum, cum omnes posset iustificare ex misericordia, uel secundum iustitiam condemnare pro peccato Adæ, tamẽ quosdam admittit ad suam gratiam, non alios. Ad hoc in primo sententiarum tractantes ea, quæ prædestinationis diuinæ arcanum concernunt, aliquas causas, propter quas hoc fiat cõuenientissime, Deo annuente explicabimus. Sed interim qui sic quærit, audiat Paulum, O homo, tu quis es, qui respondeas
RO. 9. Deo? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem, aliud autem in contumeliam? Audiat & diuum Augustinum sermone. 27. super Ioannẽ ita dicentem. Cur hunc trahat, illum non trahat, noli iudicare, si non uis errare. Semel accipe, & intellige. Nõ traheris, ora, ut traharis. Hæc Augustinus. Et quemadmodum ubi uenitur ad paruulos, & ad ipsum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesun, necesse est omnia humana merita cõticescere, non enim merita præcedentia possunt pro causa assignari, propter quam Deus hanc humanitatem, quam modo habet, sibi potius unierit, quàm aliam, aut ex duobus paruulis per omnia æqualibus, unum potius quàm alterum, faciat baptismi gratiam consequi, ita etiam inconueniẽs non debet

censeri, si ex adultis hominibus per omnia æqualibus, Deus pro beneplacito suæ uoluntatis quosdam eligat, uocet, & ad se pertrahat absq; ullis meritis ipsorum præcedentibus, alios uero pro suis malis meritis, in suis peccatis derelinquat.

Nescio aliquod aliud argumentũ, quo usus fuerit Pelagius in confirmationem sui erroris, qđ cõtra nostram istam primã cõclusionem militet, sed ut ad uiuũ rem excutiamus, adiungam ipse aliquot alia argumenta, pro eo, quæ nobis pro tenuitate nostri ingenij occurrere.

Secũdo igitur argumẽtor. Qui facit omnia requisita ex lege, uel pacto ad cõsequẽdũ aliquod præmiũ, meretur tale præmiũ. Sed peccator toto corde se ad Deũ cõuertens, per pœnitẽtiã, facit omnia requisita à Deo ad cõsequẽdum ipsius gratiã. Cõuertimini, ad me, inquit, & ego conuertar ad uos. Et alibi. Cõuertimini & salui eritis. Et alibi, si cõuerteris, cõuertã te, & ante faciem meam stabis. Et confirmo. Quantũcunq; beatitudo omnia nostra excedat opera, & improportionabilis eis existat, quia tamen præmium quoddam, ipsa est lege diuina correspondens nostris operibus, uere dicimus beatitudinem cadere sub merito, & nos eam posse nostris operibus mereri. Ergo quantũcunq; Dei gratia præcellat nostra omnia opera, neq; ulla ratione possimus nos tantum beneficium exæquare, cum tamen eam Deus, uelut præmium constituerit nostræ pœnitentiæ, & ita illam promiserit uere pœnitentibus, & secũdum suam legem infallibiliter eam eis impartiatur, ac gloriã & promisit, & largitur bene operãtibus, cadet illa sicut & gloria sub merito, & uere poterimus dicere nos eam mereri, quãdocunq; facimus omnia requisita à nobis, ut eam habeamus.

Zach. 1.
Esa. 49.
Hie. 15.

Ad hoc argumentum sic respõdeo. Dupliciter potest princeps aliquis promittere donum aliquod, uel munus faciẽti aliquod opus, primo quidem, ut mercedem ipsius operis, secũdo uero, ut munus aliquod benignissimum, quod ipse ex benignitate sua uult ei conferre, & præter & supra dignitatem operis. Si prius horum contingat, illud opus meritorium dicetur, talis præmij, non autem si posterius, sed erit tantum dispositio quædam requisita ad habendum illud munus. Quoniam igi-

tur Deus beatitudinē priori modo constituit respondere operibus factis in gratia, gratiam uero posteriori modo respōdere pœnitentiæ, ideo licet satis sit ad meritum beatitudinis seruatio mandatorum, quam Deus ad eam requirit, non tamen satis est ad meritum iustificationis pœnitentia, licet Deus nihil amplius, ut nos iustificet, à nobis requirat. Non enim pollicitus est Deus gratiam pœnitentibus, ut mercedem & præmium ipsius pœnitentiæ. Nouerat enim pœnitentiam non posse esse meritoriam tanti, & tam præcellentis beneficij, sed pollicitus est eam pœnitentibus, ut donum quoddam eximium, & superexcedens omne omnium nostrorum operum pretium. Et pœnitentiam ad hoc beneficium exegit, non quidem ut meritum, sed ut dispositionem quandam tollentem obicem, & obstaculum, quo tanto beneficio sumus inepti. Nam quia actiones actiuorum sunt, sicut philosophus ait, in patienti disposito, & ille cui complacent peccata, indispositus est, & inidoneus ualde ad recipiendum gratiam diuinā, requisiuit Deus pœnitentiam, non ut meritoriam suæ gratiæ, sed ut eam quæ hoc tolleret impedimentum suæ in nos beneuolentiæ & beneficentiæ. Et per hæc patere potest ad confirmationem huius argumenti, sed & unum aliud est discrimen inter opera facta ex gratia respectu beatitudinis, & pœnitētiā respectu gratiæ. Nam minor est distātia inter beatorum & iustorum statum, quàm inter statum peccatorū, & statum iustorum, & opera iustorum ex præsentia gratiæ, & spiritussancti dignitatem habent, qua acceptentur ad gloriam, quod nō est in operibus extra gratiam saltem respectu gratiæ.

Tertio argumentor ad idem. Scriptura sæpe dicit, nos ex fide, & per fidem iustificari, ut patet ex præcedentibus quæstionibus. Ergo saltem fides meritoria erit nostræ iustificationis. Si enim fides non meretur nostrā iustificationem aliquo modo, nō est cur per illam plus dicamur iustificari, quàm per alia opera, sine quibus nos iustificari Paulus dicit. Potest hoc argu- Ro. 3. et. 4.
mentum confirmari ex Augustino expresse dicēte. Fides me- Aug.
retur iustificationem. Ad hoc tamen breuiter dico. Non ideo dicimur iustificari per fidem, quia per fidem mereamur Dei

iustitiam,

ſuſtitiam, ſicut Pelagiani dicebant, ſed ideo quia fides diſpoſitio eſt neceſſaria ad iuſtitiam, uimq́; habet ex Dei benignitate, impetrandi eam. Primus enim eſt motus mentis in Deum, quo diuinæ iuſtificationi nos ſubijcimus. primusq́; actus iuſtitiæ, quē Deus in nobis operat̄, ut nos iuſtificet. Vnde Augustinus ſuper pſalmum. 66. Per fidē, ait, iuſtificatur impius, ideſt fit de impio pius, ut deinde ipſa fides incipiat per dilectionem operari, unde omnia bona merita incipiūt. Hæc Augustinus. Sed de his ſatis multa diximus in tertia quæſtione. De uerbis autem diui Auguſtini citatis in confirmatione, poſtea in quarta concluſione quæſtionis. 7. uidebimus. Aug.

Quarto contra eandem cōcluſionem inſtari poteſt hoc modo. Apud hominem quanta uis dignitate præcellentem meretur ipſius gratiam qui grauiter dolet, quòd eum offenderit, & ueniam ſui in eum delicti ſupplex orat, uel ſaltem qui pro illius honore & gloria periculo ſe mortis exponeret. Et crudelis haberetur, & omnino inhumanus, qui non ad ſuam gratiā admitteret hominē adeo præclare de ſe meritum. Ergo cum Deus humanior ſit multo, & benignior quàm omnes homines, merebuntur admitti ad ipſius gratiam, qui dolent ſe eum offendiſſe, & ſuppliciter eum ueniam ſui poſtulant delicti, aut ſaltem qui pro ipſius gloria damnis omnibus, & incommodis ſe exponunt, & quandoq; mortem ſubeunt.

Sed ad hoc facile dici poteſt. Multo maius bonum eſt amicitia diuina quàm amicitia hominū, & multo minus dignus eſt peccator reconciliatione cum Deo, quàm qui offendit hominem, reconciliatione cum homine. Et homo ex lege diuina tenetur homini reconciliari, nullus tamen fuit tam inſanus, ut diceret teneri Deū ad redeūdū in gratiam cum peccatore.

Quinto argumentor. Iuſtus poteſt mereri peccatori primā gratiā. Ergo multo magis peccator ſibi, ſi faciat totum quod eſt in ſe. Conſequētia probat̄ ex gloſſa ſuper illud Matthæi. 9. Videns Ieſus fidem illorum. Quantum ualet, inquit, apud Deum fides propria, apud quem ſic ualuit aliena, ut intus & extra ſanaret hominem? Quòd ſi alij per fidem poſſunt nobis mereri primam gratiam, & per orationes ſuas, ut ex multis

scripturæ locis constat. Ergo & nobis nos per fidem & orationes similiaq́ alia opera, & eam nobis mereri poterimus. Congruit enim magis, ut quisq́ pro se audiatur, quàm pro alio.

Ad quintum. Discrimen est magnum inter iustum & peccatorem, quia iustus dignus est, qui audiatur & pro se & pro alijs, peccator autem nullam talem dignitatem habet. Atque ideo neq́ sibi, neq́ alijs meretur. Ad probationem ex glossa dicendum. Semper plus ualet fides propria. Quia si gratia eã præcedat, meritoria est apud Deum, de condigno, fides autẽ aliena tantum ex congruo. Si uero antecedat gratiam, certius obtinet, quia infallibiliter obtinet gratiam, si non sit aliunde impedimentum, non sic autem fides aliena. Nõ enim obtinẽt semper iusti, quæ mereri uidentur alijs ex congruo. Itaq́ licet non sint opera peccatoris meritoria sibi pro se, deest enim illis dignitas, quæ non deest iustis orantibus pro ipsius conuersione, habent tamen hoc, ut frequentius & certius obtineant ipsi peccatori primam gratiam, quàm orationes aliorum. Quod satis est, ut & plus aliquo modo ualere dicantur apud Deum. Sed est etiam aliud, propter quod potest dici plus ualere apud Deum fidem propriam. Valet enim & prodest unicuiq́ sua fides etiam aliorum fide non adiuta, sed non ualet fides alicui aliena, ut sua non adiuuãte fide iustificetur. Nemo enim præter Christum mereri potest alteri immediate, & absq́ actu aliquo ipsius primam gratiam.

Sexto impugnare possumus eandem conclusionem hunc in modum. Potest iustus mereri sibi reparationẽ post lapsum. Nihil enim iustius, ut Augustinus dicit, à Deo petitur, quàm quod reparetur quis post lapsum secundum illud psalmi. Cũ defecerit in me uirtus mea, ne derelinquas me. Ergo aliquãdo poterit homo iustificari ex merito de congruo, uidelicet, cum Deus propter illud meritum eum in suã gratiã reuocauerit.

Ad hoc. Qui tenẽt neminem sibi mereri posse reparationẽ post lapsum, neque ex condigno, neq́ ex congruo, ut sanctus Thom. Thomas tenet prima secundæ quæstione. 114. articulo. 7. negabũt assumptum, & ad uerba diui Augustini respondebũt, sicut ibi respondet sanctus Thomas, nihil quidem esse iustius

ex parte materiæ, quia nihil sanctius potest peti. Sed quia uerbum iustius aliquid amplius uidetur significare, sicui placeat concedere cũ diuo Bonauentura, in secundo, distinctione. 28. in quæstione super literam magistri posse sibi aliquem ex congruo mereri reparationem post lapsum, atq; ita reuocatum fuisse Dauidẽ à peccato, poterit respondere ad hoc argumentum dicẽdo cõclusionem procedere de operibus, quæ quis facit, dum est in peccato. Neq; enim diximus neminẽ iustificari ex merito de congruo. Certum enim est aliquos iustificatos esse, & uitam recepisse propter preces aliorum, tanquam propter merita ex congruo ipsius iustificationis, sed tantum diximus neminem suis meritis iustificari. Bonauẽ.

Septimo. Aliter consequũtur adulti primam gratiam per suam pœnitentiam uel conuersionem in Deum, quàm paruuli per baptismum. Sed paruuli consequũtur primam gratiam per baptismum, ut per sacramentum. Ergo adulti consequũtur eam, quando sibi comparant eam citra sacramentum per uiam meriti. Non est enim nisi duplex modus comparãdi nobis Dei gratiã, uidelicet per uiam meriti, & per uiã sacramẽti.

Ad septimum. Iustificantur peccatores adulti per pœnitentiam per modum meriti, uel ad instar meriti. Quia iustificantur per proprios ipsorum actus, ut per actus proprios solent homines consequi quod merentur, sed tamen non iustificantur per pœnitentiam, ut per actum uere meritorium ipsius iustificationis. Cum ergo dicitur duplex duntaxat esse uia obtinendi propriam iustitiam, uidelicet per sacramẽtum, aut per meritum, possumus hoc negare absolute. Nullam enim, quod quidem sciam, pro se habet ea distinctio satis firmam autoritatem. Et necesse est concedere media quadam alia uia posse hominem iustificari, nempe per misericordiam diuinam gratuito, & liberaliter acceptantem ad iustificationem nostrã actus aliquos nostros, qui tamen non sunt ipsius iustificationis meritorij. Sicut & preces beatorum acceptãtur à Deo ad ea, quæ deuotis sibi impetrant, & tamen non sunt eorum meritoriæ. Non sunt etenim in statu merendi aut demerendi. Quòd si in gratiam cõmunis scholæ placeat alicui acceptare istam distin-

ctionem, uel axioma scholasticum, oportet sic pie illud interpretari, ut sensus sit, homines iustificari duabus dũtaxat ujs, aut per sacramentum, aut per modum meriti, hoc est per actũ aliquem, qui uel meritum sit, uel ad instar meriti se habeat. Cũ enim homo iustificatur ad petitionem alicuius sancti uiri, sicut tradit Augustinus iustificatum Paulum ad orationẽ Stephani, iustificatur homo per meritum, cum uero sine alterius oratione, propria quis oratione & pœnitentia iustificatur, iustificat̃ per hos actus, non tamen sicut per merita suæ iustificationis, sed sicut per dispositiões se habẽtes, ut merita ad gratiã.

Octauo. Sicut Christus suis præcellentibus operibus meruit sacramentis uim collatiuam gratiæ, ita & meruit, ut daretur nobis gratia, quotiescunq; uere & ex corde pœnitẽtiam ageremus. Sed non fecit nostram pœnitentiam sacramẽtum, quod ui sua iustificaret nos, ut manifestissimum est. Ergo saltem fecit eam esse meritoriam nostræ iustificationis, & nõ erit inconueniens eam concedere esse illius meritum, saltem ut meritis Christi innititur. Aliàs nullam ei uim Christus meruisset aut præstitisset in nostram iustificationem, sed omni omnino uirtute in eã careret. Nulla est enim uis in aliquem effectum, nisi uel efficiens uel meritoria. Si ergo neq; efficientem uim habet nostræ iustitiæ, neq; meritoriam, omnis planè expers talis uirtutis erit, & consequenter non solũ nõ erit efficax causa nostræ iustificatiõis pœnitẽtia, sed neq; cã erit ipsius appellãda.

Ad hoc tamen argumentum sic arbitror respondendum. A merito Christi habet nostra pœnitentia uim non efficientem, sicut sacramenta, neq; meritoriam, sicut preces sanctorũ, sed uim dũtaxat dispositiuã uel impetratoriam nostræ iustificationis. Estq; ista uis tertia, uel tertium genus causæ necessario ponendũ. Negare enim non possumus, sed necesse est absolute concedere pœnitẽtiam causam esse nostræ iustificationis. Et in hoc prædicare debemus, & incessanter laudare diuinã misericordiam, qui quod neq; mereri poteramus, neq; efficere, uoluit nos posse ab eo impetrare, ut hac tertia uia & misericordiam apud ipsum inueniremus, & nostræ iustitiæ quadantenus cooperatores ipsi essemus.

Nono scholasticæ potest quis ad idem argumẽtari hac forma. Si nullum est meritum in peccatore respectu suæ iustificationis, sequitur neq; ullum esse meritum in eo respectu gloriæ respõdens gratiæ, qua iustificatur. Et cõsequenter multis adultis contingeret gloria sine sacramento, & sine meritis, illis uidelicet, qui ante addita bona opera cum sola gratia, qua sunt iustificati morerentur. Cum ergo hoc non sit facile concedendum, neq; erit concedendum primam gratiam contingere alicui sine sacr amento, & sine merito.

Ad nonũ. Sunt quidẽ nobiles autores, qui putãt quãcunq; dispositionẽ sufficiẽtẽ ad gratiã esse meritoriã glorię in primo instãti ipsius gratiæ, licet nõ sit meritoria gratiæ. Et horũ sententia potest fieri probabilis, quia nihil uidet̃ ei deesse pro illo instãti, q̃d requisitũ sit ad meritũ. Est enim actus bonus ab habẽte gratiã elicitus, & propter Deũ, uel ipsa dilectio Dei. Et si in alijs instantibus ista dispositio, siue illa sit dilectio Dei super omnia, siue dolor de peccatis propter Deũ, cũ illis solis, quæ habet in hoc instanti, esset meritoria gloriæ, cur non etiã in eo primo instanti cẽsebit̃ esse ipsius meritoria? Vere, si nihil aliud spectemus inconueniens, uidet̃ negare actus adeo præcellẽtes factos ab amicis Dei meritorios esse. Quòd si horum autorũ opinio placet, negandum est corrolarium huius argumẽti, & consequenter dicendũ erit omnem adultum, qui proprio actu iustificatur, habere gloriam ex merito. Habebit enim saltem ex merito illius instantis. Neq; uideo si id teneatur, quanam uia hoc possit euitari, nisi forte quis credat posse quẽpiam iustificari, sic per actum proprium, ut primũ nõ esse ipsius actus sit primum instans gratiæ. Quod quidem ego nunquam concesserim. Si enim hoc posset esse, sequitur quòd si primũ non esse illius dispositionis, esset primum nõ esse uitæ alicuius existentis in peccato, posset ille, cum uere fecerit in uia omnia requisita ad consequendum Dei misericordiam, habere gratiã & gloriam post hanc uitam, cum in ea semper fuisset in peccato. Quod est absurdum. Si uero placeat corrolarium illatum concedere, ubi casus in argumento assumptus eueniret, equidem nullum apparet incõueniens, immo uidetur testimoniũ

hoc esse nimiæ Dei in nos misericordiæ, qui etiam adultis det non modo gratiam, sed & gloriam, quam nunquam meruerint. Et, ut ingenue dicam quod sentio, admisso casu, placet mihi magis concedere quàm negare corrolarium. Neq; crediderim dispositionem ullam nostram esse meritoriam gloriæ pro primo instanti primæ gratiæ. Et argumētum, quod mihi hoc facit probabilius, est hoc. Dispositio ad primam gratiam non est, in primo instanti ipsius gratiæ meritoria gloriæ respondētis ipsi gratiæ. Neq; est meritoria noui gradus gloriæ. Ergo in eo instanti non est meritoria gloriæ. Consequentia manifestissima est. Antecedens uero probatur. Ad actum meritorium gloriæ requiritur, ut gratia antecedat ipsius productionē saltem natura. Cū enim actus ex sua productione habeat, ut possit esse meritorius, quia inde habet libertatem & acceptabilitatem ad præmium, si eam productionem nō antecedit gratia, quæ efficit actus nostros meritorios, non erunt illi meritorij. Cum igitur dispositio ad gratiam non sequatur, sed antecedat gratiam, ut facile potest probari contra quosdam graues autores, qui hoc negant, quia non solum disponit nos ad gratiam recipiēdam, sed & causa est & ratio, propter quam Deus eam nobis donat, ut patet ex dictis, sequitur eam neq; esse meritoriam gratiæ, neq; gloriæ pro suo primo instanti. Maior etiam propositio huius antecedentis probari posset. Si enim dispositio ad gratiam non est meritoria gratiæ, neq; erit ergo meritoria gloriæ, quia gloria maius quid est, & ipso iure succedit absq; ullo nouo merito, gratiæ ipsi, quæ dat̃ propter dispositionē. Minor uero huius antecedētis manifesta satis uidet̃. Si enim dispositio ad gratiā non meretur nouū gradum gratiæ, neq; merebitur nouum gradum gloriæ. Exæquabitur enim gloriæ gratia, & si augeatur gloria, augebitur & gratia. Quòd uero non mereatur dispositio ad gratiam nouū gradum gratiæ, apertissimum est. Aliàs enim, si sit saltem ex toto conatu, Deus statim ipsam gratiam augeret, & consequenter aliqua forma augeretur eodem instanti, quo producitur. Quod inintelligibile est. Potest etiam ista eadem minor confirmari hoc modo. Nulli dispositioni ad primam gratiam, quantūcunq;

perfecta sit, respōderet in alijs instantibus à primo aliquis gradus, uel gratiæ, uel gloriæ, supra eos qui ei respondent ex lege. Ergo data prima gratia, quæ respondet huic dispositioni, & signato certo gradu gloriæ sibi respondente, præter illum nullum gradum amplius gloriæ pro primo instanti merebitur. Non enim potest uni & eidem actui, pro uno & eodem instāti duplex præmium respōdere. Si igitur alicui dispositioni ad gratiam respondissent, exempli gratia, duo gradus gratiæ, si illa eliceretur ab eo, qui iam prius habuisset gratiam, ubi per misericordiā Dei data fuerit propter eā gratia prima ut duo, profecto non respondebunt ei plures gradus gloriæ pro illo primo instanti, quàm illi duo qui respondent ipsi gratiæ. Cōcedendum ergo est corrolarium illatum. Potest enim gloria sicut & gratia adultis contingere absq; merito, & uere continget, si post primum instans gratiæ non producatur uel continuetur aliquis bonus actus. Immo & in omni casu, & quomodocunq; quis iustificetur, gloriam respondentem primæ gratiæ crediderim probabilius unquam cadere sub merito. Ad quod consequēs est neminem sanctorum ex proprijs meritis habere totam beatitudinem quam habet. Eam enim partem quæ respōdet primæ gratiæ, sine ullis meritis proprijs omnes habēt. Et hoc nomine ubi aliæ causæ non fuissent, potuit apostolus summo iure dicere, sicut & dixit. Gratia Dei uita æterna. Quia quòd admittamur ad eam, & ad eam incipiamus aliquod ius habere, solius gratiæ Dei opus est. Et sicut uere dixit Paulus. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed nō apud Deum, ita & nos eum secuti uere possumus dicere. Si Abraham ex operibus beatificatus est, habet gloriā, sed non apud Deum. Nullus enim sanctorum totam suā gloriam habet ex operibus, ut statim diximus. Et in hoc ordo diuinæ sapientiæ mirificus splendet. Vt enim Christus totā suā gratiam, totamq; gloriam essentialem sine meritis habuit in primo suæ humanitatis instanti, & quòd uniretur sua humanitas uerbo, nullis illi præcedentibus meritis cōtigit, gloriam uero corporis, & manifestationem suæ gloriæ, siue exaltationem sui nominis, & potestatem regiam, & iudiciariam in oēs

proprijs meritis postea obtinuit, ita & nos, quos præsciuit pater cœlestis conformes fieri imaginis filij sui, gratiam qua in illo de spiritusancto renascimur, & gloriam ei respondentem habere uoluit sine meritis, quæ uero his superadijciuntur, ex meritis nostris & sua gratia.

Decimo contra istam conclusionem potest quis insistere hoc pacto. Potest quis mereri ex congruo suam iustificationem. Valet enim aliqua facere, propter quæ congruum est eum iustificare. Ergo uere potest quis mereri suam iustificationem. Meritum enim ex congruo meritum est, & quæ alijs meremur, ex congruo uere meremur.

Vndecimo etiam potest quis contra eãdem conclusionem sic argumentari. In potestate cuiusq; peccatoris est se disponere ad gratiam, & ea facere per quæ cõsequatur gratiam. Alioqui nemini sua imputaretur impœnitentia aut perseuerantia in peccato. Igitur uere potest quicunq; peccator suam iustificationem mereri. Ea enim promereri possumus, quæ assequi per nostra opera possumus. Quòd si quispiam dixerit peccatores non posse iustificari per sua opera, hoc est, per ea quæ ex naturalibus possunt facere, atque ideo neq; suam iustificationem mereri, primo est argumentum contra hoc. Quomodo enim peccatores se possunt disponere ad gratiam, quomodo etiam edoceri possunt, ut pœnitentiam faciant, si non hoc possunt ex naturalibus? Secundo & instari potest contra ista. Etiã si iusti indigerent speciali auxilio ad opera bona, uere essent illa meritoria beatitudinis. Ergo etiam si peccatores indigeant speciali auxilio ad comparandum sibi gratiam, ea opera uere erunt meritoria gratiæ. Verum hæc argumẽta nouas exigũt quæstiones, neq; possunt breui dilui. Ideoq; eorum enodationem proximis quæstionibus differemus.

De meritis

DE MERITIS EX CONGRVO IVSTIFICATIONIS.

QVAESTIO SEPTIMA.

AN fides & alia opera, quibus diſponunt̃ peccatores ad gratiam, ſint meritoria, ſaltem ex cõgruo, ſuæ iuſtificationis. Et pro parte quidẽ negatiua argumentor. Nemo iuſtificatur ex meritis, ut latiſſime docuimus in quæſtione proxima. Ergo nemo meretur ex cõgruo ſuã iuſtificationem. Meritum enim ex congruo uere meritum eſt. Et ea abſolute & ſimpliciter dicuntur ſancti alijs mereri, quæ merentur tantum ex congruo. Pro parte autem affirmatiua eſt hoc argumentum. Congruum eſt Deum iuſtificare eum qui credit, & alia habet opera quæ requirũtur, & ſufficiunt ſecundum legem ad iuſtificationem peccatoris. Ergo per hæc merentur peccatores ſuam iuſtificationem.

In hac quæſtione duæ ſunt, ut diximus in quæſtione ſexta, opiniones inter catholicos & ſcholaſticos autores. Et quidam quidem tuentur partem affirmatiuam, & hæc eſt opinio modo communiter in ſcholis, alij uero partem defendunt negatiuam. Et quidẽ de re nulla eſt inter hos autores quæſtio. Omnes enim fatentur gratis iuſtificari peccatores, neq; deberi illis gratiam aut remiſſionem ſuorum peccatorum, neq; ulla eſſe in eis opera, quantũcunque præclara & præcellentia habeant opera, propter quæ Deus eos teneat̃ ad ſuam amicitiã admittere. Et ijdem omnes concedunt aliqua eſſe in peccatoribus opera, propter quæ congruum ſit Deum illos ſibi reconciliare. Itaq; de nomine tantum eſt quæſtio inter eos in hoc, an ea opera quæ congruum eſt Deum acceptare, ut peccatores iuſtificet, meritoria ſaltem ex congruo debeant dici iuſtificationis ipſorum. Neq; tamen quod de nomine tantum quæſtio eſt, cõtemni debet hæc quæſtio. Non enim parum refert ſic, an ſic loquamur. Ex uerbis enim inordinate prolatis plærunq; naſci-

tur hæresis, sicut diuus Hieronymus dicit. Et nostra qui diuina tractamus, decet maxime eloquia castigata & examinata esse, quantumque fieri poterit, scripturis sacris & doctoribus conformia. Atque ideo ut pro tenuitate ingenioli nostri statuamus quid probabilius sit, & quantum fieri potest plæraque dicta scripturarum & sanctorum doctorum, & præcipue Augustini, quæ inter se uidentur diuersa, ad concordiam aliquam redigamus, ponam quinque propositiones responsiuas ad quæstionem.

Prima est. Gratiam gratis datam, qua Deus benignissima sua uoluntate trahit peccatores ad suam gratiam & iustitiam nemo meretur, sed illa antecedit omne meritum nostrum.

Hæc propositio est expresse diui Augustini in multis locis,
Aug. & peculiariter in tertio libro Hypognosticon, ubi ita dicit. Vitiato ergo libero arbitrio, totus homo uitiatus est. Per quod absque adiutorio gratiæ, quod Deo placeat, neque ualet incipere, neque perficere sufficit. Præuenitur autem medicina, idest Christi gratia, ut sanetur, & reparetur in eodem uitiata, atque præparetur uoluntas, quæ semper indigens adiutorio, illuminante gratia saluatoris possit tam Deum cognoscere, quàm secundum eius uiuere uoluntatem. Et quoniam hic insignis ecclesiæ doctor luculenter ibi probat hanc propositionem, neque opus est quippiam ei addere, placet sub compendio quodam potissima quæ ibidem docet, his adiungere. Probat igitur ille
Ezec. 36. nostram propositionem ibi ex illis uerbis Ezechielis. Dabo
Prou. 16. in uos cor nouum & spiritum nouum. Et ex illis. Præparatur
Philip. 2. uoluntas à domino. Et ex illis. Deus est qui operatur in nobis uelle & perficere pro bona uoluntate. Et ex orationibus psal-
Psal. 50. mistæ. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum in-
Psal. 118. noua in uisceribus meis. Reuela oculos meos, & considerabo
Psal. 142. mirabilia de lege tua. Notam fac mihi uiam in qua ambulem. Et subdit. Non ergo homo uoluntate sua adhuc in uitio liberi arbitrij claudicante, præuenit Deum, ut cognoscat & quærat, eam gratiam tanquam pro meritis accepturus, sed præcedit, ut iam dixi, misericordissima gratia sua, hominis ignorantis, & nondum se quærentis uoluntatem liberi arbitrij, ut eum se
1. Ioan. 5. scire & quærere faciat, sicut dixit Ioannes apostolus in epistola

sua. Scimus quia filius Dei uenit, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus uerum Deum, & simus in uero filio eius. Hic est uerus Deus & uita æterna. Et Dauid in Psalmo. Deus meus misericordia eius præueniet me. Et Deus tu conuertens uiuificabis nos. Et dominus in Euangelio discipulis suis dicit. Nõ uos me elegistis, sed ego elegi uos. Item Ioannes apostolus. In hoc est caritas. Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Nullum autem esse meritum hominis in accipienda gratia ad salutẽ, Paulus apostolus docet scribens ad Ephesios, Deus autem, ait, qui diues est in misericordia propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati. Põderat & ibi quod ibidem addit Paulus. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis. Et quod ad Timotheum scribit. Collabora euangelio secundum uirtutẽ Dei, qui nos liberauit, & uocauit uocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiã, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora sæcularia. Audis, ait, ante tempora sæcularia, quãdo in Dei erat homo præscientia, & non in sæculo, quia nondum erat sæculum, & præponis dono eius opera uoluntaria, cæcus ueritati resistens? Quærẽs enim tuam iustitiam statuere, iustitiæ Dei subiectus esse non potes. Ponderat & ibidem quod idem apostolus ad Titum scribit. Cum autẽ benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri Dei non ex operibus iustitiæ &c. Et subnectit. Quid ad hæc hæretice respõdebis? Quid inimice gratiæ Dei adhuc contra gratiam, tanto magistro gentiũ teste, quòd nullis hominum meritis detur, cogitabis opponere? Et post pusillum. Sed respondens mihi inquies. Si non unusquisque pro sua uoluntate, qua nos dicimus eum inquisisse Deum, accipit gratiam, sed præuenit uoluntatem ipsius sua gratia, qua in eum credere possit, cur non hoc ergo in omnibus operatur? An personarum acceptor est Deus? Et respondet. Si gratiæ illuminatione sensus tuus hæretice tenebris insipiẽtiæ esset exutus, crederes tantum testimonijs diuinis, quæ ante iam dixi,

Psal. 58. Psal. 87. Ioan. 15. Ephe. 1. Ephe. 2. 2. Tim. 1.

uel, quæ non dixi, & in sanctis scripturis reperiuntur innume rabilia, Deum nullis meritis hominum gratiam suã dare, per quam se eis ostendat ad credendum & seruiendum sibi, & nõ quæreres, immo non discuteres, quare id nõ in omnibus operetur, qui bene & iuste omnia quæcunque uult operatur. Et paulo post, ut pluribus testimonijs ueritatem fidei confirmet. Sed
Ioã.6. interroga, inquit, eum qui dixit. Nemo uenit ad me, nisi pater,
Matth.19 qui misit me, traxerit eum. Et nõ omnes capiunt uerbum, sed
Matth.9. quibus datum est. Et, Vobis datũ est nosse mysterium regni cœlorum, cæteris autem non est datum. Et, Nemo nouit filiũ,
Matth.11. nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Et, Sicut pater suscitat mortuos, & uiuificat, sic &
Ioã.5. filius suscitat mortuos, & uiuificat quos uult. Et, Quia spiritus
Ioã.3. ubi uult, spirat. Et, Quia nemo potest homo à se facere quic
Ioã.16. quam, nisi datum fuerit illi desuper. Item interroga eum qui
Philip.2. dixit. Vobis donatum est pro Christo non solum, ut in eum
Rom.9. credatis, sed ut etiam pro illo patiamini. Et, Non uolẽtis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Et, Cui uult miseretur, & quẽ uult indurat. Et, Quia spiritussanctus dona charismatum suorum diuidit singulis, prout uult. Et, Quibus uoluerit, nõ qui uoluerint, notas fecit Deus diuitias gloriæ sacramenti sui. Et tandem quæstioni propositæ ita respondet. Quare autem in hoc, ut dixi, malo Adæ merito præcedenti non omnes puniũtur, aut cur inde non omnes saluantur, ego seruiens domino in timore, & exultans cum tremore, misericordiam & iudiciũ cantabo, quia iudicium facit præcedente causa, salutem uero donat ac misericordiam præueniendo malam causam. Et aliquanto inferius in eandem sentẽtiam inducit Paulum & Pe-
Philip.1. trum, Paulum quidem scribentem ad Philippenses. Confidẽs hoc ipsum, quia qui cœpit in uobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Iesu, Petrum autem in epistola sua prima dicẽ
1.Pet.5. tem. Deus autem omnis gratiæ, qui uocauit uos in æternam gloriam suam in Christo Iesu modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. Et aliquãto post omnia bona adeo
Ioã.15. esse confirmat his testimonijs nondum citatis. Sine me nihil
2.Cor.3. potestis facere. Fiduciam autem talem habemus per Christũ

ad Deum, non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à no- IACO.I.
bis quasi ex nobis. Omne datum optimum, & omne donum ROM.8.
perfectum desursum est. Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Si gratia iam non ex operibus. Ex his infert. Gratia igitur donatur, non redditur, quia si redderetur, quasi ex debito, non ab apostolo ex gratia, sed ex operibus diceretur. Hæc Augustinus. Ex quibus omnibus patet & illum huius fuisse sentētiæ, & eam ei uisam esse certam & indubitatam, & oppositum prorsus esse hæreticum. licet etiam & unum aliud ex his colligere, nempe omnia argumenta quæ fecimus, & omnia testimonia sanctorum, & præcipue Augustini, quæ induximus ad probandum conclusionem sextæ quæstionis, etiam induci posse ad firmandum istam propositionem. Immo uere, ut ingenue dicam quod sentio, magis militant pro ista propositione, quàm pro illa. Magis enim uidentur Paulus & Augustinus uoluisse ostendere neminem trahi ad gratiam & amicitiā diuinam propter merita sua, quàm nemini dari gratiam gratum facientem propter merita, quibus eam obtinet dum non resistit, sed obsequitur, & cooperatur quoad potest gratiæ qua uocatur, & trahitur ad amicitiam diuinam. Ideoq; à pluribus faciendis argumentis pro hac propositione prorsus supersedeo. Dicet tamē aliquis. Esto gratia gratis data qua trahimur ad iustitiam & gratiam Dei, antecedat omne meritum, simpliciter tamen dari potest, & consequi meritum ex congruo.

Pro hoc expediendo sit secunda propositio. Gratia gratis data, qua Deus peccatores trahit ad suam gratiam, non datur propter meritum aliquod ex congruo, sed propter solam diuinam benignitatem. Hanc propositionem esse de mēte Augustini patet ex statim citatis ex tertio Hypognosticon. Si enim aliquam causam ex parte nostra subesse credidisset, propter quam quosdam Deus ex filijs Adæ trahat ad suam gratiam, & non omnes, non recurrisset ad hoc solum, quòd Deus nemini quidpiam debet, ut ostenderet eum non esse acceptorē personarum. Patet etiam idem ex lib. 4. contra Iulianum Pelag. cap. 8. & ex his quæ in proxima quæstione ex eodem induximus in. c. 15. de prædestinatione sanctorum, & in Enchiridio.

cap.36. Ita enim hoc mere gratis fieri his in locis dicit, ac mere gratis, & nullo prorsus antecedēte merito ex congruo, Deus quosdam paruulos facit uenire ad baptismum, & non oēs, & humanitatem suam sibi uniuit hypostatice absq; ullo merito ipsius. Et nisi ita esset, non dixisset Paulus. Non est uolentis, neq; currentis, neq; recurrisset, ipse Augustinus ad illud, cuius uult, miseretur &c. Et confirmo hoc. Nulla lex est statuta de hoc, neq; peccator dignus est tāta gratia. Ergo signum est nullum meritum, neq; ex congruo antecedere huiusmodi gratiam. Et hoc quidem uidentur postulare testimonia multa scripturæ pro prima propositione ab Augustino inducta. Ex his possumus inferre tertiam propositionem huiusmodi.

Tertia propositio. Gratiam iustificationis, ut amplectitur omnes gratias gratis datas & gratum facientem, quæ concurrunt ad nostram iustificationem, nemo meretur, neq; simpliciter, neque ex congruo. Patet hoc. Si enim gratias gratis datas quibus uenimus ad Dei gratiā, nemo meretur, neq; simpliciter, neq; ex congruo, ut tradidimus in secunda & prima propositione. Ergo neq; ullo modo cadet sub merito gratia iustificationis, ut cōplectitur omnia Dei beneficia, quibus ad hoc peruenimus, ut iusti simus. Itaq; uerissimum est omnes qui iustificantur, mere gratis à Deo iustificari, non solum, ut gratia excludit meritum simpliciter, sed etiam ut excludit merita ex congruo. Et hoc præcipue crediderim intendisse doctores, & maxime Augustinum, cum nullo admittūt merito quēpiam iustificari, & gratiam iustificationis mere gratis aiunt omnibus contingere. Loquuntur enim de gratia iustificationis, ut omnia Dei dona amplectitur spectantia ad nostram iustificationem. Sed quanuis de tota gratia iustificationis absolute dicēdum sit eam omni, & qualicunq; nostro merito priorē esse, de gratia iustificationis tamen, quæ gratia gratum faciens dubitari potest an illa cadat sub merito saltem ex congruo. Et de hoc pono istam propositionem.

Quarta propositio. Fides & alia bona opera, quibus disponimur ad gratiam gratum facientem, qua formaliter iustificamur, & simus accepti Deo, meritoria sunt ex cōgruo eiusmo-

di gratiæ, & nostræ iustificationis. Hæc propositio solet à plærisq; doctis uiris existimari esse cõtra autoritatem doctorum sanctorum, cum tamen nihil minus sit. Ideoq; primo illam ex testimonijs aliquibus sanctorum doctorũ, secundo uero etiã nonnullis apparentibus argumentis firmabo. Ac primo quidem sic inuenio Cyprianum illustrissimum ecclesiæ doctorẽ & martyrem locutũ in expositione orationis dominicæ. Ait enim sic de publicano laudato in Euangelio. Cum sibi Pharisęus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui spem salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit, cum innocẽs nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit, & exaudiuit orantem qui humilibus ignoscit.

Ambrosius etiam in septimo libro super Lucam cap. 8. ita, ait. Vnusquisque nostrum hæc apud se supplex ac submissus obsecret. Deus omnipotẽs miserere supplici tuo, quia nõ sum sicut innumeri serui tui, contẽptu sæculi sublimes, iustitiæ merito gloriosi, castitatis laude angelici, ueluti etiam multi eorũ, qui post flagitia publica pœnitendo tibi meruerunt esse deuoti, qui etiam siquid boni fecerunt, tua gratia largiente fecere. Hæc Ambrosius. In quibus uerbis patet Ambrosium asserere peccatores etiam flagitijs publicis obnoxios pœnitendo meruisse esse Deo deuotos. Et libro decimo ita scribit. Fleuit amarissime Petrus. Fleuit ut lachrymis posset lauare delictum. Et tu, si ueniam uis mereri, dilue culpam lachrymis tuã. Eodem tempore, eodem momento respicit te Christus. Et Gregorius in Hom. 9. super Ezechielem. Præueniente gratia Dei, & subsequente uoluntate nostra, donum Dei fit meritum nostrum. Augustinus etiam tametsi clarissimus sit ubiq; gratię assertor, & ubiq; contendat gratiam non dari ex meritis nostris, neq; secundum nostra merita, tamen & idem multis in locis existimat non aduersari gratiæ siquis dicat opera, quibus disponimur ad gratiam, meritoria esse gratiæ, modo asseratur ea ipsa opera esse dona Dei. Vnde & idem expresse dicit fidem mereri iustificationem. In libro enim primo ad Marcellinum de peccatorum meritis & remissione cap. 6. exponens illa uerba apostoli, Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spi

Ambro.

Idem.

Grego.

Aug.

ritus autem uita est, ita ait. Diuersa merita diuersis tribuit rebus apostolus. Morti quidem corporis meritum peccati, uitæ autem spiritus meritum iustitiæ. Et loquitur de iustitia quæ fides est, ut statim ibidem explicat. Et quãquam sanctus Thomas prima secundæ, quæstione. 114. articulo. 5. ad primum dicit illa uerba. Fides meretur iustificationem, retractata esse à diuo Augustino, cũ retractauit illa alia quæ olim asseruerat, Initium fidei est ex nobis, consummatio uero datur ex Deo, tamen hoc non ita esse, bona uenia tanti doctoris, manifeste possumus docere. Primo. In capitulo tertio libri de prædestinatione sanctorũ, ubi meminit istius retractationis, adeo non retractat ista, fides meretur iustificationem, ut expresse ibi dicat, fidem inchoare in uobis meritum, & misericordiam præcedenti fidei merito tribui, & hoc solum contendit ibi certum ostẽdere fidei initium & meritum, donum esse Dei. Præterea cap. 23. libri primi retractationum, postquam simpliciter reuocauit illa uerba. Nõ ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præsciẽtia. Et illa. Quod ergo credimus nostrum est. Quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus dat spiritumsanctum, uerissime tamen ait se dixisse paulopost illa reuocata. Sicut in ijs quos elegit Deus non opera, sed fides inchoat meritum, sic in ijs, quos damnat infidelitas & impietas inchoant pœnæ meritum, ut per ipsam pœnam etiam mala operentur. Sed hoc dolet, quòd fidei meritum ipsum esse donum Dei, neq; putauit esse quærendum, neq; dixit. Et ibidem uerũ etiam dicit quod alio in loco dixerat. Cuius miseretur, facit eum bene operari, & quem obdurat, relinquit eum, ut male operetur. Sed & illa misericordia præcedenti merito fidei tribuitur, & ista obduratio præcedenti impietati. Sed quærendum, ait, erat, utrum & meritum fidei de misericordia Dei ueniat, idest utrum ista misericordia, ideo tantummodo fiat in homine, quia fidelis est, an etiam facta fuerit, ut fidelis esset. Legimus enim dicẽte apostolo. Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem, non ait, quia fidelis eram. Fideli ergo datur quidem, sed data est etiã, ut fidelis esset. Hæc ibi. Ex quibus liquidum esse arbitror Au-

gustinum

gustinum non negasse, neque retractasse, fidem mereri iustifica tionem, sed hoc tantum uoluisse constituere, fidem ipsam esse donum Dei. Potest etiam ex ultimis istorum uerborum colligi, quod supra etiam admonuimus, diuum Augustinum nomine gratiæ iustificationis, siue etiam nomine misericordiæ in peccatorem complexum esse gratiam gratumfacientem, & gratis datam. Et, ut credas diuum Augustinum nõ existimasse esse inconueniens concedere esse merita ante gratiam iustificantem, modo non concedantur ante primam gratiam gratis datam, audi quid dicat ipse Augustinus ad finem tertij libri Hypognosticon. Cum enim dixisset secũdum donum gratiæ unũquenque fidelem esse, non secundum meritum propriæ uoluntatis & nomine hæreticorum statim quæreret, an nullũ esset prorsus meritum humanæ uoluntatis, ita respõdet. Si discernas inter gratiam & uoluntatem est. Audi ergo breuiter propriæ uoluntatis, tunc est meritum bonum, quando gratiæ donum præcedit uniuscuiusque uoluntatem, & operatur, ut meritum faciat homo per propriam uoluntatem. Et ibidem paulo ante. Sed clamas iterum & dicis. Si nullum est meritum operantis, quomodo scriptum est. Et tu reddes unicuique secũdum opera sua? Et respondet. Ausculta & intellige, si tamen aures habes audiendi, & cor non sit induratum intelligẽdi. Propter liberum arbitrium, quo bona & mala operantur homines, dictum est. Vnicuique reddes secundum opera sua. Habet enim homo malum meritum, cum uitio suo iam baptizatus declinat à bono, & facit malum, idest cum derelinquit Deum, & diligit sæculum. Habet nihilominus & bonum meritum, cum in omnibus gratiæ Dei bona in se operãti non resistit, sed cooperator existit, & omnem spem suam habet in illum, cum aurem suam & cor Deo loquenti intus, hoc est in interiore homine præbet, & non foris in malis sæculo perstrepenti. Hæc ibi. Et paulo post. In præsenti labor indictus est, ut fiant merita per auxilium gratiæ non præmissorum redditio meritorum. Et cap. 18. libri de natura & gratia contra Pelagianos diuinitus dicit esse expianda peccata, & pro eis dominum esse exorandum propter ueniam promerẽdam. Ex quibus omnibus

liquet Augustinum non negasse merita esse gratiæ, ea bona opera quibus per auxilium gratiæ gratis datæ disponimur ad gratiam. Sed ita tamen uoluit intelligi & appellari merita, ut magis dona Dei existimarentur, quàm merita nostra. Et ideo cap. 6. de correct. & gratia, dicit. Gratia sanctis est omne meritum, non, ut plerique perperam colligūt, quia negauerit nostra merita, sed quia uolebat significare ea esse magis dona Dei, quàm merita, & merita quidem propter futuram ueram uitã, nõ propter præsentẽ. Vnde & paulopost citata ex Hypognosticon subdit. Quidquid ergo homo in præsenti fuerit consecutus, donum est, non meritum. Neque tamẽ hic meritum accipit, ut nos hic accipimus, sed meritum uocat, quod quisque meritus est, ut patet, quia statim subdit. Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptelam, tunc meritum reddetur iustis, & ut intelligas merita nostra magis esse dona Dei, et gratiam quàm merita nostra, quare magis habent à gratia esse merita, quàm à nobis, addit statim. Quorum per totam sæculi uitam meritũ omne fuit gratia, ut gaudentes iam merito dicãt, Benedic anima mea dominum, & omnia interiora mea nomen sanctum eius, usque ibi. Qui coronat te in miseratione & misericordia. Et adijcit. Audis Pelagiane in miseratione & misericordia, & cęcus extolleris pro meritis solarũ uirium tuarum te coronandum. Intellige miseratione & misericordia Dei, non in factione meritorum animam coronari. Hæc ibi. Et. c. 7. libri de gratia & libero arbitrio ita ait. Si ergo Dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, tãquam merita tua, sed tãquam dona sua. Et adducit ibi in horum confirmationem illud Deuteronomij. 8. Ne dicas in corde tuo &c.

Præter testimonia ista sanctorum possumus confirmare hanc eandem conclusionem hoc pacto. Congruum est Deum iustificare peccatores, qui se ad eum toto corde conuertunt. Nihil enim Deus facit, quod non sit congruum, & diuinam misericordiam apertum est hoc dicere. Ergo peccatores merentur ex congruo suam iustificationem. Si enim alicui operi humano ex congruo respondet aliquod præmium, uidetur quidem illud opus meritorium esse saltem ex congruo

talis præmij. Nihil enim amplius significari uidetur per meritum ex congruo, quàm opus cui ex congruo debeatur, uel respondeat aliquod præmium. Et ita probari solet sanctos patres meruisse incarnationem desiderãdo eam feruenter, & petendo eam humiliter, quia cõgruum erat Deum exaudire eos in re adeo necessaria, qui fidelissime ei ubiq; seruiebãt. Et sicut ad meritum beatitudinis ex digno, uel ex cõdigno satis est aliquod opus eiusmodi esse, ut dignum sit, uel condignum Deũ conferre beatitudinem facienti illud opus, ita uidetur ad meritum ex congruo gratię debere sufficere aliquod opus tale esse, ut congruum sit Deum conferre suam gratiam facienti illud opus. Et potest roborari & premi magis hoc argumẽtum sic. Non solum est congruum Deum conferre gratiam peccatoribus se ad eum toto corde conuertentibus, sed & ista cõgruitas est propter ipsam conuersionem ex toto corde. Ea enim posita Deus nos admittit ad suam gratiam, & ea non posita non admittit, & isti conuersioni nostræ Deus promisit sæpe in scripturis suam conuersionem ad nos, ut in quæstione proxima satis ostendimus. Ergo sicut opera bona facta ex gratia ex cõdignitate quam habent à gratia & à spiritusancto & à meritis Christi ualorẽ habent beatitudinis, atq; ideo & eius meritoria sunt ex digno uel cõdigno, ita cõuersio peccatoris ad Deũ ex hoc quod est ab spiritusancto per gratiã ipsius gratis datã, & ut innititur meritis Christi participabit quendam ualorem ex congruo ipsius gratiæ, atq; ideo & eius erit quoq; ex congruo meritoria. Similis enim, immo par utrobiq; uidetur ratio.

Secundo ad idem argumentor. Cum aliquis peccator, ut redeat in gratiam cum Deo, graues labores et damna uel etiã mortem patienter toleraret pro honore diuino, congruũ esset ipsam eorum laborum & incõmodorum, mortisq; tolerantiã Deum acceptare, ut eum iustificet, & ad suã gratiam recipiat, & hoc congruitate quæ nõ tantum est ex bonitate diuina, sed etiam ex ualore & natura ipsius operis. Ipsa enim tantorum malorum perpessio, præsertim si adiunctam habeat pœnitentiam peccatorum, digna uidetur ex congruo amicitia diuina. Nihil enim amplius potest homo propter Deum pati uel præ

ſtare. Ergo ſaltem huiuſmodi labores damna & mortem propter Deum ſubeuntes uere ex congruo merebunt iuſtificari.

Tertio principaliter argumentor. Incarnatio uerbi diuini multo maius Dei beneficiū eſt, multo & maior gratia, quàm iuſtificatio peccatoris. Vnde & ſummam eam gratiam appellat diuus Auguſtinus, & in rebus per tempus ortis nullā fuiſſe dicit maiorem gratiā. Et in ſcripturis antonomatice uidetur ſæpe appellari gratia. Excedit enim multis interuallis omnes alias gratias, & radix eſt, & cauſa, & origo omnium Dei gratiarum & beneficiorum in nos. Sed incarnationem meruerunt ex congruo ſancti patres ueteris teſtamēti, ut & ipſe ſanctus Thomas, quem modo impugnamus, defendit tertia parte ſuæ ſummæ, quæſtione. 2. articulo. 11. Et quidem quidquid alij ſentiant, hoc eſt probabilius, ut aliàs domino fauente oſtendemus. Ergo multo magis iuſtificatio peccatoris poteſt cadere ſub merito ex congruo. Et confirmo hoc argumentum. Nō ideo meruerunt ſancti patres hoc tantum & tam eximium beneficium, quia digni illo fuerint. Vnde enim tanta gratia digni eſſent? Sed ideo illud meruerunt ex cōgruo, quia cōgruū fuit Deum exaudire deſideria & petitiones eorum qui fideliter ei obediebant. Ergo quanuis peccator non ſit dignus tanto diuinæ gratiæ beneficio, merebitur nihilominus ex cōgruo illud, cum feruenter & humiliter id poſtulauerit. Congruum eſt enim Deum non deſpicere confugientes ex toto corde ad ipſum. Poteſt inſuper hoc ipſum confirmari ſic. Non aduerſatur ſummæ gratiæ, qua Deus factus eſt homo, concedere aliqua merita tantum ex congruo eam anteceſſiſſe. Ergo quantumuis expreſſe dicat ſcriptura nos iuſtificari ex gratia, & nō ex meritis, non erit inconueniens concedere iuſtificari nos aliquo modo ex meritis ex congruo. Non enim meritum ex congruo aduerſatur gratiæ.

Sed contra iſtam propoſitionem argumentari quis poteſt hūc in modum. Nullus peccator dignus eſt re adeo incōparabili, ac eſt amicitia diuina. Vix enim dignus eſt pane, quo ueſcit. Ergo nullus peccator meret aliquo pacto gratiā diuinā. Eo enim præmio, quod quis meretur, abſq; dubio dignus eſt.

Præterea oēs dispositiones ad gratiam diuinam dona sunt Dei, neq; ad illas sufficit liberum arbitriū, ut in quæstionibus proximis perspicuū faciemus. Ergo illę nō sunt meritorię gratiæ diuinæ. Istā consequētiā facit multis in locis Augustinus, ut patet ex testimonijs illius iam citatis, & peculiariter ex cap. 23. et. 31. de gratia Christi contra Pelagium & Celestiū. Et potest fieri hæc consequentia apparens hoc modo. Per dona quæ quis recipit ab aliquo, non meretur noua alia dona, sed debitor constituitur potius nouorum obsequiorum, & nouarum gratiarum. Exempli gratia. Per equū & pretiosa indumenta, quæ quis recipit à rege, ut idoneus sit gerendo & administrādo magistratui, nō meretur magistratū. Cum ergo dispositiones ad gratiam dona sint Dei quibus efficimur idonei ad recipiendam gratiam ipsius, non erunt illæ merita gratiæ, sed potius nouorum nos constituent debitores obsequiorum, & nouarum gratiarum actionum.

Tertio argumentari quis potest contra nos ex uerbis Augustini in epistola ad Bonifacium papam, quæ est in numero epistolarum. 106. Cum fides, inquit, impetrat iustificationē, sicut unicuiq; Deus partitus est mensuram fidei, non gratiam Dei, aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici, uoluntate comitante, nonducente, pedissequa, non præuia. Hæc Augustinus. Ex quibus uidetur secundum Augustinum, non ideo gratiam Dei sequi ad aliquod meritum, quia fides impetrat iustificationem.

Hæc tamen argumenta suo sic ordine soluo. Ad primum. Non est peccator dignus gratia diuina. Si enim dignus esset, mereretur illam per sua opera ex digno uel condigno, quod si fieret, iam gratia non esset gratia. Neq; requisita est ad meritum de congruo talis dignitas in merente, sed satis est ex congruo deberi uel respondere ei merito præmium, cuius est meritum. Quòd si aliquis dicat necesse esse cōcedere peccatores cōuertentes se ex toto corde ad Deum dignos esse ex cōgruo & beneficio diuino & amicitia Dei, siquidem merentur illam ex cōgruo. Equidem neq; uideo quare hoc sit necessarium, neq; scio unde probari possit id esse absurdum.

Ad secundum. Dispositiones ad gratiam nõ tantum sunt dona Dei, sed sunt etiam opera liberi arbitrij, & quatenus talia sunt, possunt esse meritoria donorum Dei, quæ posteriora ipsis sunt, sicut etiam opera meritoria iustorũ dona sunt Dei, & nihilominus uere & proprie sunt meritoria. Præcedit enim bona uoluntas hominis multa Dei dona, licet non omnia, ut Augustinus docet in cap. 32. Enchiridij. Et in epistola ad Sixtum presbyterum. Cum coronat Deus merita nostra, nihil aliud coronat, quàm munera sua. Distinguere ergo oportet de donis. Quæ enim tãtum dona sunt, sicut esse, gratia, equus, indumenta, dona sunt & nõ merita, quæ uero dona Dei sunt, & opera nostra, & dona uere sunt & merita. Et quando diuus Augustinus argumentatur fidem non esse meritum, quia donum Dei est, crediderim eum non illò tendere, ut probet fidẽ nullo pacto esse meritum. Hoc enim si diceret, aperte repugnaret sibi, ut patet ex suis ipsius testimonijs iã citatis. Sed eò profecto tendit, ut probet non esse meritum eo modo, quo Pelagius eam dicebat esse meritum nostræ iustificationis, ut opus quidem solius liberi arbitrij, cui deberetur iustificatio. Et contra hunc uere apparens est argumentum. Fides donum Dei est, non ergo fides meritum est, cui debeatur iustitia. Ea enim ex parte qua donum Dei est, præmium non ei respondet, neque debetur de stricta iustitia, ac responsurum uideri posset & deberi, si solius esset liberi arbitrij. Sed hęc satis pro pietate quam debemus tanto doctori. Non enim necesse est omnia ipsius argumẽta demonstratiua, uel omnino efficacia credere.

Ad tertium. Nomine gratiæ non intelligit Augustinus eo in loco gratum facientem, sed generaliter loquitur de gratia, ut sub se continet gratias gratis datas & gratumfacientem. Et ideo dicit nihil meriti humani præcedere gratiam Dei, quia ante fidem nullum est meritum, & iuxta hunc sensum intelligenda sunt quæ sequuntur. Restat tamen adhuc unum dubiũ discutiendum. An possimus similiter concedere mereri peccatores ex congruo eas gratias gratis datas, quæ consequuntur fidem, & antecedunt gratiam gratũfacientem, ut per eas adiuuentur ad ea, quæ ex parte sua requisita sunt, ut iustificentur,

& pro huius dubij exolutione diligenter aduertendum est duplices esse gratias gratis datas, quibus trahũtur peccatores ad amicitiam diuinam. Quædã sunt efficaces, quibus positis semper peccatores apponunt quidquid ex parte ipsorum requisitum est, ut iustificentur, & per cõsequens semper eis positis iustificantur. Aliæ uero sunt, quæ non semper habent suum effectum, sed & positis illis adhuc peccatores non iustificantur, quia resistũt illis per libertatem arbitrij, neq; plene ad Deum conuertuntur. Primi generis sunt auxilia specialia, quibus Deus concurrit ad ultimatas dispositiones ad gratiam gratum facientem, quales sunt martyrium, dilectio Dei super omnia, dolor de peccatis, ut offensiua sunt Dei. Secũdi uero generis sunt auxilia specialia, quibus Deus ad fidẽ adiuuat, & ad alia præuia ad cõtritionem, uel dispositiones quascunq; ultimatas ad gratiã, qualia sunt timor inferni, spes regni cœlorum, horror peccatorum, eleemosynæ grandes, despectus bonorum huius sæculi, & alia quibus Deus nouit trahere peccatores ad uerã pœnitentiam. Et ista auxilia specialia secundi generis aliquãdo sunt concursus quidam Dei speciales ad huiusmodi præuia, aliquando sunt sanctæ quædam cogitationes & inspirationes, siue impulsus quibus Deus nos excitat & exhortatur ad ipsas ultimatas dispositiones ad gratiã. Hoc supposito pro plena responsione ad quæstionem & explicatione prioris propositionis adijciam quintam propositionem huiusmodi.

Quinta propositio. Nemo potest mereri de cõdigno aliquã gratiam gratis datam, neq; ex congruo gratiam gratis datam qua trahimur ad fidem. Potest tamen fidelis mereri ex cõgruo gratias gratis datas, quibus trahitur ad pœnitentiam.

Tria dicimus in hac propositione. Et primum quidem manifestum est. Nulla est enim lex sancita de collatione alicuius gratiæ gratis datæ. Et de peccatore certum est, nullam gratiã eum posse mereri de condigno. Nulla enim tali dignus est. Secundum uero probatur. Fides enim initium est uitæ spiritalis, et qui non credit, neq; cognoscit Deum esse, nõ uidet posse aliquid apud Deũ mereri. Et aperte est hoc secundũ de mẽte diui Augustini, ut patet ex testimonijs illius pro secũda, ꝓpositiõe,

Tertium uero, quod difficilius est, ne nouum existimetur, sicut nouum fortassis est inter scholasticos doctores, potest primo probari ex autoritate diui Augustini, qui in tertio libro Hypognosticon aperte distinxit inter opera præcedentia fidem, & sequentia, & ut patet ex iam citatis, fidem cõcessit esse meritum & initium meritorũ nostrorum. Sed præstat & aliquot ipsius uerba ex Hypognosticon subijcere, ut lectori apertior sit ipsius sentētia. Is itaq;, cum obijceret sibi in persona hæreticorum. Si non uolentis neq; currentis est inuenire Deum, quomodo scriptum est in Psalmis. Et ex uoluntate mea confi-

2. Tim. 2. tebor illi. Et iterum in apostolo, cũ in figura uasorum de peccatoribus dicit. Si quis ergo emundauerit se ab istis, erit uas in honorem sanctificatum, & utile domino ad omne opus bonũ semper paratum, sic respondet. Accipe fidei rationē. Alia causa est adhuc non credentis in Deo, alia iam credentis. De non credente, idest adhuc Deum ignorāte, ut cognoscat & credat in quo opera bona nulla sunt, dictum est. Non uolentis, neq; currentis, sed miserentis est Dei, quia in uanitate sensus, atq; in tenebris obscuratum habens intellectum, liberi arbitrij uerũ, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, uidere non potest, nisi Deus propter suam misericordiã, qui dixit de tenebris lumē splendescere, illuxerit in corde eius ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi Iesu, ut ablato uelamine, idest nebula peccati de corde eius, conuerti possit ad dominum, qui spiritus est. Et post paululum. Iam uero credētis & illuminati atq; reparati in libero arbitrio per gratuitam gratiam saluatoris uox est. Et ex uoluntate mea cõfitebor illi. Sed ut possit eidem confiteri, nõ in se, sed gloriatur in domino. Præmittit enim. Dominus adiutor meus, & protector meus. In ipso sperauit cor meum & adiutus sum. Et post pauca sibi rursus sic obijcit. Ergo, inquies, damnas opera liberi arbitrij bona, quia dicis iustitiam ex operibus non deberi? Si ita est, cur nobis præcipit apostolus abundare operibus bonis, quia labor noster non erit inanis in domino? Et repōdet. Audi hæretice stulte & inimice fidei ueritatis. Opera liberi arbitrij bona, quę ut fiant, præparantur per gratiæ præuentum,

nullo

nullo liberi arbitrij merito, & ipso faciente, gubernante & perficiente, ut abundent in libero arbitrio, non damnamus, quia ex his uel huiusmodi homines Dei iustificati sunt, iustificantur, iustificabũtur in Christo. Damnamus uero autoritate diuina opera liberi arbitrij, quæ gratiæ præponuntur, & ex his, tanquam meritis in Christo, iustificari extollũtur. Quis enim prior dedit ei, & retribuetur illi? Et. c. 18. de gratia & libero arbitrio eligentium, ait, meritum nullum esset, nisi eos eligentis Dei gratia præueniret. In quibus uerbis ipsam electionẽ, qua Deo eligimus uere inseruire, meritum uidetur appellare. Sed apertius est quod. c. 6. dixerat. Cum data fuerit gratia, incipiũt merita nostra bona. Et. c. 7. dicit opera bona esse ex fide, non ex operibus fides. Et super psalmum. 67. expresse dicit, à fide omnia bona merita incipere.

Sed & præter autoritatem Augustini, potest hoc ipsum peculiariter sic persuaderi. Congruum est Deum adducere fideles suos ad ueram pœnitentiam, cum illi constanter perseuerant in fide, & insistunt alijs bonis operibus quibus intendentes paulatim solent pertrahi ad Dei gratiam. Et ista congruitas est non solum ex bonitate & misericordia diuina, sed ex cõdecentia quadã, propterea quòd ipsi huiusmodi operibus uacant & student. Ergo huiusmodi opera meritoria sunt ex congruo earũ omniũ gratiarũ, quæ requisitæ sunt, ut iustificent.

Et confirmo hoc. Vt plurimum ita uidemus contingere, ut qui huiusmodi bonis operibus uacant, tandem resipiscant à peccatis, & qui ista negligunt in eis perseuerẽt, & in dies singulos magis obdurẽtur. Et omnes doctores & prædicatores, ita solent ad pœnitentiam trahere peccatores, adhortando scilicet ad bona opera, & constantiam in fide, neq; est alia regula riter compendiosior, aut certior uia. Vnde & Nabuchodonosori consuluit Daniel. Peccata tua eleemosynis redime. Et confirmauit hoc consilium Christus illis uerbis. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Ergo huiusmodi opera meritoria sunt ex congruo omnium istarum gratiarum quæ consequuntur fidem, & antecedunt gratiam gratum facientem. Daniel. 4

Et confirmo amplius. Fides & huiusmodi bona opera impetrant & obtinent gratias prærequisitas ad iustificationem. Ergo uere merebuntur eas ex congruo. Etsi, ut in proxima quæstione tradidimus, fides aliena ex congruo meretur peccatori gratias gratis datas necessarias ad suam conuersionẽ, meretur enim ei gratiam gratum facientẽ & nõ immediate, multo magis fides propria hoc poterit, quæ certius & efficacius pertrahit peccatores ad ueram pœnitẽtiam. Et quidem istam dignitatem & præcellentiam fidei, ut meritoria sit ex cõgruo omnium gratiarum, quæ antecedunt nostram iustificationẽ, & ipsam consequuntur, uidentur nobis innuere, & significare scripturæ, cum ei sæpissime tribuunt nostram iustificationẽ. Ac per ista patebit uia exoluendi plæraq; argumenta facta in proxima quæstione ad probandum nos iustificari ex meritis. Quãuis enim dispositiones quibus iustificamur, non sint meritoriæ simpliciter nostræ iustificationis, uere tamen possunt dici propter hæc ipsius meritoriæ ex congruo. Sed ut ista magis ad uiuum examinentur, faciam aliquot argumenta contra istas propositiones.

Et primo quidem stat contra nos argumentum factum in principio quæstionis huius. Nemõ meretur suam iustificationem. Ergo nemo meretur ex cõgruo gratias saltem gratis datas, quibus trahitur ad amicitiam Dei. Sed hoc argumentum patet ex dictis in tribus propositionibus prioribus non esse cõtra nos. Esto enim concedamus fidem & opera bona meritoria esse gratiæ gratum facientis, & gratiarum gratis datarum, quæ fidem consequuntur, & bona illa opera quibus trahũtur ad gratiam peccatores, tamen simpliciter concessimus neminem iustificari ex meritis etiam de congruo, quia, ut iam diximus, non cadunt sub merito etiam ex congruo omnes gratiæ ad iustificationem requisitæ. Possemus etiam ex superabundanti dicere merita ex congruo duplicia esse. Quædam enim sunt, quæ in iustis inueniũtur, & sunt opera ipsorum bona digna quidem aliquo præmio, sed ideo tantum ex cõgruo illius meritoria, quia licet iusti digni sint illo, tamen nulla lege sancita tale debetur præmium. Et hæc sic sunt meritoria ex cõgruo

talis præmij, ut merita simpliciter & absolute dici possint, quia uere digna sunt eo præmio, ex hoc, quòd grata Deo sunt, & à uiris ipsi gratis & amicis fiunt. Alia uero sunt merita ex congruo, quæ in peccatoribus reperiuntur, quæ nullo præmio digna sunt, quia fiunt ab hominibus Deo ingratis & exosis, sed tamen eiusmodi ex se sunt, ut congruum sit, & diuinam bonitatem condeceat, ea ex liberalitate & benignitate sua acceptare, ut trahat peccatores ad suam gratiam. Et huiusmodi merita sic merita sunt, ut tamen non necesse sit ea dicere merita absolute, sed tantum merita ex congruo. Atq; ideo quanuis fideles peccatores dicamus posse mereri ex congruo suam iustificationem, non est opus concedere absolute eos posse mereri suam iustificationem. Meritum enim huiusmodi non est meritum simpliciter, sed tantum meritum ex congruo, & sic mereri non plus uidetur dicere quàm impetrare, quod omnes fatẽtur, neq; potest quispiam negare. Quis enim neget opera bona peccatorum fidelium impetrare sæpe gratias quibus trahũtur ad Dei gratiam & amicitiã? Vnde & Augustinus quod dicit fidem mereri iustificationem, alibi explicare uidetur his uerbis. Fides impetrat quod lex imperat. Occurrit etiam medium quoddam fortassis non incommodũ, quo uti possemus ad pleniorem horum solutionem. Et hoc est, ut merita ex congruo, quibus ex lege respondet aliquod præmium simpliciter & sine addito dicantur merita illius præmij, merita uero quibus nulla lege respondet certum præmium, sed tantum ex cõgruitate quadam aliquando quidem respondet, aliquãdo uero non, ea non merita simpliciter, sed tãtum merita ex cõgruo cum addito dicantur. Exẽpli gratia, martyrio, dilectioni Dei super omnia, uel saltem pœnitentiæ, & perfectę cõuersioni ad Deum secundum legem diuinam correspondet pro præmio iustificatio nostra, & remissio peccatorum nostrorum. Si conuerteris enim, inquit, conuertam te. Et conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Atq; ideo conuersio nostra ad Deum perfecta, & par ratio est de attritione cũ sacramento, posset dici meritoria simpliciter nostræ iustificationis. Eum enim ualorem, qui ei deest ab ipso efficiente, qui in peccato est, atq; ideo

Hie. 15.
zach. 1.

indignus est tali præmio, habet huiusmodi conversio à lege diuina, ex qua tantum uidetur ualere, ut meritum simpliciter dici posset. Opera uero alia bona quæ fiunt à peccatoribus, propter quæ Deus eos conuertit, & trahit ad huiusmodi dispositiones ad gratiam, quia nulla lege eum habent ualorẽ, sic merita ex congruo dicentur, ut tamen non simpliciter merita appellentur. Itaq; respectu gratiæ gratum facientis datur in peccatoribus fidelibus meritum ex congruo, quod & meritũ simpliciter dici potest, non uero respectu gratiæ gratis datæ, qua Deus trahit peccatores ad suam gratiam. Et hæc satis possunt esse pro isto primo argumento.

Secundo principaliter argumentor. Si darentur merita ex congruo respectu gratiarum gratis datarum, quibus Deus fideles suos trahit ad amicitiam suam, etiam darẽtur respectu gratiæ, qua trahuntur infideles uel hæretici ad fidem ueram. Vt enim congruum est Deum adducere ad gratiam suam fideles suos, qui declinant à malo, & bonis incumbunt, ita etiam congruum est Deum adducere ad suam fidem eos, qui quoad intelligunt per lumen suum naturale, & à peccatis cauent, &
Actuũ.10 bonis operibus student. Vnde & ad Cornelium dixit angelus. Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in cõspectu Dei. Et nunc mitte uiros in Ioppe, & accersi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus. Hic hospitatur apud Simonem quendam coriarium, cuius est domus iuxta mare. Hic dicet tibi quid te oporteat facere. Et quia eunuchus Candacis reginæ Ethiopum uenerat adorare in Hierusalem, & reuertebatur sedens supra currum suũ, legensq; Esaiam prophetam dixit spiritus Philippo. Accede & adiunge te ad currum istũ. Et nacta occasione ex lectione Esaiæ prophetæ euangelizauit illi Iesun. Si ergo his non obstantibus non admittimus quenquam mereri, uel ex congruo gratiam, qua trahitur ad fidem, neq; admittendum erit mereri posse fideles cæteras, gratias quibus trahuntur ad amicitiam diuinam, qui iam sunt fideles. Aut si hoc dicimus, dicamus & alterum. Vnum enim ex altero sequitur, & par uidetur ratio esse de utroque. Possunt enim aliqua ita bona opera fieri à non cre-

dente, ac sunt illa, quæ fiunt à peccatore fideli, propter quæ ex congruo trahitur ad gratiam.

Ad hoc argumentum qui tenere uoluerit cũ Gregorio Ariminensi in secundo, distinctione. 38. quæstione prima, articulo. 2. in tertio corrolario in infidelibus, qui nullam habent cognitionẽ ueri Dei nullum esse bonum actum facile soluet argumentum istud. Meritorius enim actus esse non potest, qui non fuerit bonus actus. Quòd si ante fidẽ nõ est bonus actus, bene autem post fidem, poterit ergo post fidem esse meritum non ante. Et præter testimonia quæ citat pro se ibi Gregorius Ariminensis, insignis est locus Augustini in enarratione in psalmum. 32. ubi ita inquit. Debemus nulla opera præponere fidei, idest, ut ante fidem quisquam dicatur bene operatus. Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quanuis uideãtur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi uidentur esse, ut magnæ uires & cursus celerrimus præter uiam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem. Vbi fides non erat, bonum opus non erat. Hæc Augustinus. Sed in cõmuni opinione, quæ probabilius asserit in quibuscunq; infidelibus posse inuenire aliqua opera bona, solũ hoc inuenio discrimen, quòd ut plurimũ meliora sunt ea opera, quæ dicimus meritoria ex congruo suæ iustificationis in peccatore fideli. In meliorem enim referuntur finem, & maiori pietate fiunt, & ex hoc quòd fiunt ab habente fidem per quam dirigitur intentio, ualorem aliquem & soliditatem quandam capiunt, ut dici possint meritoria ex congruo iustificationis, quam nõ habent quãtũcunq; præcellentia opera ante fidem ueri Dei. Non enim de alia fide loquimur, cum dicimus, ante fidem nulla esse opera meritoria ex congruo. Et hæc fides non deerat Cornelio, neq; eunucho Candacis reginæ. Quare & illorum bona opera bene possunt dici meritoria ex congruo fidei Christi. Sed si tandẽ quis urgeat, aut non esse iustificationis meritoria ex congruo opera quæcunq; bona facta à peccatore fideli, sed quæ in Deũ & ad impetrandum suam gratiam referuntur, aut oportere concedere etiã posse in puro infideli reperire opera meritoria ex congruo fidei, siquidem possint in eo inueniri opera bona, li-

benter quidem audirem sententiam cuiusque rectius sentientis. Mihi enim nihil melius occurrit, quàm quod iam dixi. Et quidem diuus Augustinus ad Sixtum presbyterum epistola.105. hoc tradidit quod nos. Ait enim. Quid est meritum hominis ante gratiam, cum omne bonum nostrum non in nobis facit, nisi gratia? Et Cęlestinus primus canone.12. suæ primæ epistolæ. Non dubitemus à Dei gratia omnia hominis merita præueniri. Sed si utrãuis partem disiunctiuæ modo illatæ concedamus, nullum uideo apertum inconueniens, modo intelligamus meritũ ex cõgruo neque debitum facere, neque gratiæ aduersari, & plærosque infideles etiam sine talibus meritis trahi ad fidem propter benignissimum & altissimum cõsilium diuinæ uoluntatis. Et si ad ea bona opera, quibus trahuntur infideles ad fidem, concurrat aliqua gratia gratis data, adhuc stabit primam simpliciter gratiam non reddi secundum aliquod meritum nostrum, neque simpliciter, neque ex congruo.

Tertio principaliter argumẽtor cõtra eandem partem. Nõ semper ueniunt ad gratiam Dei peccatores fideles, qui perseuerant in fide, & huiusmodi bonis operibus uacant. Aliquando etiam ueniunt aliqui sine istis, & subito conuertuntur. Ergo ista bona opera, quæ fiunt à peccatoribus, non sunt meritoria, neque ex cõgruo gratiarũ, quibus perducunt ad gratiã Dei.

Ad hoc argumentum dico uerissimũ esse Deum plærunque subito, & sine ullis meritis conuertere ad se suos fideles, ut quidem conuertisse scimus Paulum, cum non solum non aliqua haberet bona merita suę iustificatiõis, sed multa haberet mala merita suæ cõdẽnationis. Verũ etiã est iusto iudicio Dei aliquãdo nõ peruenire ad ipsius gratiã aliquos peccatores, qui aliqua uidebant habere merita ex cõgruo suæ iustificationis. Cum enim nulla sit lex de hoc, aliquãdo Deus ea acceptat, ut trahat eos ad suam gratiam, aliquando autem non, ut uel ex hoc appareat ea non esse merita simpliciter, & gratuito iustificari omnes qui iustificantur. Neque ex hoc sequitur ea non fuisse merita ex congruo. Ad meritum enim ex congruo non requiritur, ut semper habeat suum præmium. Orationes enim iustorum non semper audiuntur in illis, quæ uidentur mereri

ex cõgruo. Possunt nãq; huiusmodi merita impediri aliunde, sicut & merita ex condigno non impediuntur à superueniente peccato, ne habeant præmium sibi respondẽs. Sed quæstio est de nomine, an tãtũ debeãt dici merita merita ex congruo, quando non habent suum effectum. In quo utrũuis dicatur, nihil pericli est. Ideoq; ista satis sunto de hac quæstione.

Sed quoniam dum Paulus sæpe asserit neminem iustificari ex operibus, & Augustinus sæpissime replicat neminem iustificari ex meritis, hoc uidẽtur potissimum asserere, & intẽdere, neminẽ posse ex proprijs uiribus iustitiã acquirere, uel (quod idem prorsus est) neminem posse suis uiribus naturalibus se facere iustum, ideo &, ut hoc quoque attingamus, addemus sequentes quæstiones.

DE NECESSITATE GRATIAE AD IVSTIFICATIONEM.

QVAESTIO OCTAVA.

AN possit homo per proprias uires naturales absq; Dei adiutorio speciali facere, quæ necessaria sunt ex parte sua, ut iustificetur, & ad gratiam Dei perueniat. Et uidetur quidẽ homo hoc posse, quia Deus nõ deficit in necessarijs, nihil autem tam necessariũ est homini, quàm sua iustificatio, & amicitia cum Deo. In contrarium autem est hoc argumentum. Nemo potest, ut late disputauimus in quæstione. 6. et. 7. mereri suam iustificationẽ. Ergo neque eam acquirere ex solis uiribus naturalibus cum communi, & generali Dei concursu. Ad hanc quæstionem respondeo breuiter hac conclusione.

CONCLVSIO.

Non potest homo ex solis uiribus naturalibus ea efficere, quæ necessaria sunt ad suam iustificationem.

Vt probemus istam conclusionem, necessarium est ante

omnia explicare, quæ ſint neceſſaria ad iuſtificationem no-
ſtram. Et quidem ſi in genere loquamur, certum eſt, & ſufficere,
& neceſſariam eſſe ad noſtram iuſtificationem, obſeruan-
Matth. 19 tiam mandatorum diuinorum. Qui enim dixit. Si uis ad uitã
ingredi, ſerua mandata, utique oſtendit, cum omnes, & ſoli iu
ſti ingreſſuri ſint ad uitam, ſatis eſſe ad iuſtitiam obſeruãtiam
mandatorum. Et qui dixit. Qui habet mãdata mea, & ſeruat
Ioan. 14. ea, ille eſt qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à pa-
tre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Cũ
omnes, & ſolos iuſtos Deus diligat, eiſq; ſe ſolis manifeſtet,
profecto declarauit his uerbis ad iuſtitiam ſufficere obſeruan-
tiam mandatorum. Atq; ideo crediderim tam ſæpe appellaſ-
ſe Dauidem in Pſalmis mandata Dei iuſtificationes, quòd
eorum obſeruantia, iuſtificatio noſtra ſit, nihilq; aliud præter
ea requiſitum ſit ad noſtram iuſtitiam. Si uero in particulari
diſquiramus, quæ ſint neceſſaria, ut iuſtificemur, tria potiſſi-
mum uidentur neceſſaria dicenda eſſe ad iuſtitiam. Primum
eſt fides. Sine fide enim, ut ait apoſtolus, impoſſibile eſt place-
re Deo. Secũdum eſt, dilectio Dei ſuper omnia. Eſt enim hoc
primum & maximum mãdatum, ut Deum ex toto corde, &
ex totis uiſceribus diligamus, quodq; unum, ſi bene ſeruetur,
uel ſolum ſufficit. Et per hunc actum maxime uenire poſſunt
ad gratiam, & ueniunt plærunq;, cum ad ætatẽ accedunt adul
tam, qui à peccato originali in ætate infantili mũdati nõ ſunt.
Eſt, etiam & hoc maximum, ut opinor remedium, ijs qui cum
omnia faciant, quæ ſciũt, eſſe neceſſaria ad ſalutem, tamen ali-
qua laborant ignorantia uincibili. Et, ut demus pœnitẽtiam
ſine huiuſmodi tanta & tam perfecta dilectione ad reconciliã
dum peccatores Deo ſatis eſſe, qua de re in quarto ſententia-
rum diſtinctione. 14. late diſputabimus Deo largiente, certe
hic unus actus, maxime poteſt perficere noſtram pœnitentiã,
& ſiquidem ſæpe, ut par eſt, ex animo repetatur, & frequente
tur, maxime quoq; nos poteſt tueri in iuſtitia, & uenialia effi-
cere, quæ alioqui eſſent letalia, & grauiſſima. Et ſaltem iſte
actus, quo Deum diligimus ex toto corde, & mandata eius
proponimus ſemper ſeruare, ut plurimum uidetur etiam for-
maliter

maliter requiri ad ueram pœnitētiam,& in omnibus uere pœnitentibus inueniri. Ideoq; illum uisum est secundo loco numerare inter ea, quæ necessaria sunt ad iustitiam.

Tertium uero præcipue requisitum ad iustitiam est pœnitentia. Requiritur enim hæc, uel formaliter, uel saltem uirtualiter, ut consequatur Dei gratiam, qui reus fuerit peccati mortalis. Nemo enim potest nouam uitam inchoare, ut ait diuus Augustinus, quin eū pœniteat uitæ prioris. Et ad omnes peccatores apud Lucam dicit Christus. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Voco autem pœnitētiam uirtualem, dilectionem Dei super omnia, & martyrium, & generaliter quidquid uicem habet, & uirtutem pœnitentiæ, de quo nihil est necesse modo disputare.

De pœni. di. 1.

Cum igitur in genere requisita sit ad iustitiam obseruatio mandatorum, in particulari uero tria præcipue uideantur necessaria, fides, dilectio Dei super omnia, pœnitentia, ut distinctius procedamus, & clarius, singula istorum distinctis quæstionibus tractabimus, & in hac quæstione solū probabimus neminē posse solis uiribus naturalibus implere pręcepta Dei. Ex quo manifestū erit, neminē posse proprijs uiribus naturalibus, cum sola cōmuni Dei influentia, facere, quæ necessaria sunt ad salutem, quæ fuit conclusio modo probāda. Et primo quidem hoc aperte diffinitum est in canone quinto cōcilij Mileuitani, cuius hæc sunt uerba. Placuit, ut quicūq; dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tāquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiā sine illa, implere diuina mādata, anathema sit. De fructibus enim mādatorum dominus loquebatur, ubi nō ait, Sine me difficilius potestis facere, sed ait. Sine me nihil potestis facere. Hæc ibi. Neq; leuis existimanda est huius concilij autoritas. Vt enim alia prætereamus, certe ex epistola quam Innocentius primus ad hoc concilium rescripsit, patet hoc cōcilium ex autoritate ipsius congregatum Innocentij, & decretum istud, de quo nunc agimus, ab ipso esse approbatum, idq; tam constanter, ut doctrinam contrariam peruersam, peruer-

ſarumq́ mentium ac prauiſſimarũ appellet. Approbauit eundem canonem, & uelut proprium apoſtolicæ ſedis amplexus eſt Cœleſtinus primus in cap. 10. primæ ſuæ epiſtolæ. Idẽ etiã diffinitum eſt in concilio Carthaginenſi, ut patet ex epiſtola ad eundem Innocentium, ubi ita legimus. Dicunt hæretici, quòd naturaliter poſſet legem implere, qui uult. Et poſt pauca quædam. Perſuadere non ceſſant ad operandam, perficiendamq́ iuſtitiam, & Dei mandata complenda, ſolam ſibi humanam poſſe ſufficere naturam, non attendentes quod ſcri-

Rom. 8. ptum eſt. Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram. Et non uo-
Rom. 9. lentis, neq́ currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Et quòd unũ corpus ſumus in Chriſto Ieſu, ſinguli autem, alter alterius mem-
Rom. 12. bra, habentes dona diuerſa ſecundum gratiam, quæ data eſt
1. Cor. 13. nobis. Et gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me ua-
1. Cor. 15. cua non fuit, ſed plus omnibus laboraui, nõ ego autẽ, ſed gratia Dei mecum. Et gratias ago Deo, qui dedit nobis uictoriã
2. Cor. 3. per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Et quia idonei nõ ſumus aliquid cogitare, quaſi ex nobis metipſis, ſed ſufficientia
2. Corin. noſtra ex Deo eſt. Et habemus theſaurum iſtum in uaſis fictilibus, ut eminentia ſit uirtutis Dei, & non ex nobis. Et innumerabilia quæ de ſcripturis omnibus, ſi colligere uelimus, tomus non ſufficit. Hæc ibi. Et uide, ut iſta iſdem Innocentius in epiſtola, quam ad hoc concilium reſcripſit, per omnia probarit. Poſt aliquot enim argumenta, quibus eandem ſententiam firmauit, ita ſubdit. Quiſquis ergo huic aſſentiens uidetur eſſe ſententiæ, qua dicat adiutorio nobis non opus eſſe diuino, inimicum ſe catholicæ fidei, & Dei beneficio profitetur ingratũ. Hæc ille. Et ne quis tergiuerſetur, manifeſte oſtendit in antecedentibus & conſequentibus ſe eos intelligere dixiſſe nobis nõ opus eſſe adiutorio diuino, qui dicunt liberum arbitrium per ſe ſufficere ad implendum diuina mandata. Refert etiam diuus Auguſtinus in epiſtola ad Paulinum Nolanum epiſcopum, in Palæſtino epiſcopali cõcilio coactum eſſe Pelagium anathematizare hanc propoſitionem, ut catholicæ ueritati cõtrariam. Victoria tentationum non eſt nobis ex Dei adiutorio, ſed ex libero arbitrio. Idemq́ refert Aurelius epiſcopus

Carthaginensis in epistola ad comprouinciales episcopos de damnatione Pelagij & Celestij. Quòd si per liberum arbitriū possemus implere mandata Dei, possemus etiam uincere tentationes per liberum arbitrium, & ex eo, magis quàm ex Dei adiutorio, saltem plærunque esset uictoria tentationum. Deus enim haud quaquam semper suum adiutorium peculiare impenderet, si non esset nobis illud necessarium. Quinque etiam præcellentes episcopi, Aurelius, Alypius, Augustinus, Euodius, Possidius, qui interfuerunt concilijs Carthaginensis prouinciæ, & Numidię & in eis uidentur præcipui fuisse, tāquam rem omnino certam istam ueritatē tradunt, & probant in epistola, quam ad Innocentium primum scripsere, & ab eo est uehementer probata, ut patet ex illius ad eos rescripto.

Tenuerunt & istam conclusionem, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Beda, Isidorus, Bernardus, Linconiensis. Et eorum testimonia potest quis legere diligēter in unum collecta apud Gregorium Ariminēsem in. 2. distinctione. 26. quæstione prima, & distinctione. 29. quæstione prima. Quoniam uero res est certa, & ab omnibus, quos legerim, doctoribus recepta, poterit nobis esse satis uel unus Augustinus. Qui pluribus in locis hanc doctrinam, ut certam tradit, & peculiariter libro tertio contra duas epistolas Pelagianorū cap. 2. & in epistola ad Vitalem, & libro de bono perseuerantiæ, & in Hypognosticon propè principium primi libri, & in libro de perfectione iustitiæ, responsione. 17. uel. 18. Præcepta, inquit, Dei, ut fierent, neque iuberetur, si nihil ibi uoluntas nostra ageret, neque oraretur, si sola sufficeret. Et in fine totius libri ita scribit. Quisquis negat nos orare debere, ne intremus in tētationem, negat autem hoc qui contēdit ad non peccandum, gratiæ Dei adiutorium non esse homini necessarium, sed sola lege accepta humanam sufficere uoluntatem, ab auribus omnium remouendum, & ore omnium anathematizādum esse non dubito. Et in libro de hæresibus hæresi. 88. ita ait Pelagianorum hæresis omniū recentissima à Pelagio monacho exorta est. Hi Dei gratiæ, qua prædestinati sumus, & qua meruimus de potestate tenebrarum erui, in tantum inimici sunt, ut

ſine hac credant hominem poſſe facere omnia diuina manda ta. Hæc ibi. Sed libet & huic eximio eccleſię doctori, præſtantiſſimum alterum adiūgere, ut in ore duorum, uel trium teſtiū ſtet omne uerbū. Hieronymus itaq; in explanatione fidei catholicæ ad Damaſum papam inter cætera dogmata eccleſiæ catholicæ, & hoc quoq; tradit his uerbis. Liberum ſic confitemur arbitrium, ut dicamus nos ſemper indigere Dei auxilio. Et multum ponderanda eſt in his autoritas diui Hieronymi. Gelaſius enim papa cum concilio. 70. epiſcoporū in illis, quibus de arbitrij libertate Hieronymus notauit Ruffinum, expreſſe dicit ſe ſentire quæ ille ſentit. Et habetur hoc in. c. ſancta Romana eccleſia. d. 15. Ne autem quiſpiam ignoret, quare tā conſtanter huiuſmodi ueritatem tanti iſti patres nobis tradiderunt, præter teſtimonia iſta ſedis apoſtolicæ, ſacrorum doctorum, & uenerabilium conciliorum, quæ citauimus, præter loca etiam ſcripturarum ab eis pro iſta concluſione inducta, libet iſtam concluſionē, nonnullis alijs apparentibus argumentis confirmare. Et primo eam poſſumus ſuadere ex illis uerbis apoſtoli. Quicūq; ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Scriptum eſt enim. Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut faciat ea. Vt enim patere poteſt ex dictis in ſecunda et. 6. quæſtione, non dicuntur eſſe ex operibus legis, omnes qui ſub lege fuerunt ueteri. fuerunt enim inter eos multi ſancti alieni à maledicto iſto legis, & adeo benedicti, qui ex fide potius eſſe dicuntur, & ad nouum teſtamentum pertinent. Sed hi ſunt, qui ex operibus legis ſunt, qui uiribus ſuis ſe exiſtimant ſine adiutorio gratiæ diuinæ poſſe legem implere. Et ideo iſti dicuntur eſſe ſub maledicto, quia neceſſe eſt eos, qui hæc exiſtimant, in multis, aut certe in aliquibus deficere, & maledicto ſubiacet, qui legem præuaricatur. Secundo & hanc ueritatem poſſumus probare
Rom. 8. ex illis uerbis eiuſdem apoſtoli. Quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus. His enim uerbis, ut alia diffi-

cilia & abdita in eis comprehensa prætereamus, certe hoc indicatur legem infirmam esse parumque efficacem ad iustitiam, neque unquam potuisse damnare peccatum, uel quenquam iustificare. Potuisset autem hoc, si potuisset præstare, ut seruaremus ipsam per uires nostras naturales, quia factores legis semper iustificati fuissent, ut idem Paulus docet ad Romanos secundo. Et si bene perpendimus omnia hæc, uidetur in his uerbis causa aduentus filij Dei in carne tradi ab apostolo, ut damnaret peccatum, & suis meritis & gratiæ faceret nos implere legem, ut iustificatio legis impleatur in nobis.

Tertio potest etiam ista ueritas confirmari hoc pacto. Necessarium est implorare humiliter auxilium diuinum, ut implere possimus præcepta Dei. Ergo uires nostræ naturales ad hoc non sufficiunt. Antecedens probatur. Nisi enim oratio esset ad hoc necessaria, non dixisset Christus. Oportet semper orare, & non deficere, neque, ut rem adeo necessariam admonuisset nos inter alia, quæ sunt in oratione dominica, & id quoque orare, ne intremus in tentationem, neque Dauid adeo frequenter ac toto pene corpore psalterij postularet dirigi uias suas ad custodienda Dei præcepta. Et, ubi nihil aliud esset, ipsa consuetudo totius ecclesiæ, quæ & orat, & orare omnes hortatur, ut Deum in suum adiutorium inuocent, ut possint perficere Dei mandata, satis debet esse cuiuis fideli ad credēdum hoc esse necessarium. Sicut enim nō oramus, ut nos calefaciat ignis, frigefaciat aqua, illuminet sol, scimus enim ista certo nobis affutura ex solo Dei generali concursu, neque opus esse ad hæc aliquo ipsius speciali auxilio, ita neque peteremus adeo instanter & assidue Deum, ut in adiutorium nostrum intenderet, ut ipsius mandata seruaremus, si ad hoc sufficeret nobis nostrum arbitrium cum ipsius solo concursu generali. Consequentia tamen huius argumenti probatur. Non enim ea solemus precari & ab alijs postulare, quæ per nos ipsos possumus. Et ut pulchre dicit Augustinus in libro de natura & gratia. Quid stultius quàm orare, ut possis, quod in potestate habes, ut facias? Vsusque est hoc argumēto in libro secundo de baptismo paruulorum, & in libro de perfectione iustitiæ. Et. c. 13.

de gratia, & lib.arb. ex Cyp. ostendit uanissime in oratione posci, quæ in lege implenda sunt, si ad ea uoluntas humana sine diuino adiutorio sufficeret. Et.c.3. de correct. & gratia, ita ait. O homo in præceptione agnosce, quid debeas habere, in correctione, cognosce tuo te uitio non habere, in oratione cognosce unde accipias, quod uis habere. Vsi etiam sunt hoc argumento in Pelagium & Celestium, illudq; efficacissimum existimauere patres in epistola concilij Carthaginensis iam citata, quorum hæc sunt pientissima uerba. Consideret sanctitas tua & pastoralibus nobis compatiatur uisceribus, quàm sit pestiferum & exitiale ouibus Christi, quod istorum sacrilegas disputationes necessario sequitur, ut neq; orare debeamus, ne intremus in tentationem, quod dominus discipulos monuit, & posuit in oratione, quam docuit, & ut non deficiat fides nostra, quod pro apostolo Petro se rogasse ipse testatus est. Si enim possibilitate naturæ, & arbitrio, uoluntatis in potestate sunt constituta, quis non ea uideat inaniter à domino peti & fallaciter orari cum orando poscuntur, quæ naturæ iam ita cōditæ sufficiētibus uiribus obtinentur, neq; debuisse dicere dominum Iesun Christum. Vigilate, & orate, sed tantūmodo uigilate, ut non intretis in tētationem, neq; beatissimo Petro primo apostolorum. Rogaui pro te, sed moneo te, uel impero, ac præcipio, ne deficiat fides tua. Hæc ibi. Approbauitq; horum patrum argumentum in epistola quam ad eos rescripsit Innocentius primus his uerbis. Nisi magnis precibus gratia in nos implorata descēdat, nequaquam terrenæ labis, & mundani corporis uincere conemur errores, cum pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solius facere possit auxilium. Et post pusillum cum explicuisset Dauidem clamare adiutorio sibi opus esse diuino, cum ait, Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus, subdit. Dauid orationis ignarus, & suæ naturæ nescius accusetur, qui eum sciat tātum in sua natura esse, adiutorem sibi Deum, & assiduum adiutorem, neq; illi sufficit assiduum, sed ne aliquādo illum despiciat, orationibus pronus exoptat, & per corpus omne psalterij hoc, & prædicat, & clamat. Si ergo

hoc ille ita magnum scit, ut assidue diceret, & ita necessarium confessus est, ut doceret, quẽadmodum Pelagius Celestiusq; seposita omni responsione psalmorum, taliq; abdicata doctrina suasuros se aliquibus esse confidunt, nos adiutorium Dei, neq; debere quærere, neq; egere, cum omnes sancti nihil se sine hoc agere posse testentur? Et idem in epistola ad Mileuitanum concilium, ita ait. Incassum Dauid dixerit. Adiutorium nostrũ in nomine domini, Et adiutor meus esto, &c. si tãtum in eius positum erat uoluntate, quod à domino flebili sermone poscebat. Hæc ibi. Et paulo ante. Merito in hos Dauid hymnum dicit Ecce homines qui non posuerũt Deum adiutorem sibi. Et præcitati quinque episcopi in epistola ad Innocentium inimicos gratiæ Christi, qui nostram conclusionem negant, appellant, & eis aptant illud psalmistæ. Qui confidunt in uirtute sua. Psal. 51.

Possumus & his aliud argumẽtum adijcere. Si enim in nostra constitutum esset potestate diuina seruare mandata, non ergo Deo gratiæ essent agendæ, quòd ea impleremus, & tentationes uinceremus, aut saltem non aliæ, neq; maiores quàm eas, quas debemus ei, quòd nos liberi arbitrij fecerit, & de sua lege docuerit. Quod quidem cõtra usum omnium sanctorũ, & cõsuetudinẽ totius ecclesiæ aperte est. Vnde & Dauid dicit. Nisi quia dominus adiuuit me, paulominus habitasset in inferno anima mea. Et iterũ. Impulsus euersus sum, ut caderẽ, & dominus suscepit me. Et Paulus ait. Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Sic enim legit Augustinus libro de gratia & libero arbitrio. c. 7. et. 17. & non propter eũ, & textui Græco hoc magis consonat. Et pientissime quidem Innocentius in epistola, quam rescripsit ad Carthaginense cõcilium. Quid tam iniquum potest esse, tam barbarum, tam totius religionis ignarum, tam Christianis mẽtibus inimicum, quàm huic denegare debere, quidquid quotidiana gratia consequeris, cui tu ipse confiteris debere, quòd natus es. Ergo eris tibi in prouidendo præstantior, quàm potest is esse, qui te, ut esses, effecit. Et cum te putes ei debere, quòd uiuis, quomodo te non putas illi debere, quòd quotidianam eius consequendo

Psal. 117. Rom. 8.

gratiã taliter uiuis.' Hæc ibi. Meritoq; de istis, præcitati quinque episcopi, ita dicunt in epistola præcitata, Creatori nostro quodammodo dicunt. Tu nos creasti homines, iustos autem ipsi nos fecimus. Qui naturam humanam ideo dicunt liberam, ne quærant liberatorem, ideo saluam, ut indicent superfluum saluatorem. Et sicut apostolus dicit. Si enim per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est, ita perpulchre Augustinus sæpe argumẽtatur. Si per naturam iustitia Christus. gratis mortuus est. Certe enim eo non indiguissemus reparatore, & reformatore naturæ, si illa satis est ad iustitiam. Et peculiariter potest hoc uideri in Aug. lib. 4. contra Iulianum Pelag. c. 3. & de gratia & lib. arb. c. 13. & in libro de perfectione iustitiæ. Et in. c. 4. de gratia, & lib. arb. bene admonet Hieremiã
Hie. 17. prophetam non fuisse contentum dicere. Maledictus homo qui spem habet in homine, nisi etiam adijceret. Et ponit carnẽ brachium suum, uel sicut Aug. ipse legit, Et firmat carnẽ brachij sui, ne uidelicet putaretur, hoc solum referri ad constituentes spem in altero homine. Ille enim addit, firmat carnem brachij sui, qui potẽtiam fragilem, atq; inualidam, idest humanã, sibi sufficere ad bene operandum putat, neq; adiutorium sperat à domino. Hæc Aug. Postremo & hanc sententiam possumus hac ratione firmare. Si enim seruare possemus sine Dei peculiari auxilio ipsius mandata, non ergo læsum fuisset arbitrium nostrum per peccatum. Quod est contra cõmunem sententiam doctorum. Frequenter enim hominem illum, qui ab Hierusalem descẽdit Hiericho, & uulneratus est à latronibus, generi humano aptãt doctores, & de eo dicũt, & uelut prouerbio iactãt expoliatum quidem gratuitis, uulneratum uero in naturalibus. Viderią; hoc potest in Augustino tertio libro Hypognosticon, & in magistro in secundo distinctione. 25. cap. 8. Et peculiariter est etiam hoc illatum contra ea, quæ Innocentius dicit in epistolis iam citatis, & contra canones primum & octauum et. 13. et. 25. concilij secundi Arausicani. Et passim licet in libris diui Augustini contra Pelagianos oppositum inuenire. Quomodo etiã tam rari essent, qui præcepta Dei seruarent, si peculiari Dei destituti auxilio ea possent homines

mines

mines implere, & non esset ad hoc requisita gratia diuina. Quam cum negligenter quærant homines, necesse est, uel propter hanc negligentiam passim homines deficere, licet Deus paratissimus sit omnibus inuocantibus eũ, illam præstare.

Sed contra istam conclusionem sunt aliquot apparentia argumenta, quæ necesse est diluere, ut certior sit nostræ conclusionis ueritas. Primum est. Deus non præcipit cuiquam aliquid impossibile. Iugum enim eius suaue est, sicut ipse asserit, & onus leue. Et mandata eius grauia non sunt, ut Ioannes dicit. Et anathema sit, ait Hieronymus, qui dixerit Deum nos obligare ad impossibile. Et Augustinus tertio de libero arbitrio cap. 18. Quis, inquit, peccat in eo quod caueri nullo modo potest? Cum igitur Deus mandauerit testante psalmista mandata sua custodiri nimis, erit eorũ custodia & executio in nostra posita potestate. Alioqui iniuste damnarentur mandatorum diuinorum transgressores. Nemo enim uituperium meretur, nedum damnationem, pro eo quod uitare non potest.

Secundo argumentari quis potest contra istam conclusionem ex uerbis Ecclesiastici. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mãdata & præcepta sua. Si uolueris mandata conseruare, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitã seruare. Apposuit tibi aquã & ignem. Ad quod uolueris porrige manum tuam. Ante hominem uita & mors, bonum & malum. Quod placuerit ei, dabitur illi. Quid enim aliud significatur his uerbis, Reliquit eũ in manu consilij sui, & quod placuerit ei, dabitur illi, & si uolueris mandata conseruare, cõseruabunt te, & ad quod uolueris porrige manum tuã, quàm nostrę prorsus potestati subesse adimplere præcepta Dei? Nam aliàs neq; relictus sibi homo potest uideri, neq; dicendum erat si uolueris, uel si placuerit tibi, sed si uoluerit Deus, aut si Deo placuerit, mãdata seruabis. Et confirmari potest hoc. Perinde uidetur his in uerbis subijcere scriptura nostro arbitrio bonum ac malum, uitã ac mortem, perinde & seruare mãdata Dei, ac apponere manum ad ignem uel aquam, sed hæc possumus & similiter malum facere, & mortem nobis conciliare cum solo Dei concursu genera

li. Ergo etiam seruare præcepta possumus cum solo illo, absque alio speciali. Et possunt hæc confirmari ex illis uerbis Moysi
Deut. 30. ad populum Israeliticum. Testes inuoco hodie cœlum & terram, quòd proposuerim uobis uitam & bonum, benedictionem & maledictionem. Elige ergo uitam, ut & tu uiuas & semen tuum. Perinde enim ista uidetur dicere Moyses, ac in potestate populi esset eligere uitam & benedictionem, ac erat eligere maledictionẽ. Neque minus aperta sunt pro hoc ipso quæ
Deut. 11. idem Moyses alibi dicit. En propono in conspectu uestro hodie benedictionem & maledictionem. Benedictionem, si obedieritis mandatis domini Dei uestri, quæ ego hodie præcipio uobis. Maledictionem, si non audieritis mãdata domini Dei uestri, sed recesseritis de uia, quam ego nunc ostendo uobis.

Tertio fortissime, & apertissime uidetur Paulus contra nos facere, cum ait. Gentes quæ legẽ non habent, naturaliter quæ legis sunt faciũt. Si enim gẽtes naturaliter implebãt quæ sunt legis, nõ ergo opus est peculiari Dei in eã rem auxilio. Quod enim illi potuerunt, & nos poterimus. Et sicut cum dicimus ignem naturaliter comburere, manifeste indicamus ignẽ sua uirtute naturali hoc facere, neque opus ei esse aliquo Dei speciali auxilio, ut comburat, ita uidetur indicasse Paulus, Gẽtes naturali sua uirtute implesse legem, cum dixerit naturaliter ea fecisse, quæ sunt legis. Quid enim aliud est naturaliter, quàm naturali uirtute & potestate?

Sed hæc argumenta quæ contra Dei gratiam aperte militant, facile per ipsius gratiam diluemus. Ad primum ergo istorum, & ad argumentum factum in principio quæstionis sic respondeo. Semper Deus est paratus adiuuare omnes ad seruãdum suam legem, neque deficit in re adeo necessaria. Sed ne superbiremus, sed potius ab eo toti penderemus, noluit eas præstare uires, ut sine sua gratia & fauore speciali possemus seruare omnia mãdata. Vt uere autem posse dicamus, satis est nos cum sua gratia posse, & eum semper esse paratum eam præstare non ponenti obicem. Ea enim posse dicimur, quæ per amicos possumus, ut prouerbium habet commune.

Aug. in Ad secundum. Nobiles aliqui autores dicunt locum illum

ecclesiastici de homine esse intelligendũ pro statu naturæ insti tutæ, nõ pro statu isto naturę lapsæ. Et uidẽtur ꝓ eis facere illa uerba posita in principio totius testimonij allegati. Deus ab initio cõstituit hominem. Ex his enim uidetur de homine agi, tãtum pro initio creationis suæ. Sed cum Ecclesiasticus ad homines sui temporis loquatur, cum dicit. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod uolueris, porrige manũ, & generaliter de homine loquatur, cum addit. Ante hominem uita & mors. Quod placuerit ei, dabitur illi, nõ uidetur mihi satis consentaneum ista limitare ad hominem pro statu innocentiæ. Neque antecedentia aut consequentia hoc postulant, sed potius, si bene illa perpendamus, oppositum. Ad hoc enim ista dicuntur ab Ecclesiastico, ut ostendat merito omne execramẽtum erroris à Deo odio haberi, neq; debere quenquam suam culpam in alium conijcere. Et ideo post ista, quę citata sunt, subdit, Deum uidere omnes sine intermissione, & agnoscere omnẽ operam hominis, ut doceat timẽdum esse eum, quem nihil potest fallere, quiq; optime nouit omnes, qui peccant, uoluntate sua peccare. Dicendum ergo ad argumentum hoc cum sua confirmatione aliter. Ideo nostræ potestati subdunt Moyses & Ecclesiasticus implere Dei mãdata, quia totum quod ex Dei auxilio ad hoc requisitum est præter nostram uoluntatem, id totum promptissimus est Deus nobis exhibere. Facien ti enim quod in se est, Deus benignissimus nunquam denegat suã gratiã. Et ideo prospexit Deus nostræ imbecillitati tã multa alia scripturarum loca, quibus aperte asseritur necessitas gratiæ diuinæ, ne ex locis citatis occasionem sumeret superba ignorantia nostra, credendi non esse nobis magis Dei auxilio opus ad bonum, quàm ad malũ. Immo, ut bene admonet diuus Aug. cap. 16. de gratia et libero arb. ideo et ipse Ecclesiasticus orauit. Ventris appetitio, & cõcubitus ne apprehendat me, ut ex ista oratiõe ipsius, qua hæc à Deo petit, intelligamus quomodo dixerit. Si uolueris, mandata conseruabis.

princ. 3. Hypogno. Grego. Ari. in. 2. dist 26. q. 1. & di. 29.

Ad tertium. Graues quidam autores dicunt propterea dixisse Paulum, Gẽtes naturaliter facere ea quæ sunt legis, quia loquebatur de gentilibus iustis, in quibus natura erat reforma

Eccle. 23. Aug. in de spi. & lit. & . 4.

cõtra Iul. Pela. c. 3. mag. sen. et s. Tho. in expositione huius loci. Greg. Arimi. in. 2. d. 26. q. 1. ad. 1. principale. s. Tho. prima secũdæ. q. 109. arti. 4. ad. 1.

ta per gratiam, atq; ideo per auxilium Dei legem ipsius seruare poterant. Et uerbo naturaliter autumant significari, quantum eorum mentem possum assequi, quòd non uiolente, neq; repugnãte natura, sed potius suaui quodam ipsius naturæ ductu & instinctu, & modo ipsi naturæ in se consono ea facerent quæ sunt legis, uelut naturaliter homines fecissent, cum integra erat natura & non deprauata per peccatum. Et ad hoc põderant non dictum esse, Gentes, quæ gratiam non habent, sed gentes, quæ legem non habẽt, & ideo dictum esse naturaliter, quia hoc agit spiritus gratiæ, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, restauret. Sed probari mihi nõ potest ista expositio. Naturaliter enim non hic pro uiolente, sed contra supernaturaliter uidetur accipi. Atq; hoc satis postulant illa uerba, Quæ legem nõ habent. Et explicare uidetur hoc loco Paulus non solum quomodo Gentiles iam iustificati implerent quæ sunt legis, sed quomodo etiam implendo ea, quæ sunt legis, iustificarentur. Neq; de illis solis agit, qui cum iam sint iustificati, præcepta legis obseruant, sed & de illis loquit̃, qui impletione legis iustificãtur. Atq; ideo breuius & apertius dico. Verbo naturaliter, non excluditur speciale auxilium, quo Deus etiam iuuit eos, qui iusti fuerunt ex Gentilibus, sed excluditur supernaturalis, & gratuita legis alicuius reuelatio. Hoc enim agit ibi Paulus, ut ostendat Iudæis, haud ita magnopere debere eos gloriari de lege ipsis supernaturaliter data, quando & sine ipsius adminiculo Gentiles naturali quodam lumine ea, quæ legis erant, explerent. Et hunc esse sensum uerum Pauli indicant uerba quæ sequuntur statim. Eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, quia ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonio reddentę illis conscientia ipsorum.

DE NECESSITATE GRATIAE AD CREDENDVM.

QVAESTIO NONA.

AN possimus per uires solas naturales cum cõmuni Dei influentia credere fidei nostræ. Et uidetur quidem nos hoc posse his argumẽtis.

Primo. Per uires nostras naturales possumus assentiri falsis, & credere opposita fidei. Ergo multo magis poterimus assentire fidei. Pronior enim est intellectus noster ad assentiendum ueris, quàm falsis, & apertiora sunt & maiora argumenta pro fide, quàm contra eam.

Et confirmo. Vnus & idem asensus successiue potest esse uerus & falsus, fidelis & hæreticus, ut patet de asensu huius propositionis, filius Dei est homo continuato cum simili certitudine & firmitate per illam horam, in cuius medietate filius Dei incarnatus est. Si ergo intellectus noster pro prima medietate, pro qua iste asensus erat falsus & hæreticus, potuisset eum continuare cum solo generali concursu, cur non etiam pro secunda medietate, pro qua uerus fuit & catholicus, & prorsus assensus fidei?

Secundo. Aliquibus ueris ineuidentibus, et pauciora & minora habentibus testimonia suæ ueritatis, quam habẽt ea quæ sunt fidei, nos posumus fidẽ adhibere sine peculiari Dei auxilio. Ergo id ipsum etiã poterimus respectu eorũ quę sunt fidei.

Et confirmare hoc posumus. Homini posemus certo credere sine Dei speciali auxilio. Igitur & Deo. Quo enim aliquis ueracior existimatur à nobis, facilius ei posumus fidem adhibere. Et confirmo amplius. Ex uiribus nostris & lumine naturali nosse posumus, uel saltẽ credere Deum esse ueracissimũ, & neq; falli neq; fallere pose. Ergo ubi constiterit Deũ aliquid reuelare, sicut uere cõstitit Abrahæ & alijs prophetis, nihil erat illis opus auxilio speciali, ut ea crederent, quæ Deus

eis reuelabat. Et quãquam ista consequentia satis uidetur manifesta, tamen potest aperte probari, ne quispiam dubitet de ea. Si enim per uires nostras naturales possumus assentire maiori & minori & consequẽtiæ, poterimus & per easdem assentire cõclusioni, cum talis assensus necessario sequatur ex alijs. Cum igitur ista consequentia euidens sit, omne reuelatum à Deo est uerum, hoc est reuelatum à Deo. Ergo hoc est uerum, & intellectus prophetarum in sua ui naturali huic consequentiæ assentiretur, & similiter maiori & minori. Non ergo indigebit speciali auxilio, ut assentiretur conclusioni.

S. Tho. secunda secũdę. q. 1. ar. 4. sco. q. 2. prologi.

Tertio. Facilimum est credere illis quæ euidens est esse credenda. Sed euidens est credendum esse fidei nostræ, ut nobiliores docent theologi. Ergo eis saltem, qui hanc euidentiam habent, facilimum erit credere, neq; erit ad id opus aliquo peculiari Dei auxilio. Et confirmo. Qui sic euidenter norunt credẽdum esse fidei nostræ, difficilime auelli possent à fide, aut de eius ueritate dubitare. Non igitur indigent speciali aliqua gratia, ut continuent suam fidem.

In contrarium autem argumentor ex canone quinto cõcilij secundi Arausicani, cuius hæc sunt uerba. Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsum scilicet credulitatis affectum quo in eum credimus, qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, non per gratiæ donum, idest per inspirationem spiritussancti corrigentem uoluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, & naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus aduersarius probatur.

Idemq; rursus magis confirmatur canone octauo. Et de præclara fide sanctorum patrum quos commẽdat Paulus in epistola ad Hebræos, ibidem canone 25. ita dicitur. Non per bonum naturæ, quod prius in Adam datũ fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam, quia gratiam etiam post aduentum domini omnibus, qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio habere, sed in Christi nouimus simul & credimus largitate conferri.

Ad istã quęstionẽ unica conclusione huiusmodi respõdeo.

CONCLVSIO.

Nemo potest sine peculiari Dei gratia credere his quæ ex præcepto diuino tenemur credere. Hæc propositio tam apertis constat scripturæ diuinæ testimonijs, ut non dubitem oppositum eius hæreticum esse & à quolibet Christiano merito execrandũ. Et tale uisum esse diuo Augustino patere potest ex cap.3.et.19. libri primi, & cap.5. libri.4. contra duas epistolas Pelagianorum, & ex fine tertij Hypognosticõ. Et in libro de gratia Christi contra Pelagium & Celestium cap.31. Pelagianicum hoc esse aperte docet. Et toto in libro de prædestinatione sanctorum hoc præcipue agit, ut ostendat initium fidei nobis esse à Deo. Et peculiariter cap.2. ita ait. Non receditur ab ea sententia, quam Pelagius ipse in episcopali iudicio Palæstino, sicut ipsius gesta testantur, damnare compulsus est, gratiam Dei secundum merita nostra dari, si non pertinet ad Dei gratiam, quòd credere cœpimus. Et.c.7.et.14. de gratia & lib. arb. idem ex professo probat contra Pelagianos, facitq; idem lib. de perfectione iustitiæ propè finem. Et, ut patet ex citatis supra quæstione.7. ex eodem in libro primo retractationum cap.23. ipse retractauit, ut errorem apertum, quam olim contrariam huic sententiam docuerat. Sed ne quispiam ambigat de hac propositione, fortissima aliquot proferamus argumenta, quæ pro illa sunt.

Primum igitur pro ea argumentum est ex Paulo ad Ephesios secundo. Gratia, inquit, saluati estis per fidem. Et hoc non ex uobis. Dei enim donum est, nõ ex operibus, nequis glorietur. Ecce hic Paulus, fidem dicit Dei donum esse, & non ex nobis, immo ne meritis quidem nostris, eam nos posse assequi. Alioqui enim, & in quo gloriari possemus, haberemus. Dicet tamen forte aliquis non ad fidem ista esse referenda, sed ad salutem potius nostram, quia non dicitur, Et hæc non ex uobis, sed, Et hoc nõ ex uobis, uidelicet quod saluati estis per fidem, ita cõmuniter, ac nos pro nobis induximus hunc locum intellectũ uideo à doctoribus, & peculiariter ab Augustino cap.7. de gratia & libero arbitrio. Et magister sententiarum in secundo, distinctione.27. cap.2. expresse dicit hunc locum Pauli, à

sanctis sic exponi. Hæc scilicet fides non est ex ui naturæ nostræ, quia donum Dei pure est. Si tamen hoc non sufficiat argumentum, adijciam alterum.

Secundo igitur argumentor pro nostra conclusione ex illis apertissimis uerbis eiusdem Pauli ad Philippenses. 2. Vobis donatum est pro Christo nō solum, ut in eum credatis, sed etiam, ut pro illo patiamini. Quid quæritur amplius? Si donatum est, non ergo à nobis est. Sed uide quod pro Christo adiecit, ut intelligeremus meritis nobis Christi eam donari, & nō meritis nostris. Vtrunq; enim uoluit Paulus his uerbis refellere, & fidem nostris uiribus posse contingere, & si non uirib us certe meritis. Vnde & de se aliàs aperte dicit. Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem. Misericordiæ imputat suam fidem, quia nouerat illam, neq; meritis sibi suis, neq; uiribus naturalibus contigisse, neq; oblitus erat eius, qui dixerat. Deus meus, misericordia eius præueniet me. Quibus enim meritis bonæ uoluntatis sibi fides contigisset, cum spirans minas, & cædem, dum pergebat ad deuastādos horrenda mentis cæcitate ac furore Christianos, ab his malis ad fidem mirabili prorsus & repentina uocatione conuersus est. Vnde & Aug. ca. 7. de gratia & libero arb. hinc dicit ostendi ipsam fidem haberi, nisi Deo miserante non posse, & esse donum Dei. Atque ideo alibi fidem dicit fuisse reuelandam, ut intelligamus nos non uiribus nostris, sed reuelatione diuina potuisse illam assequi. Et alibi. Vnicuiq;, ait, Deus diuisit mēsuram fidei. Et alio in loco inter gratias, quas idem spiritus dispartitur, fidem connumerat dicens. Alteri fides in eodem spiritu. Et cum planè potuisset dicere habere nos eandem fidem cum patribus ueteris testamenti, noluit hoc sine commendatione gratiæ diuinæ asserere. Habentes inquit eūdem spiritum fidei, ut doceremur uidelicet ab eodem proficisci spiritu fidem ueterem, & nostrā, neq; quēpiam unquam, nisi ex dono spiritus credidisse.

(Marginal notes: 1. Cor. 7. — Psal. 58. — Gal. 3. — Rom. 12. — 1. Cor. 12. — 2. Cor. 4.)

Et confirmari potest hoc argumentum, quia multis alijs in locis scriptura Deo adscribit fidelium fidem. Apud Matthæū dicit Christus Petro. Beatus es Simon bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Et

Actorum.14. Paulus & Barnabas dicebant apostolis quòd gẽtibus aperuerat Deus ostiũ fidei. Et.16.cap. de Lydia purpuraria, quæ credidit, & baptizata est cũ sua domo, dicitur dominus aperuisse cor eius, ut intenderet illis quæ dicebantur à Paulo. Ex quibus omnibus uidetur neminẽ credere, nisi Deo eum docente, eiusq; aperiente cor, ut credat.

Dicet tamen fortassis aliquis istis uerbis asseruisse quidem Paulũ fidẽ esse à Deo, nõ negasse tamen quin etiam posset esse à nobis, & à Deo quidem esse, non quia ille faciat, ut possimus credere, quod absq; ipso nõ possumus, sed quòd suum fauorem & gratiam benigne nobis impartiatur, ut facilius possimus credere. Sed ne istis aut similibus responsionibus sit locus, addam tertium argumentum.

Tertio igitur potest ista cõclusio firmari ex uerbis saluatoris apud Ioãnem. Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eũ. Nam, si bene aduertamus quæ præcesserũt, & quæ secuta sunt, manifestum erit Christum hoc loco de aduentu ad se per fidem agere. Præcedunt enim ista. Qui uenit ad me, non esuriet, & qui credit in me, nõ sitiet. Sed dixi uobis, quia uidistis me, & non credidistis. Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet, & eum qui uenit ad me, non eijciam foras. Et post pusillum. Hæc est autem uoluntas patris mei, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitã æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. In quibus manifestum est explicari aduentum ad Christum esse credere in eum. Et ut de hoc aduentu intelligerentur uerba citata, cum ne quispiam hunc tantum aduentum arrogaret suis uiribus, subdidisset, Nemo põt uenire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum, adiecit statim eadem quæ credentibus pollicitus fuerat. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Vt autẽ explicaret patrem trahere docendo & illuminãdo subdit. Est scriptum in prophetis. Erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audiuit à patre, & didicit, uenit ad me. Et ut istam doctrinam & illuminationem indicaret non habere euidentiam, sed obscuritatem quàm habet fides, immo nihil aliud eã esse quàm infusionem & traditionem fidei, mox addidit. Non quia pa-

trem uidit quisquam, nisi is qui est à Deo, hic uidit patrem: Amen amẽ dico uobis, qui credit in me, habet uitã æternam. Vtq; omnis præcluderetur ansa dubitandi, essetq; omnibus perspicuum de hoc aduentu per fidem Christum egisse, post pauca quædam, inter quæ cõmemorat Euangelista eum quibusdam ex suis scandalizatis dixisse. Sunt quidã ex uobis, qui non credunt, de suo adnectit. Sciebat enim ab initio Iesus qui essent credentes, & quis esset traditurus eum. Et dicebat. Propterea dixi uobis, quia nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo. Cum igitur apertissimũ sit Christum his uerbis de aduentu ad se per fidem agere, & aperte asserat neminem ad se posse uenire, nisi eum pater suus traxerit, ut certum & constantissimum uidetur relinqui, neminem posse credere ijs quæ sunt fidei per uires solas naturales. Et ponderandum est, sicut & ponderat diuus Augustinus primo libro contra duas epistolas Pelagianorum cap. 19. non dixisse Christũ. Nisi pater, qui misit me, duxerit eũ, sed dixisse. Nisi pater, qui misit me, traxerit eum, ne ullam nostrã præcedere credamus uoluntatem, aut meritum. Ducuntur enim uolentes. Quis autem trahitur, si iam hoc uolebat? Et ideo etiã dictum est. Nisi fuerit ei datum à patre meo, ut intelligamus fidem non nobis reddi pro meritis, sed gratuito à Deo nobis elargiri & cõcedi. Et confirmant ista omnia, & illustrant uerba, quæ præcesserant in eodem cap. Cum enim dixisset ad Christum quidam, Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Respondit Iesus, & dixit eis. Hoc est opus Dei, ut credatis in eũ, quem misit ille. Cur enim fides diceretur opus Dei, sicut miracula alibi uocauit aperte opera Dei dicẽs. Me oportet operari opera Dei, nisi uerum esset ad fidem peculiariter Deum concurrere, neq; sufficere nostrum liberum arbitrium cum concursu Dei generali ad credendum, ut sufficit per se ad peccandum. Et nequis dicat ideo non sufficere liberum arbitrium ad credendũ ea, quæ sunt fidei, quia inter illa multa sunt supernaturalia, & nulla humana uestigatione scibilia, quæ nisi audiantur, credi non possunt, ponderandum est bene illis dicta esse ista omnia, quæ in hoc argumento allegauimus, qui audiuerant credenda, atque

ideo explicuisse mirandumnon esse, si quidā ex illis, qui eum audiebant, crederent, quidam non crederent, quia nemo potest credere, nisi patre cœlesti, eum trahente & docente. Vnde & Aug. super hæc uerba ita ait. Quid est nemo potest ueni re ad me, nisi quid nemo potest credere in me, nisi qui misit me pater, traxerit eum. Ille uenit, quem Dei gratia preuenit. Qui cum propheta dicit. Misericordia eius præueniet me. Hæc ibi. Et cap. 5. de gratia, & lib. arb. Venire ad Christum, ait, est credendo in eum conuerti. Et eodem modo exponit hūc locum, lib. de perfectione iustitiæ, propè finem. Aug.

Quarto idem possumus probare ex illis uerbis Ioannis. Cū autem tanta signa fecisset coràm eis, non credebant in eum, ut sermo Esaię impleretur quem dixit, Domine quis credidit auditui nostro? & brachium domini cui reuelatū est? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias, Excęcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, ut non uideant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. Ex istis uerbis dupliciter possumus in fauorem nostræ propositionis argumentari. Primo. Si hoc subesset potestati nostræ naturali, cur essent tam pauci fideles, ut merito Esaias dixerit. Domine quis credidit auditui nostro? Cur etiam uisis à Hierosolymitis tam apertis & tam admirandis signis, ac erant illa quæ Christus coràm eis patrabat, quæ quidem uim penè uidebātur eis inferre, & necessitatem afferre, ut crederent. Impossibile enim erat non esse uerum, quod tanta luce testimoniorum cōfirmabatur. Cur inquam uisis tam perspicuis, & tam præcellētibus prodigijs, tamen quidam ex uidentibus non credebant, nisi quia uires nostræ naturales ad hoc non sufficiunt? & necesse est cuicunq; hoc tātum bonum contingit, ut credat dono Dei prorsus contingere, qui quem uult gratis illuminat, & quem uult, pro suis malis meritis excæcat. Secundo ex his uerbis idē possumus colligere hoc modo. Nihil aliud est Deum aliquos excæcare, nisi non illuminare, & suum eis subtrahere concursum, ut credāt. Neq; enim ipse qui clarissima lux est mentium, & infallibilis prorsus ueritas, quempiam in errorem adigit, aut impellit, sed reuocat potius, & dehortatur omnes ab erro Ioan. 12.

re. Cum igitur ideo dixerit Euangelista aliquos ex Hierosolymitanis non potuisse credere, quia Deus eos excæcauerat, declarauit profecto is uerbis satis esse, ut aliqui non credãt, quòd Deus non eos peculiariter ad credendum adiuuet, ac proinde neminem posse credere per uires suas naturales, nisi ex speciali Dei gratia.

1. Cor. 12. Quinto ad idẽ argumẽtor ex uerbis Pauli ad Corinthios. Ideo notum uobis facio, quòd nemo in spiritu Dei loquẽs dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritusancto. Si ad dicendum exterius dominum esse Iesun requiritur specialis spiritussancti concursus, neq; satis est generalis, sine quo neq; potest quis dicere anathema Iesu, ergo etiã ad credendum, & interius dicendum, seu assentiendum dominum esse Iesun, requiritur specialis spiritusſancti motio, neq; satis est generalis. Et ualidari omnia posſunt ex illis ad eosdẽ

2. Cor. 3. uerbis. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Si enim uires nostrę naturales idoneæ non sunt ad cogitandũ aliquid quod Deo placeat, quomodo idoneæ erunt ad credendum ea, quæ sunt fidei, cũ credere sit cum assensione cogitare, ut ait Augustinus, & de ea fide modo agamus, quæ adeo placet Deo, ut sine illa nihil ei prorsus in nobis placeat.

Sexto omnia ista roborare possumus hac ratione. Etiamsi Deus sit manifestissima quędam res, & de se maxime uisibilis, nullo tamen pacto, neq; animæ separatæ, neq; angeli eum possent uidere, nisi Deus eorum intellectum adiuuet & cõfortet, siue per lumen gloriæ, siue aliquo alio modo. Necessariũ enim est super se tolli, & leuari uires nostras ad contuendam immẽsam illam, ac prorsus inaccessibilem lucem, ut diffinitum est in Clæmentina, Ad nostrum de hæreticis. Ergo etiam ad assentiendum certo & indubitato ijs quæ sunt fidei, non satis est nobis manifestari credenda, quæ supernaturalia sunt, & similiter excedunt uim nostram intellectiuam, sed necessarium est Deum, siue per habitum fidei infusæ, siue aliquo alio modo nos peculiariter ad hoc iuuare. Nam licet non sit æqualis, ratio, tamen uere uidetur similis. Vterq; enim actus supernatu-

ralis est, uisio uidelicet Dei & fides.

Septimo ista cõfirmare possumus. Nisi enim necessaria esset Dei gratia, & fauor ad credendum, non esset opus orare pro infidelibus, ut Deus aperiat corda eorũ, & eos pertrahat ad fidem, neq; deberemus Deo gratias agere, quòd simus fideles. Quorum utrunq; absurdum est, & inconueniens manifestum. Sequela potest facile probari ex dictis in proxima quæstione. Quod autem illata sint absurda, satis ostendit consuetudo totius ecclesiæ, quæ orat pro infidelibus feria sexta hebdomadæ sanctæ, & aliàs non semel, & gratias agit Deo pro omnibus, qui recipiunt, uel receperunt fidem. Et hãc fuisse & esse consuetudinem omnium sanctorum, uel ex uno Paulo possumus discere, Ipse enim & pro sua, & pro Romanorũ fide gratias agit Deo, & adiuuari se postulat aliorum orationibus, ut sermo Dei currat & clarificetur in omnibus hominibus, & ut Deus aperiat ei ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi, quod fiebat quando emolliebat Deus, & aptabat audientes, ut crederẽt uerbo fidei. Et utitur hoc argumẽto Aug. lib. 4. contra Iulianum Pelag. c. 3. et. c. 16. de gratia, & libero arbitrio, & aliàs persæpe.

Rom. 1.
2. Thes. 3.
colos. 4.

Octauo etiam pro eadem conclusione argumentor. Super naturale est intellectui nostro, & omnino difficilimum assentire ijs, quorum ueritates, aut causas, propter quas sunt uera, non assequitur. Hæc est enim ipsius natura, quæ experientia nobis constat. Ergo ut assentiatur ijs, quæ sunt fidei, quorum ueritates certum est, eum modo non assequi, necessaria est gratia diuina præsertimq; ut assentiatur certo & indubitato, & prorsus firmissime, sicut necesse est, si sit assensus fidei.

Ad argumenta in principio quæstionis, quæ uere apparentia sunt, suo ordine sic respondeo.

Ad primum. Aliqui dicunt in statu quidem innocentiæ facilius fuisse nostro intellectui assentire ueris quàm falsis, non autem modo cum est per peccatum obscuratus & deprauatus. Sed ego etiam in hoc statu crediderim procliuius esse nostro intellectui assentire ueris, neq; ex eo quòd uera sunt, quæ sunt fidei, crediderim opus esse auxilio speciali Dei, ut eis firmiter

assentiamur, sed ex eo quòd sunt uera supernaturalia. Cum enim supernaturalia sunt, proportionata non sunt nostro intellectui, & necesse est eum attolli & adiuuari, ut sufficiens sit ad ea uel intelligenda uel credenda. Alioqui non dicerentur supernaturalia ipsi.

Ad confirmationem. Si casum positum admittimus, & pro secunda medietate horæ uere sit assensus fidei, assensus ille filius Dei est homo, manifesta est causa quare in prima medietate horæ poterat ille assensus continuari sine auxilio Dei speciali, non autem in secunda. In prima enim medietate assentiebatur quis filium Dei esse hominem, prorsus coniecturis, aut rationibus humanis, uel proprie uoluntatis libito. In secunda uero, si ille assensus sit assensus fidei, assentitur eidem propositioni propter testimonia supernaturalia, & propter autoritatē diuinā, & multo perfectior & difficilior uidet̄ iste actus maiorique opus est auxilio, ut eū assēsum uolūtas imperet intellectui.

Ad secundum. Discrimen est, quia ea quæ sunt fidei sunt uera supernaturalia.

Ad confirmationem priorem. Etiam homini dicenti uera supernaturalia, credere non possumus sine auxilio speciali.

Ad secundam confirmationem concederem quidem non fuisse necessarium Abrahæ, neque alicui prophetæ auxilio Dei speciali, ut crederet reuelatis à Deo, si eum formauerint syllogismum, & euidētes illis fuerint maior & minor syllogismi inducti. Si autem illis ineuidenter assentiebant, utique assentiebātur per fidem, & auxilio etiā speciali in eos assensus. Vtrum autem horum fuerit, aliàs uidebimus.

Ad tertium cum sua confirmatione breuiter dico. Verum est facilius multo esse credere quæ sunt fidei, & difficilius multo auelli posse à fide, qui norunt euidenter credendum esse fidei nostræ. Et ego eum fructum maximum acceptum fero studijs nostris theologicis. Vere enim euidenter scio credendum esse fidei nostræ, & testimonia diuina credibilia esse nimis, eaque ratione facilius mihi uideor omnibus, quæ sunt fidei assentiri, & nulla ratione, uel saltem difficilime ab ea posse auelli, nisi Deus me propter peccata mea desereret. Sed nihilomi-

nus cum ea quæ credimus, supernaturalia sunt, eorumq; ueritates nobis additæ sint & absconditæ, dum hic uiuimus, opus est nobis, ut intellectus noster eis assentiatur, diuino auxilio, & necesse est, ut semper humiliter petamus Deum, ut seruet & adaugeat fidē nostram, ne si superbire cœperimus de fide nostra, & ea etiam euidentia, quam habemus de credibilitate fidei, paulatim auferatur à nobis.

DE NECESSITATE GRATIAE AD DILIGENDVM DEVM.

QVAESTIO DECIMA.

AN necessarium sit auxilium Dei speciale, ad diligendum Deum super omnia.

Pro parte negatiua hæc occurrunt potissima argumenta. Primo argumentor. Intellectus potest ex naturalibus iudicare Deum esse diligēdum super omnia. Potest enim, sicut docet apostolus ad Romanos, primo cognoscere Dei diuinitatē, & consequēter eum esse perfectissimum ens, & supremum diligibile. Ergo uoluntas poterit se conformare ei iudicio, & diligere Deū super omnia. Nō minus enim est illa procliuius ad bonum, quàm intellectus ad uerum.

Secundo. Fortis politicus potest per uires suas naturales morti se exponere pro sua ciuitate. Hoc enim & Aristoteles in Ethicis per lumen suum naturale docet esse faciendum. Ergo etiam poterit oppetere pro bono & honore diuino. Et consequenter diligere Deum super omnia. Si enim supra suam uitā potest quis ex naturalibus Deū diligere, poterit & supra alia.

Tertio. Nos sumus naturaliter inclinati ad diligendū Deum super omnia, ut bona pars theologorum defendit. Ergo habemus potestatem consequendi eam dilectionem ex naturalibus. Nō enim natura dat inclinatiões ad sibi impossibilia.

Quarto. Possumus ex naturalibus diligere creaturā aliquā

super omnia. Ergo multo magis poterimus Deum sic diligere. Plures enim in eo rationes sunt eum diligendi. Cognoscitur enim ex naturalibus esse multo maius bonũ, & magis beneficium in nos, quàm suæ oẽs creaturæ. Et procliuior uidetᷣ uoluntas nostra in ipsius amorem, quàm in amorẽ craturarũ.

Quinto. si nõ possemus sine gratia diuina Deum diligere super omnia, constare ergo nobis posset nos esse in gratia diuina, nempe quando nobis constaret, ut certe cõstare potest, nos diligere Deum super omnia. Si enim constare potest idolatræ, quòd diligit idolum super omnia, nulla subesse causa uidetur propter quam non similiter possit constare nobis, quòd diligamus Deum super omnia.

Pro parte uero negatiua expressa uidetur diffinitio concilij Mileuitani in canone. 4. Sic enim inter alia ibi legimus. Cũ dicat apostolus. Scientia inflat, caritas uero ædificat, ualde impium est, ut credamus ad eam, quæ inflat, nos habere gratiam Christi, & ad eam, quæ ædificat, nõ habere, cũ sit utrunqꝫ donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut ædificante caritate scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est. Qui docet hominem scientiam, ita scriptum est etiam. Caritas ex Deo est. Et approbatus est hic canon, & ut proprius apostolicæ sedis amplexus est à Cœlestino primo canone decimo suæ primæ epistolæ decretalis. Ad hanc quæstionem hac conclusione respondeo.

CONCLVSIO.

Necessarium est auxilium Dei speciale ad diligẽdum Deum super omnia, necꝫ sufficit nostrum liberum arbitriũ in hoc statu in tantum ac tam perfectum actum, nisi adiuuetur gratia Dei. Hæc propositio tenetur à sancto Thoma prima secundæ quæstione. 109. articulo. 4. Et à Gregorio Ariminensi in secundo, distinctione. 26. quæstione prima, in probatione suppositionis quintæ pro prima conclusione. Est tamen hæc propositio contra multos doctores scholasticos. Et quidam existimant eam esse contra doctorem subtilem, propterea quòd in tertio, distinctione. 27. uidetᷣ ex professo probare, posse hominem ex uiribus naturalibus diligere Deum super omnia,

& in secundo

& in secundo, distinctione. 28. ad finem corporis quæstionis unicæ, quam ibi tractat, uidetur dicere non esse ex impotentia liberi arbitrij, quòd non possit implere homo omnia præcepta legis sine gratia, sed ex hoc quòd Deus illa seruantibus, & peculiariter seruantibus hoc præceptum diligendi Deum super omnia, Deus offert liberaliter suam gratiam. Verum ego non crediderim ista argumenta sufficere, ut credamus doctorem subtilem contrarium sensisse nostræ propositionis. Nam in priore loco ex tertio sententiarum positis argumentis, quæ suadent uoluntatem hoc posse ex uiribus suis naturalibus, solum concludit se propter ea argumenta concedere conclusionem, quòd ex puris naturalibus potest quæcunque uoluntas saltem in statu naturæ institutæ diligere Deum super omnia. Ex quibus uerbis patet illum non asseruisse hoc pro isto statu. In secundo autem loco ex secundo, si bene perpendãtur omnia, quæ in ea quæstione dicuntur, aperte cõstabit doctorem subtilem non disputasse, an possit homo implere omnia præcepta, uel uitare omnia peccata, sine gratia specialis Dei auxilij, sed solum disputat, an hæc posita sine gratia gratum faciente præcedente, uel saltem comitante. Et ita etiã exponi possent, quæ idem dicit in primo. di. 17. q. 1. ad argumentum secundum pro opinione quæ imponit magistro. Quãquam & pro illis, quæ ibi dicuntur, satis est concedere uoluntatem in puris naturalibus posse habere aliquam dilectionem Dei, uel uisi, uel ostẽsi per fidem, quod nos negamus, de sola enim dilectione Dei super omnia loquimur, quæ sufficeret ad obtinendum Dei gratiam. Et de ista apertus est locus in articulo primo quolibeti. 17. ubi uidetur ille nostram sententiam tueri. Eius enim uerba ibi hæc sunt. Plures actus dilectionis, ad quos naturaliter inclinamur, possumus potestate naturali, licet non omnes, quia ad perfectissimum circa ultimum finem est inclinatio naturalis, licet ad illum non possit natura attingere ex se. His ille claudit articulum primum. Ex quibus, cum perfectissimus actus uiæ sit in omni opinione, & in illius maxime, dilectio Dei super omnia, relinquitur in istum actum non posse naturam nostrã ex se, sed ad eum indigere auxilio Dei. Et licet quidam ipsius

Aug.

Ioan. 12.

expositor referat ista uerba ad dilectionem Dei super omnia, quæ in patria habebitur, & beatifica est, tamen, cũ ille hoc non expresserit, & in tota quæstione tantum de actibus uiæ disputet, nos in eo quod diximus, persistemus. Vtcunq; tamẽ sit de autoribus scholasticis, nos probabimus nostram cõclusionẽ.

Rom. 5. Et primo quidem pro nobis stare uidetur Paulus cum ait. Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũsanctũ, qui datus est nobis. Pro uerbo enim caritas, græce habetᷓ ἀγάπη, quod dilectionem, siue actum dilectionis significat. Si uero dilectionem Dei ueram nostris habere possemus uiribus, nihil esset opus, ut huiusmodi dilectio nobis peculiariter per spiritumsanctum cõmunicaretur. Et confirmari hoc potest ex eo, quod Ioãnes in sua prima epistola dicit. Caritas ex Deo est.

1. Ioã. 4. Cum enim potissima & perfectissima caritas sit dilectio Dei super omnia, si caritas ex Deo est, erit & dilectio Dei super omnia. Et hoc etiã loco habetur græce idem uerbum ἀγάπη, quod dubium non est actum dilectionis significare.

Secundo etiam pro nobis stare uidetur canon. 25. concilij Arausicani secundi, qui sic habet. Prorsus donum Dei est diligere Deum. Ipse, ut diligeretur dedit, qui nõ dilectos diligit. Displicẽtes amati sumus, ut fieret in nobis, unde placeremus. Diffundit enim caritatem in cordibus nostris spiritus patris & filij, quem cum patre amamus & filio. Vide ut eodem modo exponat Paulum conciliũ, ac nos statim exposuimus. Exposuit etiam similiter, & ad hoc applicuit Augustinus in quarto libro contra duas epistolas Pelagianorum, & in. cap. 19. de gratia & libero arbitrio, & in libro de perfectione iustitiæ. Sed & animaduerte quid post hæc subijciat concilium ne dubites de nostra conclusione. Secundum supra scriptas sanctarum scripturarum sententias, & antiquorum patrum diffinitiones hoc Deo pro pietate, & prædicare debemus & credere quod per peccatum primi hominis, ita inclinatum & attenuatum fuerit liberũ arbitrium, ut nullus postea, aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia diuina præuenerit. Hæc ibi.

Tertio pro hac sententia stant multa testimonia sanctorũ, & præsertim Augustini. Is enim libro. 5. contra Iulianũ cap. 5. ita ait. Amor, quo Deus gratis amatur, in nobis esse nõ potest, nisi ex ipso. Et in epistola ad Vitalem. Liberum arbitrium ad diligendum Deum peccati granditate perdidimus. Et. 21. de ciuitate Dei cap. 16. Tũc itaq; uicta uitia deputãda sunt, cum Dei amore uincuntur, quem, nisi Deus ipse non donat. Et de gratia & lib. arb. c. 18. dilectionem Dei nobis esse ex Deo probat ex illis uerbis Ioã. 4. Ipse prior dilexit nos, & ex illis uerbis Christi, Non uos me elegistis, sed ego elegi uos. Si enim, ait Aug. nos prius dileximus, ut hoc merito nos ipse diligeret, prius illum nos elegimus, ut ab illo eligi mereremur. Et. c. 19. Pelagianicũ esse dicit asserere dilectionẽ nobis esse ex nobis, & contra Pelagianos pro nobis argumentatur, quia Ioãnes dicit. Videte qualem dilectionẽ dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus. Et subdit. Quid est ineptius, immo uero quid est amentius, & ab ipsa sanctitate caritatis alienius, quàm confiteri ex Deo esse scientiam, quæ sine caritate inflat, & ex nobis esse caritatẽ, quæ facit, ut sciẽtia inflare nõ possit. Bernardus etiã huic subscripsit sentẽtiæ in libro de diligendo Deũ his uerbis. Difficile immo impossibile est suis quẽpiam liberi'ue arbitrij uiribus, semel accepta à Deo libertate, ad Deum ex toto conuertere uoluntatem, & non magis ad propositum retorquere, sicut scriptum est. Omnes quæ sua sunt, quærunt. Sanctus Maximus etiam in sermone quodam cõmuni, de uno martyre ita ait. Caritas hominis non est à seipso, sed salubriter donatur à Christo.

Aug. | 1. Ioan. 4 | Ioan. 15. | 1. Ioan. 3. | S. Maximus.

Quarto eandem conclusionem sic probo. Plus est diligere Deum super omnia, quàm credere fidei nostræ. Ad dilectionem enim Dei super omnia requiritur credere, & aliquid amplius. Est enim dilectio Dei super omnia, uoluntas obediendi Deo in omnibus suis præceptis. Et nisi plus esset, non esset maior uirtus caritas, quàm fides, quod est aperte contra apostolum. Cum igitur ad fidem requisitum sit Dei auxilium speciale, neq; sufficiant uires nostræ, ut iam docuimus, requisitum erit etiã auxiliũ speciale ad diligendũ Deum super omnia.

1. Co. 13.

Quinto. Vt patet ex dictis ad implendum omnia Dei mãdata requiritur auxiliũ ipsius speciale, neq; satis sumus nos sine ipso. Ergo etiam necessarium erit hoc auxilium ad diligendũ Deum super omnia. Probo consequentiam istam, quia dilectio Dei super omnia si uera sit, & ea quam sacræ literæ dilectionem Dei appellant, annexam habet obseruãtiam omniũ mandatorũ. Est enim eius & causa sufficiens & imperium efficax, & saltem scitum non admittit aliquod peccatum mor-

Ioan.14. tale. Vnde & Christus aperte dicit. Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à patre meo. Et post pusillum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.

Ad argumenta facta in principio quæstionis, ita existimo

Grego. Arimi. posse responderi. Ad primũ. Gregorius Ariminensis, ut aperte potest colligi ex ipso in secundo, distinctione. 26. quæstione prima, articulo primo, conclusione secunda, & distinctio. 29. quæstione prima, articulo secundo, prima conclusione corrolaria negaret quidem posse intellectum nostrum, sine auxilio Dei speciali habere tam perfectum iudicium. Sed mihi hoc uidetur cõtra Paulũ in loco citato. Ideoq; mallem negare consequentiam. Difficilius enim est diligere quàm iudicare.

Ad secundum. Licet per lumen naturale agnoscere possimus oppetendam esse cuiq; mortem pro sua republica, nõ inde tamen sequitur, ut hoc possimus ex naturalibus etiam perficere. Difficilius est enim sic facere, quàm sic iudicare, sicut statim diximus dilectionem Dei super omnia difficiliorem esse quàm iudicium, quo iudicamus Deum diligẽdum super omnia. Vnde & pauci fuerunt semper, qui ista facerent, etiam ex illis, qui hæc esse facienda non dubitabant. Et inter articulos Parisienses & iste inuenitur. Si ratio recta & uoluntas recta. Error. Et causa subditur, quia secũdum hoc ad rectitudinem uoluntatis nõ esset necessaria gratia, sed scientia tantum, quod fuit error Pelagij. Possumus etiam dicere difficilius esse mortẽ pro Deo oppetere quàm pro republica, quia non potest naturaliter constare necessarium esse nos mortem oppetere, quando mors est oppetenda pro bono diuino, sicut naturaliter po-

test constare, aliquando non posse rempublicam seruari sine nostra morte, & nos simul cum illa perituros, si nō fortiter moriamur pro illa. Atq; ideo etiam si daremus fortem politicum posse ex naturalibus morti se exponere pro republica, nō continuo esset necessarium, idem ipsum facere queuis posse pro honore diuino. Et ipse doctor subtilis, cuius sunt in tertio, distinctione. 27. hæc duo argumēta, & quintum aperte fatetur in secundo, distinctio. 5. quæstione prima ad tertium dilectionem Dei, qua suam beatitudinem obtinuerunt angeli, fuisse quidem illis difficilem ex parte operis, quia obiectum ipsius eorum excedebat naturam, licet non fuerit difficilis eis ex parte operantium, quia non indicabantur ad oppositum.

Ad tertium. Etiā est inclinatio naturalis insita cuiq; homini ad beatitudinem, & animabus separatis ad sua corpora. Et tamen neutrum horum est possibile sine Dei speciali auxilio. Sed de his aliàs latius.

Ad quartum. Primo dico hoc argumentum similiter posse probare ad fidem non requiri auxilium Dei, immo neq; ad pœnitentiam, neq; ad impletionem mandatorum, neq; ad aliquid aliud. Possumus enim & homini leuiter credere ex naturalibus, quæ excedunt naturam, & de hominis offensa dolere, & hominum malorū implere mala præcepta. Sed quia adducere inconueniens non est soluere argumentum. Aliter secundo dico. Difficilius est diligere Deū super omnia, quàm creaturam, quia ad diligendum creaturam supra omnia, satis est ipsam adorare ut Deum, uel eam contra Dei præcepta amare, sed ad diligendum Deum supra omnia requiritur, ut uelimus omnia ipsius seruare mādata. Itaq; in dilectione Dei, de qua modo agimus, clauditur difficultas omnium mandatorum, non sic autē in dilectione cuiuscunq; creaturæ. Nō enim tanta requirit ad sui dilectionem creatura, quāta Deus exigit, ut uere possimus dici eum diligere super omnia.

Replicabit tamen aliquis fortassis cōtra hæc. Possemus ex naturalibus creaturam aliquā insensibilem diligere supra nos ipsos, & uelle mortem oppetere pro ipsa, immo & difficiliora pro ipsius amore, uel pro ipsa obtinenda, implere, quàm sint

præcepta diuina. Et potest ostẽdi hoc in idolatris, qui possunt tantum insanire, &, ut audiui, quandoq; tantum probantur apud Indos insanisse amore suorum idolorum, ut etiam mortem pro eorum honore, uel pro eis penes se habendis, libenter oppetant. Ergo etiam hoc ipsum poterimus pro Deo ex proprijs uiribus.

Ad hanc replicam, quæ uere urget, primo dico. Procliuiores sumus propter infirmitatem contractam ex peccato Adæ in malum, quàm in bonum. Atq; ideo non est mirandum, si non possit homo ex naturalibus tanta pro Deo facere, & perpeti, quanta homines plærunq; & faciunt & patiuntur pro rebus nihili, pro uoluptatibus uidelicet & diuitijs & honoribus huius sæculi consequendis, quæ momentanea bona sunt. Secundo dico. Cum Deum non uideamus, adhuc difficilius uidetur Deũ diligere supra omnia, & pro eo mortẽ oppetere, etiã si nobis eius perfectio & bonitas constet per demonstrationẽ.

1. Ioan. 4 Et hanc difficultatem probare possumus ex illis uerbis Ioannis. Qui enim non diligit fratrem suum, quem uidet, Deum, quem non uidet, quomodo potest diligere?

Ad quintum. Aliud est nõ posse nos diligere Deum super omnia sine gratia gratum faciente, quod hactenus nunquam diximus, neq; credemus unquam. Aliud est non posse nos diligere Deum supra omnia, sine gratia specialis auxilij diuini, quod solum concessimus. Quòd siquis replicet, saltem ubi constiterit nos diligere Deum super omnia, constare posse nos à Deo peculiariter adiuuari, respondeo. Nostra conclusio nõn est euidens. At hoc necessarium erat, ut quod ex illa infertur, cum alia euidenti, euidens esset.

DE NECESSITATE GRATIAE AD POENITENTIAM.

QVAESTIO VNDECIMA.

AN ad ueram pœnitentiam nostrorum peccatorum sufficiant uires nostræ naturales cum cõi Dei influẽtia. Et quòd sufficiant potest fieri apparens. Primo ex uerbis Deuteronomij 30. Cum enim polliceretur Moyses populo Israelitico, quòd amandus esset à domino, si Deum ipse amaret, & obediret uoci illius, eiusq; mandata custodiret, & ad eum reuerteretur in toto corde, & in tota anima sua, subdidit statim. Mandatũ, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neq; procul positum, neq; in cœlo situm, ut possis dicere, quis nostrum ualet ad cœlum ascẽdere, ut deferat illud ad nos, & audiamus, atq; opere compleamus? neq; trans mare positum, ut causeris & dicas, quis è nobis poterit mare transfretare, & illud ad nos usq; deferre, ut possimus audire & facere, quod præceptum est? sed iuxta te est sermo ualde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum. Hæc ibi. Quæ uerba uidentur aperte ostendere non esse mãdatum de pœnitentia & reuersione ad dominum, neque mandatum de dilectione domini ex toto corde supra nostras uires. immo generaliter omnia mandata diuina facilima esse, & iuxta nos ualde in ore, & corde nostro, neque extrinseco aliquo auxilio esse opus, ut ea seruemus.

Et potest hic locus confirmari ex illis uerbis Ezechielis. Ezec. 18.
Proijcite à uobis omnes impietates uestras, quas impie egistis in me, & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Et paulo post. Cõuertimini, & uiuetis. Nisi enim in potestate nostra esset proijcere à nobis impietates nostras, & facere nobis cor nouum, & spiritum nouum, non hæc nobis Deus præciperet, qui à nemine exigit, quod est ei impossibile.

Matt.12. Et confirmari potest secundo ex illis uerbis Christi. Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructũ eius malum. Videtur enim hic ostẽdisse, ut bene colligit Augustinus libro contra Adamantiũ Manichei discipulum, in uniuscuiusq; esse potestate uoluntatem suam mutare. Perinde enim uidetur hic subiecisse potestati Pharisæorum ad quos ista dicebat, potestatem faciendi se arbores bonas, ac fuerat in potestate eorum fecisse se malas arbores. Ad eos enim statim dicit. Progenies uiperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali?

Secundo ad idem argumentor. Per facultatem nostram naturalem possumus dolere de offensa, quam in aliquem bene meritum de nobis admiserimus. Igitur & de offensa Dei, qui nusquam non est in nos benignissimus.

Tertio quicunq; fidelis habet in potestate sua dolere de suis peccatis propter Deum, etiam cum à Deo non mouetur, neq; excitatur ad pœnitentiam. Potest enim ore & affectu dicere quandocunq; ei collibitum fuerit, pœnitet me offendisse Deum, sicut potest dicere, placet me offendisse Deum. Et ita unum sicut & alterum uidemur in nobis esse positum experiri. Ergo ad utrunq; habet fidelis æqualẽ potestatem, neq; indiget magis ad unum quàm ad alterum auxilio Dei speciali.

Psal.113. In contrarium uero sunt illa uerba Psalmistæ. Erraui sicut ouis quæ perijt. Ideo enim errasse se dicit Psalmista, sicut ouẽ, quia cognoscebat se ad uiam rectam redire suis uiribus non posse, sicut neq; ouis unquam nouit redire ad uiam, si semel ab ea errauerit, nisi reducatur à pastore. Vnde & uelut hoc professus humiliter recurrit ad pastorem magnum ouium, & clamat. Quære seruum tuum.

Ad hanc quæstionem breuiter sic respondeo.

CONCLVSIO.

Necessarium est Dei auxilium speciale, neq; uires nostræ naturales sufficient sine ipso, ad ueram pœnitentiam de peccatis nostris, hoc est ad uerum de illis dolorem, ut fuerunt offensæ Dei. Hæc conclusio est sancti Thomæ in prima secundæ. q.109. art.6. et.7. & in tertia parte. q.62. art.2. ad tertium, & sancti Bona.

cti Bona.in secundo.d.28.art.2.q.1.et di.30.q.1.& Marsi.q.17. secūdi,et Gregorij Ariminēsis in secūdo,distinctione.26.quęstione prima,& multorum aliorum theologorum. Et notandum profecto,quòd.s. Bona.in fine.q.statim citatæ ex di.28. expresse dicit in duobus errasse,& mentitum fuisse Pelagium, & quòd posuerit primam gratiam sub merito cadere,& quòd dixerit liberi arbitrij proprijs uiribus posse nos ad gratiam disponere. Est tamen hæc conclusio ex doctoribus catholicis cō tra Durandum in.2.d.28.q.ultima, & contra Gabrielem eadem.d.q.unica,articulo.2. Et uidetur esse contra nostrum doctorem subtilem. Et ita plærique Scotistæ, & alij non Scotistæ existimant. Et pro eorum sententia tria potissimum uidentur stare. Primū est, quia in quarto,distinctione.14.quæstione.2. articulo.2 litera. M.expressissime dicit. Sciendum quòd peccator in peccatis existens potest ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatum commissum, ut offensiuum Dei, & ut contra legem diuinam, & ut auersiuum à Deo, & ut impeditiuum præmij, & inductiuum supplicij, & sub multis talibus rationibus, & potest uoluntas ipsum sub aliqua illorum rationum,uel sub multis illud peccatum sic cō sideratum detestari. Ex quibus uerbis uidetur sensisse uoluntatem posse detestari peccatum, ut offensiuum Dei ex naturalibus, & cum communi influentia, sicut dixit intellectum posse ex naluralibus, & cum communi influentia considerare peccatum,ut Dei offensiuum. Ad utranque enim potentiam uidetur retulisse illud uerbum ex naturalibus, & cum cōmuni influentia. Secundum est,quia ibidem litera N.ita scribit. Vel enim oportet dicere quòd iustificetur peccator,sine omni dispositione sufficiente de congruo ex parte eius, & per consequens difficile est saluare quòd apud Deum non sit acceptatio personarum,ut dictum est in secunda distinctione.6.quęstione.2 & distinctione.2.quæstione unica,uel nulla potest esse sufficientior dispositio ad istam iustificationem, quàm ista attritio,uidelicet detestatio peccatorum, perfecte circunstantionata in genere moris. Hæc ille. Ex quibus uidetur sensisse ad uitandum acceptionem personarum in Deo necessarium

HH

esse ponere aliquam dispositionem in peccatore, quæ sit sufficiens causa suæ iustificationis, quãq; ipse ex ipsa sui potestate arbitrij apponat, ut ipse merito potius quàm alius iustificetur, & Deus probetur alienus ab omni acceptione personarum in hoc, quòd quosdam iustificat, & non omnes.

Tertium, quod fortius suadet doctorem subtilẽ huius fuisse sententiæ, est responsio ad ultimum eiusdem quæstionis. Cũ enim ibi sibi obijceret ex Augustino in de uera & falsa pœnitentia sine caritate esse non posse ueram pœnitẽtiam, & opus Dei esse fructiferam pœnitentiam, expresse respondet pœnitentiam posse innasci ex naturalibus, sed non esse ueram, quãtum ad finem pœnitentiæ attingẽdum, neq; fructiferam, hoc est, ferentem fructum, sine caritate. Hunc enim fructum fert, & hunc finem assequitur in ultimo instanti temporis, quo continuata impetrat gratiam.

Sed tanta est mihi pietas in doctorem subtilem, tãq; piam habeo opinionem de illius felicissimo ingenio, & catholica, & omnino singulari, & præcellenti doctrina, ut neque istis argumentis adduci possim, ut credam illum sensisse nos ex naturalibus uiribus in hoc statu habere posse dispositionem ad gratiam sufficientem. Et quidem in primo, distinctione. 44. quæstio. unica, litera. E. cum docet quẽlibet peccatorẽ, dum est in uia, posse de lege saluari, non liberum ipsius arbitrium, statuit huius esse causam, sed quia Deus, ait, potest eũ sua gratia præuenire. Ex quo clare uidetur posse colligi eum posuisse gratiã præuenientem ad pœnitentiam, & ab ea proficisci, quòd quidam iustificentur. Neq; uerba quæ allegata sunt, conuincunt satis, eum contrariam defendisse sententiam. Nam ad primũ dicere possumus, illa uerba ex naturalibus & cum communi influentia non esse referenda ad utranq; potentiam rationalẽ, sed tantum ad intellectum, non ad uoluntatem, immo eo ipso quòd non ea adiunxit doctor, cum de uoluntate locutus fuit, uidetur indicasse aliquam quo ad hoc se credidisse differẽtiam subesse inter intellectum & uoluntatem, neq; sic posse uoluntatem, detestari peccatum ex naturalibus, & si intellectus possit iudicare peccatum esse detestandum. Quod quidem uide-

tur negare quæstione.3.eiusdē distinctionis.14. Aperte enim ibi dicit non posse intellectum ex naturalibus iudicare peccatum esse detestandum inquantum est offensiuum Dei, & auersiuum à Deo. Ad ea uero uerba quæ secundo loco inducta sunt, possumus dicere non iustificari hominem sine aliqua dispositione ex parte sua, etiam si ad ea requiratur speciale Dei auxilium. Neq; doctor subtilis ibi id agit, ut ostendat hominem iustificari absque aliquo Dei speciali auxilio, sed tantum nititur ostendere requisitum esse aliquid ex parte nostra, ut uere iustificemur, & satis quidem esse atritionem de peccatis perfecte circunstantionatam.

Ad tertium uero argumentum, quod magis pungit, dicendum est, cum dicitur pœnitentiam posse innasci ex naturalibus, intelligitur, ut patet ex antecedentibus & consequētibus, posse innasci ex naturalibus hominis sine ullo habitu infuso, quod unum ibi agebatur, non autem ex naturalibus, sine auxilio Dei speciali. Et ita etiam possunt & debent exponi quæ S. Tho. in secundo.d.28.art.4.de his dicit, cum ait, ex solo libero arbitrio posse se hominem præparare ad habendum gratiā gratum facientem, quia faciendo quod in se est, gratiā à Deo consequitur. Et ita eum exponit optimus illius expositor, & defensor Caietanus in cōmenta.15.primæ secūdæ.q.109.ar.6.

Sed potest quis quarto obijcere nobis, quæ dicuntur à doctore subtili in secūdo, distinctiōe.7.quęstione unica, litera.I. Vbi de angelis lapsis concedit magis esse in eorum potestate, quàm sit in potestate hominum habere ex puris naturalibus attritionem sufficientem, neq; ideo non posse eos meritorie uelle, quia non possint se disponere ad gratiam, sed propter alias causas, quas ibi assignat. Ad hæc tamen primo dico. Ibi nihil diffinitur de hoc, an uel angelus, uel homo ista possint ex naturalibus. Secundo. Quāuis aliquid statueretur de angelo, tamen cum doctor fateatur maiorem esse potestatem angeli, quàm hominis, nihil illa essent contra nos, qui solum de hominibus hic agimus. Sed quidquid sit de sententia doctoris subtilis, in cuius uerba nos nūquam iurauimus, tametsi eum quantum maxime possimus, cupiamus defendere, nos conclusio-

nem nostram apertis argumentis firmabimus.

Et primo quidem pro ista sententia argumentor. In multis locis scripturæ Deo tribuitur conuersio, & pœnitentia peccatorum, à Deo etiã illa postulatur, & de illa Deo gratiæ aguntur. Signum est ergo ad eam non sufficere uires nostras, sed donum Dei eam esse, necessariumq́; esse ipsius fauorem specialẽ, ut eã habeamus. Consequentia satis probata est in præcedẽtibus quæstionibus. Antecedens uero probat̃. Audita ratione quam Petrus aliquibus apostolis, & discipulis dedit de ingres
Actu. 11. su suo ad gentes, tacuerunt, ait Lucas, in actis, & glorificauerunt Deum dicentes. Ergo & gentibus pœnitentiã dedit Deus ad uitam. Et Paulus ideo cum modestia dicit oportere cor
2. Tim. 2. ripere eos, qui resistunt ueritati, nequando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendum ueritatem, & resipiscant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius uoluntatem. Et Dauid domino tribuit suam conuersionẽ, tum aliàs sæpe, tum
Psal. uero ibi, Expectans expectaui dominum, & intendit mihi. Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miseriæ, & de
Hiere. 17. luto fęcis. Et Hieremias apertius. Sana me domine, & sanabor, saluum me fac, & saluus ero, quoniam laus mea tu es. Et alibi. Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam. Et ibidem
31 humiliter precatur, Conuerte me, & conuertar, quia tu dominus Deus meus. Et alibi. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Et Dauid agnoscens unius esse Dei hoc tantum be
Psal. 79. neficium confidenter clamabat. Deus uirtutum cõuerte nos.
Hiere. 32 Et alibi. Conuerte nos Deus salutaris noster. Et alibi. Timorem meum dabo in cor eorum, ut à me non recedant, & uisitabo eos, ut bonos eos faciam. Ecce aperte hic dicit Deus, se face
1. Ioan. 5. re, ut boni simus. Et Ioannes. Siquis uiderit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabit̃ ei uita. Et Paulus aperte declarat Deo uni nos debere, quòd pœnitentiam facimus, cum ait. cum gaudio gratias agentes Deo, & patri, qui dignos nos fecit in parte sortis sanctorum in lumine. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & trãstulit in regnum filij
Ezec. 36. dilectionis suæ. Et cum per Ezechielem prædicit omnes se aliquando conuersurum reliquias Israel. Vide ut totam Iudæo-

rum conuersionem sibi attribuat dominus dicens. Dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio uestri. Et auferam cor lapideum de carne uestra, & dabo uobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio uestri. Et faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini. Et paulopost. Et saluabo uos ex omnibus inquinamentis uestris. Et recordabimini uiarum uestrarũ pessimarum, studiorumq; non bonorum, & displicebunt uobis iniquitates uestræ & scelera uestra. Et post pusillum. Hæc dicit dominus Deus. In die qua mundauero uos ex omnibus iniquitatibus uestris, & inhabitare fecero urbes, & instaurauero ruinosa, & terra deserta fuerit exculta, quæ quondam erat desolata, in oculis omnis uiatoris dicent. Terra illa inculta facta est, ut hortus uoluptatis, & ciuitates desertæ, & destitutæ atq; suffossæ, munitæ sederunt. Et scient gentes quæcunq; relictæ fuerint in circuitu uestro, quia ego dominus ædificaui dissipata, plantauiq; inculta, ego dominus & locutus sum, & fecerim. Hæc dicit dominus Deus. Et ne quis dicat. Faciet quidem dominus Deus ista, et facit in conuersione cuiuscunq; peccatoris infundendo ei gratiam suam & uirtutes, sed facit propter merita eorum, qui conuertuntur, bis ibidem dicit dominus. Non propter uos ego faciam notum sit uobis, sed propter nomen sanctum meum. Et perpulchre ponderat hunc locum Augustinus libro. 4. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 6. his uerbis. Quid remansit pelli morticinæ, unde possit inflari, & dedignetur quando gloriatur, in domino gloriari? Quid ei remansit quando quidquid dixerit se fecisse, ut eo præcedente hominis merito ab homine exorto, Deus subsequenter faciat, quòd dignus est homo, respondetur, reclamatur, contradicitur. Ego facio, sed propter nomẽ meum sanctum, nõ propter uos ego facio, dicit dominus Deus. Nihil sic euertit Pelagianos dicẽtes gratiam Dei secundum merita nostra dari. Nihil sic euertit hominum præsumptionem dicẽtium, nos facimus, ut mereamur cum quibus faciat Deus. Respondet uobis non Pelagius, sed ipse dominus. Ego facio, & non propter uos, sed propter nomen meum sanctum. Quid enim potestis facere bo

ni de corde non bono? Vt autem habeatis cor bonum, Dabo uobis, inquit, cor nouum & spiritum meum dabo uobis. Nunquid potestis dicere. Prius ambulauimus in iustificationibus eius, & iudicium eius obseruauimus, & fecimus, ut digni essemus quibus gratiã suã daret? Quid enim boni faceretis homines mali? Et quomodo ista faceretis, nisi boni essetis? Vt autem homines sint boni, quis facit nisi ille qui dixit. Visitabo eos, ut bonos eos faciam. Et qui dixit. Spiritum meum dabo uobis, & faciam, ut in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis? Ita'ne nondũ euigilatis? Non auditis, faciã ut obseruetis, postremo faciam ut faciatis? Quid adhuc uos inflatis? Nos quidem ambulamus, uerum est, nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit, ut ambulemus, ut obseruemus, ut faciamus. Hæc est gratia Dei bonos faciẽs nos. Hæc est misericordia eius præueniens nos. Quid merentur deserta, & exterminata & effossa, quæ tamen ædificabuntur, operabuntur, & munientur? Nunquid hæc pro meritis desertionis, exterminationis, effossionis suæ? Absit. Ista enim merita mala sunt, hæc munera bona. Redduntur itaq; malis bona. Gratuita ergo non debita, & ideo gratia. Ego, inquit dominus, ego dominus. Non'ne te ista uox comprimit o humana superbia, quæ dicis ego facio, ut merear à domino ædificari, atq; plantari? Non'ne audis, Non propter uos ego facio, Ego dominus ædificaui destructas, plãtaui exterminatas? Ego dominus locutus sum & feci, non tamen propter uos, sed propter nomen meum sanctum. Hæc ibi. Et post hæc etiam ponderat ad hoc propositum quod sequitur statim in Ezechiele. Adhuc in hoc inueniet me domus Israel, ut faciã eis. Multiplicabo eos sicut gregem hominum, ut gregem sanctum, ut gregem Hierusalẽ in solẽnitatibus eius. Ex Psalmo enim. 94. colligit neminem esse ouem, nisi quem ipse fecerit. Ipse enim ita legit nos populus pascuæ eius, & oues manus eius, ubi nos legimus. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Et eodem testimonio Ezech utitur. c. 14. de gratia, & libero arb. ad probãdum eandem ueritatem. Et merito profecto post illius citationem, ita subdit. Quis ita sit cæcus, ut non uideat? Quis ita lapideus, ut

non sentiat istam gratiam, non secundum merita bonæ uolũtatis dari domino dicente, atq; testante. Non propter uos ego facio. Sed hæc satis superq; sint pro primo argumento.

Secundo pro ista sententia argumentor ex diffinitionibus ecclesiæ. Innocentius enim huius nominis primus in rescripto ad Carthaginense concilium inter cætera ita ait. Adiutorio Dei quotidianos egere, negare non possumus. Hoc enim seu bene uiuimus, prouocamus, ut melius sanctiusq; uiuamus, seu praue sentientes à bonis auertimur, ut ad rectam redeamus uiam, eius auxilio plus egemus. Hæc ibi.

Confirmat etiam istam ueritatem Cœlestinus huius nominis primus in suæ epistolæ primæ canone. II. ex sacerdotalium obsecrationum sacramentis, quæ ab apostolis tradita in toto mundo, atq; in omni ecclesia catholica uniformiter à Deo, ait, celebrari, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Sunt autem eius ista uerba. Cum sanctarum plebium præsules mandata sibimet legatione fungantur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente ecclesia, postulant & precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idolatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus, ut Iudæis ablato cordis uelamine, lux ueritatis appareat, ut hæretici catholicæ fidei perceptione resipiscant, ut schismatici spiritum rediuiuæ caritatis accipiant, ut lapsis pœnitentiæ remedium conferatur, ut deniq; catecuminis ad regenerationis sacramẽta perductis, cœlestis aula misericordiæ referetur. Hæc autem non perfunctorie, neq; inaniter à Deo peti, rerum ipsarũ mõstrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere, plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum filij caritatis suæ, & ex uasis iræ faciat uasa misericordiæ. Quod adeo totum diuini operis esse sentitur, ut hæc efficiẽti Deo gratiarum semper actio, laudisq; confessio pro illuminatione talium, uel correctione referatur. Hæc ibi. Ex quibus patet, præsertim si bene ponderentur postrema uerba, sanctum istum pontificem à Dei peculiari auxilio proficisci credidisse conuersionem ipsam peccatorum, illudq; auxiliũ propter preces ecclesiæ Deum plurimis impar-

tiri. Vnde & ipsa etiã in quadam oratione cõmuni ita orat. Voluntates nostras quæsumus domine aspirando præueni.

In concilio etiam Arausicano secundo, canone quarto, ita legimus. Siquis, ut à peccato purgemur, uoluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem, ut etiam purgari uelimus, per sancti spiritus infusionem, & operationẽ in nos fieri cõfitet̃, resistit ipsi spirituisancto per Salomonẽ dicẽti. Præpa-
Prouer. rat̃ uolũtas à domino, & apostolo salubriter prędicãti. Deus est qui operat̃ in nobis & uelle & perficere pro bona uolũtate.

Et canone sexto. Siquis sine gratia Dei credentibus, uolentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, uigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus nobis dicit misericordiam conferri, nõ autem diuinitus, ut credamus, uelimus, uel hæc omnia, sicut oportet, agere ualeamus, per infusionem & inspirationem sanctispiritus in nobis fieri confitetur, aut humilitati & obedientiæ humanæ subiungit gratiæ adiutorium, neq; ut obediens & humilimus ipsius gratiæ do-
1. co. 4. b num esse consentit, resistit apostolo dicenti. Quid habes, quod
1. co. 15. d non accepisti? Et gratia Dei sum id quod sum. Et canone. 13. Arbitrium uoluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi non potest reparari. Quod amissum nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde ipsa ueritas dicit. Si uos filius liberauerit, tunc uere liberi eritis. Hæc ibi. Et ponderanda sunt ista uerba. Vt enim supra admonuimus, capitula huius concilij, diffinitiones sunt sedis apostolicæ. Et hic apertissime diffinitur etiam ipsam uoluntatem surgendi à peccato ab spiritusancto esse, & contra apostolum esse, siquis dicat sine gratia Dei fieri illa quibus obtinemus misericordiam diuinã, & contra Christum siquis asserat liberum arbitrium posse reparari, nisi ab ipso Christo. Et ibidẽ canone. 8. à recta fide decernitur alienus, qui alios misericordia, alios per liberum arbitrium ad gratiam baptismi uenire posse contendit. Quòd si liberum arbitrium non est sufficiẽs, ut quis uelit baptizari, neq; sufficiet profecto ad pœnitentiam, quæ longe difficilior est.

Tertio induci possunt pro his multa diui Augustini testimonia apertissima. In tertio Hypognosticon ita ait. Sola uo-

luntate

luntate sua si præsumat homo, mundari nõ potest, immo neq; ex corde pœnitere cõperitur, quia Petrũ nisi dñs respexisset, nunquam pœnitentia motus amare fleuisset. Et subdit. Pœnitentia ergo res est optima atq; perfecta, quæ defectos reuocat ad perfectum. Sed omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendẽs à patre luminum. Iacobus inquit apostolus. Hæc ibi. Quæ manifeste ostendunt secundũ diuum Augustinum, nõ solum esse à Deo, quòd mundemur à peccato, & illius gratiam consequamur, sed ipsam dispositionem, per quam hoc assequimur à Deo esse. Et libro primo de gratia Christi contra Pelagium & Celestium cap. 45. citat, & approbat beatum Ambrosium libro decimo expositionis Euangelij secundum Lucam ita dicentem. Bonæ lachrymæ quæ culpam lauant. Deniq; quos Iesus respicit, plorant delictum. Negauit primo Petrus, & non fleuit, quia non respexerat dominus. Negauit secundo, & non fleuit, quia adhuc non respexerat dominus. Negauit tertio, & respexit Iesus, & ille amarissime fleuit. Et addit statim Augustinus de suo. Legãt isti Euangelium, & uideant dominum Iesun, tunc intus fuisse cum à sacerdotum principibus audiretur, apostolum uero Petrum foris, et deorsum in atrio cum seruis ad focum, nunc sedẽtem, nunc stantem, sicut uerissima & concordissima Euangelistarum narratione monstratur. Quod ergo scriptum est. Respexit eum dominus, intus actum est, in mẽte actum est in uoluntate. Misericordia dominus latenter subuenit, cor tetigit, memoriam reuocauit, interiore gratia sua uisitauit Petrum, interioris hominis usq; ad exteriores lachrymas mouit, & duxit affectum. Hæc ille. Quibus quid dici potest manifestius? Idem tradit in libro de gratia & libero arbitrio cap. 5. his uerbis. Nisi donum Dei ipsa conuersio esset, non ei diceretur. Deus uirtutum conuerte nos. Deus tu cõuertens uiuificabis nos. Psal. 79.
Conuerte nos Deus sanitatum nostrarum. Et c. 6. eiusdem libri, propter hoc ait dealbatam dictam esse Ecclesiam in Canticis, quia per seipsam alba esse non posset. In libro etiam quinto contra Iulianum cap. 9. ita ait. Quantãlibet præbeat Deus patientiam expectando, & sustinendo peccatores, nisi Deus Psal. 84. Canti. 8.

dederit, quis aget pœnitentiam? Et probat ex citatis apostoli uerbis. Et libro primo retractationum, cap. 9. Sponte homo, idest libero arbitrio cadere potuit, nō etiam surgere. Eandēq; sententiam citat ibi ex libro de libero arbitrio his uerbis. Non sicut sponte homo cecidit, ita etiam sponte surgere potest. Et in tertio Hypognosticon exponens de genere humano parabolam Euangelicam hominis, qui descendebat ab Hierusalē in Hiericho. Homo, inquit, uulneratus libero arbitrio per Adæ peccatum sine gratia Dei, idest per se solum sanare se nō potest, neq; sponte ad paradisum reuerti sanctorum numero sociandus, neq; gratiam meritis ullis accipit, sed totum sua misericordia Deus peragit. Et paulo post. Ideo semiuiuus dicitur relictus, quia ad æternam uitam, quam perdiderat, redire non sufficiebat. Cur iacebat dicite, si per se surgere poterat uel sanari, nullius indigens adiutorio? Sed iacebat uulneratus, quia uires ei propriæ ad surgendum, quo ad sanandum se medicum, idest Deum requireret, non sufficiebant. Et infra. Ideo misericordia motus dicitur Samaritanus, qui figura fuit Christi, dum uideret eum iacentem uidelicet, & non surgentē, neq; currentem, quia in eo, ut curari dignus esset, meritum nullum inuenit. Et bene ponderat, quòd non proprio gressu, sed iumento super impositum in stabulum detulit, quia ille peccata nostra portauit, & pro nobis doluit. Et post aliquanta. Quid etiam, inquit, aliud ostenditur, & in oue illa perdita ex centum ouibus, nisi liberum arbitrium possibilitatis bono uitio primi hominis perdito à iustorum errasse consortio, neq; per se ad cohortem, idest ad paradisum, de quo exiuit, fidelium numero resociandum posse reuerti, nisi in debita gratia sua, utiq; uoluntate sua bonus pastor Christus, qui pro nobis animam suā posuit, de deserto errantem, hoc est de isto mundo, in quo homo diuini præcepti desertor exulās est, et errat libero arbitrio in operibus diaboli, humeris suis super impositum in adiutorium, scilicet fidei suæ & caritatis reuocauerit? Hæc ibi. Et cōtra Iulianum hæreticum, qui bonam uoluntatem ex libero arbitrio tantum esse dicebat, atq; hominem per liberum arbitriū posse bonum uelle & operari sine gratia asserebat, tractans il-

la uerba apostoli. Non est uolentis & cætera. ita ait. Apertam de cōmendatione gratiæ apostolus sentētiam protulit, cū ait. Non est uolentis, neq; currentis, sed Dei miserentis. Hæc si attenderes Iuliane, non extenderes contra gratiam merita uoluntatis humanæ. Non enim ideo miseretur Deus alicuius, quia uoluit & cucurrit, sed ideo uoluit & cucurrit, quia misertus est Deus. Paratur enim uoluntas hominis à Deo, & à domino gressus hominis diriguntur. Ideoq; cōgrue ait. Non est uolentis, neq; currentis, sed miserentis Dei, Non quia hoc sine uoluntate nostra agatur, sed quia uoluntas hominis nihil boni agit, nisi diuinitus adiuuetur. Vnde quod alibi apostolus I. Cor. 15.
ait. Non ego autem, sed gratia Dei mecum, nō ideo dicit. quia nihil boni agebat, sed quia nihil boni ageret, nisi gratia adiuuaretur. Hæc Augustinus. Et hoc, quod ille dicit, potest fieri aliquanto apertius ex textu Græco. Vbi enim nos habemus, Non ego autem, sed gratia Dei mecum, Græce sic lego: Non ego autem, sed gratia Dei quæ mecum supple, est, uel operatur. Vt enim doceret se à gratia habere, quòd pro salute omnium tantopere laboraret, immo gratiæ esse id, potius quàm sibi imputādum, Non ego autem, dixit, sed gratia Dei. Ne autem, sicut plæriq; hæretici docuerunt, & nunc docent, soli gratiæ credatur iustificatio nostra, aut bona uita nostra esse adscribenda, & nullæ esse in his existimentur partes nostri liberi arbitrij, adiunxit. Quæ mecum, uidelicet operatur. Neque ualet, siquis dicat ideo diuum Augustinum in testimonijs citatis ex Retractationibus dixisse hominem non posse surgere à peccato, quia non surgit, donec habet gratiam Dei. Habere autem gratiam non potest ex se. Certe enim hominē ex se diceremus surgere posse, qui cum iaceret, ex se posset corpus erigere, licet non posset ex se habere qualitatem aliquam, quæ consequeretur ipsam erectionem corporis. Et cum in alijs locis, quæ iam citauimus, utrunq; sit negatum, utrunq; etiam his in locis uidetur posse colligi esse negatum, cum dicit hominem ex se surgere non posse. Et aliàs, ita sicut sponte cecidit, sponte surgere potuisset. Vt enim sponte cecidit, non quia ab ipso fuerit, ut Deus illud peccatum imputauerit ad pœnam, sed quia per li-

berum arbitrium ei peccato consensit, quod Deus imputauit ad pœnam, ita & surgere posset à peccato, si in potestate eius esset eum actum facere, quem Deus acceptat ad ipsius gratiã & gloriam obtinendam, licet non sit ab ipso, sed à Deo ipsa gratiæ collatio uel acceptio. Apertum etiam est eiusdem testimonium in.c.7.de bono perseuerãtiæ, ubi expresse dicit post casum hominis non nisi ad Dei gratiam pertinere, ut homo ad eum accedat. Et hæc eadem diffinita sunt capit.31. libri de fide ad Petrum, ubi ita dicitur. Firmissime tene, & nullatenus dubites neminem hic posse hominum pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione conuerterit. Et probatur hoc ibi ex citatis uerbis apostoli. In libro etiam de ecclesiasticis dogmatibus, ita legimus. Initium salutis nostræ Deo miserante habemus.

Quarto ista omnia confirmare possumus hac ratione. Ad fidem & dilectionem Dei super omnia requiritur auxilium Dei speciale, ut iam patet ex dictis. Ergo etiam ad ueram pœnitentiam. Vera enim pœnitentia fidem & dilectionem Dei requirit, & ultra hæc quæ placuerunt, reprobat, & eorum habet displicentiam. Quod non exiguæ difficultatis esse experiẽtia nobis mõstrat. Hinc enim est rarissimos esse, quos uere pœniteat suorum delictorum. Ex quo & confirmare possumus ad pœnitentiam requiri Dei speciale auxilium. Nisi enim difficilimum esset uere pœnitere & diuino egeret auxilio, cum mille bona sequantur ex hoc & à Deo, qui fallere non potest, promissa sint uere pœnitentibus incõparabilia beneficia, innumeraq; & importabilia mala impendeãt impœnitentibus & obstinatis corde, quomodo tam pauci ueram pœnitentiam haberent suorum peccatorum? quomodo etiã ex duobus per omnia æqualibus, & ex æquo ista intelligentibus, unum pœniteret suorum peccatorum, non alterum.

Quinto idem probo hoc argumento. Nemo potest mereri primam gratiam, aut remissionem peccatorum, ut superius quæstione sexta & septima latissime ostendimus. Et oppositum, ut tunc docuimus, est error Pelagij iam sæpe damnatus. Ergo nemo potest ex puris naturalibus cõuerti ad Deum, &

habere uerum dolorem de peccatis sufficientemque ad ueniendum ad Dei gratiam. Probatur ista consequētia. Ille enim qui ex suis naturalibus facit totum, quod requiritur & sufficit ad obtinendum gratiam, uere eam meretur. Quid enim amplius requiritur? Et quidem diuus Augustinus, cum impugnat Pelagium dicentem. Gratiam secundū merita nostra dari, non tam hoc agit, ut ostēdat actus quibus disponimur ad gratiam, non esse merita gratiæ, quàm ut ostendat ea opera non esse nobis ex nobis, sed ex Dei dono. Immo ideo contendit ea opera non esse merita, quia non sunt à nobis. Et in hoc potissimum contradicit Pelagio, quia ille dicebat à liberi arbitrij naturali potestate ea proficisci, neque opus esse nobis ad illa peculiari Dei gratia. Et Mileuitanum concilium, & Carthaginense, & Arausicanum secundum, & Innocentius, & Cœlestinus primus hoc præcipue egerunt, ut patet ex iam citatis, ut monstrarent necesse esse, ut ad hæc adiuuaret spiritus infirmitatem nostram, & ea Dei nostri benignitas precibus assiduis imploraretur. Vnde & diuus Augustinus in de gratia & libero arbitrio, quod apostolus dicit, non ex operibus saluari nos per fidem, ita concordat cum eo, quod ab eodem dicitur creati in Christo Iesu in operibus bonis. Non ex operibus, inquit, tanquam tuis ex te ipso tibi existentibus, sed tanquam his in quibus Deus te finxit, formauit, & creauit. Et bene ad hoc propositum aptat allegorice illa uerba. Ne dicas in corde tuo. fortitudo mea, & potentia manus meæ fecit hæc omnia. Et mirifice consonant illa. Neque enim in gladio suo possederunt terrā, et Psal. 43.
brachium eorum non saluauit eos. Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui, quoniam complacuisti in eis. Et super illa uerba Psalmi. 29. Vita in uolūtate eius. Quid est, ait, uita in uoluntate eius? Et respondet. Non in uiribus nostris, non in meritis nostris, sed quia uoluit, saluos nos fecit, nō quia digni eramus. Quo enim est peccator dignus, nisi supplicio? Hæc ibi. Et non dubito quin diuus Augustinus concessisset ex meritis hominem iustificari, si per opera propria liberi arbitrij iustificaretur, immo uidetur ipse concessurus ex iustitia iustificari. Pro eodem enim ipse accepit ex meritis & ex iu-

ſtitia iuſtificari. Vnde & in libro primo cõtra duas epiſtolas Pelagianorũ cap.19.cum quæreret quibus meritis Paulus fuerit repente conuerſus, reſpondet. Quid ego dicam quibus meritis, cum ipſe clamet, Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Et ſuper illa uerba apoſtoli. Quis prior, &c. Si aliquid, ait, meritoriũ anteuenit gratiã, iam nõ gratis datur, ſed ex debito reddit.

ROM.II.

Quod ſi quiſpiam dixerit in eo potiſſimum conſtitiſſe errorem Pelagij, ut crederet iuſtificari nos poſſe operibus noſtris, & mereri uitam æternam, ſine gratia gratum faciẽte, is aduertat primo haud quaquam eſſe ueriſimile Pelagium in tantam inſaniã ueniſſe, ut diximus in ſexta quæſtione, ut crederet non eſſe neceſſarium ad iuſtificationem noſtram & merita beatitudinis, Deum nos acceptare ad ſuam amicitiam, uel beatitudinem, ſiue per ſolã ſuam benigniſſimam uoluntatem, ſiue etiã per gratiam creatam. Et quidem, ut aperte docet diuus Aug. c.6. de gratia, & libero arb. Pelagiani non negabant gratis nobis, & non ſecũdum merita noſtra, remitti peccata, ſed in hoc errabant, quòd hanc ſolam aſſerebant gratiam, non ſecũdum merita noſtra, cæteraſq; aiebant meritis præcedentibus reddi.

Secundo aduertat qui ſic exiſtimat non ſolũ contendiſſe patres aduerſus Pelagium, quòd neceſſaria eſſet gratia ad merẽdum uitam æternam, & conſequendum remiſſionem peccatorum, ſed etiam, ut ex dictis patet, ad implenda mandata Dei, & ut ea faciamus, quibus ſuperamus tẽtationes, & in uia Dei proficimus, & à peccatis noſtris recedimus, & auertimur, neq; minus ad hoc quàm ad alia ſtatuerunt gratiam neceſſariam. Neq; minus Pelagianicum cenſuiſſent, ſi quiſpiam diceret poſſe nos per facultatẽ noſtræ libertatis omnes eos actus elicere, quos Deus requirit ad noſtram iuſtificationem, quàm ſi diceret, ſine gratum faciente gratia diuina poſſe nos iuſtificari. Et Aug. aperte in c.14. de gratia, & lib. arb. dicit contra Pelagianos, neq; ſcientiam diuinæ legis, neq; naturam, neq; ſolam remiſſionem peccatorum eſſe gratiam illã, quæ per Ieſun Chriſtum dominum noſtrum nobis datur, ſed et eam, quæ facit, ut lex impleatur, & ut natura liberetur, ne peccatum dominetur.

Et ad errorem Pelagianorũ putat pertinere, siquis dicat gratiam dari secundum merita bonæ uoluntatis, etiam si asserat non dari secundum merita bonorum operum.

Tertio, qui sibi persuadet in eo constitisse errorem Pelagij, uelim diligenter aduertat omnes Pelagij impugnatores hoc contendisse, quòd per peccatum infirmatum fuerit, & attenuatum liberum nostrum arbitrium. Si autem concedimus per liberum arbitriũ posse nos omnes actus efficere & habere, qui requiruntur ad obtinendum gratiam diuinam, licet concedamus non posse nos sine gratia diuina obtinere remissionem peccatorum, aut mereri beatitudinem, nihil est, cur infirmatũ, aut debilitatum credatur nostrum liberum arbitriũ. Si enim potest omnes actus efficere, quos potuisset in statu innocẽtiæ, etiam si non possit sine gratia diuina ulla habere merita, certe poterit, quidquid poterat in statu innocentiæ. Quia in eo statu neq; mereri potuit beatitudinem sine gratia diuina, neq; ad gratiam diuinam peruenire, nisi Deo illam ei liberaliter largiente. Itaq; nisi ad hæc concedamus necessariam esse gratiã, quæ communicatur nobis propter merita Christi, esto indiguerit genus humanum redemptore & reconciliatore ipsius cum Deo, tamen non indiguisset reformatore & reparatore, et quantum ad hoc, non fuisset necessaria nobis passio Christi, ut bene contra Pelagium arguit Augustinus tertio libro Hypognosticon. Et licet doctor subtilis in primo. dist. 17. q. 1. art. 1. et. 2. dicat hoc appropinquare errori Pelagij, immo uideri ipsius errorem, siquis dicat creaturam aliquam ex solis naturalibus posse meritorie agere, aut, quod idem est, actum ex puris naturalibus esse meritoriũ, inde non sequitur ipsum nõ credidisse ad errorẽ Pelagij spectare, siquis dixerit ex solis uiribus naturalibus posse quẽpiã se sufficiẽter disponere ad gratiam.

Ad argumenta facta in principio quæstionis sic respõdeo. Ad primum. Omnia illa dixit Moyses, ut ostenderet dilectionem Dei & pœnitentiã, et generaliter omnia opera mandatorum non esse ex natura operum adeo laboriosa, ut ascendere in cœlum, & transfretare mare. Licet enim ea non possimus ex naturalibus perficere propter infirmitatem & imbecillita-

tem, quam contraximus ex peccato, tamen suauia sunt, & leuia, & non grauia, & ea explere facile possumus cum auxilio diuino, quod & nostræ quoque subest potestati, sicut & concursus generalis. Et aliud est opera aliqua esse laboriosa & difficilia, aliud nostras illa exuperare uires. Hoc cõuenit mãdatis diuinis, nõ illud. Ioãnes enim dicit. Mãdata eius grauia nõ sunt.
1. Ioan. 5. Et ipse Christus, Iugũ, inquit, meũ suaue est, & onus meũ leue.
Matt. 11. Ad confirmationem priorem respondet Aug. c. 15. de gratia & lib. arb. 1. Ideo iubet quod ipse daturus est, quia dat quod iubet, & adiuuat, ut faciat, cui iubet, Hæc Aug. Voluit etiam Deus ostendere illa præcipiendo, quæ sine ipsius auxilio non possumus, liberis nos esse arbitrijs, & potestati nostræ subesse ipsius auxilium. Sed ut agnosceremus ab eo esse ut projjciamus à nobis iniquitates nostras, ipse alibi dicit se solum facere
Iob. 14. mundũ de immundo. Et ut agnoscamus ab eo esse cor nouũ, & spiritum nouum, qui præcepit ut faceremus nobis cor nouum alibi dicit. Dabo uobis cor nouũ & spiritũ nouũ. Et qui
Ezec. 36. dicit, Conuertimini & uiuetis, dicit. Si cõuerteris, cõuertã te.
Hiere. 15. Ad confirmationem respondet Augustinus primo Retractationum cap. secũdo. In potestate hominis est mutare in melius uoluntatem, sed illa potestas nulla est, nisi ab eo detur, de quo dictum est. Dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Ad secundum. Pœnitentia uera formaliter uel uirtualiter annexum habet propositum seruandi omnia mandata diuina. Atque ideo difficilior est pœnitentia, quàm dolor de offensa alicuius amici. Et alioqui sicut difficilius est, ut iã diximus, diligere Deum quem non uidemus, quàm proximum, quem intuemur, cuiusque beneficia in nos, non credimus, sed experimur, & manibus contrectamus, ita & dolere uidetur difficilius de offensa Dei, quàm de offensa proximi.

Ad tertium. Licet raro contingat peccatorem dolere de suis peccatis, quin prius excitetur à Deo aliquibus impulsibus & inspirationibus sanctis, tamen fatemur in potestate cuiuscunque, saltem fidelis, esse dolere de suis peccatis, quandocunque habet usum rationis, quia Deus paratissimus est præstare totũ quod ex parte ipsius requiritur, Et quemadmodum non se-

quitur

quitur, nos nõ indigere auxilio ipſius generali, quia in noſtra poteſtate eſſe experimur uelle quidquid libuerit, ita non ſequitur nos non indigere auxilio ipſius ſpeciali, quia in noſtra poteſtate experiamur poſſe nos dolere, de peccatis noſtris, quandocunq; hoc placuerit. Dicet tamen aliquis. Saltem, quando Deo non mouente, neq; inſtigante nos prius ad pœnitẽtiam, ex poteſtate noſtri arbitrij còuerteremur ad Deum, & doleremus de peccatis noſtris, nos limitaremus & determinaremus concurſum diuinum ſpecialem ad eam conuerſionem & dolorem, & præcederet natura efficientiam uoluntatis, efficiẽtiam diuinam, & non ille faceret, ut nos faceremus, ſed nos contra, ut ille faceret, & nobiſcum concurreret. Et conſequenter, cum nos non hoc faciamus, neq; prouocemus cõcurſum diuinum aliquo alio actu, quam ipſo dolore, ut ſupponimus, in hoc enim dũtaxat caſu loquimur, uidetur quòd prius natura nos dolebimus de peccatis noſtris, quàm Deus ſpecialiter concurrat. Et ita non erit neceſſarium auxilium Dei ſpeciale ad eum dolorem. Ad hanc replicam, quæ uere premit & urget, & totam difficultatem attingit, quæ eſt in iſtis concurſibus Dei ſpecialibus, ſic reſpondeo. Quãuis in poteſtate noſtra ſit facere, ut Deus concurrat nobiſcum ad pœnitentiam, poſſumus enim pœnitere, hoc autem ſine ſuo concurſu fieri non poteſt, tamen non poſſumus facere, ut Deus ſic concurrat nobiſcum ad pœnitentiam, ut concurſus ipſius limitetur à noſtro, & poſterior ſit noſtro. Semper enim cauſa prima plus influit in effectum, & plus agit quàm cauſa ſecunda, & facit eam cauſare nõ econtrario. Et quẽadmodũ quando Deus concurrit nobiſcũ ſolũ generaliter, licet in poteſtate noſtra ſit ſcribere cum uolumus, & facere conſequenter, ut Deus nobiſcum concurrat ad ſcribẽdum, tamen nũquam ſcribimus, quin Deus prius natura moueat manus noſtras ad ſcribendum quàm nos ipſi, ita & in cõcurſu ſpeciali intelligendum eſt, licet in poteſtate noſtra ſit dolere de peccatis noſtris, & cõſequenter facere, ut Deus ad dolẽdũ nobiſcũ concurrat, tamen nunquam dolebimus, niſi præcedente gratia diuina noſtra opera, & mouente uoluntatẽ ad eum dolorem. Et poſſemus dare hoc exemplum, ut intelligere

ista possint, quæ quidem difficilia sunt, etiam rudes. Si Petrus in puerili ætate haberet in potestate sua scribere propter præsentiam angeli sui, uel magistri, & pædagogi sui influentis in manus eius, & facientis eas potentes ad scribendum & mouẽtis eas, quandocunq; Petrus scribit & non aliàs, equidem licet Petrus possit scribere, quandocunq; ei colliberet, tamen nunquam scriberet, quin suus angelus prius ipso moueret manus suas, & faceret eas causare motum, & potentiam daret ad eum motum. ita intelligendum est de concursu diuino & uoluntate nostra, neq; maior est difficultas de concursu generali & speciali. Vtrouis enim modo concurrat Deus, semper præcedit natura efficientiã illius, efficientiam nostræ uoluntatis. Quod & hoc exemplo potest aliquanto apertius fieri. Sicut enim, dum ego demissis oculis sto contra speculum aliquod, imago mea, quæ relucere uidetur in speculo, attollere non potest oculos, nisi ego prius natura attollam, & me attollente, simul ipsa omnino attollit, & si libera esset, ut attollere posset oculos, cum uellet, si tamen non in totum inuerteretur ordo naturæ, non haberet hoc, nisi quia posset facere, ut ego attollam, neq; posset ipsa attollere oculos, nisi me prius attollente meos oculos, ac per hoc & ipsius oculos erigente. ita nos, qui ad imaginem Dei facti sumus, & imago ipsius sumus, si quando nos Deo propter peccata nostra deserente, proni spectemus in terram, & depressis simus oculis mẽtis nostræ in bona huius mũdi, etiam si propter arbitrij nostri libertatem, in potestate nostra habeamus facere, ut Deus aspectum nostrũ à terra erigat, & ad se conuertat, tamen hoc nõ possumus facere, quin Deus ipse prius se quodam modo erigat & tollat, ut nos leuet, & ipsum possimus erectis oculis recta aspicere, hoc est quin Deus ipse prius nostræ humilitatis & depressionis misertus admirabili quodam modo, & planè suauissimo, & nostræ libertati consono, ab his quæ male amamus, nos abstrahat, & rebelles nostras ad se conuertat uoluntates.

DE NECESSITATE GRATIAE AD BENE OPERANDVM.

QVAESTIO DVODECIMA.

AN necessaria sit gratia auxilij specialis ad quodcunq; opus bonum, & ad uincendum quãuis tentationem, & implendum quodcunq; mandatum, & uitandũ quodcunq; peccatum. Et uidetur quidem ad hæc omnia gratiam Dei esse necessariã. Hieremias enim dicit. Non est in homine uia eius, neq; uiri est, ut ambulet & dirigat gressus suos. Et Dauid uictoriam tentationum à Dei adiutorio sperat, & non à sui arbitrij uiribus. Ait enim. In te inimicos nostros uentilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Neq; enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Et alibi. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei inuocabimus. Et iterum. Dominus protector uitæ meæ à quo trepidabo? Et quoniam nouerat diuini esse muneris recte agere, alibi precatur. Dirige domine Deus meus in conspectu tuo uiam meam. Et iterum. Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moueantur uestigia mea.

Hiere. 10. Psal. 43. Psal. 19. Psal. 17. Psal. 5. Psal. 16.

Incontrarium autẽ uidetur illud stare, quod per Salomonẽ dominus dicit. Hominis est animam pręparare, & domini gubernare linguam. Nisi enim homo posset aliquod bonũ facere per suas uires naturales, cur diceretur ipsius esse præparare animam, hoc est bene proponere, ne offendat & labatur uerbis suis, domini autem gubernare linguam? Et his fauet quod aliàs non semel scriptura admonet nos præparare corda nostra domino, quod nõ faceret, nisi hoc nostrę subesset potestati.

Prou. 16. 1. Reg. 8. et Amos. 4.

Ad hanc quæstionem hac conclusione respondeo.

CONCLVSIO.

Non ad quodcunq; opus bonum moraliter necessariũ est auxilium Dei speciale, neq; ad quãcunq; tentationem uincen

dum, neq; ad quodcunq; mandatum, uel consilium implendum, neq; ad quodcunq; peccatum uitãdum, sed media quædam uia eligenda est, nempe ut dicamus ad opera fidei & religionis, & generaliter ad opera præcellentia faciendum, ad implendum consilia & mandata grauiora, ad uincendum difficiles tentationes, necessarium esse auxilium speciale, nõ uero ad alia quæ nullius, aut certe exiguæ sunt difficultatis, & per eam uel certe nõ eximiam laudem meremur. Exempli gratia. Ad fidem, dilectionem Dei super omnia, pœnitentiam, martyriũ, uirginitatem, diuturnam continentiam, uoluntariam paupertatem, & magnam abstinentiam, professionem religionis, susceptionem puram & mundam sacramẽtorum, eleemosynas grandes, & similia, necessarium est auxilium Dei speciale, nõ uero ad comedendum, bibendum, dormiendum, arandum, & faciendum opera seruilia, neq; ad reddẽdum debitum uxori, neq; ad induendum nos decenter & similia. Ad huiusmodi enim omnia sufficiunt nostræ naturales uires cum concursu Dei generali. Et ista media uia, nunc est communis in schola, & eam tuentur Magister in secundo, distinctione. 26. cap. 8. Sanctus Thomas prima secundæ, quæstione. 109. articulo. 7. Sanctus Bonauentura quæstione ultima distinctionis. 28. secundi. Doctor subtilis ibidem, & aliàs non semel Durandus in secundo, distinctione. 28. quęstione. 2. Gabriel eadem distinctione, quæstione unica, & alij.

Et pro ista media uia uidetur primo esse cõmunis existimatio & confessio catholicorum. Omnes enim catholici adscribunt cõmuniter auxilio Dei speciali uictoriam magnarum tẽtationum & exercitium magnorum & difficilium operum uirtutis, perseuerantiam diutinam in gratia Dei, & continuationem lõgam aliquorum operum bonorum, & pro istis gratias Deo agunt, & ipsius opem ad hæc perficienda iugiter implorant, non eadem autem consueuere facere in alijs leuibus, & facilimis operibus, tametsi bonis.

Secundo pro hoc medio possumus argumentari, quia si nihil omnino possemus boni sine auxilio Dei speciali, non ergo per peccatum Adæ, infirmatum esset & uulneratum, siue

debilitatum & attenuatum nostrum liberum arbitrium, sed exinanitum & extinctum. Cuius contrarium supra ex doctoribus ecclesiæ citauimus. Et cũ Dionysius quarto, de diui. no. dicat naturalia mansisse integra in angelis malis, & idem tradat Damasc. & cõmuniter receptum sit à doctoribus ecclesiasticis, æquum non est, neq; uerisimile credere nos impotentes ad bonum factos esse per peccatum. Imbecillam esse humanã naturã ad bonum legi in Ambrosio super Esaiam. Non posse esse fortẽ nisi diuina ope, lego in Cypriano de oratione dominica, sed nullã esse ad bonũ in nullo legi doctorum ecclesiæ.

Tertio ad idem argumentor. Si nihil omnino boni possumus sine auxilio Dei speciali, nihil ergo possunt facere infideles, ut se disponant ad obtinendum gratiam diuinam, qua trahantur ad fidem & gratiam diuinam. Nam multa opera non ad hæc disponunt, sed potius à Deo alienant.

Quarto idem confirmo. Vnus & idem actus successiue potest esse bonus & malus. Sed cum est malus, potest à nobis continuari cum auxilio Dei generali. Ergo etiam quando est bonus. Natura enim nostra deprecatur ad optima, neque difficilius uidetur esse hunc actum, uolo comedere carnes, continuare pro tẽpore, quo est bonus, quàm pro tẽpore quo est malus.

Quinto. Si nihil omnino boni possumus ex uiribus nostris naturalibus, natura ergo nostra modo mala esset, ut dixerunt Manichæi, & nõ bona. Omnis enim arbor bona, ut Christus dicit, bonos fructus facit. Vnaquæq; enim arbor de fructu suo Matt. 7.
cognoscitur, neq; est arbor bona, quæ malos fructus facit. Et Luc. 6.
sicut in naturalibus non esset bona alicuius rei natura, si non posset producere aliquid boni, ita uidetur neq; rationalis creatura esse dicenda bona, si non eadem potest facere aliquod bonum rationale, hoc est morale.

Sexto etiam & hoc firmare possumus ex Paulo expresse dicente. Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatẽ, I. Cor. 7.
potestatem autem habens suæ uoluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare uirginem suam, bene facit. In his enim uerbis clare uidetur Paulus uniuscuiusq; subijcere uoluntati seruare uirginem, quæ suæ curæ incumbit. Quod & ipse bonum

ibi diffinit. Et ubi nihil aliud esset, uel hoc solum deberet sufficere ad eligendum hanc opinionem, quòd mediat inter duo extrema Manichæorum & Pelagianorum, Manichæorum dicentiũ nihil nos posse boni, Pelagianorum dicẽtium posse nos quiduis bonũ. Media enim ubiq; sunt tutissima, extrema uero periculosa, & in errorem præcipitant. Et hoc medio ostẽdimus nos, neq; domino sanos esse, neq; omnino mortuos, sed infirmos, sed læsos, sed ope diuina ubiq; indigentes, neq; euacuamus gratiam Dei, neq; naturæ nostræ iniuriã facimus.

Sed quantũcunque ista probabilia & apparentia sint, non desunt tamen nobiles autores, qui usque adeo extollũt gratiã Dei, & nostri arbitrij uires extenuant, ut prorsus dicant post peccatum Adæ neq; posse nos uincere etiam minimam tentationem, neq; leuissimum aliquod mãdatum explere, aut consilium, & breuiter neq; posse nos facere aliquod bonum opus moraliter. Et inter eos, qui hoc defenderunt, notissimus est & præstantissimus Grægorius Ariminensis. In secũdo enim, distinctio. 26. q. 1. arti. 1. et dist. 29. q. 1. art. secundo, latissime hanc sententiam tuetur ex testimonijs Augustini, Ambrosij, Hieronymi, Gregorij, Isidori, Bedæ, Bernardi, Lincoliẽsis, & sancti Thomæ in. 2. distinctione. 29. quæstione prima, art. 1. et. 2.

Quadruplicia autem sunt potissima argumenta, quæ pro illo contra nos fieri possunt, quæ nos, quoniam ualde apparẽtia sunt, oportet antequam ulterius progrediamur, dissoluere. Ac primo quidem cõtra nos possunt induci multa testimonia scripturæ.
Matt. 15. De fructibus enim mãdatorum, ac generaliter
1. Cor. 4. de omni opere bono dixit Christus. Sine me nihil potestis facere. Et Paulus. Quis enim te discernit? Quid aũt habes quod non accepisti? Quòd si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?
2. Cor. 3. Et iterum. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et alibi.
Philip. 2. Deus est qui operatur in nobis & uelle & perficere pro bona uoluntate. Et aliàs sæpe scriptura docet omnia bona esse à Deo, & de omni bono opere Deo esse gratias agendas, & ad omne bonum opus, Dei fauorem & gratiam esse implorandam. Quod non uidetur esse faciendum, siquidẽ nos hæc pos-

semus sine ipsius gratia. Vt enim pulchre ait Augustinus contra Vitalem hæreticum, Prorsus non oramus Deum, sed orare nos fingimus, si nosipsos non illum credimus facere quòd oramus. Habent & secundo isti autores pro se multas diffinitiones ecclesiæ in quibus uidentur eadem diffiniri, quæ modo dicebamus tradita esse ab scriptura. Innocentius enim huius nominis primus in rescripto ad concilium Carthaginense, ita ait, Pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solius facere potest auxilium. Et in epistola ad concilium Mileuitanum. In omnibus diuinis paginis uoluntati liberæ non nisi adiutorium Dei legimus esse nectendum, eamq; nihil posse cœlestibus præsidijs destitutam. Et Cœlestinus huius nominis primus in epistolæ primæ cap. 8. 9. et. 12. uidetur hoc ipsum diffinire. In. 8. enim cap. ita inquit. Omnia studia, & omnia opera ac merita sanctorum ad Dei gloriam, laudemq; referẽda sunt, quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo quod ipse donauerit. Et confirmat hoc ex uerbis Zozimi Papæ in epistola ad totius orbis episcopos dicẽtis. Omnia bona ad autorẽ suũ referẽda sunt, unde nascunt̃. Quæ uerba honore mirifico uenera tos esse dicit Aphros episcopos, ut quæ illos, qui cõtra Dei adiutorium extollunt humani arbitrij libertatem, districto gladio ueritatis ferirent. Et infra. Præparatur uolũtas à domino, & ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium. Quotquot enim spiritu Dei agũtur, hi filij sunt Dei, ut neq; nostrum sentiamus deesse arbitrium, & in bonis quibusq; uolũtatis humanæ singulis motibus, magis illius ualere non dubitemus auxilium. Et statim sequitur in cap. 9. Ita Deus in cordibus hominũ, atq; in ipso libero operatur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium cõsilium omnisq; motus bonæ uoluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Et confirmat hoc ex eodẽ Zozimo ubi supra sic scribente. Quod ergo tempus interuenit, quo Dei nõ egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, motibus, adiutor & protector orãdus est. Superbum est enim, ut quicquam sibi humana natura præsumat clamante apostolo, Non est nobis colluctatio &c. Et

cap.12. Omnium bonorum affectuum atq; operũ, & omnium studiorum, omniumq; uirtutũ, quibus ab initio fidei ad Deũ tenditur, Deum fateamur autorem, & non dubitemus ab ipsius gratia omnia hominis merita præueniri, per quem fit, ut aliquid boni & uelle incipiamus & facere. Hæc ibi. Citat etiã Arimineñsis Cœlestinum in quadam epistola decretali approbasse hæc uerba Innocentij primi, Nemo nisi per Christum libero bene utitur arbitrio. Et si bene ponderentur quæ patres in concilio Mileuitano ex autoritate Innocentij primi cõgregato cap.34. & quinto diffinierunt, quæ & postea ibidem à Cœlestino primo cap.10. eiusdem epistolæ expresse cõfirmata sunt, & ut propria apostolicæ sedis recepta, equidẽ uideri potest, & hoc ipsum ibi diffinitum, ad quodcunq; peccatum uitandum, quãcunq; & tentationem uincendam, & quodcunq; bonum operandum necessariã esse gratiam diuinã. Quanuis enim aliquis posset dicere ibi tantum esse statutũ requiri gratiam diuinam ad peccata uitanda, ad bona faciendum, & implendum mandata diuina, non uero ad quodcunq; peccatum uitandum, uel ad quodcunq; bonum faciẽdum, uel ad quodcunq; mandatum implendum. Verba enim superficie tenus considerata, hoc solum sonant, tamen si bene omnia perpendamus, & hoc quoq; secundum uidẽtur uoluisse statuere. Dicunt enim per gratiam diuinam præstari nobis adiutorium, ut non committamus peccata, & ut bonũ quod cognouimus facere, diligamus, atq; ualeamus, & de fructibus mãdatorum dictum diffiniũt à Christo. Sine me nihil potestis facere. Quæ quidẽ non uidentur ab eis esse dicenda, si credidissent aliquod mandatum impleri posse, uel aliquod peccatũ uitari, sine gratia diuina. Et in concilio Arausicano.2. canone.9. ita lego. Diuini est muneris, cum & recte cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atq; nobiscum operat̃. Et canone.20. Nihil boni hominẽ posse sine Deo. Multa in homine bona fiunt, quæ non facit homo. Nulla uero facit bona, quæ nõ Deus præstat, ut faciat homo. Hæc ibi. Allegat etiã Ariminensis ex epistola quadam Bernardi, inter errores Petri Abaylardi, quos multi

episcopi ad Innocentium retulere, & hunc quoq; fuisse cōnumeratum. Liberum arbitrium per se sufficit ad bonum.

Tertio habent pro se isti autores testimonia multa sanctorum, & in primis Augustini. Qui in libro primo, contra duas epistolas Pelagianorum cap. 3. ita ait. Neq; potest homo boni aliquid uelle, nisi adiuuetur ab eo, qui malum non potest uelle, hoc est gratia Dei per Iesun Christum dominum nostrum. Et libro secundo cap. 5. Liberum arbitrium ad bene pieq; uiuendum non ualet, nisi ipsa uoluntas hominis fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta. Et cap. 7. Gratia utiq; datur, ut per illa fiāt bona opera, ne si præcesserint bona opera, tanquam operibus reddatur gratia, ac sic gratia iam nō sit gratia. Et cap. 8. Si sine Dei gratia per nos incipit cupiditas boni, ipsius cœptum erit meritum, cui tanquam ex debito gratiæ ueniat adiutorium, ac sic gratia Dei non gratis donabitur, sed meritum nostrum dabitur. Et ad hoc probandum ponderat Christum non dixisse. Sine me nihil potestis perficere, sed sine me nihil potestis facere, ut initiū & finem comprehenderet, & apostolum dixisse. Qui in uobis cœpit, perficiet. Et iterū. Non sumus sufficientes cogitare, &c. Quod si nō sufficimus cogitare, quomodo, inquit, sufficiemus cupere? Inducit etiam illa. Aperiam os tuum. Præparatur uoluntas à domino. Et dixi nunc cœpi, A domino responsio linguæ. Et cap. 9. ita dicit. Hominis bonum propositum adiuuat subsequens gratia, sed neque ipsum esset, nisi præcederet gratia. Et probat hoc ex illis uerbis Pauli. Gratias autē Deo, qui dedit idem studium in corde Titi. Ex hoc enim dare uidetur colligi posse non fuisse illud studium, nisi à Deo, & cum par sit ratio de aliјs operibus bonis, etiā alia opera bona esse à Deo. Ad hæc in libro de gratia Christi contra Pelagium & Celestium refert, & quidem non improbando, sed probando, Pelagium anathematizasse eum, qui dicit uel sentit gratiam Dei, qua Christus uenit in hunc mundū peccatores saluos facere, non solum per singulas horas, aut per singula momenta, sed etiam per singulos actus non esse necessariam. Et cap. 31. refert eum in epistola ad sanctæ memoriæ Innocentium papam di-

Ioan. 15.
2. cor. 3.
Exo. 4.
Psal. 76.
Prou. 16.
2. cor. 8.

xisse in omnibus bonis operibus liberum arbitrium diuino semper adiuuari auxilio. Et cap. 1. de prædestinatione sanctorum laudat quosdam, qui iam ad hoc peruenerunt, ut præueniri uoluntatem hominum Dei gratia fateantur, atque ad nullum opus bonum, uel incipiendum, uel perficiendũ, sibi quãque sufficere posse consentiant. Et monet uerbis apostoli, ut in eo ad quod peruenerunt, ambulent, ut orent Deum, qui dat intellectum. Et infra eodem libro. Nemo sibi sufficit ad incipiendũ uel perficiendum quodcunque opus bonum, sed in omni opere bono & incipiendo & perficiendo sufficientia nostra ex Deo est. Et in tertio Hypognosticon. Adam per uelle malum perdidit posse bonum. Et ibidem absque gratiæ adiutorio, neque ualet homo incipere, quod Deo placeat, neque perficere sufficit. Et in sexto libro ita ait. Si quid te boni posse uides, age gratias præparanti, quòd potes, non propriæ uoluntati. Quia omnino sine illo nihil potes, qui dixit, Sine me nihil potestis facere. Et primo libro ad Simplicianum. Nihil boni fit à catechumenis sine adiutorio gratię Dei. Et sermone. 9. de uerbis apostoli. Cõfitere à Deo te habere, quidquid habes boni, à te quidquid mali. Et sermone. 12. Prorsus si adiutorium Dei defuerit, nihil boni agere poteris. Et subdit. Cum dico tibi. Sine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico, nam ad male agẽdum habes sine adiutorio Dei liberam uolũtatem. Et de gratia & libero arbitrio cap. 40. Liberi arbitrij conatus ad bonũ cassi sunt, si non gratia adiuuentur, nulli si non excitentur. Et in epistola ad Paulinum episcopum Nolanum, refert Pelagium in Palæstino concilio coactum esse anathematizare hãc propositionem, ut catholicæ ueritati contrariam. Victoria tẽtationum non est nobis ex Dei adiutorio, sed ex libero arbitrio. Idemque refert Aurelius episcopus Carthaginẽsis episcopus. Et uterque dicit compulsum ibi fateri gratiam Dei dari ad singulos actus, uidelicet bonos. Et. 4. cõtra Iulianum à cap. 7. usque ad. 19. disputat neminem posse recte agere absque gratia. Et in epistola eadem ad Paulinum. Sine gratia Dei nos dicimus ad non peccandum nihil ualere uoluntatis arbitrium. Et ibidem. Si quærere homo uoluerit ante gratiam quid meruerit,

ut accipiat eam, mala sua poterit homo inuenire, non bona. Et subdit. Ipsum hominis meritum donũ est gratuitum, neq; à patre luminum à quo descendit omne datum optimum, boni aliquid accipere quisquam meretur, nisi accipiendo quod non meretur. Et in de prædestinatione diuina. Liberum arbitrium prono ad nequitiam lapsu fluit, & cum ad uirtutis indolem Dei auxilio deserente nihil possit, ad genus omne peccati idonea fultum uirtute subsistit. Et in epistola ad Vitalem. Scimus gratiam Dei neq; paruulis, neq; maioribus secũdum merita dari. Scimus maioribus ad singulos actus dari, scilicet bonos. Et in de correctione & gratia. Sola gratia Dei homines liberantur à malo, & sine ipsa nullum prorsus, siue cogitãdo, siue uolendo, & agendo faciunt bonum. Et lib. 2. de pec. me. et re. c. 18. dicit se nescire quid in uoluntate nostra boni inueniri possit quod sit nostrum. Et his prorsus concinere uidetur barbatus ille Hieronymus fortissimus ecclesiæ antesignanus. Nã in libro tertio dialogi contra Pelagium, ita ait. Hoc longa disputatione conclusum est, ut gratiam suam dominus, qua nobis liberum cõcessit arbitrium, in singulis operibus iuuet atq; sustentet. Et in epistola ad Ctesiphontem ita ait. Vnde audes lingua temeraria proferre unũquenque suo regi arbitrio? Si suo regitur arbitrio, ubi est auxilium Dei? Et si Christo rectore non indiget, quomodo scribit Hieremias. Non est in homine uia eius? Et subdit. Ipsum liberum arbitrium Dei nititur auxilio, illiusq; per gunsila ope indiget. Hie. 10.

Quarto principaliter possumus pro istis doctoribus argumentari scholastice. Ad aliquos bonos actus necessarium est auxilium speciale. Ergo ad omnes. De omnibus enim indiffe renter & absq; ulla distinctione loquũtur scripturæ & sancti, neq; uidetur ulla satis certa regula posse explicari, ad quos sit requisitum, & ad quos non. Et confirmare hoc possumus. Si enim nõ esset necessaria gratia auxilij specialis, cum in dæmonibus manserint naturalia integra, possent illi habere aliquos bonos actus, quod communiter tamen negatur.

Sed neq; istis argumentis quantũcunq; apparentibus adduci possum, ut credam tantopere deprauatam esse naturam

nostram, ut nihil prorsus possit boni. Ideoq; ad ea nitar respõdere, & pro solutione trium priorum argumẽtorũ, nam quartum nullam habet difficultatem, dico quatuor.

Primum est. Etiam si nos possimus aliquod bonum opus ex naturalibus facere, tamen consultissimum & sanctissimum est ad omne bonum opus, diuinum adiutorium implorare, & in sola spe gratiæ cœlestis inniti, & de omni bono opere gratias Deo agere, & ei illud, & nõ nobis imputare. Primo enim sic cautius uiuemus, securioresq; erimus à superbia, uanagloria, philautia, & cœlestem opẽ ad illa bona, & similia alia certius promerebimur in omnibus, uidelicet ei gratias agẽtes, & ipsius gloriam quærẽtes. Secundo ea re profitebimur, id quod uerissimum est, etiam ea bona, quę uel facimus, uel obtinemus cum solo Dei concursu generali, ad Deum esse referenda, & pro illis Deo esse gratias agendas, sicut totam ecclesiam uidemus Deo gratias agere de pluuia tempestiua, de felicibus terræ fructibus, de bona corporũ nostrorum ualetudine, de placidis, quietis, & cõmodis anni temporibus, quãuis ista à Deo per solum suum generale concursum prouenire sit certum. Et merito etiam ad illa bona quæ per generalem cursum naturæ nobis accedunt, Deus humiliter implorandus est, & cum illa nobis præstiterit, totis præcordijs est laudandus. Generalem enim suum concursum Deus certe nobis non debet, & subtrahere sine ulla iniustitia posset, & in illis, quæ per ipsius generalem influentiam facimus, plus ille multo facit quàm nos, & multa dona ipsius ad id prærequisita sæpe sunt. Et præterea, ut uerissime tradit pientissimus ecclesiæ doctor Bernardus sermone. 7. de aduentu, triplici incommodo miserabiliter laboramus in hac uita. Nam faciles sumus ad seducendum, debiles ad operãdum, fragiles ad resistendum. Si discernere uolumus inter bonum & malum, decipimur. Si tentamus facere bonũ, deficimus. Si conamur resistere malo, deijcimur & superamur. Hæc Bernardus. Et cum natura nostra adeo simus imbecilles & fragiles, tamen colluctatio est nobis, ut ait Paulus, nõ aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates tenebrarum, ad quorũ potẽtiam nostræ uires collatæ

penè nihil sunt, præsertim cum ipsi omni loco, & tempore nobis immineant, & contra nos inuigilent, & attentissimi sint, aliundeq; etiam innumerabilia impedimēta, pericula, laquei, doli, fraudes, insidiæ mundi & carnis nostræ passim occurrūt, quæ nos à bono auertant, & ad malum trahant. Tentat enim nos error, ut decipiat. Tentat labor, aut dolor, ut frangat. Tentat libido, ut accendat. Tentat mœror, ut sternat. Tentat typhus, ut extollat. Et hoc est iugum graue, quod super filios Adæ dicit esse Ecclesiasticus à die natiuitatis usq; ad diē mortis. Eccle 40.
Corpore enim sumus mundo, & fragili, & infirmo, animo autem anxio ad molestias, humili ad timores, molli ad labores, prono ad libidines. Cum igitur tot, & tam rigidos habeamus aduersarios, totq; & tā grauibus periculis septi undique simus, nihil sanè possumus, neq; utilius, neq; salubrius nobis persuadere quàm ad diuinam clementiam semper & ubiq; cōfugere, quæ una facillime potest, omnia ista aduersantia, uel de medio tollere, uel certe in bonum nostrum conuertere, & contra ea omnia nos uelut muros æneos firmare. Accedit ad hæc, quòd incerti sumus, an Deus auxilio speciali ista faciat, quotiescunq; bonum aliquod operamur. Vix enim aut nunquam destituit̃ homo omni gratia gratis data, ut sanctus Bonauentura & Gabriel ubi supra asserunt. Et potest Deus propter suam benignissimam bonitatem etiam si non sit necessarium, suum tamen nobis communicare liberaliter auxilium, ut facilius bonum possimus. Atq; ideo ne deficiamus à gratijs debitis Deo, & nobis plus iusto tribuamus, æquum est & prudētissimum omnia bona Deo adscribere, & sola mala nobis tribuere. Verissime enim ille per quendam prophetam dicit. Oseæ. 13.
Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Et beatissimus Christi martyr Cyprianus, ut sæpe ex illo citat Augustinus, in nullo ait esse gloriandum, quia nostrum nihil est. Et sanctissimus papa Gregorius. 22. Moralium super illa uerba. Si osculatus sum manum meam ore meo, hunc fuisse dicit morem sanctorū, ut quidquid boni in se inspiciunt, immortalis gratiæ agnoscant donum. Et ad finem sextæ synodi generalis inter documenta cuiusdam patris approbata à sy

nodo, & hocquoq; legimus, ut bonum aliquod, quicunq; in
Colos.3. se uiderit, Deo applicet non sibi. Et imitari cõuenit illud Pau-
linum. Omne quodcunq; facitis in uerbo aut in opere, omnia
in nomine Domini nostri Iesu Christi facite gratias agentes
Psal.3. Deo & patri per ipsum, & cum psalteregio semper dicere. Tu
es susceptor meus domine gloria mea, & exaltans caput meũ.
Psal.17. Diligam te domine fortitudo mea, dominus firmamentum
meum, & refugium meum, & liberator meus. Deus meus ad-
iutor meus, & sperabo in eum. Protector meus, & cornu salu-
tis meæ, & susceptor meus. Et iterum. In Deo faciemus uirtu-
tem, & ipse ad nihilum deducet insurgentes in nos. Beatus
enim uir, cuius est auxilium ab ipso, hic enim unus ascẽsiones
in corde suo disponet, & proficiet de uirtute in uirtutem, do-
nec uideatur Deus Deorum in Sion. Aliudq; multo est dice-
re nos posse aliqua bona opera facere sine auxilio Dei specia-
li, aliud dicere nos ea facere. Multum enim interest inter posse
& facere. Et nos posse quidem concessimus, non autem facere.
Plæraq; autem loca ex citatis adiuuari nos dicunt in singulis
actibus bonis, non autem nos non posse eos efficere, sine pe-
culiari Dei adiutorio.

Secundo dico. Illa quæ difficilime possunt fieri, moraliter dicũtur impossibilia. Estq; istud receptum, & in scripturis sanctis, & apud doctores ecclesiæ, & in usu communi. Atq; ideo omnia illa loca, quibus uidetur asseri nos nihil boni posse sine Dei speciali auxilio, ita possumus interpretari, ut dicamus id ideo dici, nõ quod uere nihil possimus, sed quod difficilime & uix aut nunquã sine Dei gratia bonũ quodpiam possimus.

Tertio dico. Quãuis aliquod bonũ opus efficere possimus sine speciali Dei gratia, & aliquod peccatum uitare, aliquãq; tentationem uincere, tamen nullo modo sine illo omnia possumus peccata uitare, omnesq; tentationes uincere, & ubiq; & semper bene operari, & diuina mandata implere. Ideoq; aliqua sanctorum uerba, quibus affirmatur nos non posse bene uiuere, aut tentationes uincere, aut peccata uitare, aut mandata implere sine Dei peculiari gratia exponẽda sunt, non quòd ad horum singula simpliciter, & absolute necessarium sit diui

num auxilium, sed quòd ad omnia collectiue necessarium est, neq; longo potest quis tempore perseuerare in istis bonis ope ribus sine illo. Et tam exigua sunt, & tam leuia illa bona opera, quæ quis potest per solum Dei generalem concursum, tam exiguumq; est tempus, quo in illis quis potest sine lapsu perse uerare, ut merito moraliter loquendo potuerint sancti dicere nihil nos posse boni sine Dei gratia. Quod enim parũ distat à re, nihil distare uidet. Et hac ratione. c. 8. de gratia & lib. arb. dicit Aug. Vita bona nostra nihil aliud est, quàm Dei gratia.

Quarto dico. Sacræ literæ, sacriq; doctores illa sola bona appellant, quæ ad pietatem pertinent, quæ ad uitam æternam adipiscendam conducunt, quibusq;, uel uitam æternam meremur, uel ad gratiam consequendam disponimur. Nam alia cum breuissime pereant, & sine ullo fructu transeant, indigna censent, quæ bona appellentur. Vnde Paulus nihil se esse asseruit, quantũcunq; magna bona haberet, si non haberet caritatem, & nihil sibi absq; ea, prodesse etiam præcellentia opera constanter docuit. Quia quãuis ad aliqua bona temporalia ualere illa possent, tamen certus erat nihil ea ualere ad æterna. Itaq; testimonia omnia, quæ affirmant nos nihil boni posse sine gratia diuina, de bono meritorio interpretanda sunt, uel de bono, quod ad pietatem pertineat & ad uitæ æternæ consecutionẽ conducat. Et ne quis ista fingere nos existimet, & quoniam Gregorius Ariminẽsis maxime uidetur fretus testimonijs diui Augustini, libet hanc ultimam solutionem, quæ uel sola potest pro omnibus locis inductis sufficere, aliquibus testimonijs ipsius Augustini confirmare, & ostẽdere obiter nõ eum pro illo, sed pro nobis potius stare. Libro itaq; 4. contra Iulianum cap. 3. cum dixisset in infidelibus, nulla esse bona opera, ne quispiam deciperetur, subiunxit statim. Scito nos illud bonum hominum dicere, illam uoluntatem bonam, illud opus bonum sine Dei gratia, quæ datur per unum mediatorem Dei & hominum, nemini posse conferri, per quod solum potest homo ad æternum Dei donum, regnumq; perduci. Omnia proinde cætera, quæ uidentur inter homines habere aliquid laudis, uideantur tibi uirtutes ueræ, uideantur opera

1. Cor. 13.

bona, quid ad me pertinet? Hæc ibi. Ex quibus manifestũ est diuum Augustinum hæc sola bona appellasse, quæ ad æternã uitam conducunt, ac proinde nullum illius testimonium ex inductis probare, non posse nos efficere per solum generalem Dei concursum aliqua bona opera moraliter. Atq; hinc colligi potest, quo in sensu ibi late disputet, non posse reperiri fructus bonos in arbore non bona. Non enim negat Aug. in peccatoribus uel infidelibus reperiri posse opera bona, sed tantũ negat reperiri posse opera uitæ æternæ meritoria. In tertio etiam Hypognosticon ita scriptum reliquit. Est igitur in nobis liberum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, catholicus non est, & quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, idest, quod ad eius sanctum propositum pertinet, neq; incipere, neq; perficere possit, catholicus est. Vides ut exponat bonum opus illud, quod pertinet ad sanctum Dei propositũ, uidelicet de beatificandis nobis. Et in libro primo de gratia Christi contra Pelagium & Celestium cap. 26. ita dicit. Et si Dei mandatum uidetur aliquando non à diligentibus, sed à timentibus fieri, tamen ubi non est dilectio, nullum bonum
Rom. 5. opus imputatur, neque recte bonum opus uocatur. Quia omne quod non est ex fide peccatum est, & fides per dilectionem operatur. Ac per hoc gratiam Dei, qua caritas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, sic confiteatur, qui uult ueraciter confiteri, ut omnino nihil boni sine ea, quod ad pietatem pertinet, ueramq; iustitiam fieri posse non dubitet. Patet ex his ea sola bona opera appellare, quæ ad pietatem pertinent, & in gratia fiunt. Et de correctione & gratia cap. 47. nõ dicit liberum arbitrium nostrum per se nullum esse ad bonum, sed paruum. Ait enim sic. Liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonũ autem parum est, nisi adiuuetur ab omnipotente bono, & idem dicit in de perfectione iustitiæ, responsione. 17. uel. 18. Et cap. 8. de prædestinatione sanctorum, cum tractaret illa uerba apostoli. Quid autẽ
1. Cor. 4. habes quod non accepisti, & dixisset nihil esse his uerbis tam contrariũ, quàm de suis meritis sic quẽpiam extolli, tanquam ipse ea fecerit, non gratia Dei, ut ostenderet de qua gratia lo-

queretur,

queretur, mox addidit. Sed gratia quæ discernit bonos à malis, non quæ cōis est bonis & malis, & de hac una esse apostolum intelligendum, probat ex illis uerbis. Quis enim te discernit? Non enim ait nisi de huiusmodi bonis quæstio erat. Exponit itaq; Augustinus hoc loco illa uerba. Quid habes quod nō accepisti? de bono meritorio. Atq; ita exposuisset similia apostoli, & euangelij loca. Et hac ratione sæpe aliàs & peculiariter in enarratione in Psalmum.32. & in 3. Hypognosticon, & in cap.10. de prædestinatione sanctorum, damnat omnia opera infidelium, & omnia, quæ præcedunt fidē, inania esse dicit, quantūcunq; uideantur laudabilia. Et in epistola ad Hilariū Siracusanum, liberum arbitrium dicit nō habiturum iustitiæ soliditatem, quantacunq; scientia legis excellat, si desideratur diuino adiutorio. Quāquam & horum aliam possumus causam assignare ex ipsomet quinto de ciui. Dei. cap.20. & libro. 21. cap.16. & de spiritu & litera, cap.27. & .4. contra Iulianum Pelag. c.3. Nempe, quòd quę non fiunt ex amore Dei, fiunt ut plurimū propter alios fines non bonos, atq; ideo si discutiantur quo fine fiant, uix inuenientur iustitiæ debitam laudē mereri. Et cum in epistola.107. quæ est ad Vitalem, dixisset liberum arbitrium primi peccati magnitudine perdidimus, ne, sicut faciunt hęretici, hinc sumeret quispiam occasionem negandi liberum arbitrium, aut saltem, sicut facit Ariminensis, negādi potestatem ad bonum, adiecit statim nullis uerbis interpositis, ut in Deū credamus, et pie uiuamus. Sed ne amplius hunc esse uerum sensum Augustini quisquam dubitet, audiat quid is tandem in tertio Hypognosticon paulo post principium dicat. Esse, ait, fatemur liberum arbitriū in omnibus hominibus habens quidem iudicium rationis, nō per quod sit idoneum, quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certe peragere, sed tantum in operibus uitæ præsentis tam bonis quàm etiam malis, bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, idest uelle laborare in agro, uelle manducare & bibere, uelle habere amicum, uel habere indumenta, uelle fabricare domū, uelle uxorem ducere, pecora nutrire, artē discere diuersarū rerum, uelle quidquid bonū ad præsentem uitā pertinet. Hæc ibi. Ex quibus perspicuum est secūdum diuum Augustinū aliqua bo

MM

na posse nos sine Dei speciali auxilio. Et propter hęc uerba collegit, ut opinor, magister in. 2. dist. 28. cap. 8. Augustinum non negare aliqua bona posse nos facere per liberum arbitriũ sine Dei gratia. Dicet tamen aliquis studiosus Gregorij, hæc cõnumerata hic ab Augustino bona non esse moraliter, quia nõ referunt in Deum, neq; amore Dei fiunt. Video unde deceptus fuerit Gregorius, ut crederet nos nihil posse sine auxilio Dei. Nẽpe quòd amorẽ Dei sine speciali auxilio habere non possumus. Sine eo autẽ nullũ est bonum opus. Sed certe hãc relationem in Deũ ponere requisitã esse ad opus bonũ moraliter, cõtra rationẽ est, & contra philosophũ, & contra Augustinũ hoc loco, &, ut aliàs Deo propitio ostẽdemus, etiã contra sacrã scripturam. Ideoq; ista satis sunto pro ista quæstione.

DE NECESSITATE GRATIAE AD IMPLENDA DIVINA MANDATA.

QVAESTIO TERTIADECIMA.

AN necessaria sit gratia gratũfaciens ad implẽdum præcepta diuina.

Videtur enim necessaria ex canone. 5. cõcilij Mileuitani, qui sic habet. Itẽ placuit, ut quicunq; dixerit, ideo nobis gratiã iustificationis dari, ut quod facere per liberũ iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tãquam etsi gratia nõ daretur, non quidẽ facile, sed tamẽ possimus etiam sine illa implere diuina mãdata, anathema sit. Hæc cõciliũ. Et approbatus est hic canõ, & ut proprius apostolicæ sedis receptus est à Cœlestino primo canone. 10. suæ primæ epistolæ decretalis. Ex his ãt uidet requisita eẽ gratia gratũ faciẽs ad implẽdũ mãdata diuina. Hæc est enim gratia iustificatiõis, quãdoquidẽ per eã iustificamur, & formaliter efficimur iusti.

In contrarium autem est argumentum apparẽs. Per gratiã auxilij specialis, quæ est gratia gratis data, potest impleri pręceptũ quodcũq; diuinum, ut potest colligi ex dictis, & cõfirmari

quia habitus nòn est quo simpliciter possumus, ut ait philosophus, sed quo facilius possumus. Nõ ergo est necessaria gratia gratũ faciẽs, quę habitus quidã est ad implẽdũ mãdata diuina.

Pro solutione huius qõnis ponã aliquot conclusiones.

PRIMA CONCLVSIO.

Non stat aliquem seruare omnia diuina mandata quin habeat, uel consequatur gratiam gratũ facientem. Probatur. Mãdata diuina sufficiunt ad perducẽdum hominem ad uitã æternam, ut patet ex uerbis Christi. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Matt.19. Igitur cum nemo consequatur uitam æternam sine gratia gratũ faciente, nemo etiam seruabit omnia diuina mandata, quin habeat uel consequatur gratiam gratum facientẽ. Estq; hæc conclusio certa apud omnes doctores catholicos. Vnde & sanctus Thomas in.2.d.29 ar.3.inter errores Pelagij cõputat posse hominẽ implere omnia pręcepta sine gratia.

Ex ista conclusione potest inferri corrolarie necessariũ esse concedere aliquod mandatum, quo teneatur peccator in Deũ conuerti, & disponere se ad consequendum gratiam. Alioqui peccatori non satis erit seruare omnia mãdata diuina, ut cõsequat᷑ uitã æternã. Et ita credunt cõiter doctores. Asserũt enim esse pceptũ peculiare de dilectiõe Dei sup omnia & pœnitẽtia.

SECVNDA CONCLVSIO.

Nõ requiritur gratia gratumfaciẽs ad impletionem cuiuscunq; præcepti, sed possunt peccatores etiam manentes in peccato mortali implere aliqua præcepta. Hæc conclusio tenetur cõiter à doctoribus scholasticis, & peculiariter à doctore subtili in.2.di.28. & à sancto Thoma in multis locis, & peculiariter in prima secũdæ.q.109.ar.8. & ab Almayno in trac.2.Moralium.c.8. & licet quidã existiment esse contra diuum Bonauẽturam, tamen eos decipi, neq; illius sententiã fuisse assecutos, facile potest colligi ex.2.di.28.ar.1.q.3. Est tamen hæc cõclusio contra Dionysium Cistertiensem in.1.d.17.q.1. Vbi extraneã & absurdam hanc opinionẽ defendit, quòd nemo potest præceptum aliquod implere extra caritatem. Sed quidquid ille senserit, nos istam secundam conclusionem certã putamus. Et ne quispiam hoc in dubium uertat, probatur aperte.

Primo, Nusquam habetur hoc præceptũ, neq; ulla lege diui

na, neq; humana talis requirit̃ conditio. Ergo fictitiũ ac planè cõmentitium est eam requirere circũstantiam, ad impletionẽ præcepti, lucida enim sunt & clara pręcepta diuina, sicut Psal- Psal. 18. mista dicit. Et si Deus tale aliquid requireret, aut legis latores humani certe hoc expressissent. Diuinare enim hoc nos non poteramus, cũ lex naturalis nihil minus exigat. Et quidem de principibus & prę latis experientia constat eos nõ uelle ad hoc obligare quotiescunq; aliquid præcipiunt, & eos qui uouẽt se daturos aliquã eleemosynã uel facturos aliquod ieiuniũ, aut peregrinationẽ, certũ est nõ se obligare ad obseruandũ hoc cũ adeo rigida cõditione. Atq; ideo & hi certe extra gratiam Dei implere poterũt sua uota. Et cõfirmat̃. Qui dant eleemosynã, quam tenẽtur dare, et ieiunant, & audiũt missam, quibus tenẽtur diebus, faciũt totũ qđ præcipit̃ sibi ꝑ præcepta ieiunij, eleemosynę, & audiẽdi missam. Ergo implebũt certe hęc pręcepta. Nihil enim amplius requiri uidet̃ ad implẽdũ aliqđ pręceptũ, quàm facere totũ, quod requirit̃ ex ui uerborũ illius præcepti.

Secundo. Potest quis uenire ad gratiam implendo aliquod pręceptũ, ut martyrij, dilectionis Dei super omnia, pœnitẽtię. Ergo nõ requirit̃ gratia gratum faciens ad ea implẽdum. Si enim esset requisita, nũquã aliquis ꝑ impletionẽ pręcepti ueniret ad gratiã, sed illa deberet præcedere, ut impleret̃ pręceptũ.

Tertio. Oporteret, si uera esset opinio ista Dionysij, discutere & examinare conscientias nostras, quotiescunq; occurreret tẽpus quo obligaret aliqđ præceptũ, perinde ac cũ deberemus accedere ad susceptionẽ uel ministrationẽ sacramẽtorũ. Quod quidẽ cõtra cõem sententiã omnium catholicorũ est. Et quidẽ ad condẽnandũ hanc opinionẽ sufficere deberet cõis existimatio populi Christiani. Oẽs enim pro certo & cõperto habẽt se nõ teneri ad cõfitẽdũ trãsgressionẽ præcepti eleemosynæ, aut ieiunij, cũ fecerunt ieiunia & eleemosynas ad quas erãt adstricti, etiã si ista impleuerint extra gratiã. Mores autẽ cões & existimationes populi Christiani pro lege habendi sunt, sicut diuus Augustinus dicit in epistola ad Casulanum, & habetur dist. 11. cap. In his rebus, etiam si hæc impleuerint extra gratiã. Et argumenta Dionysii tam sunt friuola & nullius momenti, ut me sanè pigeat illorum causa uel tantisper immorari.

TERTIA CONCLVSIO.

Aliqua sunt præcepta, quæ impleri nõ possunt sine gratia gratum faciente comitante eorũ impletionem. Patet hæc propositio de præceptis eorum actuũ, quibus positis semper ueniunt ad gratiã, ut exẽpli gratia, de præcepto martyrij, de præcepto dilectionis Dei super omnia, & saltẽ de præcepto pœnitẽtiæ. Vt enim cõis habet opinio scholasticorũ, præceptũ habemus de pœnitẽtia tanta, quanta sufficit ad reponendũ peccatores in gratia Dei. Et idẽ etiã uidetur probabilius de dilectione Dei super omnia, ut multi doctores defendũt cũ doctore subtili in.2.di.28.& in.4.di.14.q.2.& cum Gabriele in.2.di.24.q. unica.art.3. Non enim diligit ex toto corde Deum, qui nõ sic diligit, ut per eã dilectionem assequatur gratiam diuinam, & uitet omne peccatũ mortale. Pręceptum enim dilectionis Dei est præceptum caritatis & amicitiæ in Deum. Et sicut qui haberet in mãdatis diligere Petrum ex toto corde, non impleret hoc præceptum, nisi eousq; diligeret, ut quantũ est ex parte ipsius, perueniret ad gratiam Petri, ita cum nos habeamus pręceptum diligẽdi Deum ex toto corde, habere etiã credẽdũ est in mãdatis, ut eousq; diligamus, ut perueniamus ad amicitiã ipsius. Ex parte enim Dei certum est, nihil defuturũ, si nos non deficiamus ex parte nostra. Diligit enim oẽs diligentes se.

Sed contra istã propositionẽ possunt fieri duo argumẽta. Primũ est. Qui habet attritionem de suis peccatis, & cũ ea recipit sacramentũ pœnitentiæ, impleuit præceptũ de pœnitẽtia. Venit enim ad gratiã, ut sentit cõis opinio, necq; uideť amplius teneri ad pœnitentiã. Non enim requisita est pœnitentia, nisi ut ueniamus ad Dei gratiã. Sed attritionẽ non comitatur gratia, necq; impletur, nisi per eã præceptum de pœnitentia. Ergo hoc præceptum potest etiã impleri sine gratia, ipsius impletionẽ comitãte. Secundum argumentum est. Si in instãti terminatiuo tpis quo quis tenetur continuare dilectionẽ Dei super omnia, ut perueniat ad gratiã Dei, peccet quis, & admittat nouum peccatum mortale, is impleuerit præceptum dilectionis Dei, & tñ sine gratia comitante. Ergo istud etiã præceptũ põt impleri ab existente in mortali, quin pueniat ad Dei gratiã. Verũ hęc argumẽta non est admodũ difficile diluere. Ad pri-

mum ergo dicendum. Non impleuit præceptum de pœnitentia, qui solã habet attritionẽ, ut patet, quia si sibi cõstaret, & nõ doleret propter Deũ, dolore, qui uere sit cõtritio, nõ digne accederet ad sacramẽtũ pœnitẽtię. Et quãuis propter ignorãtiã inuincibilẽ excuset à nouo peccato, & cõsequatur gratiã in susceptione sacramẽti pœnitẽtis, tamen postea, si sibi cõstaret se nõ habuisse dolorẽ de suis peccatis ꝓpter Deũ, & ut illius sunt offensę, sed tñ timore pœnarũ, teneret postea dolere ꝓꝑ Deum.

Ad secundũ liberi sumus ab omnibus illis angustijs qui nõ credimus requisitã esse certã aliquãti tẽporis cõtinuationẽ ad perueniendum ad gratiã per dilectionẽ Dei super omnia, uel per pœnitentiã. Sed qui eius sunt opinionis, & falsò eã imponunt doctori subtili, ut aliàs ostẽdemus, possunt dicere necessarium esse cõtinuare dilectionẽ Dei, uel pœnitentiã certo aliquo tẽpore, etiã usq; ad instãs ipsius tẽporis terminatiuum inclusiue, ita ut illud instans sit primum instans esse gratiæ, & dispositio ad eã sit simul cum ea. Aliàs enim necesse erit concedere, posse aliquem extra uiã iustificari, qui semper in uia fuit in peccato, ut facile est deducere, si illud instans terminatiuum sit etiã terminatiuum uitæ. Et si quidem requisita credatur talis continuatio, patet doctorem subtilem sensisse necessarium esse continuare etiam in instanti terminatiuo talis temporis. Ait.n.in.2.di.28.q.unica ad finẽ corporis quæstiõis. Quãdocunq; autem uoluntas actum præcepti diligendi Deum exequitur, licet informis, disponit se de congruo ad gratiam gratificantem, cui oblatæ uel resistet & peccabit mortaliter, uel consentiet, & iustificabitur. Hęc ille. Cũ autẽ ponat requisitũ cõsensum, ut iustificet̃, patet secundũ eũ eodẽ instãti deberi cõtinuare dilectionẽ Dei, & uitare oẽ peccatũ, quo infundit̃ gratia.

QVARTA CONCLVSIO.

Aliqua sunt pręcepta, ad quorum impletionem requiritur gratiam gratum facientem, saltem natura eam præcedere. Patet hæc propositio de præceptis suscipiendi uel ministrandi sacramenta ecclesiæ. Vt enim hæc impleãtur, necessarium est ea nos facere, per quæ ueniamus ad Dei gratiam, ut de sanctissi-
1. Cor. 11. mo eucharistiæ sacramẽto Paulus explicuit. Et similis est, licet non par ratio de alijs. Et est hæc propositio cõis in schola, &

nominatim eam defendit Durandus in.2. di.28.q.3.et.4. Et potest adhuc magis confirmari hoc pacto. Peccat mortaliter quicunque sacramenta uel recipit, uel ministrat, non ea prius adhibita diligentia, ut ad ea mundus accedat, & absque ulla noxa mortali. Ergo ad huiusmodi præcepta de sacramentis implenda prærequisita est gratia gratum faciens.

Sed contra istam conclusionem argumentantur quidam existimantes Durandum contradixisse sibi. Potest quispiam suscipere eucharistiam in peccato omrtali, & nõ peccare mortaliter, ut & ipse Durãdus fatetur in 4. di. 9. q. 4. & patet de eo qui habet ignorantiam inuincibilem sui mortalis, siue habeat attritionem, siue non. Ergo non prærequiritur ad impletionẽ præcepti de Eucharistia, gratia gratum faciens.

Ad hoc argumẽtum respõdeo. Cõsequẽtia nihil ualet. Stat enim quẽpiam nõ facere id, ad quod tenetur, & tamen nõ peccare mortaliter, quia excusatur ignorãtia inuincibili. Aliudque est aliquem ad aliquid obligari, aliud non posse id intermittere sine peccato. Et quia diximus teneri nos ad implendum pręcepta de sacramentis in gratia, nõ bene inferretur semper nos peccare & transgredi præcepta, quotiescunque nõ implemus in gratia. Excusari enim potest ea trãgressio, propter ignorãtiã.

Secundo argumentãtur alij. Satis est ad digne recipiẽdum aliquod sacramentum, ut baptismum, & pœnitentiã attritio. Aliàs non satis esset ad consequendum gratiam per hæc sacramenta. Ergo non requiritur gratia ad implendum præcepta de susceptione istorum sacramẽtorum. Nõ enim amplius ad hoc requiritur, quàm satis sit ad digne ea recipiendum.

Ad hoc argumentum breuiter dico. Attritio sufficit ad digne sacramenta ista recipiendum, & cõsequendum per ea gratiã, siquidem inuincibiliter existimetur contritio, non aliàs.

Tertio tamẽ fortius potest aliquis instare cõtra eãdẽ cõclusionẽ. Potest impleri pręceptum de baptismo per peccatũ mortale, ut patet, quia si scienter quis illum recipiat in mortali, susceptio ipsa peccatum est mortale, & tamen per illam fit, ut nõ teneatur amplius baptizari. Ergo nõ requirit gratia ad implendũ præceptũ de baptismo. Et simile uidetur de alijs sacrmẽtis.

Ad hoc argumentum, qui tenent præcepta nõ posse imple-

ri per actus malos facile dicerent non impleri præceptum de baptismo à suscipiente ipsum, cum conscientia peccati mortalis, necque absolui à recipiendo baptismum, quia impleuerit præceptum de illo recipiendo, sed quia illum non potest iterum suscipere, quia initerabilis est. Sed quia uidet inconueniẽs cõcedere non impleri præceptum per actum, per quẽ absoluimur ab obligatione illius, & alioqui contra istã opinionẽ sunt grauia argumenta probãtia posse impleri præcepta per actus malos, aliter respondeo. Conuincit hoc argumentum limitare cõclusionem de impletione præcepti fructifera, & quæ nõ sit peccatum mortale. Necque oportuit hoc addere in conclusione. Magis.n.conueniebat in ea generaliter explicare quid esset requisitum, ut quis sine noua culpa expleret præcepta de sacramentis. Hoc.n.est uere implere hæc præcepta. Siquis tñ diceret nõ esse duo præcepta, præceptum de suscipiẽdo uel ministrãdo sacramenta, & præceptum de non recipiendo uel ministrãdo ea in mortali, sed unicũ duntaxat esse præceptũ de suscipiẽdo uel conferẽdo ea absque mortali, is facile etiã posset in omni rigore defendere nostrã cõclusionem. Necque scio unde hoc satis queat impugnari. Consequẽter enim diceret non implere præceptũ de baptismo, qui illũ recipet in mortali, non quia non possent impleri aliqua præcepta per actum malum, sed quia præcepta de sacramentis propter dignitatem ipsorum, sunt de digna & munda eorum susceptione & collatione. Et duo requirũt. Alterum est susceptio uel collatio eorum. Alerum est munditia in eorũ cõtrectatiõe. Nihil autẽ tale in alijs præceptis est necessariũ. Necque uerisimile est à Deo uel homine quidpiã tale requiri. Cuius signũ est neminẽ peccare mortaliter cõtra alia præcepta, quia ea impleat in mortali etiã scito & noto. Sed si impletio eorũ sit mortalis, uel peccatũ aliunde est ab aliqua uidelicet extrinseca circũstãtia, quæ uitiat taliũ pręceptorũ executionẽ.

QVINTA CONCLVSIO.

Exceptis præceptis de sacramentis, & de illis quæ sunt ultimatæ dispositiões ad gratiã ut martyrium, dilectio Dei super omnia, pœnitentia, nullum est præceptũ, quod non possit impleri sine gratia gratum faciente, necque præcedente, necque comitãte. Itaque qui est in mortali, manens in eo, potest implere omnia

nia

nia alia pręcepta, neq; unquam hac ratione, ut impleat ea pręcepta, necessarium est, neq; tenetur conuertere se in Deum.

Hæc conclusio primo est contra Gregorium Ariminēsem, qui tenet in.2.di.28. q.1.et.2. propter multa testimonia Augustini aliquādo peccatores propter sua peccata priuari auxilio speciali requisito ad non peccandum, & nihilominus peccare non implendo præcepta, quia potuerunt antecedenter uitare istā impossibilitatem. Secundo est etiā contra alios doctos sanè uiros, quos uidi publice defendere, aliqn̄ ita graues occurrere peccatoribus tētatiōes, ut eas nō possint uincere, nisi se cōuertant ad Deum, uel orando humiliter ipsius auxilium uel certe disponendo se ad gratiā, sic ut p ipsius assecutionem uincant, quod aliàs non possent. Videtur & hæc conclusio contra eos, qui defendunt ad ignorātiā uincibilem, quæ excuset à trāsgressione alicuius præcepti, requisitā esse conuersionē ad Deū sufficientem ad consequendum Dei gratiā. Cuius opinionis fuit pius ille Romanus pōtifex felici memoria dignus Adrianus sextus in quolibeto.4. Tenetur uero hæc conclusio à doctore subtili in.2.di.28.& expressius à.s. Thoma.1.2.q.109.arti.8.ad primum.&.s.Bona.d.28.2.ar.1.q.3. Et generaliter potest probari hæc conclusio ex experientia, qua uidemus multos perseuerātes in mortali implere aliqua præcepta etiā grauia, & par uidetur ratio de alijs. Et cum quidquid Deus potest facere cum causa secunda, possit facere se solo, non uidetur dubitandum, quin per auxilium Dei speciale possimus implere sine gratia gratum faciente præcepta, quæ non requirunt ad sui impletionem, ut facientes ea sint Deo grati. Peculiariter autem contra Gregorium Ariminēsem potest probari nostra cōclusio ualidissimis hisce argumētis. Primo Paulus dicit ad Corinthios, nulla facta discretione inter iustos & peccatores. Fidelis Deus qui non patietur uos tentari, ultra id quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere. Nulla est ergo tentatio ita grauis circa aliqđ pręceptum, ut nō possit etiā ab existēte in mortali uinci & cōsequenter impleri illud pręceptū, nisi alĩs ipsa uictoria esset dispositio ultimata ad gratiā, ut de pœnitētia & dilectiōe Dei sup omnia iā diximus. 1.Cor.10.

Secundo. Vt supra ex Augustino, Hieronymo, & philoso

pho, immo ex ipsis sacris literis ostẽdimus, nemo peccat in eo, quod uitare nõ potest. Omnia enim peccata sunt uoluntaria, & quæ non sunt uoluntaria, non sunt peccata. Et contra bonitatem & clementiã Dei ineffabilem est dicere imputari ab ipso, cuiquam ad nouã pœnã, quod ab agente uitari non potest. Nõ ergo peccat nouo peccato, qui est in aliquo mortali, si priuatus sit diuino auxilio necessario ad non peccandũ, atq; ea ratione trãsgredit aliquod præceptũ. Et utcunq; daremus posse quẽpiã nouũ admittere peccatum, per id, qđ uitare non põt, ut. s. Thomas concedit contingere in ebrijs & dormientibus, certe tñ intolerabile & improbabile est peccare quẽpiã nouũ peccatum, sic ut nouæ pœnæ fiat reus pp illud, si illud uitare non potest. Quo in sensu uidetur defendere Greg. suã opinionẽ. Et loquimur de actuali peccato. Alia. n. est rõ de originali. Tertio. Nemini, q̃diu hic uiuit, præclusa est uia salutis. Vt. n. secundum legem cõem, quilibet iustus potest, q̃diu hic uiuit, cadere à gratia, ita & quilibet peccator potest ad eã resurgere, quãdiu hic agit, neq; est desperãdum de aliquo ante quàm ueniat nox, quãdo nemo poterit operari. Ergo semper peccator potest implere præcepta Dei, neq; unq; propter delicta præcedentia, quãtũcũq; sint grauia, est ei impossibile ea seruare. Ad ostium. n. nostræ uoluntatis stat semper Deus, & pulsat, paratus adiuuare omnes ad suorum obseruantiam præceptorum.

Dicet aliquis ad hæc tria argumenta. Potest quicunq; peccator uincere quascunq; ei occurrentes tentationes contra præcepta Dei, sed nõ potest, nisi oret humiliter auxilium diuinũ, uel se cõuertat ad Deum, atq; ideo imputantur ei illa peccata, quia cum posset hac ratione ea omnia uitare, nullũ uitat. Sed primum omnium hoc non dicit Gregorius contra quem ista argumenta intorsimus. Absolute. n. concedit posse peccatores propter sua peccata incidere in huiusmodi impossibilitatem uitãdi noua peccata. Secundo contra eos qui ista dicunt, & cõtra ipsum Gregoriũ stat hoc argumẽum. Nulla creatura põt necessitare uoluntatem utentis ratione. Licet igitur non possit quis implere præceptum aliquod affirmatiuum sine auxilio Dei speciali, non inde tamen sequitur necessario aliquem peccare cõtra præcepta negatiua. Deus. n. neminem adigit in pec

catum, & nulla creatura potest uim inferre uoluntati nostræ: Atq; ideo neq; erit necessarius recursus ad auxiliũ diuinũ, uel pœnitentiã, saltẽ ut possimus uincere tentationes contra præcepta negatiua. Quòd si propter hoc argumẽtum quis limitet opinionẽ Gregorij ad trãsgressiones præceptorũ affirmatiuorum, quorũ impletio requirit secundũ eũ auxiliũ speciale, quãuis ipse non sic limitet, adhuc tamen possumus argumẽtari cõtra ipsum. Oportet.n. eum cõcedere tunc peccatores peccare omnibus illis peccatis quæ postea cõmittũt cũ suis peccatis merentur incidere in impossibilitatẽ uitandi illa. Sed intermisso Gregorio qui nullũ, quod sciã, habet hac in opinione, qui eũ sequatur, uel defendat, secundo cõtra autores secundæ opinionis argumentor. Ex quibusdã peccatoribus patiẽtibus graues & pares tẽtationes, quidã uincũtur & succũbunt, alij erecto perstãt animo, & eas uincũt, uel per auxiliũ diuinũ sibi cõicatũ ꝓpter oratiões suas, uel aliorũ, aut ex benignitate diuina, uel etiã per solius sui arbitrij libertatẽ. Ergo nõ requirit, ut peccatores se cõuertãt ad Deũ ad uincẽdũ etiã graues tẽtatiões cõtra præcepta, sed possint etiã in mortali eas uincere & implere pręcepta.

Tertio. Nusquam probabitur hoc præceptum, uel orandi Deum, uel conuertendi se ad Deum propter graues tentationes. Ergo quãuis hoc sit consultissimum & tutissimum, non est tamen asserendum esse in præcepto. Oportet.n. non multiplicare præcepta sine causa. Et præcepta diuina manifestissima sunt & cõpertissima. Neq; Deus ad aliquid obligauit, qđ non & ipsum manifestauerit, ut nulla possit esse causatio peccatoribus. Et confirmatur. Non est credendũ esse aliquod præceptũ, de cuius trãgressione non possit homini constare. Esset.n. hoc contra diuinã bonitatem & prouidentiã. Cum ergo sciri non possit quãta debeat esse grauitas tentationũ, ut teneatur propter eã homo orare uel conuertere se ad Deũ, unde.n. hoc sciamus? sequitur neminẽ ad hæc teneri propter occurrentes tẽtationes. Eodẽ modo etiã potest impugnari opinio Adriani. Potest.n. peccator in mortali perseuerãs facere oẽm diligentiam necessariã ad sciendũ aliquid, etiã si nõ se cõuertat ad Deũ. Nõ ergo requisita est conuersio in Deũ ad uitãdũ peccatũ, contra præceptum sic ignoratum. Sed de his latius agere non est hu-

ius loci, ideoq; ista satis sunto pro ista conclusione.

SEXTA CONCLVSIO.

Licet quicunq; existẽs in aliquo mortali pro aliquo paruo tempore cauere omnia alia mortalia possit, & in eo solo manere, tamen non poterit diu in eo manere, quin etiã aliud uel alia admittat peccata mortalia. Hæc cõclusio tenetur à .s. Thoma 1.2.q.109.ar.8. Et ibidẽ optime explicatur & defenditur à Cardinali Caietano. Defendit & eandẽ Henricus Gandẽsis quolibeto.5.q.20. Vbi & dicit hanc fuisse hæresim Pelagianorum, q homo in mortali absq; gratia existens posset proprijs uiribus perdurare, & non peccare mortaliter, & quòd gratia non tam datur, ut peccato quis resistat, quàm ut in bono proficiat. Tenet & hanc opinionẽ Marsi. in.2.q.18.art.2.conclu.4. Qui & ponit aptum ad hoc exemplum de naui inter duros scopulos à ualidis uentis agitata, & nauclerum habẽte fragilẽ, debilitatum, & impeditum alijs curis. Et uidetur ante hos oẽs eandem sententiam tradidisse magister in.2.di.25.et.6.et.7. Dicit enim ibi anteq; reparetur hõ per gratiã, non posse nõ peccare mortaliter, aut dãnabiliter. Et q̃uis doctor subtilis in.2.di.23. impugnet istam opinionem, tamẽ in solutione qõnis nihil dicit contra eam, unde profecto merito dubitari potest de eius sententia, neq; deberet existimari contraria fuisse sententia ipsius, sicut passim existimatur. Fuit tamẽ, quod negare nõ possumus, in ea sentẽtia .s. Thomas in ea di. ar.2. Sed reuocauit eã in loco statim citato. Sed utcunq; ista se habeant, prima certe pars huius propositionis satis efficaciter à doctore subtili probatur in.2.d.28. Potest.n. peccatori pro aliquo paruo tempore non occurrere nisi unica tentatio, & unum præceptum, cuius impletio non sufficiat ad gratiam. Cum ergo quãcunq; tentationem possit uincere, & quodcunq; tale præceptum possit implere, quicunq; perseuerat in mortali, poterit etiã pro illo paruo tempore uitare omnia alia peccata mortalia. Et experiẽtia hoc notum est omnibus peccatoribus. Non est enim aliquis, ut opinor, ita corruptus & deprauatus, quin aliquo paruo tẽpore sciat se absq; nouo mortali perseuerasse in peccato. Quòd uero hoc non contingat diũ, quæ erat secunda pars huius conclusionis, probatur primo autoritate Gregorij dicentis super

Ezechielem: Peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox sub pondere trahit ad aliud. Et Chrysostomus super illa uerba Matthæi. Soluite & adducite, mihi idem uidetur innue re. Ait. n. Sicut nauis fracto gubernaculo non quò uult uadit, sed quò tẽpestas impellit, ita homo diuinæ gratiæ auxilio destitutus, non agit quod uult, hoc est quod uellet, sed quod diabolus ei intẽdit. Et accinere his doctoribus uidet̃ Hieremias in Threnis, cum ait. Peccatum peccauit Hierusalẽ, propterea instabilis facta est. Ex peccato. n. ortam esse instabilitatẽ dicit, ut ab uno in aliud labatur, & inflectatur nolens uolens pecca tum. Et ita Glossa ibi dicit. Nõ potest diu peccator stare cõtra insultus diaboli, nisi misericordia domini adiuuetur. Experiẽ tia etiã uidetur hanc partem suadere. Nullus enim inuenietur peccator, qui per unum annum perseuerauerit sic in uno mor tali, ut non etiã admiserit saltem alterum. Et argumentum est pro istis ualde apparens. Cum enim frequentes occurrãt occa siones peccati mortalis, frequẽtes tentationes, frequentia peri cula, & peccator sit suapte natura imbecillis & fragilis ad resistendum, & pronus ad peccãdum, & nonunq̃ habeat habitus malos inclinantes eum ad malum, & iam semel perfregerit iu gum, uerecundiamq́ abiecerit, & timorem Dei, & subiectionem & obedientiã, per quæ facile uitare potuisset mortalia, & ad hæc finem malum habeat præconceptum, uidelicet, ut nul lum alium certe amorem sui, in quẽ sua omnia dirigat usq; ad contemptum Dei, debilitatamq́ habeat, & extenuatam ratio nis uim, ut omnia præmeditet̃, & animaduertat, quàm sit malum dereliquisse dñm, & timorem eius non esse apud se, quid superest, nisi ut indies singulos inuerecundior fiat, & obstinatior, & magis attritæ frontis, & peccata addat peccatis, & sordes sordibus? Neq; cum tot habeat delinquendi incentiua, tã est mirandũ, si nouũ aliquod penè diebus singulis adijciat pec catum, quàm mirandũ est, si nõ multa addat singulis horis, & corruptior, deprauatior, inquinatiorq́ fiat. Si. n. de extrinsecis socijs uerum est illud. Cum sancto sanctus eris, & cum peruer so peruerteris, qũo non hoc magis contingit cũ intrinseco fine malo, cui semel consensum suum, & libertatem tradidit peccator? Certe periculosior est semper domesticus hostis, & maio-

Matt. 21.

Psal. 17.

rum & certiorum ruinarum causa. Intelligitur tamen hæc secunda pars conclusionis, sicut doctrina moralis, nō de potentia logica, physica, aut metaphysica, sed de potentia morali. Ideo.n. dicimus peccatorem non posse diu permanere in uno peccato mortali, quin alia addat, quia difficilimum est oppositum contingere, & uix aut nunquam ex mille peccatoribus unus inuenietur, qui in solo uno mortali, uno integro anno, aut dimidio ipsius perseuerauerit. Hęc est.n. miseria peccatoris. Hoc malum & pœna debita eius, qui abiecit timorē Dei. Et de hac necessitate debēt intelligi testimonia Augustini, quæ Gregorius citat pro opinione sua iam impugnata. Et maxime est uerū hoc de eo, qui scit se esse in exitiali peccato, & cōscius sibi letalis adeo morbi, in eo libens, uidensque perseuerat. Nam qui in mortali est uincibiliter & culpabiliter, ignoto, posset fortassis aliquādiu in eo perseuerare, quin nouum admittat. Quia pōt habere uoluntatē obediēdi Deo in omnibus, & in nullo displicendi, & per eā se præseruare ab alijs peccatis. Et ex his patere potest solutio argumentorū quæ sunt in principio q̄onis. Ad primum.n. quatenus applicari potest contra secundā & tertiā & quintam conclusionem, & priorē partē sextæ, dicere possumus satis esse pro uerbis concilij non contingere, ut quispiam sit diu in peccato, quin transgrediat̄ aliquod mādatum, & aliqua esse præcepta quæ nō possint bene seruari sine gratia præcedēte, & generaliter nullum esse, qui seruarit & seruet omnia mādata diuina, quin sit in Dei gratia. Aliter etiā possumus dicere. Gratia iustificationis nō ibi appellat̄ gratia gratū faciēs, sed generaliter sumitur pro gratia quacunque per quā Deus nos iustificat, ut cōprehendat sub se gratiā gratis datā. Cum ergo, ut supra probauimus. q. 6. non stet quēpiā seruare omnia diuina mādata sine gratia auxilij specialis, etiā si posset hoc fieri sine gratia gratū faciēte, nihil faceret cōtra nos uerba ista cōcilij.

Ad secundum uero, quod fuit in oppositum, quatenus contra primam & quartam conclusionem & posteriorem partē sextæ uidetur militare, dico ipsum conuincere bene posse omnia, & singula præcepta impleri sine gratia gratum faciēte de potentia physica, uel logica uel metaphysica. Quidquid.n. & quęcunque actum quo ad substantiam operis possumus cum ha-

bitu, possumus per auxilium Dei sine eo, aliud uero est de potentia morali. Et non est in peccatore impossibilitas seruandi omnia præcepta Dei collectiue, saltem diu ex defectu alicuius habitus, sed ex lege Dei, & ex his quæ inter probandum quartam & sextam conclusionem satis explicuimus.

DE NECESSITATE GRATIAE IN IAM IVSTIFICATIS.

QVAESTIO QVARTADECIMA.

AN iustificatis necessaria sit gratia auxilij specialis ad implendum præcepta diuina, uincendum tentationes, perseuerandum in iustitia, & generaliter ad uitandum peccatum & bonum operandum. Videtur.n.ad ista non esse necessariū iustificatis auxiliū speciale, quia al's gratia iustificatiōis esset ualde impfecta, neq; potētiores efficeret iustificatos, q̄ erāt ante suā iustificationē.

In contrarium uero sunt hæc uerba Innocentij primi in rescripto ad conciliū Carthaginense. Omnes sancti sine adiutorio Dei nihil se agere posse testantur. Et paulopost. Nisi quotidianis, quæ Christus contulit remedijs freti, cōfisiq; nitamur, nullatenus uincere humanos poterimus errores. Necesse est enim, ut quo auxiliante uincimus, eo iterū non adiuuante uincamur. Et in rescripto ad Mileuitanū cōcilium de Pelagio & Celestio ita dicit. Dei gratiā conātur auferre, quam necesse est etiā restituta nobis pristini status libertate quæramus, quippe neq; aliàs diaboli machinas, nisi eadē possumus iuuāte uitare. Hæc Innocētius. Eadēq; diffiniuit Cœlestinus primus canone. 6. suæ epistolæ primæ his uerbis. Nemo etiam baptismatis gratia renouatus, idoneus est ad superādas diaboli insidias, et ad euincēdas carnis cōcupiscētias, nisi per quotidianū adiutoriū Dei, pseuerātiā bonæ cōuersationis acceperit. Et cōfirmat hoc ex citatis uerbis Innocētij ad Carthaginense concilium.

Pro solutione huius quæstionis notandum est ante omnia

quæstionē istam cōtrouersam esse inter doctores scholasticos, Quidā.n.dicunt necessarium esse etiā iustis auxilium Dei speciale ad bene operādum. Et hoc tenet.s. Thomas.1.2.q.109.ar. 9. Et sequitur illum Caietanus ibi, immo extendit hoc ad homines in statu innocentiæ. Tuetur etiam opinionem sancti Thomæ, Gregorius Ariminen.in.2.dist.26.q.1.art.3.ad.12.& di.29.q.1.ar.1. Contrariam uero sententiā alij defendunt. Et uidetur eā innuere Henricus Gandensis in quolibeto.4.q.10. Vbi dicit uirtutes infusas hoc differre ab acquisitis, quòd acquisitæ dant dūtaxat faciliter posse, infusæ uero dant simpliciter posse. Vt autem uideamus utra istarum opinionum probabilior sit, pono aliquot conclusiones.

PRIMA CONCLVSIO.

Aliqua bona possunt iusti sine auxilio Dei speciali. Hæc cōclusio patet. Certū enim est apud omnes, neq; dubium esse potest, quin ea possint iusti, quæ possunt peccatores. Cum ergo supra.q.12. secuti cōem opinionem docuerimus, posse omnes homines facere aliqua bona, & uitare aliqua peccata sine auxilio Dei speciali, eadem & poterunt iusti.

Ex hac conclusione corrolarie sequitur, non esse necessariū auxiliū speciale ad omnia opera meritoria. Probat̃ hoc. Omnia opera bona facta ab habente gratiā sunt meritoria, ut probabilius faciemus domino fauente in secundo. Si ergo nō est necessariū auxilium speciale ad omnia bona, quæ faciūt iusti, neq; erit ad omnia meritoria. Et uehementer decipitur Gregorius Ariminēsis, cū in.2.d.29.q.1.in responsione ad quoddam secundū argumentum dicit cōtra oēs esse catholicos, siquis dicat nos posse in opera aliqua meritoria absq; auxilio Dei speciali, si modo ista referat etiā ad eos qui iusti sunt. Esto.n. requisita sit gratia diuina ad quodcunq; opus meritoriū, neq; sufficiat libertas arbitrij, sicut neq; possumus nos à nostris peccatis, uirtutibus proprijs absq; gratia absoluere, & oppositū fuit error Pelagij, ut.s. Thomas docet in.2.di.28.ar.2. tamen obtēta iā gratia iustificationis non oēs catholici senserunt requisitum esse auxiliū speciale, immo oppositum est cōis opinio doctorū scholasticorū, ut iā docuimus. Et expressissime hoc asserit doctor subtilis in.1.di.17.q.1.art.1.ad primum.

Secunda

SECVNDA CONCLVSIO.

Aliqua sunt opera bona, quę iusti possunt efficere absq; auxilio Dei speciali, quæ tamen nõ possent neq; peccatores, neq; homines in puris naturalibus constituti. Probatur. Per gratiã iustificantem, & uirtutes simul cum ea infusas, augentur uires nostræ naturales, & potentiores efficiũtur. Alioqui frustra darentur & imperfectiores essent uirtutibus & habitibus acquisitis. Ergo aliqua bona poterimus facere iã iustificati sine auxilio Dei speciali, quæ antea sine illo nõ poteramus. Et cõfirmat̃. Per gratiã iustificantẽ, & uirtutes infusas sanãtur animæ nostræ, & asserunt̃ in libertatẽ, quã perdidimus, & reficiunt̃, & reformãtur, & reparãtur uires naturales læsæ & uulneratæ ꝑ peccatũ, licet hæc nõ fiãt in uia omnino ꝑfecte. Ergo aliquã potentiã ad bene agẽdũ, habẽt maiorẽ iusti quàm peccatores.

Secundo argumentor. Vnũquodq; ualde imperfectũ est, aut frustra est, si nõ confert id, cuius gratia confert̃. Sed gratia gratũ faciẽs, & uirtutes dãtur iustis, ut grati sint Deo, & faciãt bonum, & uitent peccatum. Ergo ualde erunt imperfectæ, uel frustra, si non per ista dona possemus aliqua bona operari, & aliqua peccata uitare, quæ aliàs non possemus.

Tertio argumentor pro hac conclusione ex canone. 3. concilij Mileuitani approbato à Cœlestino primo in canone. 10. suæ primę epistolę decretalis. Qui sic habet. Itẽ placuit, ut quicunq; dixerit gratiã Dei, in qua iustificamur per Iesun Christum dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum ualere, quæ iam cõmissa sunt, non etiã ad adiutoriũ, ut non cõmittantur, anathema sit. Et ponderandum est bene, quòd de ea gratia, in qua iustificamur, & per quam remittuntur nobis peccata, loquuntur patres in his uerbis, quæ quidẽ non uidentur conuenire, nisi gratiæ gratum facienti. Ea enim iustificamur, & eius effectus est remissio peccatorum. Et cum aliter hic loquantur de gratia, quam in canone quinto citato in principio quæstionis. 13. uidẽtur ista uoluisse referre ad gratiam gratum facientem, alia ad gratis datam.

TERTIA CONCLVSIO.

Necessarium est tamen iustis auxilium speciale Dei ad aliqua eximia & præcellentia uirtutum opera, & ut impleant

omnia mãdata Dei, & ne deficiant in multis, quæ passim occurrũt, periculis & tentationibus. Prima pars huius cõclusionis probatur. Non enim est uerisimile tantam potestatem esse à gratia & uirtutibus, præsertim non adeo magnis, & iusti ad ista implorant auxilium diuinum, & ei imputant illa, nõ suis uiribus, neq; antiquę gratię. Secũda uero pars satis uidet̃ ꝓbata ex testimonijs citatis in argumẽto ad oppositũ. Sed & præter illa eã confirmo ex Aug. lib. de na. & gra. c. 26. Ita. n. ibi ait. Sicut oculus corporis plenissime sanus, nisi candore lucis adiutus, non potest cernere, sic & homo perfectissime etiam iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, recte non potest uiuere. Et ponderandum est, non dixisse Augustinum recte non potest operari, in quam sentẽtiam inuertit hoc testimonium Ariminensis, sed ait recte non potest uiuere, ut intelligamus ad hoc tantum, eum hic dixisse necessarium esse iustis auxilium diuinum, ut non deficiant, ut non labantur, sed in omnibus bene sese habeant, & proficiant de uirtute in uirtutẽ. Et in hunc sensum interpretandus est Aug. cũ. c. de correct. & gratia, dicit liberatum gratia diuina, indigere auxilio gratiæ, & cum in. c. 6. de gratia & lib. arb. dicit necessarium esse homini, ut gratia Dei non solum iustificetur impius, id est ex impio fiat iustus, cum redduntur ei bona pro malis, sed etiam, cũ fuerit iam iustificatus ex fide, ambulet cum illo gratia, & incũbat super ipsam, ne cadat. Et bene ponderat propter hoc scriptum
cant. 8. esse in Cant. de ipsa Ecclesia. Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, incumbens super fratruelem suum? quia alba facta bene ambulat, sed si super eum, à quo dealbata est, perseueranter incumbat. Potest etiam hoc ipsum amplius confirmari, quia sancti frequenter orant, & postulant humiliter auxilium diuinum ad uincendum tentationes, & implendum mãdata Dei, & ne circũueniantur à satana. Et quo sanctiores eo frequen-
Psal. 26. tius & feruentius dicunt, immo clamant cum Dauide. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neq; despicias me Deus salutaris meus. Et gratias agunt pro uictoria tentationum dicen-
Iob. 10. tes. Visitatio tua custodiuit spiritum meum. Et iterum. Salus
Psal. 26. autem iustorum à domino, & protector eorum est in tempore
Psal. 139. tribulationis. Et domine Deus uirtus salutis meæ obũbrasti

caput meum in die belli. Et pro suorum custodia orauit Christus transiturus ad patrem, ut habetur apud Ioannem. Et tã iustos quàm peccatores docuit orare fiat uolũtas tua, sicut in cœlo & in terra. Et sanctificetur nomen tuum, & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quæ omnia haud quaquam fierent, aut præciperentur, nisi uerum esset etiam iustos indigere auxilio Dei, & ab ipso habere, quòd declinent à malo, & de suis hostibus triũphent. Si animaduertamus etiam in iustis non esse sanatam perfecte corruptionem & imbecillitatem naturæ, sed etiam post receptam gratiam, adhuc manere in eis carnẽ procliuem, & trahẽtem ad malum, & in intellectu obscuritatem ignorãtiæ relinqui, ut non perfecte uideat, neq; cognoscat quid agendum sit, & quid uitandũ, & tanto in eos magis furere hostes, quãto eos uident clariores & sanctiores, nõ erit difficile credere iustis ad hæc, quæ diximus, necessariũ esse auxilium Dei. Vere.n. & ipsi etiã quid orent, sicut oportet nesciunt. Et cogitationes eorũ timidæ sunt, & incertæ prouidentiæ suæ, & corpus, quod corrũpitur, etiam eorum aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem, & cum Paulo, sæpe possunt & debent clamare. Infelix ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius?

Ioan. 17.
Matt. 6.
Rom. 8.
Sap. 9.
Rom. 7.

Ex hac conclusione potest corrolarie inferri necessariũ esse iustis auxilium Dei speciale, ut perseuerent in amicitia Dei, & iustificationem suam tueantur. Et peculiariter potest probari hoc corrolarium, argumento Augustini in libro de bono perseuerantię, ex quo, & potest firmari conclusio ipsa. Sãcti enim instanter, & feruẽter petunt à Deo perseuerantiam in bono. Quod & intelligitur in illa oratione, Sanctificetur nomẽ tuũ, ut Augustinus ibi confirmat ex uerbis Cypriani. Cur autẽ, ut ipsissimis uerbis Augustini utamur, perseuerantia poscitur à Deo, si nõ datur à Deo? An & ista irrisoria petitio est, cum id à Deo petitur, quod scitur non ipsum dare, sed ipso non dante esse in hominis potestate? Et.c.6. de corre. & gra. ita ait. Perseuerantia, si ab homine homini esset, à Deo poscẽda non esset. Quod autem à Deo ea sit petenda, probat ibidẽ ex expositione Cyp. super illa uerba. Sãctificet nomẽ tuũ. Et cũ uideamus ex iustis quosdã pseuerare, alios nõ perseuerare, signũ est ali-

quid amplius à gratia, & uirtutibus requiri, ut iusti pseueret.

Sed contra istam conclusionem, & hoc corrolarium potest fieri argumentum apparens huiusmodi. Adam in statu innocentiæ potuit sine auxilio Dei speciali perseuerare in eo statu, & implere mandata Dei. Sed plus est nobis restitutum per donum Christi, quàm amiserimus per peccatum, ut Paulus luculenter edisserit ad Romanos. 5. Vbi. n. abundauit delictum, superabundauit & gratia. Ergo iusti per gratiam Christi habebunt, ut possint in ea perseuerare, sine aliquo alio auxilio Dei speciali. Hoc argumentum dissoluit Augustinus in lib. de natura & gratia per hoc, quòd multi modo accipiũt pro Christi merito donũ gratiæ, p quod pseuerare possunt, & cũ Adã nõ acceperit, ut pseueraret, ipsi insuper hoc accipiunt, ut pseuerẽt.

Fortius tamen ex his quæ diximus in hac propositione, & in probatione ipsius potest quis secundã cõclusionẽ & primã impugnare hoc pacto. Iusti agunt gratias Deo de cuiuscunque tentationis uictoria, & de omni opere bono, quod operantur. Implorãt etiã humiliter ad omnia auxiliũ Dei, & sicut ex Innocẽtio citauimus, nihil se sine illo agere posse testant̃. Et ideo in Apocalypsi, Ioãnes uidet sanctos coronas suas ante thronũ Dei mittere, quod exponens Grego. 22. Moraliũ cap. 4. dicit coronas suas ante thronum mittere, est certaminum suorũ uictoriam autori suo tribuere. Ergo non solum ad hæc, quæ diximus in hac propositione, sed ad omnia prorsus bona, & ad quæcunque & qualiacunque peccata uitandũ, indigẽt præter gratiam quam habent, & uirtutes, etiam ope cœlestis auxilij.

Ad hoc argumẽtum respondeo. Consequentia nihil ualet. Vt. n. iusti teneantur Deo gratias agere de omni bono, quod faciunt, & de omni malo quod uitant, satis est si hæc habeant per gratiam, & uirtutes sibi infusas, & nõ per libertatem arbitrij. Ad cœleste enim auxilium reducitur, quidquid eis Deus per hæc adminiculatur, & præstat. Et præterea sicut peccatores in sensu, quem exposuimus. q. 13. possunt singula mortalia uitare sine gratia gratum faciente, sed non possunt omnia, & iusti possunt singula uenialia uitare, sed non omnia, ita nõ est incõueniens, si dicamus posse iustos sine auxilio nouo speciali facere quodcunque bonũ exceptis supernaturalibus, & nimiũ

præcellentibus operibus, & implere quodcunq; præceptũ, & uincere quãcunq; tẽtationẽ nisi forte maximã aliquã, & uehemẽtissimã, & rarissimã, & tñ non posse sine tali auxilio omnia bona facere, omnia peccata uitare, oẽs tentatiões uincere, omnia pcepta implere. Et p hæc poterit respõderi facile ad omnia testimonia sanctorũ, quæ Arminẽsis & qui sequũtur eũ, cõtra nos allegãt. immo posset etiã fortassis nobiscũ concordare sanctus Thomas. Necq; n. ideo est necessarium credere eum ad oẽ bonũ opus requisisse in iustis speciale auxiliũ, quòd dixerit iustos indigere auxilio speciali ad recte agendum. Satis. n. pro his est si eo indigeant ad supernaturalia opera, & ad implendum omnia sibi præscripta, & uincendũ oẽs tẽtationes. Necq; scio quo pacto aliter, & ipse cum seipso possit cõcordare, cum & ipse expresse dicat in tertia pte suæ summæ. q. 62. ar. 6. ad. 3. minimã gratiam posse resistere cuicunq; tẽtationi, & eã superare. Necq; placet quod quidam ipsius studiosus dicebat, hoc ideo esse, quia minimę gratiæ adiũcta sunt specialia omnia auxilia ad hęc requisita. Hoc. n. & falsum est, & sine fundamento dicitur, necq; ad defendendũ. s. Thomã sufficit, quãdo ipse ipsi gratiæ hãc tãtam præcellentiã tribuit, nõ annexis auxilijs.

DE PERSEVERANTIAE MERITIS.

QVAESTIO QVINTADECIMA.

AN iusti mereri possint suã in bono perseuerãtiam. Partẽ affirmatiuã suadet hoc argumẽtũ. Plus est mereri augmentũ gratiæ & impeccabilitatẽ, q̃ mereri perseuerantiã. Plus. n. est nõ posse peccare, quàm nõ peccare. Sed iusti per sua bona opera merentur augmẽtum gratiæ, & ut supra disputauimus, ipsam beatitudinẽ æternam, de cuius ratione est impeccabilitas. Ergo multo magis poterunt mereri suam perseuerantiam.

Sed contra est quòd multos uidemus iustos deficere, necq; perseuerare in gratia recepta, etiam si multa habuerint opera meritoria, Id autem quod quisq; meretur, sine dubio obtinet,

nisi impediatur per peccatum. Si uero quis meretur perseuerare, neq; hoc meritum impediretur per peccatū. Directe enim opponitur perseuerantiæ peccatum letale.

Ad hāc quæstionem Pelagiani, ut facile potest colligi ex disputatis quęstionibus, affirmatiue respōderent. Longe tamen ab eis diuersa respondent. s. Thomas in. 1. 2. q. 114. art. 9. Concedit. n. ibi perseuerantiam patriæ cadere quidē sub merito, sed perseuerātiā uiæ, de qua una modo disputamus, dicit neminē posse mereri, neq; ex condigno, neq; ex congruo, sed gratis eā Deum elargiri cuicunq; ei placet hoc tātum bonum tribuere. Quia perseuerātia uiæ, dicit, pendet à motione diuina, quæ est principium omnis meriti. Sed mihi bona uenia tanti doctoris duæ conclusiones uidentur probabiles in hac quæstione.

PRIMA CONCLVSIO.

Nemo potest mereri de condigno perseuerantiam uiæ.

SECVNDA CONCLVSIO.

Possunt tñ iusti eā mereri ex cōgruo, nō tamē ex proprijs uiribus, hoc. n. Pelagianicū est, sed ex gratia & benignitate Dei.

Prima conclusio probatur. Nulla. n. est lex facta de hoc. Meritum autē de condigno, ut supra diximus. q. 4. requirit legē. Et sicut nullus potest mereri de condigno obstinationē in malo in hac uia, nulli. n. in ea præclusa est uia salutis, alioqui nō in uia esset, sed in termino, ita uidetur neminem mereri posse de congruo tātum & tā excellēs bonum. Si etiā hoc mereri quispiā posset de cōdigno, cū meritū de cōdigno semp habeat suū effectū, posset ergo aliquis ꝑpter merita sua uenire ad hoc, ut nō posset perdere gratiam Dei, quod quidē magis est patriæ, quàm uiæ, neq; cuipiā in uia cōtigit, nisi ex mera gratia Dei.

Secunda conclusio potest effici probabilis hoc pacto. Iusti aliquando obtinent perseuerantiā in bono, & sibi & alijs propter humiles & feruētes orationes suas, & propter alia pia & pręcellētia opera, quę ad hoc faciūt, & in hunc finē dirigunt, ut hoc donum cōsequātur. Ergo merentᷣ ex cōgruo hoc beneficiū. Nihil. n. deesse uideᷣ, quominus dicātur illud mereri, cū & ipsi digni sint ea gratia, & Deus eā illis elargiaᷣ propter suas orationes, & bona opera. Neq; ualet instantia sancti Thomæ ubi supra. Peccatores enim, ait, impetrant gratiam quam non

merentur. Vt enim demus peccatores nullo modo mereri gratiã, discrimẽ est magnũ inter peccatores, qui digni nõ sunt nisi supplicijs, & iustos qui ex hoc ꝙ filij sunt Dei, & amici ipsius digni sunt omnibus, quæ Deus statuit ipsos posse obtinere ꝑ oratiões, & pia studia, & sanctos labores, & bona exercitia.

Secundo potest hæc conclusio cõfirmari. Iusti, ut supra docuimus, & s. Thomas aperte fatet̃ ibidẽ arti. 6. possunt peccatoribus mereri primã gratiã ex cõgruo. Ergo multo magis iustis alijs, uel sibi poterũt mereri ex cõgruo pseuerãtiã in bono, quod quidẽ minus esse uidet̃ ꝗ primũ. Maior. n. est gratia, peccatorũ iustificatio, quàm perseuerãtia iustorũ. Adnitãtur igitur iusti, certã facere per bona opera uocationẽ suã, & pijs studijs, & orationibus intẽti, & humiliter, & feruenter postulẽt à Deo, ne unquã ab eo derelinquantur, & despiciãtur, neq; auertat faciẽ suã ab eis. Exorari. n. se uult, & promereri Deus. Et qui dedit uelle, dabit pro sua uoluntate perficere.

Et hæc satis poterũt esse pro toto isto opusculo de iustificatione & meritis. Modũ enim iam excessit opusculi, & ut ingenue uerum fatear, amphoram quidẽ instituere cœperã, & currẽte rota, iã urceus exijt. Et alioqui quæcunq; aliæ quæstiones curioso lectori occurrere possunt, quę ad hoc argumentũ pertineant, nisi me fallit memoria, ex dictis solui utcunq; possunt. Exacte. n. & ad ungẽ nõ est uisum cõmodum in hoc tractatu eas seorsum disputare. Illuminet dñs noster Iesus Christus, lux uera & salus unica mundi, omnium, qui hęc legerint, mentes, molliatq; corda eorũ, qui obstinati sunt, ut ueritatẽ intelligãt, & qua caritate & amore salutis eorũ, ista scripserim agnoscãt, & si quopiã adhuc tenent̃ circa hæc errore, resipiscãt à diaboli laqueis, adiuuãte ipsius gratia domini & saluatoris nostri Iesu Christi, cui sit honor & gloria in sęcula sęculorũ. Amen.

FINIS.

Venetijs expensis hæredum Lucæ Antonij Iuntæ.
Anno domini. 1546. die. 6. Maij.

Castigatio omnium, quæ sunt deprauata, diminuta'ue, aut redundantia in hoc libello.

Pag. 8. linea. 14. lege accipimus pro accepimus
Pag. 11. linea. 2. lege dicit pro dicat,
Pag. 13. linea. 18. lege inuenere pro inuenire
Pag 17. lin. 32. leg. crudelitatis pro credulitatis. & li. 34. lege sed fidē pro per fidem, & li. ultima lege spiritu pro spiritus.
Pag. 19. li. 9. lege affectui pro effectui, & li. 15. abūdat ac inter debilitemus & obruamus, et li. 18. lege diripiunt, p decipiūt.
Pag. 20. linea. 20. lege qua pro quia, & linea ultima lege respicit pro respuit.
Pag. 22. linea. 29. lege eiusmodi pro huiusmodi.
Pag. 24. linea. 2. lege cui pro sui.
Pag. 25. linea 3. lege eum pro cum in 2. loco.
Pag. 26. linea 26. inter perpetuo, & constare lege secum.
Pag. 31. linea ultima lege credentis pro credenti.
Pag. 32. linea 14 lege quidam pro quidem.
Pag. 35. linea 32. lege tradendos pro tradentes
Pag. 37. linea penultima, lege subdit pro subditur.
Pag. 50. linea penult. lege eum pro cum.
Pag. 52. linea 29. inter et, & corde lege in.
Pag. 53 linea 3. lege Certe enim pro certe.
Pag. 54. lin. 4. lege superædificat pro superædificet,
Pag. 56. linea. 9. lege Tam pro Iam.
Pa. 58. lin. 32. inter iustificationem & sufficiant adde ex se.
Pag. 61. linea. 21. lege supercilium pro superalium.
Pag. 66. linea 9. lege uuicleff pro uuideff.
Pag. 69. linea 20. lege confirmari pro consumari, & in principio linea 23. inter nos & iustificari deficit non
Pag. 73. linea 32. lege contra pro antea
Pag 75. linea 13. lege hoc pro hæc
Pag. 76. linea 24. lege exoluentibus pro excludentibus, & linea 30. lege ideo pro adeo
Pag. 77. linea 3. lege Dicet pro dicit, & pro esse exclusam lege fuerit exclusa.

Pag. 78. linea 14. possemus lege pro possimus.
Pag. 80. linea 24. lege utrunq; pro utranq;, & linea. 32. lege liberabit pro liberauit
Pag. 81. linea. 29. inter factores & iustificari abundat legis.
Pag. 86. linea. xi. inter ex & cap. deest Augustino.
Pa. 88. li. 5. lege opponeret, probaretq; pro exponeret, probaret quod, & linea. 15. lege Noli ei pro Non ei.
Pa. 89. linea 12. lege praua pro pauca.
Pag. 92. linea ultima lege Aut pro Ait
Pag. 96. linea 6. lege prius tradita pro præmissa eis
Pa. 99. linea 20. lege purificata pro purificasse
Pag. 100. linea. 8. lege argumentor pro arguitur.
Pa. 102. linea 27 lege potissimam non potentissimam
Pa. 110. linea 27. lege fuerunt pro fuũert.
Pa. 118. linea 29. lege in margine Eckius pro Elzius
Pag. 120. linea 33. lege impugnarunt pro impugnarant
Pag. 121. linea 9. lege dicit pro dici, & linea 14. lege reliquijs pro reliquis.
Pa. 134. li. 5. lege Eckius pro Elzius, & linea 7. sic pro sit
Pa. 143. linea 21. Arausicani lege pro Arausiani
Pa. 147. linea 28. lege ea de re. pro eadem re.
Pa. 148. linea 3. Nemrod pro Nemroth.
Pa. 150. linea 30. quædam pro qeudam.
Pa. 152. linea 13. lege sine pro siue.
Pa. 156. linea 22. lege qua pro quæ.
Pa. 168. linea 7. pro priore sic lege sit & lin. 13 lege ego dignus sum pro ego sum, & linea 22. quis pro quia
Pag. 170 linea 7. Sic lege pro Sit
Pagina 176. linea 20. post uerbum potest addendũ statim est, quid dicendum sit
Pa. 181. linea 4. lege respondentis pro respondens
Pa. 185, linea 17. lege communior pro communiter.
Pa. 190. linea 31. lege quæ est gratia, pro quæ gratia
Pa. 192. linea 13 lege nobis pro uobis, & li. 24. male pro mala,
Pa. 194. li. 16. lege quia pro quare & li. 33. decere pro dicere.
Pa. 200. linea 33. lege respondet

Pag. 213. linea penulti. lege inueniri pro reperire
DD. 3. pa. 2. linea 33. lege cum. pro eum.
DD. 4. pagina 1. linea 20. lege eę pro eas.
Pagina 222. linea 8. abundat in
Pagina 223. linea 33. deest in principio. Verum
Pagina 227. linea 5. lege quod pro quid
Pagina 228. linea 25. possunt lege pro possent
Pag. 230. li. 26 post uerbum assensus deest indigebant
Pag. 231. linea 2. lege abdite. pro additæ & linea 21. procliuis pro procliuius.
Pag. 232. linea 4. lege beneficum pro beneficium.
Pagina 233. linea 19. lege possit pro posita.
Pa. 234. linea 31. lege propitiante pro propietate.
Pa. 236. lin. pen. post uerbum constare addatur, ad euadendũ mortem temporalem uel æternam.
Pa. 237. linea 12. lege inclinabantur pro indicabantur.
Pag. 247. linea 7. quotidianos. lege quotidie, nos.
Pagina 258. linea 1. Rudes. lege Rudis.
Pagina eadem. lin. 12. efficientiam lege efficientia.
Pag. 267. circa finem. gunfila. lege singula.

Registrum.

A * A B C D E F G H I K L M N O
P Q R S T V X Y Z AA BB CC DD
EE FF GG HH II KK LL MM NN
OO PP Omnes sunt duerniones præter
* ternionem, PP autem simplex est chartula.

005647187